

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**DIŞ POLİTİKADA BİR ETKİ ARACI OLARAK YUMUŞAK GÜÇ:
TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN ANALİZİ VE AZERBAYCAN
ÜZERİNDEKİ YUMUŞAK GÜÇ KAPASİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

Kadir SANCAK

MART - 2015

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

**DIŞ POLİTİKADA BİR ETKİ ARACI OLARAK YUMUŞAK GÜÇ:
TÜRKİYE’NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN ANALİZİ VE AZERBAYCAN
ÜZERİNDEKİ YUMUŞAK GÜÇ KAPASİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

Kadir SANCAK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

MART - 2015

TRABZON

ONAY

Kadir SANCAK tarafından hazırlanan “Dış Politikada Bir Etki Aracı Olarak Yumuşak Güç: Türkiye’nin Yumuşak Gücünün Analizi ve Azerbaycan Üzerindeki Yumuşak Güç Kapasitesinin Değerlendirilmesi” adlı çalışma bu çalışma 13.03.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (Başkan- Danışman)

Prof. Dr. Mohammad ARAFAT

Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN

Doç. Dr. Coşkun TOPAL

Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. //

Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Birol KARAKURT

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Kadir SANCAK

ÖNSÖZ

Devletler, her zaman öncelikle varlıklarını korumak ve sürdürmek istemişler ve bunun için de güç sahibi olmanın gerekli olduğuna inanmışlardır. Bu nedenle de tarihin her döneminde güç, devletler için vazgeçilmez bir unsur olmuş ve her devlet daha fazla güç sahibi olmanın yollarını aramıştır. Tarih içerisinde gücün devletler için taşıdığı merkezi önem pek fazla değişmemiş ancak gücü oluşturan bileşenler zamana ve şartlara göre değişiklik göstermiştir. Toplumsal, askeri, ekonomik ve teknolojik yapılarıdaki değişim, gücün doğasında da bir değişimi zorunlu kılmış ve uluslararası ilişkilerin temel açıklayıcı kavramlarından biri olan güç de dönüşüme uğramıştır. Bunun sonucunda da kavram ikili bir ayrıma tabi tutularak sert ve yumuşak güç şeklinde kategorize edilmeye başlanmıştır. Özellikle ABD'deki 11 Eylül saldırılarından sonra daha fazla gündeme gelen gücün yumuşak yüzü, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de büyük ilgi görmüş ve son dönemdeki dış politikanın temel referans noktasını oluşturmuştur. Bu çalışmanın amacı, yumuşak güç kavramını açıklamak ve Türkiye'nin yumuşak gücünün analizini yaptıktan sonra bu gücün Azerbaycan özelindeki kaynaklarını bir uygulama ile test etmektir.

Tezin yürütülmesi sürecinde önemli katkıları ile çalışmama yön veren değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Hayati AKTAŞ'a, süreç içerisindeki anlayışlı tavırlarından dolayı Prof. Dr. M. Çağatay OKUTAN ve Doç. Dr. Coşkun TOPAL'a teşekkür ederim. Uluslararası ilişkilere farklı bir perspektiften bakmamı sağlayan hocam Sayın Ahmet DAVUTOĞLU'na ve ayrıca yer darlığı nedeniyle adlarını ayrı ayrı zikredemediğim ancak hepsi çok değerli olan eğitim öğretim hayatımın her aşamasındaki hocalarıma da teşekkür ederim. Tezin konusunun belirlenmesinden metin düzeltmelerine kadar her zaman yardımlarını gördüğüm değerli arkadaşım ve meslektaşım Öğr. Gör. Bülent BAL'a, bana "okumaktan" başka seçenek tanımayan ve her daim destek olan başta babam olmak üzere ailemin tüm fertlerine, onlara ayırmam gereken vaktin önemli bir kısmını tez için harcamamı sabırla karşılayan eşime ve kızıma, bütün bu süreç içerisinde üzerimde emeği geçen adlarını sayamadığım herkese teşekkür ediyorum.

Trabzon, Şubat 2015

Kadir SANCAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	X
ABSTRACT	XI
TABLolar LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI	6-58
1.1. Thucydides'ten Morgenthau'ya Tarihi Süreç İçerisinde Güç Kavramı.....	6
1.2. Teorilerin Güç Kavramına Yaklaşımı.....	21
1.2.1. Realizm/Neorealizm	22
1.2.2. Liberalizm/Neoliberalizm	26
1.2.3. Konstrüktivizm.....	28
1.2.4. Diğer Teoriler ve Yaklaşımlar.....	30
1.3. Güç Kavramının Tanımı ve Tanım Etrafındaki Tartışmalar	32
1.4. Gücün Nitelikleri	35
1.5. Gücün Ölçülebilirliği	37
1.6. Gücün Unsurları.....	39
1.6.1. Somut Unsurlar	41
1.6.1.1. Coğrafya	41
1.6.1.2. Ekonomik Kaynaklar	41
1.6.1.2.1. Doğal Kaynaklar	42
1.6.1.2.2. Endüstriyel Kapasite	42
1.6.1.3. Askeri Kapasite	43

1.6.1.4. Nüfus	45
1.6.2. Soyut Unsurlar	46
1.6.2.1. Ulusal Karakter	46
1.6.2.2. Ulusal Moral	46
1.6.2.3. Diplomasinin Niteliği	47
1.6.2.4. Hükümetin Niteliği	48
1.6.3. Diğer Güç Unsurları ve Güç Denklemleri	50
1.7. Güç Çeşitleri	55

İKİNCİ BÖLÜM

2. YUMUŞAK GÜÇ	59-123
2.1. Gücün Dönüşümü ve Yumuşak Güç Kavramının Ortaya Çıkışı	59
2.2. Yumuşak Gücün Önemi	64
2.3. Joseph S. Nye'in Yumuşak Güç Yaklaşımı	71
2.3.1. Nye'in Yumuşak Güç Tanımı	71
2.3.2. Sert Güç, Yumuşak Güç İlişkisi	75
2.3.3. Yumuşak Gücün Kaynakları	83
2.3.3.1. Kültür	84
2.3.3.2. Siyasi Değerler	90
2.3.3.3. Dış Politika	92
2.4. Nye'in Yumuşak Güç Yaklaşımının Eleştirisi	95
2.5. Yumuşak Güç Kavramına Katkı Yapan Diğer Çalışmalar	98
2.6. Yumuşak Gücün İşleyişi ve Kamu Diplomasisi	108
2.6.1. Kamu Diplomasisinin Tanımı ve Geçmişi	109
2.6.2. Kamu Diplomasisinin Karakteri	111
2.6.3. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları ve Araçları	114
2.7. Yumuşak Gücün Sınırlılığı	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN ANALİZİ	124-208
3.1. Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Panoraması	124

3.1.1. Türkiye'nin Yumuşak Güç Geçmişi	124
3.1.2. Türkiye'nin Yumuşak Güç Olma İddiasının Dayanakları	130
3.2. Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Kaynakları	140
3.2.1. Kültür	140
3.2.2. Siyasi Değerler	154
3.2.3. Dış Politika Uygulamaları	164
3.3. Türkiye'nin Uyguladığı Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	178
3.3.1. Kamu Kuruluşlarının Yürüttüğü Faaliyetler	180
3.3.1.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü	180
3.3.1.2. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü	181
3.3.1.3. Anadolu Ajansı	182
3.3.1.4. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu	182
3.3.1.5. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı	184
3.3.1.6. Türk Hava Yolları	186
3.3.1.7. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi - Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı	187
3.3.1.8. Diyanet İşleri Başkanlığı	188
3.3.1.9. Yunus Emre Enstitüsü	189
3.3.1.10. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	191
3.3.1.11. Belediyeler	192
3.3.1.12. Diğer Faaliyetler	193
3.3.2. Sivil Kuruluşların Yürüttüğü Faaliyetler	195
3.3.2.1. Türk Dizileri	195
3.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları	196
3.3.2.3. Diaspora	198
3.3.2.4. Sportif Faaliyetler	199
3.4. Türkiye'nin Yumuşak Gücünü Sınırlayan/Zayıflatan Faktörler	200
3.4.1. Demokratikleşme, İnsan Hakları, Kürt ve Alevi Meseleleri	200
3.4.2. Tarihi Nedenler	202
3.4.3. Dış Politikadaki Açmazlar	204
3.4.4. Arap Halk Hareketleri	204
3.4.5. AB ve Diğer Alanlardaki Sınırlılıklar	206

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’NİN AZERBAYCAN ÜZERİNDEKİ YUMUŞAK	GÜÇ
KAPASİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	209-252
4.1. Türkiye’nin Azerbaycan’a Yönelik Yumuşak Gücünün Dayanağı	209
4.2. Azerbaycan’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı	211
4.2.1. Coğrafi Durum	211
4.2.2. Etnik, Dini ve Demografik Durum	211
4.2.3. İdari ve Ekonomik Yapı	212
4.2.4. Tarih	213
4.3. İki Ülke Arasındaki Benzeşen ve Ayrılan Tarafların Yumuşak Güç Kaynakları	
Bağlamında Değerlendirilmesi	216
4.3.1. Kültür	216
4.3.1.1. Ortak Geçmiş	217
4.3.1.2. Dil	218
4.3.1.3. Din	222
4.3.1.4. Diğer Unsurlar	226
4.3.2. Siyasi Değerler	227
4.3.3. Dış Politika Yaklaşımı	232
4.4. Azerbaycan Üzerinde Etkili Olabilecek Yumuşak Güç Unsurlarının	
Değerlendirilmesi.....	237
4.4.1. Saha Çalışmasının Metodolojisi	237
4.4.2. Azerbaycanlıların Türkiye’nin Yumuşak Güç Kaynaklarına İlişkin	
Değerlendirmeleri	239
4.4.2.1. Kişisel Düşünceleri Yansıtan Cevapların Değerlendirilmesi	239
4.4.2.2. Azerbaycan Halkının Düşüncelerini Yansıtan Cevapların	
Değerlendirilmesi	242
4.4.2.2.1. Kültüre Dair Değerlendirmeler	243
4.4.2.2.2. Siyasi Değerlere Dair Değerlendirmeler	246
4.4.2.2.3. Dış Politika Uygulamalarına Dair Değerlendirmeler	248
4.4.3. Mülakatın Değerlendirilmesi	249

SONUÇ VE ÖNERİLER	253
YARARLANILAN KAYNAKLAR	268
ÖZGEÇMİŞ	308

ÖZET

Dünya üzerinde ilk siyasal yapıların kurulması ile birlikte bu yapılar arasında başlayan mücadeleler, beraberinde güç kavramını ortaya çıkarmıştır. Antik çağdan bugüne kadar gelinen süreçte güç, uluslararası ilişkiler düşüncesi içerisinde önemli bir yer tutmuş ve disiplinin özerk bir yapı kazanmasında büyük rol oynamıştır. Her daim önemini muhafaza eden güç kavramı, zaman içerisinde dönüşüme uğramış ve gelinen son aşamada yumuşak yüzüyle daha fazla anılmaya başlanmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılla birlikte uluslararası literatürde gücün bu yüzüne, yani yumuşak güce temas eden birçok akademik çalışma yapılmış ancak Türkiye’de popüler yayınlarda gündeme gelen kavram, akademik yayınlarda pek fazla yer bulamamıştır.

Uluslararası ilişkiler alanında yumuşak gücü konu edinen ilk doktora tezi olan bu çalışma ile öncelikle Türkçe literatürdeki boşluğun doldurulmasına bir nebze de olsa katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu yapılırken öncelikle güç kavramı ve bir güç çeşidi olan yumuşak güç kavramı bütün boyutları ile ele alınmıştır. Devamında, Türkiye’nin yumuşak güç potansiyeli esas olarak Balkanlar, Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgeleri bağlamında kültür, siyasi değerler ve dış politika uygulamaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Ülkeler üzerinde etki sağlayacak yumuşak güç kaynakları her ülke özelinde farklılık taşıyacağı için bu çalışmada örnek ülke olarak Azerbaycan seçilmiş ve hangi yumuşak güç kaynakları ile Türkiye’nin Azerbaycan üzerinde yumuşak güç etkinliği sağlamanın daha kolay/mümkün olabileceği sorusunun cevabı aranmıştır. Çalışmanın hipotezi ve sorunun cevabı olarak tezde, iki ülke arasındaki kültürel boyutun en önemli ve en etkili yumuşak güç kaynağı olacağı öngörülmüştür. Çalışmanın son kısmında Azerbaycan’da sivil toplum kuruluşları temsilcileri, gazeteciler ve akademisyenlerden oluşan on beş ayrı kişi ile yapılan yüz yüze mülakatlara yer verilmiş ve bu mülakatlarda tezin hipotezinin doğrulandığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Yumuşak Güç, Azerbaycan, Kültür, Siyasi Değerler, Dış Politika

ABSTRACT

With the emergence of first political structures of the world, struggles between them gave rise to the concept of power. Since the ancient times, power has played an important role in the concept of international relations and made a significant contribution to the establishment of the discipline as an autonomous structure. The concept of power, which has always maintained its importance, has evolved in time and, for the time being, is known for its rather soft side. In this century, many academic studies that dealt with the soft side of the power have been published, however, while being mentioned in popular publications, the concept has not been favored in the academic publications in Turkey.

With this dissertation that is the first study that deals with the soft power within the context of international relations, we intended to contribute to the filling of the void in the Turkish literature. For this purpose, we first discussed the concept of power and the soft power in every aspect. Afterwards, we analyzed the soft power potential of Turkey culturally, politically and within the frame of foreign affairs practices and essentially in the context of Middle East, Caucasus and Central Asia regions. As the soft power sources that may influence the national politics may vary for every country, we chose Azerbaijan as the model of this study and sought for an answer to the question, "How Turkey can possibly/efficiently have the soft power influence over Azerbaijan?". As the hypothesis of the study and the answer of the question, we considered the cultural link between these two countries would constitute the most important and effective soft power source. In the conclusion of the study, we interviewed a group of fifteen Azerbaijanis that consisted NGO members, journalists and academicians thus proved the hypothesis of the study.

Key Words: Soft Power, Azerbaijan, Culture, Political Values, Foreign Affairs

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumu	76
2	Sert Güç ve Yumuşak Güç Arasındaki Temel Farklar	77
3	Güç Davranış Şekillerinin Sert ve Yumuşak Güç Üzerindeki Yansıması.....	83
4	Yumuşak Güç Kaynakları, Araçlar ve Alıcılar/Hedefler	84
5	Gallarotti ve Al Filali'ye Göre Yumuşak Güç Kaynakları.....	103
6	Noya'nın Sert ve Yumuşak Güç Ayrımı	104

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü
AIDS	: Acquired Immune Deficiency Syndrome/Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BBC	: British Broadcasting Corporation/İngiltere Merkezli Televizyon Kanalı
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BTC	: Bakü Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattı
BTE	: Bakü Tiflis Erzurum Doğalgaz Hattı
BYEGM	: Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CIA	: Central Intelligence Agency/ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı
CNN	: Cable News Network/ ABD Merkezli Televizyon Kanalı
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EBRD	: Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası
Ed.	: Editör
G-20	: Group of 20/Dünyanın En Büyük 20 Ekonomisi
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HAMAS	: Harakat al-Muqawama al-Islamiya/ Filistin'deki İslami Direniş Hareketi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü

IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISO	: Uluslararası Standartlar Örgütü
IŞİD	: Irak Şam İslam Devleti adlı terör örgütü
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KDK	: Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KGB	: Sovyetler Birliği'nin İstihbarat Teşkilatı
KİK	: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
MILF	: Moro Islamic Liberation Front/ Moro İslamî Kurtuluş Cephesi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TANAP	: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
THY	: Türk Hava Yolları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TRACECA	: Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜRKSOY	: Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi - Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YETKM	: Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri

YETEM : Yunus Emre Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi
YTB : Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

GİRİŞ

Savaşırsan insan öldürmek şart olur. Ancak en iyisi savaşmadan kazanmaktır.¹

Güç kavramı, günlük hayat içerisinde yaygın kullanılan kavramlardan biri olarak yaşamın her alanında ve her anında varlığını bir şekilde hissettirmektedir. İş gücü, düşünce gücü, ödeme gücü, manyetik güç, çekim gücü, savunma gücü ve benzeri tabirler gerek günlük dilde, gerekse bilimsel çalışmalarda sıklıkla yer bulmakta ve söz konusu ifadelerin her biri gücün farklı bir yönüne işaret etmektedir. Sahip olduğu önem bilim dalları arasında farklılık göstermekle birlikte, fen bilimlerinden sosyal bilimlere kadar birçok alanda güç kavramının merkezi bir konuma sahip olduğu görülmektedir.² Sosyal bilimler genel başlığı altındaki bilim dallarının birçoğu güce özel bir önem veriyor olsa da söz konusu alandaki bilim dalları arasında güç unsurunun disiplin içi temel fonksiyonunu saklamayan, hatta saklama ihtiyacı hissetmeyen tek disiplinin uluslararası ilişkiler olduğunu söylemek mümkündür.³

Güç kavramı, uluslararası ilişkiler alanının merkezinde yer alan kavramlardan biridir. Bu alanda çalışan birçok isim söz konusu kavramın uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki yeri konusunda benzer kanaatleri taşımakla birlikte bir kısım uzmanlar güç kavramının önemine vurgu yapmakla yetinirken bazı uzmanlar bu konuda daha iddialı bir ifade kullanarak güç kavramının uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki en önemli kavram olduğunu belirtmektedirler.⁴ Halen hayattaki uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin

¹ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, (Çev. Hasan İlhan), Ankara: Alter Yayıncılık, 2008, s.47

² Arsev Bektaş, "Machiavelli ve Hobbes "Siyasal İktidar" ve "Güç" Analizleri", **Marmara İletişim Dergisi**, (3), (Temmuz 1993), s.177

³ Faruk Yalvaç, "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", İhsan D. Dağı ve diğerleri (Ed.), **Devlet, Sistem Ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s.132

⁴ Mitat Çelikpala, "Güç", Haydar Çakmak (Ed.), **Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram Ve Teoriler**, Ankara: Platin Yayınları, 2007, s.64; Andrey Makarychev, "Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods: Russia's Potential In A Competitive Environment", **Bilge Strateji**, 5(8), (2013), s.40; David A. Baldwin, "Power and International Relations", W. Carlsnaes ve diğerleri (Ed.), **Handbook Of International Relations**, London: Sage Publications, 2002, s.177

en önemlilerinden biri olan John J. Mearsheimer⁵ bu düşünceyi, *ekonomide para ne ise, uluslararası ilişkilerde de güç odur*⁶ şeklindeki bir kıyaslamayla açık olarak ortaya koymaktadır. Ekonomik ilişkilerde paranın merkezi önemi dikkate alındığında uluslararası ilişkilerde de gücün ne derece vazgeçilemez bir kavram olduğu anlaşılmaktadır.

Uluslararası ilişkilerin bağımsız bir disiplin olarak sosyal bilimler alanında kendine yer bulmasında güç kavramının önemli rolü vardır. Uluslararası ilişkilerin, esasında, gücün özel bir biçimi olduğu yönündeki anlayış bu durumu daha anlaşılır hale getirmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında güç kavramının disiplinin ortaya çıkışında kurucu bir rol üstlendiği görülmektedir.⁷ Güç, gerek dış politika analizlerinde, gerekse uluslararası ilişkiler teorilerinde sıklıkla başvurulan temel açıklayıcı kavramdır.⁸ Bundan dolayıdır ki uluslararası politika alanında üzerinde en fazla konuşulan ve tartışılan kavramlardan birinin güç olması şaşırtıcı bulunmamaktadır.⁹ Uluslararası ilişkiler literatüründe sıklıkla kullanılan *süper güç*, *güç dengesi*, *hegemonik güç*¹⁰ ve benzeri terimlerin hepsinin *güçten* türetildiği göz önüne alındığında kavramın disiplin içerisindeki önemi somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Tarih boyunca güç kavramı askeri –son yüz yıl içerisinde ekonomi de buna eklenmiş– kapasite ile özdeşleştirilmiş ve bir ülkenin gücünden söz edildiğinde esas olarak o ülkenin silahlı gücü kastedilmiştir. Uzun bir zaman boyunca askeri ve ekonomik unsurlardan müteşekkil görülen güç, ülkelerin istediklerini zorlama yöntemleri kullanarak elde etmelerinin bir aracı olarak düşünülmüştür. Öte yandan özellikle son çeyrek asır içerisinde gücün zorlama yöntemleri kapsamayan bir başka yüzü ön plana çıkmış ve bu yüz, Joseph S. Nye tarafından yumuşak güç adıyla literatüre kazandırılmıştır. Küresel sistemde söz sahibi olmayı hedefleyen bölgesel bir güç olma iddiasındaki Türkiye de bu

⁵ John J. Mearsheimer hakkında bilgi sahibi olmak ve yazdığı eserlere internet üzerinden erişebilmek için kendi web sayfasına bakılabilir. <http://mearsheimer.uchicago.edu/index.htm>

⁶ John J. Mearsheimer, **The Tragedy Of Great Power Politics**, New York: W. Norton and Company, 2001, s.7-25

⁷ Oktay F. Tanrıseven, “Güç”, Atila Eralp (Ed.), **Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.55

⁸ Haluk Özdemir, “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63(3), (2008),s.114

⁹ Yücel Bozdağlıoğlu ve Çınar Özen, “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu Ve Sistemik Bağımlılık”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(4),(2004), s.60

¹⁰ Ahmet Cural, **Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2011, s.10

güç çeşidine kayıtsız kalmamış ve yumuşak güç, Türk dış Politikasının merkezine yerleştirilmiştir.

Bu çalışma ile uluslararası ilişkiler alanında birçok bilimsel çalışmaya konu olan yumuşak güç kavramı, Türkiye'nin sahip olduğu kapasite/potansiyel bağlamında ele alınmıştır. Bu konuda, uluslararası ilişkiler terminolojisi ve bakış açısıyla hazırlanmış bir doktora tez çalışmasının olmaması bir eksiklik olarak görülmüş ve bu çalışma ile bu noktada az da olsa bir katkı sağlanması amaçlanmıştır. Popüler yayınlarda sıklıkla sözü edilmiş olmakla birlikte az sayıda bilimsel çalışmada kendisine yer bulan Türkiye'nin yumuşak gücü konusu, söz konusu çalışmalarda da ağırlıklı olarak dış politika bağlamında ele alınmış ve diğer kaynaklar ihmal edilmiştir. Bu çalışmada Türkiye'nin yumuşak gücü, Nye'nin kavramsallaştırarak kaynakları ile beraber çerçevesini çizdiği yumuşak güç yaklaşımı esas alınarak analiz edilmiş ve mümkün oldukça bu yaklaşıma sadık kalınmıştır.

İlk bölümde, yumuşak güç kavramına temas etmeden önce uluslararası ilişkiler düşüncesi içerisinde güç kavramının gelişimine katkı yapan düşünür ve siyaset bilimcilerin görüşlerine yer verilmiştir. Devamında kavram, unsurları, nitelikleri, tanım problemleri, teorilerin yaklaşımları ve ölçme problemleri ile beraber her yönüyle ele alınmıştır. Birinci bölümün son kısmında, her alanda gerçekleşen gelişmeler bağlamında güç unsurlarında yaşanan değişimler sonucunda gücün “sert” ve “yumuşak” şeklinde iki ayrı kategoride ele alındığına işaret edilmiştir.

İkinci bölümde *istenileni elde etmek için* zorlama yöntemler yerine çekiciliği ve cazibeyi temel alan yumuşak güç yaklaşımının nasıl ortaya çıktığı anlatılmıştır. Yumuşak güç öncelikle kavramı literatüre kazandıran Nye'nin yaklaşımı esas alınarak irdelenmiş ve devamında onun görüşlerine getirilen eleştiriler ve yine yumuşak güç kavramına katkı sağlayan başka isimlerin düşünceleri ile konu desteklenmiştir. Bu bölümün son kısmında, yumuşak gücün işleyişinde temel bir önemi olan kamu diplomasisi faaliyetlerine yer verilerek yumuşak gücün sınırlılıkları ile bölüm sonlandırılmıştır.

Üçüncü bölümde ilk olarak Türkiye'nin yumuşak güç kavramına verdiği önem ve Türkiye'nin yumuşak güç iddiasının dayanaklarına temas edilmiştir. Akabinde, Türkiye'nin yumuşak gücünün kaynakları Nye'nin yaklaşımı baz alınarak kültür, siyasi

değerler ve dış politika uygulamaları bağlamında ele alınmıştır. Siyasi değerler ve dış politika uygulamaları, gelişmelerdeki tarihi devamlılık dikkate alınarak Osmanlı döneminden başlatılmış ancak konunun esasını Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geldiği 2002 yılı sonrası dönem oluşturmuştur. Bu, öncelikle sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için çalışmanın belirli bir dönemle sınırlandırılma ihtiyacından kaynaklanmıştır. 2002 yılı sonrası dönemin seçilmesinde ise, bir yandan yumuşak gücün dünyada 11 Eylül 2001 yılındaki ABD'deki saldırılar sonrasında ön plana çıkmış olması ve diğer yandan buna eş zamanlı olarak gerçekleşen bir iktidar değişikliği ile Türkiye'de yumuşak gücü merkeze alan bir politikanın takip edilmeye başlanması belirleyici olmuştur. Bu dönemde karar alma mekanizmasının başındaki isimlerin Türkiye'nin bir yumuşak güç olduğunu defalarca dile getirmiş olması ve dış politikada yeni bir anlayışın hâkim kılınması da böyle bir tercihin ortaya çıkmasına etki etmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'nin yumuşak güç kaynakları anlatıldıktan sonra bu kaynakların işlerlik kazanabilmesi için ihtiyaç duyulan kamu diplomasisi faaliyetlerine yer verilmiştir. Türkiye'nin yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri resmi kurumlar ve sivil oluşumlar şeklinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise Türkiye'nin yumuşak gücünü sınırlandıran ya da zayıflatan faktörlere temas edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde Türkiye'nin yumuşak güç kaynaklarının hangisinin daha etkin ve önemli olduğunu ortaya koymak için Azerbaycan örneği seçilmiştir. Böyle bir tercihin yapılmasında ulaşım, iletişim ve güvenlik imkânları dikkate alınmış ve Azerbaycan'ın böyle bir çalışma için uygun olacağı düşünülmüştür. İlk olarak örnek ülke hakkında bilgi sahibi olmak için çok kısa şekilde Azerbaycan'ın sahip olduğu temel veriler aktarılmış ve devamında Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ortak ve benzeşen yanlar ele alınmıştır. Çalışmanın esas sorusunu oluşturan *Türkiye'nin hangi yumuşak güç kaynakları ile daha etkili olabileceğinin* cevabı bu bölümde verilmeye çalışılmıştır. Nye'in, yakın kültürler arasındaki siyasal etkileşimlerin daha fazla olacağı görüşü temel alınarak iki ülke ilişkilerinde kültürel ortak paydanın en önemlisi olduğu iddia edilmiş ve bu iddia gerekçeleri ile beraber anlatılmıştır.

Bölümün son kısmında Azerbaycan'da yapılan mülakatlara yer verilmiştir. Söz konusu mülakatlar toplumun nabzını en iyi şekilde tuttıklarına inanılan ve resmi görüşten

mümkün olduğunca bağımsız kalacakları düşünülen uzman kişilerle gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yüz yüze yapılan mülakatlarda sivil toplum kuruluşları temsilcilerine, üniversitelerde aktif olarak görev yapan akademisyenlere ve basın mensuplarına kültüre, siyasi değerlere ve dış politika uygulamalarına temas eden sorular yöneltilmiştir. Alınan cevaplar neticesinde Türkiye'nin Ermenistan politikasının belirleyiciliği konusu haricinde çalışmanın hipotezi doğrulanmış ve iki ülke ilişkilerinde en önemli hususun ortak kültürel değerler olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan mülakat değerlendirmeleri ve sonuç kısmı ile birlikte çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI

1.1. Thucydides'ten Morgenthau'ya Tarihi Süreç İçerisinde Güç Kavramı

Güç kavramının merkezi bir konuma sahip olduğu uluslararası ilişkiler disiplini, sosyal bilimlerin diğer disiplinlerine nazaran oldukça yeni sayılabilecek bir tarihte ortaya çıkmıştır. Bu alanda çalışan akademisyenler arasında uluslararası ilişkilerin bağımsız akademik bir disiplin olarak ne zaman ortaya çıktığına dair genel bir uzlaşma olmasına rağmen uluslararası ilişkilerin başlangıcının nereye kadar uzatılacağı konusunda bir görüş birliğinin olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda yaygın görüşlerden bir tanesi uluslararası ilişkilerin 1648 tarihli Westphalia Barışı¹¹ ile başlayan süreçle birlikte ele alınması gerektiği yönündedir. Bu düşüncenin temeli, bugünkü anlamda modern ulus devletlerin ve egemen devletler sisteminin ilk olarak bu dönemle birlikte ortaya çıkmış olmasına dayandırılmaktadır.¹² Bu konuda farklı değerlendirmelere sahip olan bir başka görüş ise uluslararası ilişkilerin başlangıcını daha yakın bir tarihe taşıyarak, büyük savaşların ortaya çıktığı ve bu savaşların küresel çapta etkiler meydana getirdiği 20. yüzyılı milat olarak kabul etmektedir.¹³ Bunlarla birlikte her ne kadar modern ulus devlet yapısına sahip olmasalar da söz konusu tarihlerden çok daha öncesinde insanların bir araya gelerek topluluklar halinde ve devletler kurarak yaşamaya başlamaları, daha sonra devletlerin karşılıklı ilişkileri ve etkileşimleri ile aralarında yaşanan güç mücadeleleri, uluslararası ilişkilerin tarihinin daha eski dönemlere kadar uzatılmasını gerekli kılmaktadır.

Bilinen en eski medeniyet olan Sümer Medeniyeti ve onu meydana getiren kent devletleri aynı zamanda gücün de temerküz ettiği ilk siyasal birimler olmuşlardır. M.Ö. 3

¹¹ Westphalia Barışı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız. Stephen J.Lee, **Aspects Of European History 1494–1789**, Second Edition, Taylor and Francis E-Library, 2005.

¹² Mehmet Şahin, “Uluslararası İlişkilerde Din Faktörü”, İdris Bal (Ed.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, 2. Baskı İçinde, Ankara: Lalezar Kitabevi, 2008, s. 143-149

¹³ Deniz Ülke Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2007, s.29-30

binli yıllara kadar uzanan bu medeniyetin geçen zaman içerisinde yakın ve uzak çevreyi etkilemesi ve/veya kendi dinamikleri sonucu yeni medeniyet havzalarının ve siyasal örgütlenmelerin ortaya çıkmasıyla uluslararası ilişkilerin tarihi de başlamıştır. Aynı zamanda bir güç mücadelesi tarihi olarak da nitelenebilecek olan bu tarih içerisinde M.Ö. 500 yılından itibaren dünyadaki belli başlı güç merkezleri olarak Yunan, İran, Hint ve Çin coğrafyaları ön plana çıkmıştır.¹⁴ Bu dönem içerisinde söz konusu coğrafyalarda eş zamanlı olarak uluslararası ilişkiler ve onun temel dinamiklerinden biri olan güç mücadelesine dair ilk yazılı eserler ortaya konulmaya başlanmıştır.

Doğduğu tarih konusunda muhtelif bilgiler verilmekle birlikte yaklaşık olarak 2500 yıl önce Çin’de yaşadığı bilinen Sun Tzu’nun *Savaş Sanatı* adındaki eseri uluslararası ilişkiler alanındaki ilk çalışma olarak kabul edilmektedir.¹⁵ Adından da anlaşılacağı üzere savaş ve strateji konularını ele alan bu eser söz konusu alanda yapılan çalışmalar içerisinde en etkili ve prestijli çalışma olarak görülmektedir.¹⁶ Güç kavramı bağlamında değerlendirildiğinde ise Sun Tzu ile aynı zamanlarda ancak farklı coğrafyalarda yaşamış olan Thucydides’in *Peloponnesos Savaşları*¹⁷ isimli çalışması¹⁸ bu alandaki ilk eser olma özelliğini taşımaktadır.¹⁹

Uluslararası ilişkiler literatürü içerisinde güç kavramı için bir milat özelliği taşıyan Peloponnesos Savaşları adlı eser, M.Ö. 5. yüzyılda Atinalı bir general olan Thucydides tarafından yazılmıştır. M.Ö. 455-400²⁰ tarihleri arasında yaşamış olan Thucydides bir kısmında kendisinin de aktif bir şekilde yer almış olduğu savaşı, komutan olarak başarısız

¹⁴ Colin Elman, “Realism”, Martin Griffiths (Ed.), **International Relations Theory For The Twenty-First Century: An Introduction**, New York: Routledge, 2007, s.11; Arboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.29-30

¹⁵ Orçun Ulusoy, **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık, 2008, s. 26

¹⁶ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, (Çev. Adil Demir), 3. Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2008, s. 5

¹⁷ Eserin Türkçesi için bakınız. Thucydides, **Peloponnesos Savaşları**, (Çev. Furkan Akderin), İstanbul: Belge Yayınları, 2010

¹⁸ İngilizce metinlerde “The Peloponnesian War” şeklinde ifade edilirken Türkçe metinlerde *Peloponezya /Peloponnesos/Pelopones Savaşları* şeklinde farklı birkaç değişik yazıma rastlanılmaktadır.

¹⁹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Bursa: MKM Yayıncılık, 2010, s.172; Seyfi Say, **İbn Haldun’un Düşünce Sistemi Ve Uluslararası İlişkiler Kuramı**, İstanbul: İlk Harf Yayınevi, 2011, s.360-361; Nuri Yurdusev, “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, Atila Eralp ve Diğerleri (Ed.), **Devlet, Sistem Ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s.33

²⁰ Yaşadığı tarihe ilişkin kaynaklarda bir tutarsızlık söz konusudur. Yukarıdaki tarihten farklı olarak bir kaynaktan M.Ö. 471-400 yılları, bkz. :Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.172. , bir diğerinde M.Ö. 460-400, Bkz. Thucydides, a.g.e, verilmiştir.

bulunup sürgüne gönderildikten sonra yurduna geri dönüşünde kaleme almıştır.²¹ Söz konusu dönemde Yunan şehir devletleri içinden ön plana çıkmış iki devlet olan Sparta ve Atina arasında yirmi yedi yıl (veya yirmi beş)²² devam eden savaşın (M.Ö. 432-404) yirmi bir yılının anlatıldığı bu eser, devletler arasındaki mücadelelerde gücün bir siyaset gerçekliği olarak taşıdığı merkezi önemi²³ gösteren çok önemli bir çalışma olmuştur.²⁴ Bu kitapta savaşın nasıl cereyan ettiğinin anlatımıyla yetinilmemiş, savaşa neden olan temel dinamiklerin neler olabileceğine ilişkin değerlendirmeler de yapılmıştır.

Thucydides, iki devlet arasında savaşa yol açan esas nedenin bir güç mücadelesi olduğunu Spartalılarla ilgili bir değerlendirmesinde açıkça ortaya koymaktadır. Spartalıların kolaylıkla savaşa giren bir halk olmadığına vurgu yaptıktan sonra “Ancak sonuçta Atinalılar’ın güçlendiklerini gördüler ve onların daha fazla güçlenmelerinin önüne geçmek amacıyla savaşmaya karar verdiler”²⁵ ifadesiyle güç dengesindeki bozulmanın Sparta’da meydana getirdiği korkuyu ve bu korku halinin nasıl savaşa yol açtığını anlatmaktadır. Buna ilave olarak uluslararası ilişkilerde güç kullanımının olağan bir durum olduğuna inanan Thucydides, düşüncelerini Atina elçi heyetinin Sparta meclisinde yaptığı bir konuşma vasıtasıyla aktarmaktadır. Heyet konuşmasında “tarih boyunca güçlülerin güçsüzleri yönettiğini... insanların ellerine fırsat geçince diğer kentleri zorla egemenlikleri altına aldıklarını”²⁶ söylemekte ve bu güç kullanımını “Böyle bir durumu gerçekleştirmek insan doğasına uygundur.”²⁷ ifadesiyle insan doğası üzerinden açıklamaya ve ona bu şekilde meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır.

Peloponnesos Savaşları adlı eser bugün uluslararası ilişkiler alanında sıklıkla kullanılan güç mücadelesi, güçler dengesi gibi kavramlara daha o zamanda temas etmekte ve bu kavramları Atina ve Sparta arasında yaşanan çatışmanın pratiği bağlamında ele almaktadır. Eserde sözü edilen güç politikasının ilke ve kuralları aradan geçen zamana rağmen önemini büyük ölçüde muhafaza ettiği görülmektedir. Başka bir deyişle, Thucydides’in çalışmasında güç olgusu üzerine inşa ettiği devletler arasındaki ilişkilerle

²¹ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.35

²² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.172

²³ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, 76. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s.15

²⁴ Philip De Souza, **The Peloponnesian War, 431-404 BC**, Oxford: Osprey Publishing, 2002, s.7

²⁵ Thucydides, a.g.e., s.54

²⁶ Thucydides, a.g.e., s.38

²⁷ Thucydides, a.g.e., s.38

çağdaş uluslararası ilişkiler arasında büyük bir fark bulunmadığı görülmektedir. Bu durum bir yandan söz konusu çalışmanın değerini gösterirken, bir yandan da güç olgusunun değişen zamanla birlikte değişmeyen karakterine işaret etmektedir. Bununla birlikte antik çağda güç kavramına temas eden tek kişi Thucydides, tek çalışma da Peloponnesos Savaşları değildir.

Thucydides'ten yaklaşık yüz yıl sonra Hindistan'da yaşamış bulunan Kautilya(M. Ö. 321-296)²⁸ uluslararası politikada güç olgusuna yer veren bir başka önemli isim olmuştur. Hindistan Yarımadası'nda ilk defa siyasal birliği sağlayan Çandragupta Maurya'nın kendi adıyla anılan Maurya İmparatorluğu'nda(M.Ö. 322 - M.Ö.185) hükümdarın hocası ve danışmanı olarak görev yapan Kautilya(Çanakya)²⁹ 15 kitap ve 150 bölümden oluşan *Arthashastra*³⁰ adlı eseri ile dönemin siyasetine damga vurmuştur.³¹ Zamanın şartları dikkate alındığında iletişim imkânlarının oldukça sınırlı olduğu bir zamanda birbirinden uzak coğrafyalarda yaklaşık aynı dönemde yaşamış olan bu iki ismin gücün önemine vurgu yapmış olmaları güç kavramının belli bir zaman ve mekana bağlı olmaksızın uluslararası ilişkilerde sahip olduğu merkezi yeri³² göstermesi bakımından güzel bir örnek teşkil etmiştir. Bununla birlikte Kautilya ile benzerlik kurulan kişi çağdaşı sayılabilecek Thucydides değil, ondan çok sonra yaşamış olan ve *Hükümdar*(De Principatibus)³³ adlı eseri ile uluslararası ilişkiler yazınında önemli bir yer işgal eden Niccolo Machiavelli(1469-1527)³⁴ olmuştur. Bunun nedeni ise her ikisinin de eserlerinde devlet yönetimi ve bir kralın nasıl olması/yetiştirilmesi gerektiği gibi benzer konulara ağırlık vermiş olmalarıdır.³⁵ Temas ettikleri konular arasında benzerlikler olsa da güç olgusuna vurgusu ve gücün elde edilmesine ilişkin yaklaşımları bakımından *Arthashastra*'nın *Hükümdar*'dan daha radikal bir pozisyonda yer aldığı görülmektedir.

²⁸ Say, a.g.e, s.361

²⁹ H.Derya Can, "Maurya İmparatoru Çandragupta Döneminde Yönetim", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 30(50), (2011), s.49-56

³⁰ Eserin İngilizce çevirisi için bakınız. Kautilya, **The Arthashastra**, L.N. Rangarajan (Ed.), New Delhi: Penguin Books, 1992.

³¹ Roger Boesche, "Kautilya's Arthashastra on War and Diplomacy in Ancient India", **The Journal of Military History**, 67(1), (2003), s.9; Can, a.g.e, s.51

³² Robert A. Dahl, "The Concept of Power", **Behavioral Science**, 2(3), (1957), s.201

³³ Machiavelli, **Hükümdar**, (Çev. Yusuf Türk), İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1996, Türkçe'ye çevrilen eserin bazıları *Prens* ismiyle yayımlanmıştır.

³⁴ Yaşar Şahin Anıl, **Niccolo Machiavelli**, İstanbul: Kastaş Yayınları, 2010

³⁵ Boesche, a.g.e, s.9; Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.48

Bundan dolayı *Arthaşāstra* için *radikal makyavelcilik*(Machiavellianism) tanımlaması yapılarak *Hükümdar*'ın onun yanında masum sayılabileceği ifade edilmektedir.³⁶

Kautilya, her devletin kendi gücünü maksimize etmeye çalıştığını söylemektedir.³⁷ Ahlaki değerlerin uluslararası ilişkilerde etkisinin olmadığını ya da çok az etkisinin olduğunu, bu nedenle de ahlaki değerlerle rasyonel şartların çatışması durumunda ikincinin tercih edilmesi gerektiğini tavsiye etmektedir.³⁸ Kralına yönelik olarak yaptığı tavsiyelerde güç olgusuna özel bir önem vererek, bu bağlamda kralın gücünü artırmaya yönelik bir politika takip etmesi gerektiğini düşünmektedir. Ona göre, “daha fazla güç sahibi olmak bir kralı diğerine karşı üstün, eşit güç sahibi olmak eşit ve daha az güce sahip olmak ise ondan aşağı yapacaktır. Bu nedenle de kral her zaman ve her durumda gücünü artırma peşinde olmalıdır”.³⁹ Kautilya'nın güce ilişkin yaklaşımı aradan geçen uzun zamana rağmen önemini muhafaza etmektedir. O, gücün kuvvet anlamına geldiğini ve kuvvetin de fikirleri değiştirebileceğini söyleyerek, peşinde olduğu şeyin sadece düşmanlarının davranışlarını kontrol etmek değil, aynı zamanda düşünceleri üzerinde de hakimiyet sağlamak olduğunu göstermektedir.⁴⁰

Antik çağdaki Sun Tzu, Thucydides ve Kautilya gibi isimler uluslararası ilişkiler analizlerinde güç kavramına büyük önem vermiş ve temel kavramlardan biri olarak literatürde yer almasını sağlamışlardır. Güç kavramına antik çağda başlamış olan ilgi sonraki dönemlerde de devam etmiş ve birçok bilim adamı kavramı geliştirerek eserlerinde kullanmışlardır. Bu bağlamda kendine has değerlendirmeleriyle güç kavramına önemli katkılarda bulunan bilim adamlarından biri de sosyal bilimler alanında çok önemli bir isim olan İbn Haldun (1332-1406) olmuştur. Kendisi için kullanılan sosyoloji biliminin öncüsü/kurucusu, iktisatçı, siyaset bilimci, tarihçi⁴¹ ve benzeri farklı sıfatlar onun çok yönlü bir bilim adamı olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte eserlerini⁴² 14. yüzyılda kaleme almış biri için bugünün modern disiplinler ayrımı bağlamında bu tanımlamaları

³⁶ Boesche, a.g.e, s.9

³⁷ Boesche, a.g.e, s.17

³⁸ Say, a.g.e, s.360-361

³⁹ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.45-48

⁴⁰ Boesche, a.g.e, s.15

⁴¹ Sibel Bursalıoğlu, “İbn-İ Haldun Sosyolojisinde Asabiyet Bağları, Devlet ve Kamu Maliyesi”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), (2007), s.43

⁴² Eserlerine İlişkin Bilgi İçin Bakınız. Sati El-Husri, **İbn-İ Haldun Üzerine Araştırmalar**, (Çev. Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergâh Yayınları, 2001.

yapmanın ne derece doğru olacağı konusu da tartışma yaratmaktadır.⁴³ Bundan dolayıdır ki onu belli kalıplara hapsedmeden genel anlamda *bir medeniyet kuramcısı*⁴⁴ olarak kabul etmek ve güç kavramına ilişkin değerlendirmelerine de bu pencereden bakmak daha doğru bir yaklaşım gibi görülmektedir.

Cemil Meriç, İbn Haldun için “Ortaçağın karanlık gecesinde muhteşem ve münzevi bir yıldız; ne öncüsü var, ne devamcısı”⁴⁵ şeklinde bir ifade kullanarak onun alanında eşsiz bir isim olduğuna vurgu yapmaktadır. Yazdığı eserlerle sosyal bilimlere sağladığı özgün katkılar uzun yıllar boyunca Batı’da göz ardı edilse de⁴⁶ günümüz dünyasında tartışılmaz bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte bilimsel gelişmelerin tek kişinin gayreti ile değil -bayrak yarışlarında olduğu gibi- kendinden öncekilerin çalışmalarını geliştirerek bir ileri seviyeye taşıyan birçok bilim adamının ortak gayretleri ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Meseleye bu bağlamda bakıldığında, İbn Haldun’un uluslararası ilişkilere dair düşüncelerinin de kendisinden önce ve sonra bu alanda eserler ortaya koymuş diğer önemli isimlerle mukayeseler yapılarak değerlendirildiği görülmektedir.

İbn Haldun’un uluslararası ilişkilere dair görüşleri bakımından kıyaslama yapılan ya da aralarında benzerliklerin olduğu düşünülen isimlerden biri daha önce sözü edilen Thucydides’tir. Aralarında var olduğu ifade edilen benzerliği ortaya koymak için değerlendirmeye alınan eserler İbn Haldun’un en önemli çalışması olan *Mukaddime*⁴⁷ ile Thucydides’in Peloponnessos Savaşları’dır. Lenn Evan Goodman, söz konusu iki ismi ele aldığı makalesinde aralarındaki benzerliğin hem eserlerini ortaya koyarken kullandıkları metodolojide hem de eserlerindeki genel yaklaşımlarda bulunduğunu anlatmaktadır. Ona göre her ikisi de natüralist ve deneyci(ampirist)dir. Sorunları indirgemeci bir yaklaşımla ele almazlar ve kişinin politik ve toplumsal doğasının dışavurumu olan kuvvetler oyununun tarihsel yasalarını arama peşindedirler.⁴⁸ Bir başka çalışmada ise ikili arasında

⁴³ Yıldırım Erbaş, “İbn Haldun’un Bilgi Kuramı ve Disiplinlerarasılığı Düşünmek”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 3(1), (2008), s.235

⁴⁴ Ahmet Albayrak, “Bir Medeniyet Kuramcısı Olarak İbn Haldun”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 9(9), (2000)

⁴⁵ Cemil Meriç, **Umrandan Uygarlığa**, 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s.140

⁴⁶ Meriç, a.g.e, s.140-151

⁴⁷ İbn Haldun, **Mukaddime (2 Cilt)**, Süleyman Uludağ (Ed), 6. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2009

⁴⁸ Lenn Evan Goodman, “Ibn Khaldun and Thucydides”, **Journal of the American Oriental Society**, 92(2), (1972), s. 250-270.

farklı bir bağlantı kurularak İbn Haldun'un, "Thucydides'in muhtemel bir varisi olduğu"⁴⁹ şeklinde iddialı bir ifade kullanılmaktadır.

Aralarındaki benzerliğe rağmen, Thucydides, uluslararası ilişkilerin bir güç mücadelesi olduğunu açık bir şekilde beyan ederken İbn Haldun'un eserlerinde böyle net bir ifadeye rastlamak mümkün değildir. O, meselelere kendi geliştirdiği *asabiyet*⁵⁰ kavramı çerçevesinde yaklaşmakta ve bu kavramı siyasi gücün temel analiz birimi olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte her ne kadar İbn Haldun düşünce sisteminde kilit bir kavram olsa da *asabiyetin* sınırları belirgin değildir ve bu nedenle de üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanımla yapılamamaktadır. İbn Haldun, Mukaddime'de asabiyyete birçok anlam yüklemekte ve onu farklı bileşenlerle beraber kullanmaktadır. Asabiyyet kavramına yüklenen bu anlamlardan bir tanesi de güce karşılık gelmektedir ve İngilizce *striking power* kelimeleri ile karşılanmaktadır.⁵¹ Güç olgusuna işaret eden asabiyyet her ne kadar temel faktör olsa da bu yeterli değildir ve tamamlayıcı unsurlara ihtiyaç duyulmaktadır. Zira İbn Haldun'a göre, salt gücü esas alan bir devlet "organları kesik olan bir şahsın varlığı veya bu şahsın halk arasına çıplak olarak çıkması gibidir."⁵² O, *din* ile *güç* bir araya getirmekte ve *olması gerekenle, olan* arasında bir tercih yapmayarak ikisini beraber değerlendirmektedir. Realite ile normatif boyutu birleştiren bu yaklaşımı nedeniyle realizmle idealizmi kaynaştırdığı ifade edilmektedir.⁵³

Bazı bilim adamları tarafından realist olarak tanımlanan⁵⁴ İbn Haldun güce özel bir önem vermekle birlikte ilişkileri açıklamada onun tamamlayıcı bir unsur olduğunu, tek belirleyici etken olmadığını düşünmektedir. "Dinin, asabiyyet olmaksızın tek başına insanları etkileme ve onların itaatlerini sağlama gücünden yoksun olduğu, siyasî işlerde olduğu gibi dinî meselelerde de ancak fiilî güçle desteklenen bir otoritenin başarı sağlayabileceği" şeklindeki ifadeleriyle bu düşüncesini ortaya koymaktadır.⁵⁵ Uluslararası ilişkiler disiplininde ve özellikle de gücü merkeze alan yaklaşım içerisinde özel bir yeri

⁴⁹ Say, a.g.e, s.683

⁵⁰ Asabiyyet kavramına ilişkin bir değerlendirme için bakınız. Akif Kayapınar, "İbn Haldun'un Asabiyyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım", **İslâm Araştırmaları Dergisi**, 15, (2006), s.83-114

⁵¹ Kayapınar, a.g.e, s.87

⁵² İbn Haldun, a.g.e, s.355

⁵³ Say, a.g.e, S.682-701

⁵⁴ Jack Kalpakian, "Ibn Khaldun's Influence On Current International Relations Theory", **The Journal Of North African Studies**, 13(3), (2008), s.371-372

⁵⁵ Say, a.g.e, s.694

olan Machiavelli'nin "Bütün silahlı peygamberler zafer kazanırlarken, silahsızlar ise ortadan kayboldular"⁵⁶ ifadesi ile İbn Haldun'un yukarıdaki ifadesi arasındaki paralellige binaen ikili arasında bir yaklaşım benzerliğinin olduğu düşünülmektedir.⁵⁷ Bununla birlikte Machiavelli'nin gücü bir amaç olarak gören ve ahlaki değerlere bağlı kalmaksızın elde edilmesi gerektiğine inanan düşünceleri⁵⁸ dikkate alındığında İbn Haldun'dan farklı bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir.

Floransalı bir siyasetçi ve devlet adamı olan ve İbn Haldun'la yakın dönemlerde yaşayan Machiavelli'nin eserlerinde yaşadığı dönemin siyasal şartlarının etkisi hissedilmektedir. Nitekim sosyal bilimler alanında çalışmalar yapan bilim adamlarının eserlerini ortaya koyarken yaşadıkları dönemin siyasal ve toplumsal şartlarından etkilendikleri bilinmektedir. Machiavelli'nin yaşadığı dönemdeki İtalya'da sürekli değişen ittifaklar, şehir devletlerinin birbirleriyle yaptıkları mücadeleler ve tekrarlanan savaşların meydana getirdiği istikrarsız bir ortam vardır.⁵⁹ Böyle bir ortamda 1498 yılında Floransa Cumhuriyeti'nin hizmetine giren Machiavelli, Cumhuriyet'in yıkıldığı 1512 yılına kadar bürokrat ve diplomat olarak görev yapmıştır.⁶⁰ Cumhuriyet'in hizmetinde geçirdiği 14 yıllık deneyimin sonucunda Hükümdar(Prens) adlı eserini Floransa yöneticisi Lorenzo de Medici'ye atfen kaleme almıştır.⁶¹ Yaşadığı dönemin siyasal atmosferi içinde büyük önem arzeden güce nasıl ulaşılabileceği ve onun nasıl muhafaza edileceği sorularına cevap aradığı bu eseriyle Machiavelli, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde güce ilişkin modern düşüncenin ilk temsilcisi olmuştur.⁶² Orta Çağ Avrupası'nın feodal düzeninden modern ulus devlet sistemine geçişin sembol ismi⁶³ olan Machiavelli gücü merkeze alan yaklaşımı dolayısıyla birçok isim tarafından ilk büyük güç kuramcısı⁶⁴ ve siyasal realizmin kurucusu olarak kabul edilmiştir.⁶⁵

Machiavelli, uluslararası ilişkiler disiplininin başyapıtlarından biri olarak kabul edilen Hükümdar adlı eserinde, düşüncelerini, bir hükümdarın nasıl davranması

⁵⁶ Machiavelli, a.g.e, s.32

⁵⁷ Say, a.g.e, s.694

⁵⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.174

⁵⁹ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.99

⁶⁰ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.173; Machiavelli, a.g.e, s.5

⁶¹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.173

⁶² Elisheva Sadan, **Empowerment And Community Planning**, (Çev. Richard Flantz), E-Book, 2004.s.33

⁶³ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, s.15-16

⁶⁴ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.98

⁶⁵ Say, a.g.e, s.361

gerektiğine ilişkin tavsiyeleri çerçevesinde aktarmaktadır. O, yöneticilerin öncelikli sorumluluğunu ulusal çıkarları korumak ve devletin bekasını sağlamak olarak görmektedir. Bunların gerçekleşmesi de güçlü olmakla mümkündür.⁶⁶ Bundan dolayıdır ki ona göre tek amaç siyasal gücün maksimize edilmesidir.⁶⁷ Gücü merkeze alan bu yaklaşımda amaca ulaşmak için kullanılacak vasıtaların niteliğinin bir önemi yoktur. Amaçlar araçları aklamaktadır.⁶⁸ Bu durumu Machiavelli, "...bir hükümdar muzaffer olmağı ve devlet muhafaza etmeğı sağlasın, vasıtalar daima muteber ve makbul sayılır ve herkesçe övülür..."⁶⁹ şeklinde ifade etmektedir. Bunun için de o "ideal devlet nedir?", "en iyi yönetim şekli nasıl olmalıdır"⁷⁰ gibi sorularla ilgilenmeksizin sadece güç olgusuna odaklanmaktadır. Bu durum onu tanımlamak için niçin *güç arayıcısı*(power seeker)⁷¹ tabirinin kullanıldığını açıklamaktadır.

Machiavelli, bir hükümdarın mücadele için iki yolunun olduğunu söyler. Bunların birincisi kanunla, ikincisi kuvvetledir. Devamında, birincisinin insanlara mahsus, ikincisinin ise hayvanlara mahsus olduğunu ifade eder. Bununla birlikte ona göre birincisi çok kere yetersiz kaldığı için ikincisine, yani hayvanlara mahsus olan kuvvete başvurmak gerekir.⁷² Machiavelli gücü başlı başına bir amaç olarak gördüğü için onu her şeyden öncelikli kılar. Bu nedenle de hükümdarın dindar ve sözüne sadık görünmesinin sorun olmayacağını ancak gerçekte öyle olmasının devletin bekası için zararlı olacağını düşünür. Bundan dolayı ihtiyaç olduğunda, hükümdarın kötülüğe başvurmayı bilmesi gerektiğini söyler.⁷³

Machiavelli'nin çalışmasında gücü önceleyen ve ahlaki değerleri dışarda bırakan yaklaşımı yazıldığı tarihten günümüze kadar değişik çevrelerde çokça tartışılmıştır. Aradan geçen bu zaman zarfında fikirlerini destekleyenler olduğu gibi, ağır şekilde tepki gösterenler de olmuştur. Nitekim 17. yüzyılda Hükümdar adlı eserinde şeytandan ilham

⁶⁶ Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", **Uluslararası İlişkiler**, 1(1), (2004), s.44

⁶⁷ Bektaş, a.g.e, s.181

⁶⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.174

⁶⁹ Machiavelli, a.g.e, s.84

⁷⁰ Bektaş, a.g.e, s.181

⁷¹ Bektaş, a.g.e, s.178

⁷² Machiavelli, a.g.e, s.82

⁷³ Machiavelli, a.g.e, s.84

aldığı söylenmiş ve İngiltere’de kendisi için şeytan(Old Nick) tabiri kullanılmıştır.⁷⁴ Kişinin gücü ele geçirdiğinde bunu nasıl yaptığının bir önemi olmayacağını söyleyen ve kısaca *amaç aracı aklar* şeklinde özetlenen yaklaşım zamanla kendi ismi ile özdeşleştirilmiştir. Machiavellizm (Makyavelizm) veya Makyavelist yaklaşım olarak kullanılmaya başlanan tabir bazılarınca utanç verici bir düşünceyi ifade eder olmuştur.⁷⁵

Hükümdarın verdiği sözleri tutmamasını öğütleyen Machiavelli bu düşüncesinden dolayı ahlaksızlıkla suçlanmıştır. Ancak bu durumun ahlaksızlık(immoral) olarak değil de ahlak dışılık(amoral) şeklinde kabul edilmesi gerektiğini düşünenler de vardır.⁷⁶ Diğer yandan Machiavelli ahlaki ve moral değerleri önemsiz gören yaklaşımı savunan ilk isim olmamıştır. Daha önce sözü edilen Thucydides, Peloponnesos savaşlarını anlattığı eserinde moral değerlerden çok güç politikasının önemli olduğunu göstermeye çalışmıştır.⁷⁷ Aynı şekilde daha önce sözü edilen Kautilya da devletler arası ilişkilerde moral değerlerin çok az ya da hiç etkisinin olmadığını⁷⁸, moral değerler ile rasyonel şartların karşı karşıya gelmesi halinde ikincisinin tercih edilmesi gerektiğini öğütlemiştir.⁷⁹ Güce öncelik tanıyan yaklaşım Machiavelli’den çok daha önce başlamıştır ve sonraki dönemlerde de taraftar bulmaya devam etmiştir.

Machiavelli ile aynı coğrafyada ve aynı dönemde yaşamış olan Francesco Guicciardini(1483-1540)⁸⁰ güce ilişkin görüşleriyle uluslararası ilişkilere katkı sağlayan bir başka isim olmuştur. İkili arasındaki benzerlik sadece yaşadıkları zaman ve coğrafya ile sınırlı kalmamış, hükümdarların nasıl davranmaları gerektiği ve devletler arası ilişkilerde gücün önemine ilişkin düşünceleri de büyük ölçüde paralellik göstermiştir. Bununla birlikte Guicciardini’nin esas olarak etkilendiği kişi çağdaşı Machiavelli değil, antik dönem tarihçisi Thucydides olmuştur.⁸¹ En önemli eseri olarak kabul edilen İtalya Tarihi⁸²

⁷⁴ Torbjon L. Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, (Çev. Mehmet Özay), İstanbul: Açılım Kitap, 2006, s.73

⁷⁵ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.174

⁷⁶ Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, s.44

⁷⁷ Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, s.44

⁷⁸ Boesche, a.g.e, s.17

⁷⁹ Say, a.g.e, s.360-361

⁸⁰ Knutsen, a.g.e, s.67

⁸¹ Knutsen, a.g.e, s.67

⁸² Kitabın İngilizce’ye çevrilmiş baskısı için bakınız. Francesco Guicciardini, **The History Of Italy**, Sidney Alexander (Ed.), New Jersey: Princeton University Press

adlı kitabında İtalyan şehir devletleri arasındaki güç dengesini tanımlamaya çalışması⁸³ bu etkinin bir yansıması olarak kabul edilmiştir. Soylu bir aileye mensup olan Guicciardini iyi bir hukuk eğitimi aldıktan sonra diplomatlık, valilik, danışmanlık gibi görevlerde bulunmuş ve eserlerini bu mesleklerde edindiği tecrübelerin ışığında kaleme almıştır. O, içinde bulunduğu Rönesans siyasetini sinsi ve hain insanların oynadığı tehlikeli bir oyun olarak nitelemiş ve bu oyun içerisinde yer alan hükümdarın hakkını savunmak için bencilce davranmasını, gücünü abartmasını ve zayıflıklarını örtmesini öğütlemiştir. Machiavelli ile hemfikir olarak devletler arası ilişkilerin tanrısal yasalarla değil hükümdarların kendilerine ait yasalarıyla yürütülmesini savunmuştur. Benzer argümanları kullanmış olsalar da -kullandığı üsluptan olsa gerek- Guicciardini, teolojik yaklaşımları göz ardı eden düşüncelerinden dolayı Machiavelli kadar tepki görmemiştir.⁸⁴

Güç kavramına ilişkin fikirleri bakımından değerlendirildiğinde Machiavelli ile benzer görüşlere⁸⁵ sahip bir başka isim Thomas Hobbes(1588-1679)⁸⁶,tur. Yaşadıkları coğrafya ve zaman dilimi farklı olsa da eserlerinde güç kavramının analizi üzerine odaklanmış olmaları ikilinin arasında bir bağ kurulmasına neden olmuştur. Uluslararası ilişkiler düşüncesi tarihi içerisindeki en önemli isimlerden biri olan Hobbes bu alanda çalışmalar yapan bazı yazarlarca siyasal realizmin kurucusu olarak kabul edilmiştir.⁸⁷ Ona bu unvanın verilmesine imkân sağlayan etken ise siyaset alanında ilk genel teori kabul edilen *Leviathan*⁸⁸ adlı çalışması olmuştur. Çalışmanın şekillenmesinde -daha önce de sözü edildiği gibi- dönemin toplumsal yapısının ve siyasal gelişmelerinin etkisi hissedilmiştir.

Bir İngiliz siyaset felsefecisi olan Hobbes, Anglikan Protestan bir ailede doğmuştur.⁸⁹ Dönemin siyasal gelişmeleri Hobbes'un hayatını en başından etkilemeye başlamış ve bu gelişmeler dünyaya erken gelmesine neden olmuştur. İspanya'nın İngiltere'yi istila edeceği korkusuyla annesinin onu erken doğumla dünyaya getirmesini

⁸³ Valentina Lepri, "The Spread Of Italian Political Culture During The Renaissance: Remarks On The First Fortunes Of Guicciardini's Works," **Studia Historica Brunensia** 58(2), (2011), s.5

⁸⁴ Knutsen, a.g.e, s.73,74

⁸⁵ Bektaş, a.g.e, s.180

⁸⁶ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.175

⁸⁷ Say, a.g.e, s.361

⁸⁸ Eserin Türkçesi için bakınız. Thomas Hobbes, **Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi Ve Kudreti**, (Çev. Semih Lim), 11. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013

⁸⁹ Bektaş, a.g.e, s.179-180, Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.175

Hobbes, “koruk ve ben, ikiz olarak dünyaya geldik”⁹⁰ şeklinde ifade etmiştir.⁹¹ Soylu bir aileye mensup olmanın sağladığı imkânlarla iyi bir eğitim almış ve hayatını bir yandan soylu ailelere öğretmenlik yaparak, bir yandan da yazarak geçirmeye başlamıştır.⁹² Ancak 17. yüzyılda İngiltere siyasal çalkantılar içerisinde ve Parlamento ile Katolik Kral I. Charles arasında silahlı çatışmalar meydana gelmiştir. Bu iç savaş ortamında düşünceleri şekillenen Hobbes, bu durumun bir sonucu olarak eserlerinde ağırlıklı olarak emniyetsizliği, gücü ve hayatta kalmayı ele almıştır.⁹³

Uluslararası ilişkiler düşüncesinin kilometre taşlarından biri olan Hobbes bu alandaki düşüncelerini Leviathan adlı eserinde ortaya koymuştur. Esere adını veren Leviathan mutlak güç ve tek egemen olan devleti temsil etmektedir. Ona göre özü itibarıyla bencil, saldırgan ve güç peşinde olan insanlar doğal halde yaşamaktadır ve bu hallerinde insanların hayatları tehlikededir. Bunun sonucu olarak da kimsenin bir diğerine güvenmediği güvensizlik hali hakimdir. Böyle bir ortamda insanların birbirlerine güvence vermesinin de bir anlamı yoktur. Hobbes, “Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez”⁹⁴ diye düşünmektedir. İşte insanları bu durumdan kurtaracak olan çözüm bir egemen devletin, yani Leviathan’ın kurulması ve muhafaza edilmesidir.⁹⁵ Uluslararası ilişkiler açısından meseleye bakıldığında ise durum değişiklik göstermektedir. Çünkü uluslararası sistemde devletlerin egemenlikleri üzerinde bir Leviathan bulunmadığı için sistem anarşik bir yapıya sahiptir. Bu yapının bir gereği olarak devletler arasında sürekli bir mücadele ve savaşlar meydana gelmekte ve güçlü olanlar güçsüzleri egemenliklerini kabul etmeye zorlamaktadırlar.⁹⁶ Ortak bir gücün ve yasanın olmadığı bu ortamda haklı haksız, adalet ve adaletsizlik gibi kavramlar da anlamını yitirmektedir. Bu durumda hakkın kaynağı güç olmakta veya başka bir ifadeyle güç hakkı doğurmaktadır.⁹⁷

⁹⁰ Yahya Kazım Zabunoğlu, “Thomas Hobbes, Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1-4), (1957), s.219

⁹¹ Zabunoğlu, a.g.e, s.219

⁹² Bektaş, a.g.e, s.179-180

⁹³ Joseph S. Nye ve David A. Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, (Çev. Renan Akman), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.6

⁹⁴ Hobbes, a.g.e, s.133

⁹⁵ Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", s.45

⁹⁶ Deniz Ülke Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri, Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, İstanbul: Der Yayınları, 2001, s. 30-31

⁹⁷ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.177-179

Daha önce ifade edildiği gibi Hobbes, parlamento ile kralın mücadelesinden dolayı sürekli iç karışıklıkların yaşandığı ve bundan dolayı da güçlü bir otoritenin bulunmadığı 17.yüzyıl İngilteresi'nde yaşamıştır. Bu kaotik ortam *insan insanın kurdudur*(homo homini lupus)⁹⁸ ifadesinde karşılık bulan, kimsenin kimseye güvenmediği ve *herkesin herkesle savaştığı* (bellum omnium contra omnes)⁹⁹ bir dünyanın varlığına onu inandırmıştır. O nedenle de güçlü bir otoritenin özlemine duyan Hobbes için güvenlik ve güç kavramları her şeyden önemli olmuştur. Bununla birlikte onun gücü her şeyden öncelikli kılan yaklaşımını sadece zamanın siyasal yapısıyla açıklamaya kalkmak doğru olmayacaktır. Çünkü –bu kaotik yapının etkisi kabul edilmekle birlikte- uluslararası ilişkilerde gücü merkeze alan anlayış Hobbes'la başlamadığı gibi onun eserleriyle ve o dönemle sınırlı da kalmamıştır.

Güç kavramına eğilen ve onu sistematik bir biçimde ele alan çalışmalar ağırlıklı olarak 20. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Buraya kadar sözü edilen çalışmalarda güç kavramı önemli bir yer tutmuş ancak yazılan eserlerde temel amaç kavramı analiz etmek ya da uluslararası ilişkilerin nasıl yürüdüğünü açıklamak olmamıştır. Söz konusu çalışmalar, güç olgusunun anlaşılmasında ve tarih içerisinde üstlendiği misyona ilişkin oldukça yararlı bilgiler aktarmış olmakla birlikte esasen Kautilya ve Machiavelli'de olduğu gibi hükümdara tavsiyelerde bulunmak veya Hobbes'ta olduğu gibi bir iktidar modeli ortaya koymak ve benzeri gayelerle kaleme alınmışlardır. Bu bağlamda gücün temel açıklayıcı kavramlardan biri olarak uluslararası ilişkiler teorilerinin bir parçası haline gelmesi uluslararası ilişkilerin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur.

Uluslararası ilişkilerin bağımsız akademik bir disiplin olarak ortaya çıkması 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşmiştir. Bunda, büyük can ve mal kayıplarına yol açarak insanlık tarihinin o zamana kadar şahit olmadığı acılara sebep olan Birinci Dünya Savaşı önemli bir rol oynamıştır. Savaş dolayısıyla meydana gelen sözü edilen kayıpların bir daha yaşanmaması için nelerin yapılması gerektiği sorusunun cevabı uluslararası ilişkilerin otonom bir disiplin olarak ortaya çıkmasına imkân sağlamıştır.¹⁰⁰ Bu bağlamda ilk kurumsal oluşum 1919 yılında dönemin ABD başkanı Wilson'a ithafen Galler-Aberystwyth'de, University College of Wales'de *Wilson Chair of International Politics*

⁹⁸ Say, a.g.e, s.361

⁹⁹ Arıboğan, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim*, s.108

¹⁰⁰ Şaban Çalış ve Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 17, (2007), s.226

adıyla kurulan kürsü olmuştur.¹⁰¹ Daha sonra ABD ve Britanya’da kurulan benzeri kürsüler bunu takip etmiştir.¹⁰²

Disiplinin kuruluş sürecinde güç kavramı pek itibar görmemiş hatta Birinci Dünya Savaşı öncesindeki güçler dengesi politikası ve güç mücadelelerinin söz konusu savaşın ortaya çıkmasındaki başlıca etkenler olduğu düşünülmüştür. Buradan hareketle güçler dengesi yerine kurulacak bir kolektif güvenlik sistemi ile dünyada barışın sağlanabileceğine inanılmıştır.¹⁰³ Ancak 1929 yılındaki Dünya Ekonomik Krizi ile birlikte bu anlayış popülerliğini yitirmeye başlamış ve güç olgusu uluslararası ilişkilerde yeniden önem kazanmıştır. Bu dönemde yazdığı eserlerle güç kavramını uluslararası ilişkiler disiplininin merkezine yerleştiren isim, esasında bir tarihçi olan İngiliz Edward Hallett Carr olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcında, 1939 yılında basılan ve tüm zamanların en çok satılan akademik eserlerinden biri olan *Yirmi Yıl Krizi, 1919-1939*¹⁰⁴ (*The Twenty Years’ Crisis (1919-1939: an Introduction to the Study of International Relations)*) isimli çalışması alandaki başyapıtlardan biri olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁵

Carr, gücü, “siyasetin en temel unsuru olarak”¹⁰⁶ tanımlamış ve disiplinin kuruluşunda hakim yaklaşım olan idealizme ağır eleştiriler getirmiştir. 1920-1930 yılları arasında gücün uluslararası ilişkilerde önemli bir rolü olmadığı şeklindeki değerlendirmelere karşı çıkmış ve bunun bir aldatmaca olduğunu, esasında söz konusu dönemde statüko güçlerinin, gücü tekellerine aldıkları için bir güç mücadelesinin yaşanmadığını iddia etmiştir. Aynı şekilde 30’lu yıllardan itibaren güç politikasına dönüş olarak adlandırılan durumun bu güç tekelinin yok olmaya başlamasıyla ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu bağlamda statükodan hoşnut olanlarla olmayanlar arasındaki mücadelede sanki sadece ikincilerin güç siyaseti takip ettikleri şeklindeki görüntünün bir yanılsama olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle de söz konusu dönemdeki uluslararası ilişkileri bir

¹⁰¹ Erdem Özlük, “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 9 (17), (2009), s.247

¹⁰² Scott Burchill ve Andrew Linklater, “Analiz Çerçevesi”, Scott Burchill ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s.18

¹⁰³ Burchill ve Linklater, a.g.e, s.18

¹⁰⁴ Edward Hallett Carr, **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, (Çev. Can Cemgil), İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2010

¹⁰⁵ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.198

¹⁰⁶ Umur Uzer, “Uluslararası İlişkiler Teorileri”, İdris Bal (Ed.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Siyaset Uluslararası Hukuk ve Temel Sorunlar**, Ankara: Lalezar Kitabevi, 2008

yanda ahlak, diğ er yanda güç olan bir mücadele değil, “güç siyasetinin her iki tarafta da eşit derecede hakim olduğu bir çatışma”¹⁰⁷ olarak tanımlamıştır.¹⁰⁸

Carr, yazdığı eserlerle uluslararası ilişkilerde gücün belirleyici rolüne vurgu yapmaya çalışmıştır. İdealist yaklaşımın İkinci Dünya Savaşı’nı engelleyememiş olması da bu düşünceye katkı sağlamıştır. Söz konusu savaş sonrasında realist yaklaşım uluslararası ilişkiler disiplinine hâkim olmuş ve bu bağlamda güç, sistemin temel açıklayıcı kavramı haline gelmiştir. Bunun gerçekleşmesinde, güç olgusuna disiplin içerisinde daha kavramsal bir çerçeve kazandıran Hans Joachim Morgenthau’nun büyük katkısı olmuştur.¹⁰⁹ Bir Alman Yahudisi olarak ABD’ye kaçmış bulunan Morgenthau’nun¹¹⁰ 1948 yılında yayınladığı *Uluslar Arasında Politika*¹¹¹(Politics Among Nations) adlı eseri, Carr’ın sözü edilen çalışması ile birlikte bu alanın iki temel eseri olarak kabul edilmiştir.¹¹² Morgenthau bu çalışmasında uluslararası politikanın “bütün politikalar gibi, bir güç ve iktidar mücadelesi”¹¹³ olduğunu ifade ederek güç kavramını uluslararası politika analizinin merkezine yerleştirmiştir.¹¹⁴ Bu doğrultudaki görüşleri özellikle Soğuk Savaş’ın ilk döneminde oldukça etkili olmuş ve bu bağlamda ABD dış politikasına şekil veren isimler arasında yer almıştır.¹¹⁵

Realizmin kurucu babaları¹¹⁶ olarak da kabul edilen Carr ve Morgenthau güç politikasına ilişkin görüşleri ile 1940’lı, 1950’li ve 1960’lı yıllara damgalarını vurmuşlardır. Ancak, 60’lı yıllardan itibaren realizme ciddi eleştiriler getirilmiş ve bu bağlamda disiplin içerisinde teorik bir zenginleşme yaşanmaya başlamıştır. Gücün merkezi bir öneme sahip olduğu realizmin yanında ona farklı anlamlar ve misyonlar yükleyen başka teoriler ortaya çıkmıştır. Bu dönem itibariyle güç kavramını çalışın birçok teorisyen¹¹⁷

¹⁰⁷ Carr, a.g.e, s.150

¹⁰⁸ Carr, a.g.e, s.147-152

¹⁰⁹ Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", s.46

¹¹⁰ Arıboğ an, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.204

¹¹¹ Eserin Türkçe baskısı için bakınız. Hans. J. Morgenthau, **Uluslararası Politika**, Cilt.1-2, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası, 1970

¹¹² Burchill ve Linklater, a.g.e, s.12

¹¹³ Morgenthau, a.g.e, s.30

¹¹⁴ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Bursa: MKM Yayıncılık, 2011, s.132

¹¹⁵ Çelikpala, “Güç”, s.65

¹¹⁶ Seán Molloy, **The Hidden History Of Realism, A Genealogy Of Power Politics**, New York: Palgrave Macmillan, 2006, s.23

¹¹⁷ Güç kavramı ile ilgili çalışmalar yapan çok sayıda isim vardır. Çalışmalarıyla ön plana çıkmış olanlar için bakınız. Martin Griffiths ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, (Çev. Cesran), Ankara: Nobel Yayın, 2011

yazdıkları eserlerle gücün farklı boyutlarına temas etmiş ve ona geniş bir kullanım alanı kazandırmışlardır.

1.2. Teorilerin Güç Kavramına Yaklaşımı

Köken itibariyle Eski Yunanca'da “tefekkür, zihni bakış, düşünme”¹¹⁸ anlamlarına gelen teori kelimesi akademik çalışmalarda benzer ya da farklı birçok şekilde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan birinde teori, “deneye ve gözleme dayalı ve sınanabilir olgulardan yola çıkarak yapılan yasalardan ya da yasa benzeri genellemelerden oluşan bir sistemdir”¹¹⁹ ifadeleri ile açıklanmaktadır. Ancak, sosyal bilimler söz konusu olduğunda doğa bilimlerinde olduğu gibi katı bir sınanabilirlik aşamasının mümkün olamayacağı bilinmektedir.¹²⁰ Bu nedenle uluslararası politika alanında teoriyi “mantıksal ve içsel tutarlılığa sahip bir bütün olarak bir araya gelen, betimleyici, birbirleri ile korelatif ya da nedensel anlamda ilişkili ve ihtimaliyetçi anlamda açıklayıcı bilgiler kümesi”¹²¹ olarak tanımlamak daha mantıklı görünmektedir. “Araştırmaya rehberlik edecek ve doğru cevapları bulmak için sorular sormayı sağlayacak bir genellemeler bütünü”¹²² şeklindeki bir başka tanımlama ise bir yandan teorinin ne olduğunu anlatırken diğer yandan hangi amaca hizmet ettiğini de ortaya koymaktadır.

Uluslararası ilişkiler disiplininde teorilerin “uluslararası politika gerçeğini anlamamızı ve açıklayabilmemizi, bilgilerimizi belli bir düzene koymamızı ve yeni bilgilere ulaşmamızı sağlayacak”¹²³ bir araç işlevi görmesi beklenmektedir. Bu beklenti uluslararası ilişkiler disiplininin kuruluşu ve ilk teorilerin ortaya çıkmasıyla karşılanmaya başlanmıştır. 20.yüzyılın başlarında disiplinin ortaya çıkmasına imkân sağlayan düşünce, dünya politikasının anlaşılması ve dolayısıyla gelecek savaşların engellenmesi üzerine kurulmuştur. Bu düşünce bağlamında, devletler arasında işbirliğini temin edecek uluslararası bir örgütün kurulmasıyla bunun mümkün olacağını düşünen teorisyenler bunu ifade eden eserler ortaya koymuşlardır. Söz konusu düşünceye sahip olan teorisyenler

¹¹⁸ Nuri Yurdusev, “Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak”, **Uluslararası İlişkiler**, 2(6), (2005), s.157

¹¹⁹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.22

¹²⁰ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.23

¹²¹ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2012, s.94

¹²² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.23

¹²³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.29

başkaları tarafından idealist olarak tanımlanmış ve savundukları fikirlere de idealizm adı verilmiştir. Bununla birlikte, disiplinin ortaya çıkışında temel bir rol üstlenen idealizmin disiplin içerisindeki hâkim konumu uzun soluklu olmamış, 1929 yılındaki Dünya Ekonomik Bunalımı ve sonrasındaki gelişmeler idealistlerin tezlerini zayıflatmıştır. Gücü merkeze alan yaklaşımı ile idealist teoriye ciddi eleştiriler getiren realizm bu şartlarda ortaya çıkmış ve 30'lu yıllardan 60'lı yıllara kadar olan dönemde disipline egemen olmuştur.¹²⁴ Bu dönemden itibaren teoriler alanında bir zenginlik yaşanmaya başlamış ve 1980'lerin ortasında uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yirmi beş teorinin varlığından söz edilir hale gelmiştir.¹²⁵ Ancak geline aşamada “büyük teori” olarak adlandırılabilir bir teori henüz geliştirilebilmiş değildir.¹²⁶ Teoriler, ortaya çıktıkları dönemde disiplin içerisinde etkili olmuş ancak zamanla açıklayıcılık kapasitelerini yitirmişlerdir. Bu bağlamda aralarındaki fark bir üstünlük durumundan değil, sistemin yapısına ve işleyişine dair görüş farklılıklarından kaynaklanmıştır.

Disiplinin temel kavramlarından birisi olan güç kavramı, uluslararası sisteme dair görüş belirten teorilerce geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bazıları gücü teorinin merkezine oturtup onu temel açıklayıcı kavram olarak kabul ederken bazıları ise sistemin işleyişinde daha az önemli olduğunu ileri sürmüştür. Bunun yanında genel anlamda disiplin içerisinde gücün önemli bir unsur olduğu kabul edilmiş ancak ona yüklenen anlam ve misyon bakımından görüş ayrılıkları yaşanmıştır.

1.2.1. Realizm/Neorealizm

Uluslararası İlişkiler teorileri arasında güç kavramını literatüre kazandıran ve ona en çok önem veren teori realizmdir.¹²⁷ *Güç siyaseti, reelpolitik ve siyasal realizm* gibi farklı isimlendirmelere tabi tutulan realizm, disiplin içerisinde en fazla kabul gören teoridir. Realizmin çizdiği dünya resmi normatif açıdan pek onaylanır bir görüntü

¹²⁴ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 51 (1), (1996), s.89-90

¹²⁵ Yurdusev, “Uluslararası İlişkiler Teorik Bakım”, s.159

¹²⁶ Sezgin Kaya, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 63(3), (2008), s.84

¹²⁷ Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, s.17

arzetmese de savunduğu tezlerle sistemin işleyişi arasındaki uyum realist görüşü güçlü kılmaktadır.¹²⁸

Realist teori, Birinci Dünya Savaşı sonrasında disipline egemen olan idealist teorinin İkinci Dünya Savaşı'nı öngörememesi ve engelleyememesine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu aşamada Carr, yazdığı *The Twenty Years' Crisis: 1919-1939* adlı eseriyle teorinin ortaya çıkışında önemli bir misyon üstlenmiştir.¹²⁹ Ancak realizme kavramsal bir çerçeve kazandıran ve uluslararası sistemi, sistematik biçimde açıklayacak bir boyut geliştiren kişi Morgenthau olmuştur. Realizmin babası olarak da tanımlanan Morgenthau, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında yayınladığı *Politics Among Nations* adlı eseriyle döneme damgasını vurmuştur.¹³⁰ Onların açtığı yoldan başkaları da devam etmiş ve Nicholas Spykman, Reinhard Niebuhr, Arnold Wolfers, Walter Lippmann, John Herz, Hedley Bull, Raymond Aron, Martin Wight gibi isimler realist teorinin gelişiminde önemli katkılarda bulunmuşlardır.¹³¹

Uluslararası ilişkiler disiplininin gelişmesinde ve şekillenmesinde önemli bir rol oynayan realistler gücü merkez alan bir teori ortaya koymuşlardır. Uluslararası ilişkilerin bir güç mücadelesi olduğunu iddia ederek sistemin işleyişini güç kavramı ile açıklamışlardır. Morgenthau bu konuda, devletlerin tarih boyunca güç yarışı nedeniyle birbirleri ile çarpıştığını belirterek, izledikleri dış politikaları her ne kadar hukuk ve ahlakla açıklamaya çalışsalar da bunun, esasında güce dayanan politikaların haklılaştırılmaya çalışılmasından başka bir şey olmadığını söylemiştir.¹³²

Realistler, güç mücadelesi olarak açıkladıkları sistemin işleyişini insan doğasına dayandırmışlardır. Onlara göre birey, doğası gereği hırslı, bencil, açgözlü bir varlıktır ve sadece kendini düşünmektedir. Yine doğası gereği bulunduğu çevreye egemen olmak için güç elde etme isteği taşımaktadır. Bireylerden meydana gelen devletler de insanlar gibidir. Onlar da sadece kendilerini düşünmekte ve güç sahibi olmayı arzulamaktadırlar.¹³³ Bir üst

¹²⁸ Jack Donnely, "Realizm", Scott Burchill ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s.49

¹²⁹ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g.e, s.60

¹³⁰ Aydın, "**Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı Kritiği**", s.46

¹³¹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.159

¹³² Morgenthau, a.g.e, s.110

¹³³ Aydın, "**Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği**", s.38

otoritenin ve bu bağlamda kimin haklı kimin haksız olduğuna karar verecek bir hakemin bulunmadığı bir ortamda devletler varlıklarını sürdürebilmek için güce ihtiyaç duymaktadırlar.¹³⁴ Bu yönüyle anarşik bir yapı arzeden uluslararası sistemde her devlet öncelikle güvenliğini sağlamak zorundadır(self-help) ve bunun için de -geçici ittifaklar mümkün olmakla birlikte- temelde sadece kendi ulusal gücüne dayanmaktadır.¹³⁵

Realistlerin ulusal güç olgusundan anladıkları -başka güç unsurlarının varlığını kabul etmekle birlikte- genellikle bir ülkenin başta askeri ve ekonomik kapasitesidir.¹³⁶ En önemli mesele olarak devletlerin bekasını gören ve uluslararası sorunlar hiyerarşisinin tepe noktasında ulusal güvenliğin olduğunu düşünen realistler bu nedenden dolayı askeri konulara öncelik tanımaktadırlar. Bu anlayış çerçevesinde askeri konulara yüksek politika (high politics), ekonomi ve diğer alanlarla ilgili konulara ise alçak politika (low politics) adını vermektedirler.¹³⁷

Realistlere göre her devlet kendi gücünü maksimize etmeyi hedeflemektedir.¹³⁸ Bunu yaparken de bir yandan kendi gücünü artırmakta ve diğer yandan başkalarının da aynı tutum içerisine girmesine engel olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda potansiyel düşman konumundaki devletlerin güçlenmesinin engellenmesi için savaşa başvurmak meşru sayılmaktadır. Realistler, haklı ya da haksız savaş gibi kavramlara itibar etmemektedirler.¹³⁹ Güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkarın gerektirdiği durumlarda, savaşa başvurmak zorunluluk olarak görülmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda birbirlerinin güçlenmesini engelleme mücadelesinde bulunan devletlerin, aralarında bir güç dengesi meydana getireceğine inanılmaktadır. Adam Smith'in görünmeyen el metaforundaki¹⁴⁰ gibi kendiliğinden ortaya çıkacak olan güçler dengesi, anarşik bir yapı arzeden uluslararası sistemde istikrarı sağlayan temel unsur olarak kabul edilmektedir.¹⁴¹

¹³⁴ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.190

¹³⁵ Uzer, a.g.e, s.59

¹³⁶ Cural, a.g.e, s.16

¹³⁷ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.163

¹³⁸ Gökhan Akşemsettinoglu, "Power Politics in International Affairs", **Foreign Policy**, 29(3-4), (2002), s.66

¹³⁹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.161

¹⁴⁰ Metin Sarfati, "Görünmeyen El Metaforu", **Ekonomik Yaklaşım**, 19(66), (2008), s. 29-71

¹⁴¹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.163

Geçen zamanla birlikte uluslararası sistemde yaşanan değişim ve dönüşümlere paralel olarak realist teori içerisinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Temel konularda bir mutabakat söz konusu olsa da bazı konulardaki fikir ayrılıkları teorisyenler arasında bir takım gruplaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Teorinin ilk ortaya çıkış hali olan klasik realizme getirilen eleştirilerle birlikte teorinin içerisinde yeni(neo) klasik, siyasal, yapısal, radikal, katı, kısmi ve zayıf gibi çeşitli tanımlamalar yapılmaya başlanmıştır.¹⁴²

1950’li yıllardan itibaren klasik realizme ciddi anlamda eleştiriler getirenlerin başında davranışsalcılar olarak adlandırılan insanlar yer almıştır. Onlar, eleştirilerini ağırlıklı olarak metodoloji ile ilgili yapmış ve doğa bilimlerinde uygulanan yöntemlerin sosyal bilimlerde de uygulanabileceğini ileri sürmüşlerdir.¹⁴³ Bu bağlamda, klasik realizmin devletlerin davranışlarını insan doğasına bağlayan yaklaşımı bilimsellikten uzak bulunarak eleştirilmiştir. Bunun haricindeki bir başka eleştiri ekonomik konuların yeterince dikkate alınmaması ve 70’li yıllardan itibaren dünyada yaşanan değişikliklerin tanımlanamaması gibi konularda yöneltmiştir. Söz konusu eleştiriler teorinin kendini yenilemesine imkân sağlamış ve yeni bazı yaklaşımlarla güçlendirilen teori literatürde neorealizm adıyla kabul görmüştür.¹⁴⁴

Kenneth Waltz 1979 yılında yazdığı *Uluslararası Politika Teorisi (Theory of International Politics)* adlı eseri ile neorealizmin temel esaslarını belirlemiştir.¹⁴⁵ Waltz’un bu eseri, daha önce Morgenthau’nun yazdığı *Uluslar Arasında Politika* adlı eserin disiplin içerisindeki etkisine benzer bir durum oluşturmuş ve onun yerini almıştır.¹⁴⁶ Neorealizmin kurucusu olarak bilinen Waltz¹⁴⁷ devletlerin davranışlarını insan doğasına dayandıran klasik anlayışa karşı çıkmıştır. Ona göre devletlerin politikalarını şekillendiren anarşik bir durum arzedenden uluslararası yapıdır. Bu nedenle de güç elde etme isteği insan doğasından değil, uluslararası sistemin yapısından kaynaklanmaktadır. Çünkü “güç, sistemin varolmak

¹⁴² Donnely, a.g.e, s.50,51; Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", s.37

¹⁴³ Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Davranışsalcı Paradigmanın Anlamı, Kökeni ve Çatışma Çözümlemesi Örneğinde Davranışsalcılığın Katkısı", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, (2008), s.379

¹⁴⁴ Sertif Demir ve Ali Bilgin Varlık, "Realist ve Liberal Teorilerde "Güç" Anlayışı", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.) *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2013, s.73-75

¹⁴⁵ Arıboğan, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim*, s.244

¹⁴⁶ Tuğçe Varol Sevim, "Mearsheimer ve Waltz'ın Realist Bakışı", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2013, s.36

¹⁴⁷ Arıboğan, *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim*, s.244

yolunda devletlere empoze ettiği fonksiyonları yerine getirme yetkinliği sağlayan bir araçtır.”¹⁴⁸ Bu anlayışın devamı olarak neorealistlerin güce yükledikleri anlam klasiklerin yaptığı tanımdan farklılık göstermektedir. Klasikler gücü, bir ülkenin kapasite toplamı olarak görürken, neorealistler bunu “sistemik kısıtlamalar çerçevesinde sahip olunan hareket alanı ve başkalarının yetenekleri karşısında özerklik”¹⁴⁹ olarak tanımlanmaktadır. Sistemdeki diğer aktörlerden bağımsız karar alabilmeleri ölçüsünde devletlerin güç sahibi oldukları düşünülmektedir.¹⁵⁰

Güce yükledikleri misyon itibariyle realizm ve neorealizm arasında farklılık bulunmaktadır. Neorealizme göre güç, -realizmde olduğu gibi- devletler için ulaşılması gereken bir amaç değil, amaca ulaşma noktasında başvurulabilecek bir araçtır.¹⁵¹ Bunun yanında realistlerin ileri sürdüğü “devletlerin her zaman güçlerini maksimize etme isteği” içinde oldukları düşüncesi de doğru değildir. Sürekli bir güç elde etme isteği diğer devletlerin tedirgin olmasına yol açacaktır ve onlar da buna karşılık olarak silahlanma ve ittifaklarla güçlerini birleştirme yoluna gideceklerdir. Bu durumda devletlerin endişe etmeleri gereken esas nokta güç elde etmek değil, güvenliği sağlamak olmalıdır. Kısaca, realistlerin amaç olarak belirledikleri güç kavramı neorealistlerce araç olarak kabul edilmekte ve devletlerin nihai amacının güvenlik olduğu belirtilmektedir.¹⁵²

1.2.2. Liberalizm/Neoliberalizm

Uluslararası ilişkiler disiplinindeki büyük tartışmaların ilki realizm ve idealizm arasında yaşanmıştır. Bu durum, disiplinin otonom bir yapı kazanarak sosyal bilimler içerisinde kendisine yer edinmesinde büyük rol oynamıştır. Aynı felsefi eğilimi temel alan idealizm ve liberalizm¹⁵³ –analiz düzeyi bağlamında bazı farklar taşımakla birlikte- genellikle aynı düşüncüyü benimseyen yaklaşımlar olarak görülmüşler ve akademik çalışmalarda zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmışlardır.¹⁵⁴ Zaman içerisinde liberalizmin ileri sürdüğü düşüncelere getirilen eleştiriler neticesinde realizm-neorealizm

¹⁴⁸ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g.e, s.62

¹⁴⁹ Özdemir, a.g.e, s.128

¹⁵⁰ Özdemir, a.g.e, s.130

¹⁵¹ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g.e, s.62

¹⁵² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Alfa Yayınları, (1997), s.238-239

¹⁵³ Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya, “Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, 12 (23), (2013), s.62

¹⁵⁴ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**,s.104

dönüşümünde olduğu gibi bir dönüşüm yaşanmış ve ortaya çıkan bu yeni yaklaşıma neoliberalizm adı verilmiştir.

Neoliberal teoriyi benimseyenler her ne kadar realistlerde olduğu gibi teorinin merkezine güç kavramını yerleştirmemiş olsalar da güce büyük önem vermişlerdir. Kavramın tanımı dâhil bazı noktalarda farklı düşüncelere sahip olmakla birlikte ulaşılması planlanan hedefler itibariyle iki teorinin güce ilişkin beklentileri aynı olmuştur.¹⁵⁵ Anarşi kavramını realistler kadar ön plana çıkarmamış olsalar da neoliberaler de sistemin anarşik bir yapı arzettiğini kabul etmişlerdir.¹⁵⁶ Ancak bu yapının realistlerin iddia ettiği gibi işbirliğine engel teşkil etmediğini, aksine, özellikle ekonomik anlamda ortaya çıkan karşılıklı bağımlılığın devletler arasında işbirliğine imkân sağladığını iddia etmişlerdir.

Neoliberalere göre, devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi, içinde barındırdığı asimetri ölçüsünde bir etki aracına dönüşebilmektedir. Burada liberallerin realistlerden ayrıldığı nokta, gücün bileşenlerinden olan etkinin hangi unsurlar vasıtasıyla sağlanacağına ilişkindir. Realistler askeri unsurları temel alırken, liberaller ekonomik unsurların önemine işaret etmektedirler. Güç unsurları içerisinde bir sıralama söz konusu olduğunda liberaller, ekonomik unsurlara öncelik tanımaktadırlar.¹⁵⁷ Ulaşılmak istenen amaçlar itibariyle bakıldığında, aralarında çok farklı bir anlayışın olmadığı görülmektedir. Neorealistlerin kullandığı karşılıklı bağımlılık tabirinin, esasında klasik güç olgusunun başka araçlarla devam ettirilmesinden başka bir şey olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁵⁸

Neoliberaler güç kavramını, “başkalarının izlediği politikaların yarattığı maliyetlerden, değişen davranışlar yoluyla kurtularak kendi istediklerini yapabilmek”¹⁵⁹ şeklinde ifade etmektedirler. Neorealistlerin güç tanımındaki “başkalarının yetenekleri karşısında özerklik”¹⁶⁰ ifadesi ile neoliberalerlerin yaptıkları bu tanım arasında önemli bir farkın olmadığı görülmektedir. Benzeri durumları ifade etmek için farklı kavramları

¹⁵⁵ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g.e, s.66

¹⁵⁶ David A. Baldwin, “Neoliberalism, Neorealism, and World Politics”, David A. Baldwin (Ed.), **Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate**, New York: Columbia University Press, 1993, s.14

¹⁵⁷ Richard Ned Lebow, **Coercion, Cooperation, and Ethics in International Relations**, New York: Routledge, 2007, s.379

¹⁵⁸ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g.e, s.67

¹⁵⁹ Özdemir, a.g.e, s.133

¹⁶⁰ Özdemir, a.g.e, s.128

kullansalar da netice değişmemektedir. Neoliberallerce bağımlılık derecesi olarak ifade edilen durum neorealistlerce hareket serbestisi olarak adlandırılmaktadır.¹⁶¹ İki teorinin güç kavramı konusunda birbirlerinden ayrıldıkları nokta daha çok, gücün unsurlarına ilişkindir. Neoliberaler, realistlerde olduğu gibi askeri ve ekonomik unsurlardan oluşan sert güç araçlarının aksine, içinde kültürel, siyasi ve benzeri motifleri barındıran yumuşak güç unsurlarını ön plana çıkarmaktadırlar.¹⁶² Ancak bu durum sert güç unsurlarının reddiyesi olarak değil, bu unsurların nihai aşamada kullanılmasının doğru olacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Sistemik, dolaylı ya da yumuşak faktörler içerse de nihayetinde neoliberalerin güce yükledikleri misyon realistlerden pek de farklı değildir.¹⁶³ Farklı unsurlara öncelik tanımakla birlikte iki teori de, istenilen amaca ulaşmak için güç kavramının önemli olduğunu kabul etmektedir.

1.2.3. Konstrüktivizm

Nasıl ki idealizmin İkinci Dünya Savaşı'nı öngörememesi ve/veya engelleyememesi realizmin güçlü bir teori olarak ortaya çıkmasına imkân sağlamışsa, realist ve liberal teorilerin Soğuk Savaş'ın sona ermesini açıklayamamaları da konstrüktivizmin ortaya çıkışında benzer bir etkiye yol açmıştır.¹⁶⁴ Konstrüktivist düşüncenin tarihi daha eski olmakla birlikte disiplin içerisinde önemli ve yaygın bir teori haline gelmesi 1990'lı yıllardan itibaren gerçekleşmiştir. Bu teorinin ortaya çıkışında Friedrich Kratochwil, Nicholas Onuf, John Ruggie gibi isimlerin büyük katkısı olmuş ancak teoriyi şekillendiren esas teorisyen, 1999 yılında yazdığı *Social Theory of International Politics*¹⁶⁵ adlı eseriyle Alexander Wendt olmuştur.¹⁶⁶ Konstrüktivizm kavramı ilk olarak Onuf tarafından kullanılmış¹⁶⁷ olmakla birlikte teori içerisindeki epistemolojik pozisyon farklılıkları neticesinde değişik türler ortaya çıkmış ve bu

¹⁶¹ Özdemir, a.g.e, s.132

¹⁶² Demir ve Varlık, a.g.e, s.80

¹⁶³ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g., s.66

¹⁶⁴ Stephen M. Walt, "International Relations: One World, Many Theories", **Foreign Policy**,110, (1998) s.41

¹⁶⁵ Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, New York: Cambridge University Press, 1999

¹⁶⁶ Bilgehan Emekler, "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar",**Bilge Strateji**, 2(4), (2011), s.161

¹⁶⁷ Helin Sarı Ertem, "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği", **Güvenlik Stratejileri**, 8(16), s.183

doğrultuda farklı adlandırmalar yapılmıştır.¹⁶⁸ Ancak bu metin içerisinde konu itibariyle detaylara girilmesi gerekmediği için genel olarak konstrüktivizm tabiri kullanılmıştır.

Konstrüktivizm, uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki üç¹⁶⁹ büyük tartışmanın sonucusu olan pozitivist teoriler ve post pozitivist teoriler¹⁷⁰ tartışmasında üçüncü yol olarak nitelendirilmiştir. Disiplinin ana akımlarından birçok bakımdan ayrılan konstrüktivizmin esas ayırt edici yönü uluslararası ilişkilerin sosyal yanına vurgu yapmış olmasıdır.¹⁷¹ Konstrüktivistlere göre toplumlar, devletleri ve tarihlerini ve yine bu bağlamda uluslararası ilişkileri kendileri inşa etmektedirler. Neorealistlerde olduğu gibi sistemi bir yapı olarak görmekle birlikte, farklı olarak, onun insan eyleminin bir sonucu olduğunu düşünmektedirler.¹⁷² Anarşi halindeki yapının bir kuralsızlık durumu değil, “hiçbir devletin ya da devlet grubunun diğerleri üzerinde egemen olmadığı başka bir kural durumu”¹⁷³ olduğuna işaret etmektedirler. Bu nedenle anarşik yapı içerisinde savaşın muhtemel olması her zaman savaş olacağı anlamına gelmemektedir. Aynı şekilde, güç politikası ve kendi kendine yardım(self help)olguları da nedensel ve mantıksal olarak anarşiden dolayı ortaya çıkmamaktadır. Eğer öyle olsaydı yapı nedeniyle değil ancak süreçten dolayı insanlar kendilerini, kendi kendine yardım eden bir dünya yaklaşımı içerisinde bulurdu.¹⁷⁴

Konstrüktivistler, uluslararası ilişkilerin sosyal yanına ağırlık vermekte ancak maddi öğelerin varlığını da görmezden gelmemektedirler.¹⁷⁵ Kimlik kavramına vurgu yapmakta ve aktörler ile yapılar arasındaki karşılıklı bir belirlenim ilişkisinin varlığından söz etmektedirler.¹⁷⁶ Bu noktada disiplinin temel kavramlarından olan güç ve çıkar kavramlarını yok saymamakla birlikte yapılarına ilişkin görüşleri doğrultusunda diğerlerinden ayrılmaktadırlar. Onlar esas olanın fikir olduğunu belirterek devletlerin güç kavramı yaklaşımının fikirler doğrultusunda şekillendiğini vurgulamaktadırlar. Devletlerin

¹⁶⁸ Kaya, a.g.e, s..83

¹⁶⁹ Bazı kaynaklarda dört büyük tartışmadan söz edilmektedir. Bakınız. Say, a.g.e, s.358,359

¹⁷⁰ Wendt, **Social Theory of International Politics**, s.38

¹⁷¹ Kaya, a.g.e, s.83

¹⁷² Emeklier, a.g.e, s.160,161

¹⁷³ Kaya, a.g.e, s.102

¹⁷⁴ Alexander Wendt, “Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction Of Power Politics”, **International Organization**, 46 (2), (1992), s.394

¹⁷⁵ Özdemir, a.g.e, s.134

¹⁷⁶ Christian Reus-Smit, “Konstrüktivizm”, Scott Burchill, Andrew Linklater ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları, 2012

davranışlarını tayin eden çıkarların da somut ve objektif olmadığını, bunun da aynı şekilde düşüncenin ürünü olduğunu ifade etmektedirler.¹⁷⁷ Kimliğin ve düşüncenin şekillendirdiği çıkar kavramı doğrultusunda kullanılan güç de bu anlamda nesnel bir özellik taşımayarak farklı ilişkilerde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Went'in bahsi geçen eserinde yer verdiği ABD'nin komşu ülkelerle olan ilişkisi, gücün kimlik ve çıkar bağlamında farklı anlamlar kazanması durumuna iyi bir örnek olarak sunulmaktadır. Ekonomik ve siyasal anlamda ABD ile aynı ideolojik yapıya sahip olan Kanada ile aksi bir ideolojiyi benimsemiş Küba'nın ABD'nin askeri gücüne dair değerlendirmeleri birbirinden tamamen farklı olmaktadır.¹⁷⁸ Küba'nın tehdit olarak algıladığı ABD silahlı gücü Kanada tarafından aynı şekilde algılanmamaktadır. O halde gücün maddi unsurları, tanımlanan kimlikler ve çıkarlar doğrultusunda bir anlam ifade etmektedir.¹⁷⁹ Konstrüktivistlere göre bu durum, güç ve çıkar kavramlarının ancak devletlerin sahip oldukları kimlik ve düşünceler bağlamında bir anlamı olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2.4. Diğer Teoriler ve Yaklaşımlar

1960'larda uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yeni bir tartışma başlamıştır. Davranışsalcılık olarak anılan yeni bir yaklaşım, disiplin içerisindeki teorik çalışmaların bilimsellikten uzak olduğunu iddia ederek başka yöntemler kullanılması gerektiğini iddia etmiştir. Bu döneme kadar disiplinin teorik yapısına katkı sağlayan teorileri gelenekselciler olarak tanımlamış ve bunlara karşı getirdiği eleştirilerle ikinci büyük tartışmayı başlatmıştır. Davranışsalcılık - gelenekselcilik olarak tanımlanan tartışmanın temeli doğa bilimlerinde kullanılan yöntemlerin sosyal bilimlerde ve bu bağlamda uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de kullanılmasının gerekliliği üzerine bina edilmiştir.¹⁸⁰ Söz konusu tartışma geleneksel teoriler üzerinde etkili olmuş ve uluslararası ilişkilerde pozitivist bir bilim anlayışının etkili olmasına yol açmıştır.¹⁸¹

¹⁷⁷ Özdemir, a.g.e, s.134

¹⁷⁸ Wendt, **Social Theory of International Politics**, s.25

¹⁷⁹ Özdemir, a.g.e, s.134

¹⁸⁰ Erdem Özlük, "Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**, 64(3), (2009), s.197

¹⁸¹ Emeklier, a.g.e, s.144,145

Davranışsalcılar, gücün disiplin içerisindeki temel pozisyonuna karşı çıkmamış ancak bu kavramın belirsizliğinden rahatsızlık duymuşlardır. Savundukları pozitivist yaklaşım çerçevesinde gücün ölçülebilir bir tanımı olmasının ve bunun somut bir şekilde ortaya konulmasının gerekli olduğunu vurgulamışlardır.¹⁸² Aksi halde, gözlemlenemeyen ve soyut bir şekilde tanımlanan gücün pek de anlamlı olmayacağını belirtmişlerdir.¹⁸³ Bu nedenle evrensel ve ölçülebilir bir güç tanımı oluşturmaya çalışmışlar ancak bir güç endeksi oluşturmak için çok fazla sayıda değişkenin olması, açıklayıcı doğru kuramın belirlenmesindeki güçlükler ve dışsal faktörlerin siyasal davranışlara etkisinin ölçülmesinde ortaya çıkan zorluklar nedeniyle bunu gerçekleştirememişlerdir.¹⁸⁴

1970’li yıllardan itibaren, uluslararası ilişkilerde devletin rolünün ve işlevinin gittikçe azaldığını ve buna karşılık uluslararası örgütlerin ve çok uluslu şirketlerin sistem içerisinde ön plana çıkmaya başladığını iddia eden bir yeni yaklaşım ortaya çıkmıştır.¹⁸⁵ Çoğulcu/plüralist yaklaşım olarak adlandırılan bu akım, sistemi, gücün, devlet gibi bütünleşmiş yapılar ile daha alt düzeydeki sistemler arasında dengesizce dağıldığı bir yapı olarak tanımlamıştır.¹⁸⁶ Çoğulculara göre uluslararası yapı belirli perspektiften analiz edilemeyecek kadar karmaşık bir hal almıştır ve devletlerin dışında birçok aktör bu yapının içerisinde yer almaya başlamıştır. Bu bağlamda uluslararası ilişkilerin en önemli etki araçları olarak görülen askeri güçler işlevsiz hale gelirken¹⁸⁷ sistem içerisinde değişen aktörlerle birlikte çevre, AIDS ve benzeri sağlık sorunları, refahın dağılımı gibi konular daha önemli olmuştur.¹⁸⁸ Ayrıca klasik yaklaşımlardaki askeri ve ekonomik güç unsurlarının yerini bilgi gibi yeni etki araçları almıştır. Bunlarla birlikte çoğulcular güç kavramına pek fazla vurgu yapmamış daha çok sistem içi ilişkilere yoğunlaşmışlardır.¹⁸⁹

Uluslararası ilişkilere farklı bir bakış açısı getiren yaklaşımlardan biri de feminist düşünce olmuştur ve onlar uluslararası ilişkiler teorilerinin cinsiyet temelli bir bakışla ortaya konulduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre disiplinin içerisinde kullanılan kavramlar erkek merkezli bir yaklaşımın ürünüdür ve bu nedenle yeniden tanımlanmalıdır.

¹⁸² Tanrısever, a.g.e, s.58

¹⁸³ Özlük, “**Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak**”, s.203

¹⁸⁴ Tanrısever, a.g.e, s.58-60

¹⁸⁵ Tanrısever, a.g.e, s.61

¹⁸⁶ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.249

¹⁸⁷ Tanrısever, a.g.e, s.62

¹⁸⁸ Arıboğan, **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, s.257

¹⁸⁹ Cural, a.g.e, s.17-19

Bu kavramlardan biri olan güç de aynı anlayışın ürünüdür ve erkek egemen bir zihniyetin tezahürüdür.¹⁹⁰ Bu bağlamda meseleye bakıldığında feministlerin eleştiri getirdiği nokta güç ve benzeri kavramların disiplin içerisindeki varlığı değil bunların erkek merkezli bir bakış açısıyla tanımlanmış olmasıdır. Cinsiyet eşitsizliğine dayanan bu tanımlamalar sorunun esas kaynağıdır. Diğer yandan feministler, cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla, uluslararası sorunlarda şiddete başvurmadan çözüm üretilmesine imkân sağlanacağını düşünmektedirler.¹⁹¹

1.3. Güç Kavramının Tanımı ve Tanım Etrafındaki Tartışmalar

Sosyal bilimlere ait kavramların tanımlanmasındaki zorluklar bu alanda yaşanan temel sıkıntılardan birini oluşturmaktadır. Buradaki mesele, insanların hemfikir oldukları ortak tanımların ortaya konulmasının çoğu zaman mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Çıkarlara ve değerlere bağımlı olarak yapılan her tanım, kavramın başka bir yönüne vurgu yapmakta ve bu nedenle de -doğru ancak eksik- birbirinden farklı birçok tanım ortaya çıkmaktadır. Bu durum güç kavramının tanımlanmasında da bir istisna oluşturmayarak kendini göstermektedir. Disiplin içerisindeki önemine rağmen yapılan sistematik çalışmalarda *güç nedir* sorusu net bir şekilde açıklanamamakta ve tanım etrafındaki tartışmalar devam etmektedir.¹⁹² Öyle ki, yapılan tartışmalarda üzerinde uzlaşılan tek düşünce bu konuda bir uzlaşmanın sağlanamadığıdır.

Güç, uluslararası ilişkiler disiplinde en çok kullanılan kavramlardan biridir¹⁹³ ve bu yaygın kullanım zamanla onun kavramsal sınırlarının belirsizleşmesine yol açmıştır. Aynı şekilde disiplin içerisinde her şeye karşılık olarak kullanılmaya başlanmış ve bir zaman sonra hiçbir şeyi ifade edemez duruma gelmiştir.¹⁹⁴ Bazı yazarlar kavramın

¹⁹⁰ Jacqui True, "Feminism", Scott Burchill ve Diğerleri (Ed.), **Theories Of International Relations**, New York: Palgrave Macmillan, 2005, s.225

¹⁹¹ Çiğdem Aydın Koyuncu, "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 67(1),(2012), s.127

¹⁹² Rodolfo Henrique Cerbaro, "Competition-Trapping The Concept Of Power", **European Journal Of Social Sciences**, 21(1), (2011), s.148; Peter J.Anderson, **The Global Politics Of Power, Justice And Death, An Introduction To International Relations**, New York: Taylor and Francis E-Library, 2005, s.11

¹⁹³ Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, s.18

¹⁹⁴ Tanrısever, a.g.e, s.56

“kullanılmasının yasaklanması önerisi uygulanamaz ancak anlaşılabilir”¹⁹⁵ şeklindeki söylemleri ile durumun vahametine dikkat çekmişlerdir. Ancak tanım etrafında yaşanan bu karmaşa gücün disiplin içerisindeki önemini azaltmadığı gibi sahip olduğu etkinliğe de bir halel getirmemiştir. Anlaşılması ve ifade edilmesi zor olsa da güç, her türlü ilişkide varlığını hissettirmiştir. “Güç, aynı zamanda aşk gibidir de... onu yaşamak, tanımlamaktan ve ölçmekten kolaydır; fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz”¹⁹⁶ ifadeleriyle Joseph S. Nye bu durumu ilginç bir benzetme ile ortaya koymuştur. Nye, aynı şekilde gücü hava durumuna benzeterek herkesin ona bağlı olduğunu ve onun hakkında konuştuğunu ancak çok az insanın onu anladığını söylemektedir.¹⁹⁷ Bu şekilde, bir yandan güç kavramının hissedilen etkisine temas ederken diğer yandan tanımlanması ve anlaşılmasındaki zorluğa işaret etmektedir. Bu durumda kavramın anlaşılmasındaki zorluğun ve tanımdaki karmaşanın nedenlerinin izah edilmesi zorunluluğu hâsıl olmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin etkisiyle hız kazanan küreselleşme ve iletişim araçlarının yaygınlaşması uluslararası sistemde de birçok değişikliğe yol açmaktadır. Bir yandan sisteme etki eden aktörler çeşitlenirken diğer yandan güç unsurları arasına yeni enstrümanlar dahil olmaktadır. Hal böyleyken, tüm zamanlar ve mekânlar için bir kavram tanımlaması yapmak mümkün olmamaktadır.¹⁹⁸ Aynı şekilde, bu baş döndürücü gelişmeyle birlikte sisteme her geçen gün yeni değişkenler eklenmekte ve rol dağılımında değişiklikler yaşanmaktadır. Sayısız değişkenin var olduğu böyle bir yapıda tamamının dikkate alınması mümkün olamayacağı için yapılan tanımlamalar bir yönüyle hep yetersiz kalmaktadır. Kavramın kapsamı genişledikçe anlaşılması zorlaşmakta, basitleştirildikçe ise anlamını yitirmektedir. Ortaya çıkan bu ikilem genel geçer bir tanımın niçin yapılamadığını bir ölçüde açıklamaktadır.¹⁹⁹ Bununla birlikte eksiksiz bir tanım ortaya konulamamış olsa da söz konusu alanda birçok çalışma yapılmış ve kavrama dair çeşitli düşünceler üretilmiştir. Belki de en doğrusu meseleye gücün sözlük anlamı ile başlamak olmalıdır.

¹⁹⁵ Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), İstanbul: Yayınodası Yayıncılık, 2008, s.74

¹⁹⁶ Joseph S. Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, (Çev. Rayhan İnan Aydın), Ankara: Elips Kitap, 2005, s.11

¹⁹⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.11

¹⁹⁸ Özdemir, a.g.e, s. 135

¹⁹⁹ Özdemir, a.g.e, s. 115

Türkçe’de kullanılan güç kelimesi dar anlamda İngilizce’de *power* kelimesi ile karşılanmaktadır. Power, Fransızca’daki *pouvoir* tabirinden gelmekte ve onun kökeni de Latince’deki *potestas* veya *potentia* kelimelerine dayanmaktadır. Romalılar bu kelimeleri *bir kişinin bir başkasını etkileme yeteneği ya da kapasitesi* anlamında kullanmışlardır.²⁰⁰ Türk Dil Kurumu’nun çalışması olan Büyük Türkçe Sözlük’te ise güç kelimesi birçok farklı tanımın yanında “ Bir ulus, bir ordu vb.nin ekonomik, endüstriyel ve askerî potansiyeli”²⁰¹ ifadeleriyle açıklanmaktadır. Alman bilim adamı Max Weber kavramı, “bir sosyal ilişki içinde, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın, direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme konumunda olma ihtimali” olarak tanımlamaktadır.²⁰² Politikanın temel amacının güç ve iktidar mücadelesi olduğunu belirten Morgenthau ise güç kavramının “insanın insan üzerinde denetim kurmasını ve devam ettirmesini sağlayacak olan her şeyi kapsayabileceğine”²⁰³ işaret ederek “fiziksel şiddet kullanımından bir insanın bir başka insanın aklını ve düşüncesini kontrol etmesini sağlayan en görünmez psikolojik bağıntılara kadar her şeyin bu kapsam içerisinde yer alabileceğini”²⁰⁴ düşünmektedir.

Güç kavramının ne olduğuna ilişkin ileri sürülen birçok düşünce içerisinde en yaygın olanı Robert A. Dahl’in yaptığı tanımdır. Bu alandaki hemen her çalışmada kendisine atıf yapılan Dahl gücü, A olarak ifade edilen bir aktörün B olarak ifade edilen bir başka aktöre onun aksi durumda yapmayacağı bir şeyi yaptırma yeteneği olarak tanımlamaktadır.²⁰⁵ ABD’li siyaset bilimci Dahl bu yaklaşımıyla A’nın B üzerindeki gücünün ancak B’nin tercih etmediği durumlarda ortaya çıkacağına işaret etmektedir. İkinci aktörün isteği hilafına gerçekleşen bu durumda birinci aktörün ikincinin davranışları üzerindeki tasarrufu söz konusu edilmektedir. Benzeri şekilde yapılan tanımlarda kavram, “Başka devletlerin davranışını kontrol edebilmek iktidarı ve kapasitesi”²⁰⁶ ve “bir devletin istediği sonuçları elde etmek ve bu sonuçlara ulaşmak için gerekirse başka devletin/devletlerin davranışlarını değiştirme yeteneği”²⁰⁷ olarak tanımlanmaktadır.

²⁰⁰ David Miller (Ed.), **The Blackwell Encyclopaedia Of Political Thought**, Massachusetts: Blackwell Publishers, 1987, s. 397

²⁰¹ Türk Dil Kurumu, "Büyük Türkçe Sözlük", [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts) and view=bts, (04.09.2013)

²⁰² Max Weber, **Bürokrasi ve Otorite**, (Çev. H.Bahadır Akın), Ankara: Adres Yayınları, 2011, s.40

²⁰³ Morgenthau, a.g.e, s.10

²⁰⁴ Morgenthau, a.g.e, s.10

²⁰⁵ Dahl, **The Concept Of Power**, s.202-203

²⁰⁶ Mehmet Gönülöbol, **Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, 4. Baskı, Ankara: Atilla Kitabevi, 1993, s.101.

²⁰⁷ Yılmaz Tezkan, **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, İstanbul: Ülke Kitapları, 2005, s.137

Kontrol ve etkiye atıf yapan bir başka tanımda güç, bir devletin diğeri üzerinde kontrol sağlaması veya en azından onlara veya olayların sonuçlarına etki edebilmesi şeklinde ifade edilmektedir.²⁰⁸ Mearsheimer'ın, diğere devletlere etki ederek veya onlar üzerinde kontrol sağlayarak onları bir şeyler yapmaya zorlama yeteneği²⁰⁹ şeklindeki tanımı da aynı düşünceye işaret etmektedir.

1.4. Gücün Nitelikleri

Yapılan tanımların hemen hepsinde ilişkiden, etkiden ve kapasiteden söz edilmesi, bu kavramlara temas etmeden bir güç kavramı tanımının yapılmasının pek mümkün olmadığını göstermektedir. Tanımda ifade edildiği şekilde güç eğer, “diğerlerinin davranışlarını arzulananda yönde değiştirme yetisi”²¹⁰ olarak tanımlanırsa burada her şeyden önce iki tarafın varlığı ve bunlar arasında da bir *ilişkinin* söz konusu olması gerekmektedir. Çünkü güç, “başkalarıyla iletişime geçildiğinde ortaya çıkan bir sonuçtur.”²¹¹ Herhangi bir aktörün yalnız olarak sahip olduğu güçten söz etmesi mümkün değildir.²¹² Nihayetinde devletler çeşitli güç unsurlarına ve kapasitelerine sahip olsalar da diğere devletlerle etkileşim içerisinde olmadıklarında onlara dair bir güç değerlendirmesi yapmak anlamsızdır. Bir devletin sahip olduğu kaynaklar başka devletlerin sahip oldukları ile karşılaştırıldığında ancak güç kavramı kullanılabilir.²¹³ Netice itibarıyla güçten söz edilebilmesi için aktörler arasında bir ilişkinin olması zorunlu görülmektedir.²¹⁴

Güç ile birlikte ele alınması gereken bir başka olgu *etkidir* ve ikili arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır.²¹⁵ Bu durum söz konusu kavramların zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılıyor olmasından da anlaşılmaktadır. “Etki, bir devletin ötekilerine bir şey yaptırması, başka bir devletçe bir şeyin yapılmasını önlemesi, ya da bir şeyin yapılmasını

²⁰⁸ Martin Griffiths ve Diğere, **International Relations, The Key Concepts**, Second Edition, New York: The Taylor and Francis E-Library, 2008, s.258

²⁰⁹ Mearsheimer, a.g.e, s.55-70

²¹⁰ Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı. Kritiği", s.52

²¹¹ Davut Ateş, “2002-2008 Döneminde Türkiye'nin Güç Arayışı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 5(17), (2009), s.26

²¹² Davut Ateş, **Uluslararası Politika, Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, Bursa: Dora Yayıncılık, 2013, s.176

²¹³ Brown ve Ainley, a.g.e, s.76,

²¹⁴ Ateş, **Uluslararası Politika, Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, s.176

²¹⁵ Brown ve Ainley, a.g.e, s.74

veya yapılmamasını devam ettirmesi süreci biçiminde tanımlanabilir.²¹⁶ Olumlu ve olumsuz yaptırım olarak bir yerde sopa-rüşvet benzetmesi ile de ifade edilebilir.²¹⁷ Bu şekilde ortaya konulan etki kavramı ile güç kavramı arasında doğrudan bir bağlantı vardır. İstenilen sonuçları elde etmek için başkalarını etkileme yeteneği²¹⁸ olarak tanımlanan güç kavramının etki kavramından bağımsız bir şekilde değerlendirilmesi mümkün değildir.²¹⁹ Gücün fiziksel biçimiyle ilgilenen geleneksel yaklaşım yerini, bunun kullanılabilirliğine odaklanan anlayışa bırakmaktadır. Bu anlamda önemli olanın kullanılabilen ve başka ülkeler üzerinde etki oluşturabilen güç olduğu ifade edilmektedir.²²⁰ Çünkü esas olan davranışlara etki etmektir ve etki sağlamayan bir kontrolün güç olarak nitelendirilmesi doğru değildir.²²¹

Güçten söz edilirken ilişki ve etkiyle birlikte dikkate alınması gereken bir başka olgu *kapasitedir*. Uluslararası ilişkilerin bir güç mücadelesi olduğu anlatılırken her devletin bu mücadelede kapasite artırma güdüsüyle hareket ettiği söylenmektedir. Böylece güçle kapasite arasında doğrudan bir bağlantı kurulmaktadır. Nitekim uluslararası ilişkilerde otorite olarak kabul edilen bazı isimler gücü kapasite toplamı olarak nitelendirmektedir.²²² Bu görüşe sahip olan isimler meseleye realist bakış açısıyla yaklaşmakta ve kapasiteyi bir ülkenin askeri ve ekonomik kaynaklarının toplamı olarak değerlendirmektedirler. Ancak bununla ilgili olarak kapasitenin tek başına güç olarak kabul edilemeyeceği ve onun kullanılabilir olması halinde bir anlam taşıyabileceği şeklinde bir itiraz dile getirilmektedir. Aynı şekilde kapasitenin güce dönüşmesi daha önce sözü edilen ilişki ve etki kavramlarıyla beraber düşünüldüğünde ancak mümkün görülmektedir. Etkiye yol açmayan ve başka bir ülke ile kıyaslanmayan kapasite, güç olarak nitelendirilmemektedir.²²³ Ancak bu durum kapasitenin önemli olmadığını göstermemekte, sadece diğer etkenlerle birlikte ele alınması gerektiğini anlatmaktadır. Her ne kadar güce eşitlenemese de gücün en önemli bileşenlerinden biri olduğu kabul edilmektedir.

²¹⁶ Gönlübol, a.g.e, s.101

²¹⁷ Brown ve Ainley, a.g.e, s.78

²¹⁸ Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 616, (2008), s.94-95

²¹⁹ Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, s.19

²²⁰ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.167

²²¹ Özdemir, a.g.e, s.125

²²² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.166,169

²²³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, s.167

1.5. Gücün Ölçülebilirliği

Ülkelerin güçleri karşılaştırılırken genellikle sahip oldukları toplam maddi kapasite esas alınarak bir değerlendirme yapılmaktadır. Daha çok askeri ve ekonomik kaynakların dikkate alındığı bu değerlendirmelerde sayısal verilere ulaşmak mümkün olacağından, sağlıklı bir kıyaslanmanın yapılabileceği düşünülmektedir. Söz konusu güç unsurlarının tercih edilmesinde askeri ve ekonomik kapasitenin esas belirleyici olduğu düşüncesi de etkili olmaktadır.²²⁴ Askeri değerlerin sayılarla ifade edilmeleri kolaydır ancak askeri kapasitenin sadece personel ve silah sayısı gibi unsurları içermediği, strateji geliştirme yeteneği gibi sayısal olarak ortaya konulamayan başka etkenlerin de bunda önemli bir yerinin olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Aynı şekilde silahlanmaya az pay ayırıp kaynaklarını ekonomik gelişme için kullanan bir ülkenin gelecekte sahip olacağı güçlü ekonomi ile silahlanmaya çok daha fazla pay ayırabileceği de dikkate alınmalıdır.²²⁵ Bu da mevcut rakamların yanıltıcı olabileceğini göstermektedir. En ölçülebilir gibi görünen unsurunda böyle bir sıkıntı yaşanırken diğer unsurlar da dikkate alındığında gücün ölçülebilirliği ciddi bir tartışma konusu haline gelmektedir.

Gücün, uluslararası ilişkilerdeki pozisyonuna işaret etmek için bazı yazarlar tarafından para ya da enerji metaforları kullanılmaktadır. Paranın ekonomideki fonksiyonu ve enerjinin fizik bilimindeki yeri ne ise gücün de uluslararası ilişkilerdeki karşılığının o olduğu düşünülmektedir. Bu karşılaştırmalar ve benzetmeler kavramın önemini ve merkezi konumunu ifade etmesi bağlamında kabul edilebilir bir değerlendirme olarak görülmektedir ancak söz konusu olan ölçülebilirlik olduğunda durum değişmektedir. Enerji ve paranın sayısal verilerle ortaya konulmasındaki kolaylık gücün hesaplanmasında yaşanmamaktadır.²²⁶

Devletler, uluslararası sistem içerisinde varlıklarını korumak ve sürdürebilmek için güçlü olmak zorundadırlar. Güçlü olmak ise ancak başka devletlerle kıyaslama yapıldığında anlaşılacak bir durumdur. Kıyaslanmanın yapılabilmesi için de tarafların sahip oldukları güç unsurlarının ölçülebilir olmaları ve elde edilen veriler ışığında değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bugün uluslararası ilişkilerde devletler arasında güçlü

²²⁴ Ateş, **Uluslararası Politika**, s.191

²²⁵ Aydın, "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", s.53,54

²²⁶ Joseph s. Nye, **The Future of Power**, New York: Public Affairs, 2011, s.3-4

devlet veya güçsüz devlet mukayesesi yapıldığına göre gücün de bir şekilde ölçüldüğü düşünülebilir. Aslında burada maddi güç unsurları esas alınarak bir karşılaştırma yapılmaktadır. Böyle bir karşılaştırma ile değerli sonuçlara ulaşılabilir ancak alınan sonuçlar her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Devletlerin birbirlerine üstünlük sağlamasında sayısal verilerin her zaman sonucu belirlemediğini gösteren birçok örnek vardır. Yakın zamandaki çarpıcı örneklerden bir tanesi Soğuk Savaş döneminde ABD ile Kuzey Vietnam güçleri arasındaki savaştır. İki taraf arasında ABD lehine, kıyas kabul etmeyecek ekonomik ve askeri güç dengesizliği vardır ancak savaşın kazananı ABD olmamıştır.²²⁷

Gücün ortaya çıkmasında maddi unsurlar önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Meseleye kaynaklar açısından yaklaşırsa özellikle maddi unsurların ölçülebilmesi daha mümkün gözükmemektedir ancak bugünkü sistemde güç, maddi öğeler kadar maddi olmayan öğeleri de barındırmaktadır ve bunların ölçülebilmesi kolay değildir. Örneğin ulusal güç unsurları olan tarih, kimlik, ideoloji ve benzerlerinin bu hesaplamanın içerisine dahil edilmeleri nasıl olacaktır?²²⁸ Diğer yandan son dönemde yaşanan bilgi devrimi geleneksel güç kaynaklarında ciddi bir değişikliğe yol açmaktadır. Hal böyle iken bugünün dünyasında gücü, 18. veya 19. yüzyıldaki güç kaynaklarını esas alarak ölçmeye kalkmak doğru bir davranış biçimi olmayacaktır.²²⁹ Önem derecesi birbirlerinden farklı olmakla birlikte gücü meydana getiren sayısız değişken bulunmaktadır ve sağlıklı bir ölçümün yapılabilmesi için bunların tamamının dikkate alınması gerekmektedir. Bunun da mümkün olamayacağı düşünüldüğünde kesin verilerle bir sonuca ulaşmak gerçekçi görünmemektedir.

Aslında buradaki sorun gücün, kaynaklar ya da davranışlar bağlamında değerlendirilmesi ile alakalıdır. Kaynakların ölçülmesi bir yere kadar mümkündür ancak kaynaklarla güç aynı şey değildir. Bu nedenle de kaynakların sayısal olarak ifade edilmesi gücün ölçüldüğü anlamına gelmemektedir. Etki ve ilişki boyutu hatırlandığında güç için esas olanın sahip olunan kaynakların miktarı değil, karşı tarafta meydana getirdiği etki ve bu bağlamda davranış değişikliği olmalıdır. Ancak gücün, rakamsal olarak net bir şekilde ortaya konulamaması onun önemini azaltmamaktadır. Nasıl ki insanların birbirlerine karşı

²²⁷ Henry Kissinger, **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt), 9. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.599-680

²²⁸ Ateş, **Uluslararası Politika**, s.193

²²⁹ Robert O. Keohane ve Joseph S Nye, "Power and Interdependence in The Information Age", **Foreign Affairs**, 77(5), (1998), s.87

besledikleri duyguların sayısal olarak ifade edilememesi o duyguların gerçekliğini ortadan kaldırmıyorsa, gücün sayısal olarak ölçülememesi de varlığına ve önemine bir halel getirmemektedir.²³⁰

1.6. Gücün Unsurları

Eğer ki uluslararası ilişkilerde bazı ülkeler için süper güç, büyük güç ve benzeri ifadeler kullanılıyorsa, bu ancak söz konusu ülkelerin sahip oldukları ulusal güç unsurlarının değerlendirilmesiyle mümkün olmaktadır. Geleneksel anlayışa göre hangi ülkenin büyük güç sayıldığı veya kimin daha güçlü olduğu şeklindeki değerlendirmeler ülkelerin askeri kapasiteleri dikkate alınarak yapılmaktaydı.²³¹ Ancak geçen zamanla birlikte gelişen teknoloji yeni güç unsurlarını ortaya çıkarmakta ve güç hiyerarşisinde değişikliğe yol açmaktadır. Sürekli bir değişim yaşanmakta ve bu süreç içerisinde bazı unsurlar önemini yitirirken iletişim ve bilgi teknolojileri gibi yeni bazı unsurlar sisteme dahil olmaktadır. Örneğin yüzyıllar öncesinde askeri kapasite varlığı bir ülkenin güç unsurları içerisindeki en-hatta tek-önemli unsur iken buna yenilerinin dahil olmasıyla bugün farklı bir durum söz konusudur. Yine benzer bir şekilde günümüzde bilgi çok önemli bir güç unsuru olarak kabul edilirken²³² yüzyıllar öncesinde böyle bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Gücün unsurları dinamikler ve bu nedenle sürekli bir değişim ve dönüşüm süreci yaşamaktadırlar. Bundan dolayıdır ki yapılan değerlendirmeler değişmez gerçekleri değil, bugünün verileri ile ulaşılan bulguları göstermektedirler.

Ülkelerin, istediklerini elde etmeleri için güce ihtiyaçları vardır ve bu da güç oluşturabilecek yeterli kaynakların varlığı ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu ulusal gücü meydana getiren birçok farklı unsurdan söz etmek mümkündür. Bu unsurların başlıcalarının hangileri olduğu konusunda ekseriyetle bir mutabakat olmakla birlikte bunların önem sırası ve sayısı ile ilgili farklı görüşler dile getirilmektedir. Çok sayıdaki unsur kendi içerisinde bir değerlendirmeye tabi tutulmakta ve genellikle iki ayrı kategoride ele alınmaktadır. Sınıflandırmalar içerisinde en yaygın olanı *somut/elle tutulabilen* ve *soyut/elle tutulamayan* şeklinde yapılan ayrımdır.²³³ Bunun bir başka ifade

²³⁰ Nye, **The Future of Power**, s.3

²³¹ Griffiths ve Diğerleri, **International Relations, The Key Concepts**, s.259

²³² Tanrısever, a.g.e, s.70

²³³ Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, s.95; Gönlübol, a.g.e, s.104

biçimi *nitel-nicel* unsurlar şeklinde yapılan adlandırmadır.²³⁴ Ayrıca *doğal-sosyal*²³⁵ ve *sabit-potansiyel*²³⁶ gibi ikili sınıflandırmalarla birlikte *doğal ve fiziksel - sosyal ve psikolojik - sentetik ve yapay*²³⁷ şeklinde üçlü bir tasnif de yapılmaktadır.

Güç unsurları ele alınırken herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir sıralama olmasa da Morgenthau'nun yapmış olduğu tasnif birçok eserde referans olarak kullanılmaktadır. Morgenthau, güç unsurlarını iki başlık altında şu şekilde ele almaktadır. Somut unsurlar, *coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askerî hazırlık derecesi ve nüfustan oluşmakta iken soyut unsurlar ise; ulusal karakter, ulusal moral, diplomasinin niteliği, hükümetin niteliğinden meydana gelmektedir.*²³⁸ Burada da genel itibariyle benzer bir tasnif temel alınmaktadır. Bununla birlikte zaman içerisinde güç unsurlarında yaşanan değişim yeni bazı eklemelerin yapılmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle de uluslararası ilişkiler metinlerinde yaygın olarak kullanılan Morgenthau'nun tasnifi bu çalışma içerisinde de öncelikle ele alınmakta ancak devamında bazı yeni güç unsurları bunlara ilave edilmektedir.

Burada sözü edilmesi gereken bir durum da ulusal güç unsurları yaklaşımına son dönemde getirilen eleştirilerdir. Özellikle sosyoloji çevrelerinde bu yaklaşımın yanıltıcı sonuçlar verdiği ve bu nedenle davranışsal ve ilişkisel yaklaşımın tercih edilmesi gerektiği yolunda görüşler dile getirilmektedir. Onlar bu durumu bir arabanın beygir gücü ve azami sürat imkânı ile istenilen noktaya ulaşılacak zaman arasında birebir ilişki olmamasından yola çıkarak örneklendirmektedirler. Yani, nasıl ki arabanın gideceği hızı sahip olunan teknik imkânlar değil de kullanan sürücü belirliyorsa, ülkelerin sahip oldukları güç unsurları da onları kendiliğinden bir güç sahibi yapmayacaktır. Sürücü benzetmesinden hareketle, ülkeler için esas olan sahip olunan kaynaklar değil, bu kaynakların nasıl kullanıldığıdır.²³⁹ Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken nokta -aynı örnekten yola çıkarak ifade edilirse- kullanılan aracın azami hızı bir noktada sınırlanmışsa sürücü ne kadar yetenekli olursa olsun aracı bu hızın üzerinde kullanamayacaktır. Aynı şekilde, devletlerde de kaynaklar ne şekilde kullanılırsa kullanılsın, istenilen sonuçların

²³⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.135

²³⁵ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, İstanbul: Alfa Basım Yayım, 2008, s.47

²³⁶ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, s.17

²³⁷ Say, *İbn Haldun'un Düşünce Sistemi ve Uluslararası İlişkiler Kuramı*, s.389

²³⁸ Morgenthau, a.g.e, s.144-189

²³⁹ Nye, *The Future Of Power*, s.9

alınabilmesi için her şeyden önce sözü edilen bu kaynakların varlığına ihtiyaç vardır. Kaynaklar olmadan iyi ya da kötü bir kullanımdan söz edilemeyeceği için ön şart ulusal güç kaynaklarına sahip olmaktan geçmektedir. Bundan dolayı da zaman içinde uluslararası sistemde yaşanan değişimler ve dünya üzerindeki konum gibi faktörler ulusal güç unsurları üzerinde değişikliklere yol açmakta ise de meseleye bir bütün olarak bakıldığında söz konusu unsurlar halen önemini muhafaza etmektedir.

1.6.1. Somut Unsurlar

1.6.1.1. Coğrafya

Bir ülkenin sahip olduğu toprakların genişliği, ada devleti olması ya da denizlerle bağlantısının olup olmaması, arazi yapısını gösteren topoğrafyası ve dünya üzerindeki konumu coğrafyanın bileşenlerini oluşturmaktadır.²⁴⁰ Güç unsurları içerisindeki en istikrarlı faktör coğrafyadır.²⁴¹ Coğrafya ile ilgili değerlendirmeler daha çok jeopolitik kavramı etrafında yapılmaktadır. Bu bağlamda dünya hâkimiyetine ilişkin olarak bazı jeopolitik kuramlar ortaya konulmakta ve coğrafyanın uluslararası ilişkilerde ne kadar önemli olduğu gösterilmek istenmektedir.²⁴² Ancak, bir ülkenin sahip olduğu toprakların genişliği tek başına bir anlam ifade etmeyebilir. Sahip olunan toprakların niteliği ve ne kadarının kullanılabilir olduğu da önemlidir. Diğer yandan bir ülkenin sahip olduğu coğrafya sabit olmakla birlikte bu unsurun taşıdığı önem zamanla değişmektedir. Nitekim son dönemde teknolojik gelişmelerle birlikte ulaşım ve iletişim alanlarında yaşanan değişimler coğrafyaya olumsuz bir etki yapmış ve önceki dönemlere oranla önemini azaltmıştır.

1.6.1.2. Ekonomik Kaynaklar

Güç unsurları içerisinde önemi gittikçe artan unsurlardan biri ekonomidir. Ekonomi, uluslararası politikada anahtar bir rol oynamaya başlamıştır ve değeri, askeri güçle ters orantılı olarak artmaktadır. Bu durumu anlatmak için, havuçların sopalardan

²⁴⁰ Önder Arı, **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Der Yayınları, 1987, s.38

²⁴¹ Morgenthau, a.g.e, s.144-142

²⁴² Suat İlhan, **Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları**, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1999

daha önemli hale geldiği şeklinde bir ifade kullanılmaktadır.²⁴³ Buna ilave olarak, güçlü bir askeri yapının da temeli yine güçlü bir ekonomiye dayanmaktadır. Bu bağlamda da aralarında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Bir ülkenin ekonomik gücü, bir bütün olarak sahip olduğu doğal kaynaklar ve endüstriyel kapasiteden meydana gelmektedir. Bu ikisinin ekonomi başlığı altında ayrı ayrı ele alınması Morgenthau'nun tasnifine uygun bir görüntü vermek için yapılmaktadır.

1.6.1.2.1. Doğal Kaynaklar

Doğal kaynakların bir ayağını hammaddeler oluştururken diğer ayağını yiyecek/gıda temini oluşturmaktadır. Gerek endüstriyel kalkınma için gerekse savunma sanayi için hammadde kaynaklarına sahip olmak büyük önem taşımaktadır. Özellikle petrol ve doğalgaz gibi enerji alanında ön plana çıkan kaynaklar 20. yüzyılın ikinci yarısında stratejik birer ürün haline gelmişlerdir. Bunun bir yansıması olarak 1973 Petrol Krizi bu kaynakların uluslararası politikada ne kadar etkili olabileceğini göstermiştir.²⁴⁴ Ancak hammadde kaynakları da zamanla birlikte değişime uğrayacak güç unsurlarındandır. Söz gelimi farklı enerji kaynaklarının ortaya çıkmasıyla yukarıda ifade edilen petrol ve doğalgazın öneminde bir azalmanın olması kaçınılmaz olacaktır.

Diğer bir doğal kaynak çeşidi olan gıda konusunda kendi kendine yeterli veya ona yakın bir durumda olan devletlerin büyük bir avantaja sahip oldukları kabul edilmektedir. Günümüzde sahip olunan ekonomik imkânlarla ihtiyaç duyulan gıdaların ithalat yoluyla karşılanması mümkündür ancak bir ambargo veya savaş durumunda bu gıda temini konusu sorun olabilmektedir. Tarih boyunca özellikle savaş zamanlarında yaşanan bu tür sıkıntılar kendine yeterli olmanın ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.²⁴⁵

1.6.1.2.2. Endüstriyel Kapasite

Bir ülkenin ekonomik gücü, söz konusu ülkenin doğal kaynakları ile sahip olduğu endüstriyel kapasitenin toplamından meydana gelmektedir. Zaten bu ikisi birbirini tamamlamakta ve sahip olunan doğal kaynaklar, bunları işleyip endüstriyel bir ürün haline

²⁴³ Nye, **The Future of Power**, s.51

²⁴⁴ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 18. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2012, s.867-870

²⁴⁵ Morgenthau, a.g.e, s.144-145

getirecek endüstriyel tesisler olduğunda daha değerli hale gelmektedir.²⁴⁶ Bununla birlikte hammadde kaynaklarına sahip olmak endüstrileşmenin asgari bir şartı değildir. İthalat yoluyla bu kaynaklara ulaşarak güçlü bir sanayi kurmak mümkündür. Ancak barış dönemleri için geçerli olan bu durumun kriz ve savaş hallerinde aynı şekilde devam etmesi sorun olabilmektedir. Nitekim II. Dünya Savaşı öncesinde ABD'nin ambargosu ile karşılaşan Japonya'nın dışardan gelecek hammaddeye olan bağımlılığı onun savaşa girmesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur.²⁴⁷

Hollanda ve Danimarka örneklerinde görüldüğü üzere sadece gelişmiş bir endüstriye sahip olmak güçlü bir devlet olmak için yeterli olmamaktadır. Ancak meseleye bir başka açıdan bakıldığında güçlü bir devlet olmak için gelişmiş bir sanayinin olması da zorunlu bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.²⁴⁸ Günümüzde güçlü devlet imajını taşıyan devletlere bakıldığında bu gerekliliğe sahip oldukları görülmektedir. Lakin endüstriyel kapasite, ekonomik kapasiteyi belirlemek için yeterli değildir ve ekonomik gücü meydana getiren birçok bileşen bulunmaktadır. Gayri safi milli hâsıla ve kişi başına düşen gelir rakamları bir ülkenin ekonomik büyüklüğü ile ilgili bir dereceye kadar fikir vermektedir ancak birçok bileşeni bulunan ekonomik yapının hesaplanabilir kesin bir ölçüsünün olduğunu söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte bir ülkenin ekonomik gücünün büyüklüğünü sayısal verilerle değil de, küresel sistem içerisinde çevresindeki ülkelerin ekonomik yapılarına yaptığı müdahaleler ve onların politikaları üzerindeki etkisine bakarak değerlendirmek daha anlamlı görülmektedir. Bu etki ise kredi/borç verme, dış yatırımlar ve benzeri yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.²⁴⁹

1.6.1.3. Askeri Kapasite

Askeri kapasite, güç unsurları içerisinde en fazla ön plana çıkan ve zaman zaman ülkenin sahip olduğu toplam güç ile özdeşleştirilen bir olgudur.²⁵⁰ Bu algının oluşmasında askeri konuları yüksek politika olarak nitelendiren realist yaklaşımın disiplin içerisindeki ağırlığının yanında birkaç yüzyıl öncesine kadar devletler arasındaki mücadelenin önemli

²⁴⁶ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.141

²⁴⁷ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, 6. Baskı, (Çev. Birtane Karanakçı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1996, s.403

²⁴⁸ Önder Arı, a.g.e s.40

²⁴⁹ Arıboğan, *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, s.107

²⁵⁰ Gönlübol, a.g.e, s.108

oranda askeri imkânlarla yürütülmüş olmasının da önemli payı vardır. Devletlerin öncelikli amacı varlıklarını korumak ve sürdürülebilmektir.²⁵¹ Bu durumda esas konu güvenlidir ve güvenliğin sağlanabilmesi için gerekli olan askeri güç, bu yönüyle bir devlet için vazgeçilmez bir unsur haline gelmektedir.²⁵² Askeri gücün önemi oksijen metaforu ile açıklanmaktadır. Nasıl ki oksijenin önemi, varlığı azalmaya başladığında ortaya çıkarsa askeri güç de aynı şekildedir. Askeri gücün yokluğu, diğer güç unsurlarını da anlamsız kılmaktadır.²⁵³ Uluslararası güç mücadelesinde savaşın her daim ihtimal dâhilinde olması ve savaşlarda nihai anlamda askeri kapasitenin belirleyici olması güç hesaplarında bu unsuru merkezi bir konuma taşımaktadır.

Askeri kapasite, bünyesinde, personel sayısı ve silah envanteri gibi sayılarla ifade edilebilen verilerin yanında askeri liderlik gibi bu değerlendirmeye uymayan özellikleri de barındırmaktadır. Bir ülkenin askeri gücünden söz edildiğinde her ne kadar öncelikle sayısal veriler dikkate alınmakta olsa da sayıya dökülemeyen yeteneklerin varlığını da göz ardı etmemek lazımdır. Askeri kapasite tabiri ile birlikte askeri hazırlık derecesi ifadesinin kullanılması bu anlayışın bir ürünüdür. Askeri hazırlık durumunun unsurlarından biri sahip olunan askeri teknolojidir. Tarihte birçok savaşın neticesini silahlardaki teknolojik üstünlük belirlemiştir. Bu konuda önem verilmesi gereken bir başka özellik silahlı kuvvetlerin nitelik ve niceliğidir. Ne büyüklükte, hangi silahlarla donatılmış, disiplin ve eğitim durumu nasıl bir orduya sahip olunması gerektiği gibi unsurlar bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bütün bu özelliklerin yanında askeri gücün en önemli bileşenlerinden biri askeri liderliktir. Buraya kadar söz konusu edilen imkânlar esasında bir potansiyeli ifade etmektedir ve bunların etkili bir güce dönüştürülmesi ancak strateji ve taktik alanda yetenek sahibi askeri liderler tarafından gerçekleştirilmektedir. Askeri liderliğin önemi tarih içerisinde vuku bulan birçok savaşta gözlemlenerek teyit edilmiştir.²⁵⁴ Netice olarak, zaman ve şartlar itibariyle önemi değişkenlik gösterse de askeri kapasite, güç unsurları içerisinde halen daha en önemlisi olarak kabul görmektedir.²⁵⁵

²⁵¹ Kadir Sancak, “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, (2013), s.124

²⁵² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.142

²⁵³ Nye, **The Future of Power**, s.49

²⁵⁴ Morgenthau, a.g.e, s.155

²⁵⁵ Nye, **The Future of Power**, s.28-29

1.6.1.4. Nüfus

Nüfus, ulusal gücü meydana getiren önemli öğelerden biridir ancak bundan bir ülkenin nüfusunun büyüklüğü aynı zamanda o ülkenin gücünün büyüklüğüne eşdeğerdir gibi bir anlam çıkarılmamalıdır.²⁵⁶ Bununla birlikte nüfus büyüklüğünün güçlü bir ülke olmanın yeterli unsuru olmasa da gerekli ve tamamlayıcı unsuru olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda diğer alanlarda yeterli unsurlara sahip olsa da kalabalık bir nüfusa sahip olmayan ülkelerin uluslararası sistemde büyük bir güç olmaları mümkün görülmemektedir.

Kalabalık bir nüfusa sahip olmak ekonominin temelini tarıma dayandığı ve savaş gücünü büyük oranda asker sayısının belirlediği çağlarda çok daha önemli idi. Ancak ekonomik yapıdaki değişim ve teknolojik yenilikler nüfusun önemini göreceli olarak azaltmaktadır.²⁵⁷ Söz konusu etkenler aynı zamanda nüfusun toplam büyüklüğünün yanında niteliğinin de onun kadar önemli olduğunu göstermektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte eğitim çok daha önemli hale gelmekte ve eğitilmiş insana duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.²⁵⁸ Yaş ortalaması da nüfusun niteliğini belirleyen etkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir.²⁵⁹

Bir ülke için nüfus büyüklüğünün değerli olup olmaması biraz da diğer unsurlarla birlikte dikkate alındığında anlam kazanmaktadır. Öyle ki yeterli ekonomik ve coğrafi büyüklüğe sahip olmayan bir ülke için kalabalık bir nüfus avantaj değil önemli bir sorun kaynağı olmaktadır.²⁶⁰ O halde nüfusun kalabalık olmasını tek başına bir güç göstergesi olarak düşünmemek ve diğer unsurları hesaba katarak bir bütün halinde değerlendirmek daha uygun bir yaklaşım tarzı olarak görülmektedir.

²⁵⁶ Morgenthau, a.g.e, s.156-158

²⁵⁷ Joseph s. Nye, "Yumuşak güç", **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, 46, (2000), s.108

²⁵⁸ Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.144

²⁵⁹ Gönlübol, a.g.e, s.106

²⁶⁰ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.144

1.6.2. Soyut Unsurlar

1.6.2.1. Ulusal Karakter

Bir ulusu diğerlerinden farklı kılan ve o ulusa has olan karakteristik özellikler ulusal karakteri meydana getirmektedir.²⁶¹ Ulusal karakter bir anda ortaya çıkan bir durum olmayıp tarihi geçmişi olan ve içinde kültürel özellikler taşıyan bir özelliktir. Bu özellik ölçülebilir bir değer olmamakla birlikte çok değerlidir ve büyük felaketlerden sonra ulusların ayakta kalmalarını sağlayan temel etkenlerden biridir.²⁶² Her toplumun kendine ait bir karakteristik özelliği vardır ve ülkeyi yönetenler bu özelliğin farkında olarak ve onu esas alarak politikalarını belirlemelidirler. Bir ülkenin gücünü oluşturan önemli dinamiklerden biri olan ulusal karakter, uluslararası sistemde güç hesapları yapılırken muhakkak dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde bu konuda yapılacak ihmaller, tahminlerde ve planlanan politikaların hayata geçirilmesinde hatalara yol açacaktır.²⁶³

Ulusal karakterin ülkelerin tarihleri içerisindeki önemini gösteren örnekler tarihin içerisinde rastlamak mümkündür. Söz gelimi Almanların aldıkları ağır mağlubiyetlere rağmen iki dünya savaşından sonra da kısa sürede toparlanmış ve önemli bir güç haline gelmiş olmalarında sahip oldukları ulusal karakterin büyük rolü olmuştur.²⁶⁴ Disiplinli bir ulus olarak bilinen Almanların bu karakteristik özellikleri ulusal güçlerinin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır.²⁶⁵ Savaşlarla birçok güç unsuruna zarar vermek veya onu ortadan kaldırmak mümkün iken ulusal karakter bu etki alanının dışında yer almaktadır.

1.6.2.2. Ulusal Moral

Ulusal moral için, *ulusal gücün ruhudur*²⁶⁶ ifadesinin kullanılması söz konusu kavramın güç unsurları içerisindeki önemini göstermektedir. Bazı kaynaklarda²⁶⁷ siyasal kültürle ilişkilendirilen ulusal moral kavramı bir ulusun savaş ve barış hallerinde kendi

²⁶¹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.145

²⁶² Morgenthau, a.g.e, s.155

²⁶³ Morgenthau, a.g.e, s.171

²⁶⁴ Morgenthau, a.g.e, s.171

²⁶⁵ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.146

²⁶⁶ Morgenthau, a.g.e, s.181

²⁶⁷ Tuncer Asunakutlu ve Barış Safran, "Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6 (1), (2004), s.36

hükümetini desteklemedeki kararlılık derecesi olarak tanımlanmaktadır.²⁶⁸ Her halkın ulusal moral durumu birbirinden farklıdır ve olağandışı durumlarda farklı toplumlar farklı dayanma gücüne sahip olmaktadır. Bu durum esas olarak bunalımlı zamanlarda ve/veya savaş hallerinde ortaya çıkmakta ve haliyle bu durumlarda ulusal moral daha fazla önem kazanmaktadır.²⁶⁹ Bazı ulusların savaş sırasında yaşadıkları ilk mağlubiyette dirençleri kırılırken bazı uluslar sonuna kadar mücadeleye devam etmektedirler.

Ulusal moralin azlığına ya da çokluğuna etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Her şeyden önce toplumu oluşturan kesimlerden herhangi biri kendisini ötekileştirilmiş ve dışlanmış hissederse bu durum doğrudan ulusal moral durumuna etki etmektedir.²⁷⁰ Benzeri grupların sayılarının yüksek olması hükümetin arkasındaki desteğin azalmasına ve dış politikada hareket kabiliyetinin sınırlanmasına yol açmaktadır. Fransızların II. Dünya Savaşı sırasındaki durumları bu duruma güzel bir örnek teşkil etmektedir. Hitler karşısında mağlup olan Fransızların direniş gücü ciddi bir zaaf gösterirken aynı savaşta durumun tersine dönmesiyle zor durumda kalan Almanlar sonuna kadar mücadeleye devam etmiştir.²⁷¹ Esasında bu örnek konunun bir başka yönüne de ışık tutmakta ve ulusal moral ile devletlerin siyasal yapıları arasında doğrudan bir bağlantının olmadığını ortaya koymaktadır. Ulusal moral konusunda aslolan mevcut hükümetin politikalarına destek vermektir ve bunun hangi siyasal yapı dahilinde gerçekleştiğinin bir önemi yoktur. Totaliter yapıdaki devletlerle demokratik devletler arasındaki fark; ulusal moralin yükseltilmesi birincisinde güç gösterisi, devletin tanrılaştırılması ve benzeri yöntemlerle yapılırken ikincisinde bu, demokratik araçların kullanımı ile gerçekleştirilmektedir.²⁷²

1.6.2.3. Diplomasinin Niteliği

Bir ülkenin sahip olduğu güç unsurları arasında en önemlisinin diplomasinin niteliği olduğu ifade edilmektedir. Bu düşüncüyü savunanlar diğer güç unsurlarının ancak bir potansiyeli ifade ettiğini ve diplomasinin de bu potansiyeli harekete geçirerek, güce

²⁶⁸ Morgenthau, a.g.e, s.172-173

²⁶⁹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.146

²⁷⁰ Gönlübol, a.g.e, s.109

²⁷¹ Morgenthau, a.g.e, s.174

²⁷² Morgenthau, a.g.e, s.179

dönüştürdüğünü dile getirmektedirler.²⁷³ Bu yönüyle diplomasi ulusal gücün beyni olarak kabul edilmektedir. Savaş zamanında askeri liderlerin üstlendikleri rol ve taşıdıkları önem neyse barış zamanlarında da diplomatların aynı misyona ve öneme sahip oldukları vurgulanmaktadır.²⁷⁴

Bir ülkenin sahip olduğu diplomatların yetersiz olması söz konusu ülke için önemli bir zaaf anlamına gelmektedir. Uluslararası alanda *masada kaybetmek* tabirinin kullanılması diplomasi alanındaki başarısızlığın bir ifadesidir. Savaş ve benzeri alanda elde edilen kazanımların diplomasi aşamasında kaybedildiğini anlatmaktadır. Bu demektir ki sahip olunan güç unsurlarının niteliği diplomatik bir başarıya dönüştürülmedikçe pek de önemli olmamaktadır.

1.6.2.4. Hükümetin Niteliği

Bir ülkenin ulusal gücünden söz edilebilmesi için her şeyden önce nitelikli bir hükümete sahip olması büyük önem taşımaktadır. Bir dış politika çok iyi planlanmış, zengin kaynaklarla desteklenmiş ve kusursuz yönetilmiş olsa da temelinde iyi bir yönetime sahip olmadığı takdirde bir anlam ifade etmemektedir.²⁷⁵ Bir devlet için böylesine önemli olan iyi yönetim üç unsurdan meydana gelmektedir. Bunların ilki ulusal gücü meydana getiren soyut ve somut unsurlarla, izlenen dış politika arasında bir dengenin mevcut olmasıdır. İkincisi ise söz konusu kaynakların kendi aralarında bir dengeye sahip olması ve üçüncü olarak da takip edilen dış politika için halkın desteğinin kazanılmış olmasıdır.²⁷⁶

İyi bir hükümet ülkesinin güç kaynaklarını iyi analiz etmeli ve dış politikasını bunun üzerine kurmalıdır. Bunu yaparken de sahip olduğu kaynaklarla hedeflediği politika arasında bir dengenin bulunmasına özen göstermelidir. Bu yapılmadığında ve bu bağlamda gücünün altında bir politika hedeflendiğinde söz konusu devletin uluslararası sistemde hak ettiği yeri alması mümkün olmaz. I. Dünya Savaşı sonrasında ABD dış politikasında bunun örneği görülmüştür.²⁷⁷ Diğer yandan kapasitenin altında hedef belirlemek nasıl yanlışsa

²⁷³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.147; Morgenthau, a.g.e, s.181; Gönlübol, a.g.e, s.110

²⁷⁴ Morgenthau, a.g.e, s.181

²⁷⁵ Morgenthau, a.g.e, s.186

²⁷⁶ Morgenthau, a.g.e, s.186-187

²⁷⁷ Morgenthau, a.g.e, s.187

kapasitenin üzerinde bir hedef belirlemek de en az onun kadar yanlıştır. Tarih boyunca hırsları yüksek birçok lider bu hataya düşerek ülkelerini felakete sürüklemiştir. Yakın dönemlere bakıldığında II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın kaynaklarının Hitler'in hedeflerini gerçekleştirme yolunda yetersiz kaldığı görülmüş ve bu durum Almanya'nın ağır bir yenilgiye uğramasına sebep olmuştur.²⁷⁸ Neticede okunu hedefin ilerisine atan da hedefe ulaştıramayan da başarısızdır. Esas olan hedefi vurmak yani güç unsurları ile dış politika arasında bir simetri meydana getirmektir.

İyi bir yönetim için güç unsurları ile politik hedefler arasındaki dengenin aynısının söz konusu unsurların kendi aralarında da sağlanması gerekmektedir. Tek bir güç unsuru ile güçlü devlet olunamayacağı için hükümet, ülkesinin sahip olduğu kaynakları eksik ve fazla yönleri ile değerlendirmeli ve aralarında bir denge meydana getirmelidir.²⁷⁹ Aksi durumda kaynaklar arasındaki dengesizliğin ülke için zaafa yol açması kuvvetle muhtemeldir. Söz gelimi ekonomisi yeterince güçlü olmayan bir ülkenin kalabalık bir nüfusa sahip olması onun için bir avantaj değil aksine ülkenin sırtında bir yük anlamına gelmektedir. Aynı şekilde savunma harcamalarına yüksek miktarda kaynaklar aktaran bir ülkenin ordusu güçlü hale gelirken kaynak sıkıntısı yaşayan diğer alanlarda sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Güç unsurlarını dış politika hedefleri ile ve kendi içerisinde dengeli duruma getiren hükümetin yapması gereken son hamle halkın desteğinin kazanılmasıdır.²⁸⁰ Özellikle demokratik yönetimlerde hükümetler belirledikleri dış politikayı uygulayabilmek için halkın desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bu desteğin sağlanması her zaman mümkün olmamaktadır. Bazı durumlarda hükümetlerin hedeflediği politikalarla halkın tercihleri birbirine taban tabana zıt olabilmektedir. Çünkü halk hükümetin sahip olduğu özel bilgilere sahip değildir ve kararlarını iyi ve kötü gibi ahlaki değerler bağlamında vermektedir.²⁸¹ Ayrıca halk orta ve uzun vadeli planlamalar yerine hemen gerçekleşecek hamleler peşindedir. Eğer ki halkın istekleri ile hükümetin politikalarının uyuşmadığı konular esasa ilişkin değilse halkın tercihlerinin dikkate alınması pek sorun teşkil etmemektedir ancak esasa ilişkin konularda görüş ayrılıkları hakimse öncelikle bu görüş

²⁷⁸ Gönübol, a.g.e, s.111

²⁷⁹ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.148

²⁸⁰ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, s.149

²⁸¹ Gönübol, a.g.e, s.112

ayrılıklarının giderilmesi hedeflenmelidir. Bu gerçekleştirilemezse verilecek kararlar hükümetin aleyhine bir durum yaratacak olsa da ülke menfaatlerinin gereği olarak yerine getirilmelidir.²⁸²

Halkın desteği başarılı bir dış politikanın uygulanması bakımından çok önemlidir. Bunun bir başka ifade ediliş şekli de halk desteğinin olmadığı durumlarda başarı ihtimalinin azalacağı yönündedir. Nitekim Vietnam Savaşı'nda ABD'nin mağlup olmasında halkın bu savaş konusunda hükümeti yeterince desteklememiş olmasının önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir.²⁸³ Bununla birlikte halkın tercihleri değişmez değildir. Hükümetler kamuoyunun kölesi değil efendisi olmalıdır²⁸⁴ ve onun tercihlerini kendi politikaları bağlamında şekillendirmeyi bilmelidir. Kamuoyunun görüşlerini kendi politikaları ile uyumlu hale getiren hükümetler, dış politikada istedikleri hamleleri yapma imkânına sahiptirler.

1.6.3. Diğer Güç Unsurları ve Güç Denklemleri

Buraya kadar olan kısımda yer verilen güç unsurları uluslararası ilişkiler disiplininde geleneksel olarak kabul gören bir yaklaşımın ürünüdür. Ancak gelişen teknolojilerin ortaya çıkardığı yeni unsurlar ve disiplin içerisinde güce ilişkin ortaya konulan -yumuşak güç gibi- yeni yaklaşımlar söz konusu güç unsurlarına başka güç unsurlarının da dahil edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda sözü edilmesi gereken unsurlardan ilki bilgidir. Bilgi ile güç arasındaki var olan sıkı ilişki, gücün kaynağının bilgi olduğu²⁸⁵ veya bilginin gücün ayrılmaz bir parçası olduğu²⁸⁶ şeklindeki ifadelerden anlaşılmaktadır. Aynı şekilde gün geçtikçe güçle bilginin daha fazla iç içe geçmesi²⁸⁷ ikili arasındaki bağlantının gelecekte alacağı şekil konusunda da bir fikir vermektedir.

²⁸² Morgenthau, a.g.e, s.189-192

²⁸³ Brown ve Ainley, a.g.e, s. 76

²⁸⁴ Morgenthau, a.g.e, s.192

²⁸⁵ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, s.332

²⁸⁶ Tanrisever, a.g.e, s.70

²⁸⁷ John Arquilla ve David Ronfeldt, "Information, Power, and Grand Strategy: In Athena's Camp", Stuart J. D. Schwartzstein (Ed.), **The Information Revolution and National Security: Dimensions and Directions**, Washington D.C: CSIS, 1996, s. 142

Bugünün dünyası için kullanılan *bilgi çağı*²⁸⁸ ve *küresel bilgi toplumu*²⁸⁹ gibi ifadeler bilginin kazandığı önemi ve geline aşamayı gösteren güzel örneklerdir. Konvansiyonel silahların kullanılacağı bir savaşın maliyeti düşünüldüğünde bilgi gibi alternatif güç unsurları çok daha değerli hale gelmektedir. Bu durum sadece askeri güç unsurlarının öneminin azalması anlamına gelmemekte, söz konusu değer kaybı diğer güç unsurları için de geçerli olmaktadır. Nye, bu unsurlardan biri olan ekonomi ile ilgili değişimi, *güç, sermaye zenginlerinden bilgi zenginlerine geçmektedir*²⁹⁰ şeklinde ifade etmektedir. Aynı şekilde, bilgi temelli ekonominin gelişmesiyle birlikte, hammadde temelli ekonominin değerini yitirdiğini belirtmektedir.²⁹¹

Bugün gelinen aşamada bilginin üretilmesi, toplanması ve kontrol altında tutulması uluslararası sistemde söz sahibi olmak isteyen devletler için büyük önem taşımaktadır. Teknolojik gelişmelerdeki hız dikkate alındığında bilgiye sahip olmanın tek başına yeterli olmadığı, bunun stratejik bir avantaj haline gelebilmesi için bilgiye başkalarından daha önce sahip olunmasının gerekli olduğu görülmektedir.²⁹² Aynı şekilde iletişim teknolojilerindeki gelişmeye paralel olarak dünya ölçeğinde çok daha hızlı ve daha geniş kitlelerle iletişim kurma imkânlarının ortaya çıkması söz konusu kitleleri etkilemek için kullanılacak araçları çok değerli kılmaktadır. Yazılı, görsel ve interneti de kapsayan her türlü medya organlarından meydana gelen bu araçlar bilgi akışını sağlamakta ve uluslararası kamuoyunu etkilemek için kullanılmaktadırlar.²⁹³ Sosyal medya adı verilen olgunun son dönem Arap Halk Hareketleri'nde oynadığı rol dikkate alındığında söz konusu araçların uluslararası gelişmelerde ne kadar etkili olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Uluslararası gündemin belirlenmesinde ve kamuoyunun tercihlerine nüfuz edilmesinde büyük önem taşıyan bu araçlar, sahip olan tarafa büyük avantaj sağlayacağı için önemli bir güç unsuru olarak değerlendirilmektedirler.²⁹⁴ Bu bağlamda, bilginin ve bilgiye erişimi sağlayan araçların gelecekte daha fazla etkili olacağı düşünülmektedir.

²⁸⁸ Özdemir, a.g.e, s. 136

²⁸⁹ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.53

²⁹⁰ Joseph S. Nye, "Soft Power", **Foreign Policy**, 80, (1990), s.164

²⁹¹ Nye, "Soft Power", s.164

²⁹² Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.52

²⁹³ Özdemir, a.g.e, s. 138

²⁹⁴ Özdemir, a.g.e, s. 138

Burada sözü edilmesi gereken bir başka güç unsuru gelecekle değil de geçmişle bağlantılı olan *stratejik zihniyet* olgusudur. Uluslararası ilişkiler uzmanı bir akademisyen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 60. Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı ve 62. Hükümeti'nin Başbakanı olan Ahmet Davutoğlu *Stratejik Derinlik* adlı eserinde bu olgu üzerinde önemle durmaktadır. Davutoğlu eserinde, stratejik zihniyetin “içinde bir toplumun kültürel, psikolojik, dini ve sosyal değer dünyasını da barındıran tarihi birikim ile bu birikimin oluştuğu ve yansıdığı coğrafi hayat alanının ortak ürünü olan bir bilincin o toplumun dünya üzerindeki yerine bakış tarzının belirlenmesinin ürünü”²⁹⁵ olduğunu ifade etmektedir. Bu yönüyle stratejik zihniyet, coğrafi verilere dayalı mekan algılaması ile tarih bilincine dayalı zaman algılamasının kesişim noktasında ortaya çıkmaktadır. Daha önce sözü edilen ulusal karakter ile benzerlik göstermekle birlikte stratejik zihniyet, içinde barındırdığı -yukarıda ifade edilen- değerlerin oluşturduğu tarih birikimi ile bu tarihin şekillendiği mekanı bir araya getirerek bir kimlik bilinci oluşturması hasebiyle farklılık arz etmektedir. Bunun yanında aynı eserde güç unsurları içerisinde sayılan stratejik planlama ve siyasi irade olgularının -farklı şekilde ifade edilmiş olsa da- genel olarak daha önce sözü edilen diplomasinin niteliği ve hükümetin niteliği ile benzer esasları içerdikleri görülmektedir.²⁹⁶

Buraya kadar sözü edilen güç unsurlarının hepsi önemlidir fakat bunlardan hiçbiri bir ülkeyi tek başına güçlü kılmak için yeterli değildir. Ancak zaman zaman bazı güç unsurları çok fazla ön plana çıkarılarak böyle bir durumun olabileceği zannına yol açmaktadırlar. Bunun bir örneği realistlerin askeri güce yükledikleri misyonda görülmektedir. Genellikle realistler askeri kapasitenin bir ülkenin sahip olduğu toplam güce eşdeğer olduğunu düşünmekte ve bu anlayışın bir sonucu olarak diğer güç unsurlarını çok fazla dikkate almamaktadırlar.²⁹⁷ Bu yaklaşımın bir başka örneğine jeopolitikçilerde karşılaşılmaktadır. Onlar da uluslararası ilişkileri analiz ederken tek bir ögeyi merkeze almakta ve ileri sürdükleri hâkimiyet teorileri ile uluslararası ilişkilerde coğrafyanın temel belirleyici faktör olduğunu iddia etmektedirler.²⁹⁸ Marksist yazarlar ise aynı durumu ekonomik unsurlar üzerinden yapmakta ve uluslararası ilişkilerdeki mücadeleyi ekonomi merkezli bir yaklaşımla açıklamaktadırlar.²⁹⁹ Oysaki hangi unsur söz konusu olursa olsun

²⁹⁵ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, s.29

²⁹⁶ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, s.34

²⁹⁷ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s.142

²⁹⁸ İlhan, *Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları*

²⁹⁹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, s. 141

bunlardan sadece birini dikkate alarak indirgemeci mantıkla bir devletin gücünü belirlemek sağlıklı bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir.

Gücün unsurları her ne kadar ayrı ayrı ele alınmış olsa da bunları birbirinden bağımsız öğeler olarak değerlendirmek doğru değildir. Güç, artık homojen bir yapıya sahiptir ve bu unsurlar bir araya gelerek bütünü oluşturmaktadır.³⁰⁰ *Taşma etkisi*(spill-over effect) adı verilen durumda görüldüğü gibi belli alanda geçerli olan bir güç unsuru başka alanlarda da etkili olarak istenilen sonuçlara ulaşılmasında yardımcı olmaktadır. Örneğin ABD'nin üstün askeri gücü ile sağladığı güvenlik şemsiyesi altına giren ülkeler, aynı zamanda ekonomik model olarak benzeri bir yapıyı benimsemekte ve ikili ticari ilişkilerle ABD ekonomisine katkı yapmaktadırlar. Böylece askeri alandaki bir unsur, ekonomik alana da etki ederek söz konusu ülkeye avantaj sağlamaktadır.³⁰¹

Güç unsurlarının birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini gösteren bir başka durum *bağlantı stratejileri*(linkage politics) adıyla anılmaktadır. Burada, bir alandaki güç unsurunun başka bir alandaki politik hedefler için kullanılması söz konusudur. Örneğin jeopolitik konumu önemli olan bir ülke, sahip olduğu coğrafyayı kullanarak güçlü ülkelere ekonomik ve askeri tavizler koparabilmektedir. Söz konusu ülke, coğrafyasını bu şekilde kullanarak askeri ve ekonomik kazanımlar elde etmekte ve güç alanını genişletmektedir.³⁰² Bu örnekler güç unsurları arasındaki iç içe geçmişliği ve birbirleri arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde göstermektedir.

Güç unsurlarının bir bütün olarak dikkate alınması gerektiğini düşünen uzmanlardan bazıları geliştirdikleri formüllerle ülkelerin gücünü açıklamaya çalışmaktadırlar. Formüllerde yer alan değerler her ne kadar sayılara dökülme de ulusal gücün değerlendirilmesinde önemli bir katkı sağlamaktadırlar. Bu güç formülasyonlarından biri Davutoğlu'nun daha önce sözü edilen çalışmasında yer almaktadır. Bu çalışmada, bir ülkenin uluslararası ilişkilerdeki göreceli gücü aşağıdaki formülle gösterilmektedir.

³⁰⁰ Kenneth Waltz, **Theory Of International Politics**, California: Addison-Wesley Publishing Company, 1979, s.130

³⁰¹ Özdemir, a.g.e, s. 127

³⁰² Özdemir, a.g.e, s. 127

$$G = (SV+PV) * (SZ*SP*Sİ)$$

Burada G, gücü temsil ederken, SV sabit veriler anlamına gelmektedir. Sabit veriler ise tarih(t), coğrafya(c), nüfus(n) ve kültür(k)den ibarettir. Formüldeki bir diğer değer olan PV potansiyel verileri ifade etmekte ve bunlar da ekonomik kapasite(e_k), teknolojik kapasite(t_k) ve askeri kapasite(a_k)'den meydana gelmektedir.³⁰³

Formüldeki diğer verilerden SZ stratejik zihniyet, SP stratejik planlama ve Sİ ise siyasi iradeye karşılık gelmektedir. Bu bilgiler ışığında yukarıdaki formülün açılımı şu şekilde olmaktadır.

$$G = \{(t + c + n + k) + (e_k + t_k + a_k)\} * (SZ*SP*Sİ)$$

Davutoğlu, aralarındaki bağlam ve etkileşimleri dikkate alarak güç unsurlarını bir araya getirmekte ve bir ulusun gücünü, oluşturduğu bu formül yardımıyla açıklamaktadır.³⁰⁴

Ulusal gücü benzer bir yöntemle göstermeye çalışan bir başka yaklaşım ise şu şekilde formüle edilmektedir.

$$Pp = (C + E + M) * (S+W)$$

Burada Pp ulusal gücü, C nüfus ve toprağı, E ekonomik yeteneğı, M askeri yeteneğı, S stratejik maksadı ve W ulusal stratejiyi uygulama azmini temsil etmektedir.³⁰⁵ Ray Cline, bu formülü Soğuk Savaş'ın hüküm sürdüğü yıllarda oluşturmuştur. Bu dönemde ABD ile SSCB'nin gücü, söz konusu formüle sayısal veriler yüklenerek karşılaştırılmış ve hesaplama sonucunda SSCB'nin, ABD'den iki kat daha güçlü olduğu görülmüştür. Oysa bu hesaplamadan yaklaşık on yıl sonra SSCB dağılarak tarih sahnesinden silinirken ABD tek süper güç olarak varlığını devam ettirmiştir.³⁰⁶

³⁰³ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, s.17

³⁰⁴ Davutoğlu, **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, s.17

³⁰⁵ Ray S. Cline, **World Power Trends and U.S. Foreign Policy For The 1980s**, Boulder: Westview Press, 1980, s.13, Aktaran Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.47

³⁰⁶ Nye, **The Future of Power**, s.4

Anlaşılmaktadır ki, burada yer verilen formüllerin bir ulusun gücünün değerlendirilmesinde katkı sağlayacağı muhakkaktır ancak bu formüllerin fen bilimlerinde olduğu gibi kesin sonuçlara ulaşmaya imkân vermesi beklenmemelidir. Söz konusu edilen unsurlar bir araya gelerek bir ülkenin gücünü oluşturmaktadır ancak oldukça fazla değişkenin rol oynadığı uluslararası ilişkilerde bir takım güç unsurlarını dikkate alarak sistemin işleyişi ile ilgili kesin sonuçlara ulaşmanın mümkün olmayabileceği de unutulmamalıdır. Ayrıca gücü meydana getiren unsurların hangilerinin önemli olduğu, hangilerinin görmezden gelinebileceği konusu da üzerinde uzlaşma sağlanılabilecek bir konu olmaktan uzaktır. Disiplin içerisinde birden fazla teorinin var oluşu ve her bir teorisinin kendince önemli gördüğü güç unsurlarının diğerlerince farklı değerlendirilmesi, ortak bir güç skalasının oluşturulmasının önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. Buna ilave olarak güç kavramını meydana getiren unsurların yapılarındaki farklılıklar gücün kendi içerisinde alt başlıklar halinde kategorize edilmesine yol açmakta ve kullanılan güç araçlarının niteliğine göre sert güç, yumuşak güç ve benzeri sınıflandırmalar yapılmaktadır.

1.7. Güç Çeşitleri

Devletlerin, güce niçin ihtiyaç duyduklarına dair bir sorunun cevabı en yalın haliyle *istenilen amaçlara ulaşmak için* olacaktır. Devletler, istedikleri amaçlara ulaşmak için gücü kullanırlar ve bunu farklı yöntemleri devreye sokarak gerçekleştirirler. Gücün uygulanmasında ikna, cezalandırma, ödüllendirme ve zor kullanma şeklinde dört ayrı yöntem kullanılmaktadır.³⁰⁷ Bu dört yöntemin tamamında gücü kullanan taraf aktif bir tutum sergilemekte ve etken faktör olarak bu uygulamanın bir parçası olmaktadır. Oysa bunların dışında devletlerin istediklerini elde etmek için gücü kullanabilecekleri bir başka yöntem daha vardır. Bu yöntemde gücü kullanan devlet, edilgen bir tutum izlemekte ve hedef ülkeler istenilen davranışları kendiliğinden göstermektedirler.³⁰⁸ Gücün kullanımı esnasında ortaya çıkan bu yöntem farklılığı gücün kendi içerisinde alt kategorilere ayrılmasına neden olmaktadır. Burada ilk olarak sözü edilen ve devletlerin sürecin aktif bir parçası olduğu kullanım *sert güç*, ikinci olarak sözü edilen ve devletlerin edilgen bir tutum içerisinde bulunduğu kullanım *yumuşak güç* olarak adlandırılmaktadır.

³⁰⁷ Çelikpala, "Güç", s. 67

³⁰⁸ Tezkan, a.g.e, s.141

Sert güç kullanımında söz konusu edilen ikna, cezalandırma, ödüllendirme ve zor kullanma yöntemleri birçok çalışmada daraltılarak havuç ve sopa benzetmesiyle kullanılmaktadır. Havuç, ödüllendirme ve iknaya karşılık gelirken, sopa benzetmesi cezalandırma, güç kullanma veya kullanma tehdidinde bulunmayı anlatmaktadır. Hangi araçların havuç, hangi araçların sopa işlevi gördüğünü onu kullanan devletin yöntemleri belirlemektedir. Bu bağlamda güç unsurlarından herhangi biri bir durumda havuç olarak kullanılabilirken başka bir durumda sopa fonksiyonu görebilmektedir.

Sert güçten söz edildiğinde akla ilk gelecek olan bir ülkenin askeri kapasitesi olmaktadır. Yakın dönemlere kadar bir ülkenin toplam gücü ile özdeşleştirilen askeri kapasite, yüksek kullanım maliyetleri gerektirdiği için güç kullanımında öncelikli yerini kaybetmiştir.³⁰⁹ Bununla birlikte nihai çözüm aracı olarak düşünüldüğü için uluslararası ilişkilerde başlıca sert güç unsurlarından biri olarak hala büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde, bir çatışma şeklinde aktif olarak kullanılmasa da kullanılma tehdidinin bulunması hasebiyle istenilen amaçlara ulaşılmasına imkân sağlamaktadır.

Askeri gücün dışında bir başka sert güç vasıtası ekonomik güçtür. Küreselleşme paralelinde uluslararası ilişkilerde ekonominin daha fazla önem kazanması ve ticari bağlarla ülkelerin birbirlerine bağımlı hale getirilmesi, ekonomiyi önemli bir güç aracı haline getirmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında askeri operasyonlara oranla çok daha düşük maliyetler taşımalarının da büyük etkisi olmuştur.

Güç unsuru olarak ekonomiyi kullanmanın birçok yolu vardır ve bunlardan ilk akla geleni ambargodur. Hedef ülkeye uygulanacak ambargo çerçevesinde o ülkeye mal giriş ve çıkışı engellenerek- veya sınırlandırılarak- söz konusu ülkenin ekonomisine zarar vermek mümkündür. Bu yöntem ile, ekonomik bir sorun yaşamak istemeyen devletlerin istenilen politikayı takip etmeleri sağlanmaktadır. Bunun yanında söz konusu hedef ülkeyi uygun olmayan şartlarda borçlandırmak, menkul kıymetler piyasasında manipülasyonlar yapmak ve ulusal para değerleriyle oynamak gibi başka yöntemler de kullanılmaktadır.³¹⁰ Bununla birlikte ekonominin sopa işlevi gören bu yüzünün yanında uygun krediler ve ticari imtiyazlar gibi havuç işlevi gören başka bir yüzü daha bulunmaktadır. Devletler,

³⁰⁹ Nye ve Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, s.17

³¹⁰ Tezkan, a.g.e, s.141

uluslararası konjonktürü ve sahip oldukları potansiyeli dikkate alarak kendileri için uygun olan araçları tercih etmektedirler.

Askeri ve ekonomik güç dışında başka sert güç unsurları da bulunmaktadır. Ancak bu unsurların hangileri olduğu belirlenirken, onların nitelikleri değil, kullanım yöntemleri esas alınmaktadır. Bu bağlamda ikna edici veya zorlayıcı olmaları bir fark yaratmamaktadır. Bu durumda sert güç unsurlarının neler olduğunu anlamak için devletler arasındaki güç ilişkilerine bakmak yeterli olmaktadır. Netice olarak, kullanılan araçların niteliği ne olursa olsun, doğrudan bir güç kullanımı söz konusu ise bu güç, sert güç olarak tanımlanmaktadır.³¹¹

Öte yandan yakın zamanlarda uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılan yumuşak güç, zorlama yöntemlerden ibaret olarak görülen güç kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Gücün tanımında bulunan *istenilen amaçlara ulaşmak için* ifadesini bünyesinde aynı şekilde barındırarak ve buna, *karşı tarafın istenilen davranış biçimlerinin kendiliğinden benimsemesi* kısmını da ekleyerek bir yumuşak güç tanımı ortaya konulmuştur.³¹² Gücü kullanan devletler açısından her ne kadar aynı amaca hizmet etseler de kullanılan yöntemler itibariyle yumuşak güç ve sert güç arasında büyük farklar bulunmaktadır. Fark, sadece yöntemle ilişkin değil, etkinin hedeflenen ülke ile sınırlı kalmayı ve netice alınmasında uzun bir süreye ihtiyaç duyulması gibi konularda da görülmektedir.

Yumuşak güç, bir ülkenin sahip olduğu siyasi değerler, kültür ve uyguladığı dış politika gibi faktörlerle kendisini bir çekim merkezi haline getirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ülkenin sahip olduğu değerler diğer ülkeleri de cezbetmekte ve onları kendisine benzemeye teşvik etmektedir.³¹³ Bu bağlamda devletler arasındaki güç ilişkisine bakıldığında zorlama, ödüllendirme ya da ikna durumunun değil, gönüllülük esasına dayanan bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Burada mesele “başkalarını, sizin istediğinizi isteme noktasına getirebilmekte”³¹⁴ yatmaktadır. Sert güç kullanımının yüksek maliyet riski taşıması, zor kullanılarak alınan neticelerin kalıcı olma

³¹¹ Bozdağlıoğlu ve Özen, a.g.e, s.65

³¹² Demir ve Varlık, “Realist ve Liberal Teorilerde "Güç" Anlayışı”, s.80

³¹³ Tezkan, a.g.e, s.141,142

³¹⁴ Nye ve Welch, **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, s.58

ihtimalinin düşük olması ve meşruiyet sorunları yaşanması, yumuşak gücün başlıca tercih nedenlerini oluşturmaktadır.

Gücün kullanım yöntemi olarak uluslararası ilişkilerde genellikle sert ve yumuşak güç ayrımı yapılmaktadır. Ancak uluslararası ilişkilerde yaşanan değişimler neticesinde yeni bazı güç unsurlarının ortaya çıkması, gücün kullanım yöntemlerinde de çeşitlenmelere yol açmaktadır. Temel ayrım bu şekilde olmakla birlikte literatürde, sivil güç,³¹⁵ normatif güç,³¹⁶ akıllı güç, dönüştürücü güç ve benzeri adlandırmalar da yapılmaktadır.³¹⁷

³¹⁵ Galym Zhussipbek, “2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB’nin Nitelikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 8 (1), (2009), s.139-164

³¹⁶ Cemile Akça Ataç, “AB’nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 11(1), (2012)

³¹⁷ Cengiz Dinç, “Sivil Güç - Realist Oyuncu İkileminde Avrupa Birliği'nin Küresel Konumu Üzerine Tartışmalar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 7(28), (2011), s.91

İKİNCİ BÖLÜM

2. YUMUŞAK GÜÇ

2.1. Gücün Dönüşümü ve Yumuşak Güç Kavramının Ortaya Çıkışı

Uluslararası ilişkiler, dinamik bir alandır ve sürekli bir değişim içerisindedir. Bu çerçevede bazı kavramlar zamanla önemini yitirirken, bazı yeni kavramlar literatüre kazandırılmakta ya da mevcut kavramlar değişen şartlarla birlikte gelişmekte ve dönüşmektedir. Güç kavramı da bunlardan biridir ve kavramın kapsamı zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. 20. Yüzyıla kadar olan dönemde, bir ülkenin gücünden söz edildiğinde sadece askeri kapasitesi anlaşılırken, son yüzyıl içerisinde ekonominin önemli bir etki aracı haline gelmesi ile beraber, ekonomi de önemli bir güç unsuru olarak dikkate alınmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise gücün bir başka yüzüne temas eden yumuşak güç kavramı uluslararası ilişkiler literatürüne girmiş ve özellikle ABD'deki 11 Eylül saldırıları ile birlikte gerek akademisyenler, gerekse politika yapımcıları tarafından sıklıkla kullanılan bir kavram haline gelmiştir.³¹⁸

Yumuşak güç terimi, İngilizce'deki *soft power* teriminin Türkçe'ye birebir çevrilmiş halidir ve kavram, Türkçe literatürde yaygın olarak bu adlandırmayla kullanılmaktadır. Bununla birlikte yumuşak güç yerine/yanında *ince güç* terimini kullanmayı tercih edenler de vardır ancak genel kabul gören kullanım yumuşak güç şeklindedir.³¹⁹ Disiplin içerisinde bir kavram olarak ortaya çıkması henüz çok yeni olmakla

³¹⁸ Zafer Akbaş ve Hakan Tuna, "Bir Dış Politika Aracı Olarak Yumuşak Gücün Turizm Sektörüne Etkisi: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme", **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 49(571), (2012), s.5-6

³¹⁹ Daha önce Kamu Diplomasisi Koordinatörü olan ve 2014 yılından itibaren Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter Yardımcısı ve Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Doç Dr. İbrahim Kalın yazılarında ince güç terimini tercih etmektedir. İbrahim Kalın, "Türkiye'nin İnce Gücü", <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr and hid= 11330 and q =turkiye-nin-ince-gucu> (08.06.2014); İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası Ve Kamu Diplomasisi", Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları, 2010, s. 49-66. Onun dışında az sayıda da olsa yumuşak güç ile birlikte bu terime yer verenlere rastlanmaktadır. Örneğin Zülfikar Bayraktar, "Türkiye'nin Balkanlar'daki Yumuşak Gücü Türk Kültürü", **Karadeniz Araştırmaları**, 35, (2012) ; Ali Resul Usul, "Türkiye: Yükselen Bir Değer",

birlikte uluslararası ilişkilerde gücün yumuşak yüzünün kullanımı yeni bir durum değildir.³²⁰ İlk örneklerine ne zaman rastlandığına dair kesin ifadeler kullanmak mümkün olmasa da yumuşak güç uygulamalarının devletlerin ortaya çıktığı dönemlere kadar uzandığı düşünülmektedir.³²¹ Antik dönemde Çin’de yaşamış olan büyük stratejist Sun Tzu’nin *en iyisi, savaşmadan kazanmaktır*³²² sözünde hayat bulan bu yaklaşım, Persler’den Romalılar’a,³²³ Katolik Kilisesi’nden³²⁴ Osmanlılara³²⁵ kadar birçok devletin politikalarında görülmektedir.

20. yüzyılla birlikte uluslararası sistemde ideolojilerin egemen olması ve radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, yumuşak güce olan ilgiyi artırmıştır. İki kutuplu yapının hüküm sürdüğü Soğuk Savaş döneminde gerek Sovyetler Birliği, gerekse ABD sert güçlerinin yanında - adı henüz konmamış olsa da- birbirlerine karşı yumuşak güçlerini kullanmışlardır.³²⁶ Nitekim iki süper güç arasında yaklaşık kırk yıl devam eden mücadelenin ABD üstünlüğü ile sona ermesinde sahip olduğu yumuşak gücün önemli bir etkisinin olduğu düşünülmüştür. Che Guevera’nın arkadaşı olan Fransız devrimci felsefeci Régis Debray, “Blue-jeanlerin ve rock’n roll’un gücü, tüm bir Kızıldordu’nun gücünden fazla”³²⁷ ifadesi, meseleye böyle bakanların düşüncelerine güzel bir örnek olmuştur.³²⁸ Yine bu bağlamda Soğuk Savaş’ın sembolü olan Berlin Duvarı’nın Batılıların silahları tarafından değil, fikirleri tarafından yıkıldığı şeklindeki söylemler de aynı düşünceye işaret etmiştir.

Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları, 2010 ; İsmail Kaya, “Sınırlar, Yumuşak Güç, Pazarlama”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/prof-dr-ismail-kaya/422185.aspx>

³²⁰ Joseph S. Nye, “Hard and Soft Power In A Global Information Age”, Mark Leonard (Ed.), **Re-Ordering The World**, London:Foreign Policy Centre, 2002, s.6

³²¹ Vedat Demir, **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012. s.99; Leyla Yıldırım, “Dış Politikada Yumuşak Güç ve Seçili Örnek Hindistan”, **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(3), (2013), s.192

³²² Yasushi Watanabe ve David McConnell, “Introduction”, Yasushi Watanabe ve David McConnell (Ed.), **Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets in Japan and the United States**, New York: M.E. Sharpe, 2008, s.xvii

³²³ Demir, a.g.e, s.99-101

³²⁴ Robert Cooper, “Hard Power, Soft Power and The Goals Of Diplomacy”, David Held ve Mathias Koenig-Archibugi (Ed.), **American Power in The 21st Century**, Cambridge: Polity Press, 2004, s.173-175

³²⁵ Sait Yılmaz, “Yumuşak Güç ve Evrimi”, **Turan Stratejik Araştırmalar**, 3(12), (2011), s. 31-36

³²⁶ Tuba Çavuş, “Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2, (2012), s.27

³²⁷ Nathan Gardels, “Amerika’nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü”, **NPQ Dergisi**, 7(1), (2005), s.37

³²⁸ Joseph S. Nye yumuşak gücün Hollywood ve blue jeanlere indirgenerek sıradanlaştırılmasına karşı çıkmaktadır. Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.7; Bununla birlikte söz konusu ifade gücün yumuşak yüzünün önemini göstermesi açısından önemlidir.

Soğuk Savaş döneminde Doğu Berlin'den Batı Berlin'e yaşanan kaçışlar ve dönemin sona ermesiyle daha önceleri Varşova Paktı'na üye olan birçok Doğu Bloku ülkesinin NATO'ya üye olma çabaları, Doğu'ya karşılık Batı'nın bir cazibe merkezi olarak algılandığını göstermiştir.³²⁹ Sovyetler Birliği dağıldığında ABD, sahip olduğu yumuşak güçle dünyada rakipsiz bir devlet görünümündedir³³⁰ ancak bu konuda Amerikan halkı aynı fikirde değildir. Yapılan kamuoyu yoklamaları Amerikalıların yaklaşık yarısının bu dönemde ülkenin düşüşte olduğuna inandığını göstermiştir.³³¹ Paul Kennedy gibi önemli tarihçiler de benzer iddiaları dile getirmiş³³² ve ABD'nin gücünde bir gerileme yaşandığını belirtmişlerdir.³³³ Öyle ki bu durumu ifade etmek için ABD'nin sembol eserlerinden biri olan Özgürlük Anıtı popüler bir derginin kapağında gözünden yaşlar akarken tasvir edilmiştir.³³⁴ Böyle bir ortamda, gerek akademik çevrelerde gerekse kamuoyunda beliren bu düşünce³³⁵ yumuşak güç kavramının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Joseph S. Nye, 1990 yılında yayınladığı *Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power* adlı eseri ile ABD'nin gücünde gerileme/çöküş yaşandığı düşüncesine karşı çıkmıştır. Bu eserinde, ABD'nin büyüklüğünün sadece askeri ve ekonomik anlamda olmadığını, istediklerini elde etme noktasında sahip olduğu başkalarını cezbetme yeteneğinin de dikkate alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.³³⁶ En yalın şekilde, devletlerin istediklerini elde ederken zorlama yöntemler dışında, sahip olduğu değerler ve uyguladığı politikalarla kendini cazibe merkezi kılmasından kaynaklanan gücünü ifade

³²⁹ M. Turgut Demirtepe ve Hasan Selim Özertem, "Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları", **Bilgi**,65, (2013), s.98

³³⁰ Joshua Kurlantzick, **Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming The World**, New York: Yale University Press, 2007, s.177

³³¹ Joseph S. Nye, "Soft Power", s.153

³³² Paul Kennedy'nin orijinal adı *The Rise and Fall of the Great Powers* olan ve Türkçe'ye *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri* olarak çevrilen eserinde Amerika'nın, tarihteki diğer büyük güçler gibi bir düşüş yaşadığını iddia eden önemli çalışması, Nye'nin karşı düşüncede bir eser kitap yazmasında önemli bir rol oynamıştır. Bakınız, Joseph S. Nye, **Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power**, New York: Basic Books, 1990, s.xviii

³³³ Ali Celal Muawad, "Yumuşak Güç Kavramını Gözden Geçirmek: Ortadoğu Bağlamının Özelliği", Yasin Aktay ve Diğerleri (Ed.), **Değişen Ortadoğuda Kültür ve Siyaset, Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçilmiş Tebliğler**, Ankara: Sde Yayınları, 2012, s.249

³³⁴ Joseph S. Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, (Çev. Gürol Koca), Birinci Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003, s.x

³³⁵ Bu dönemde benzeri düşüncelere siyasiler arasında da rastlanmaktadır. Eski senatörlerden Paul Tsongas 1992 yılında bir ifadesinde, Soğuk Savaş'ın sona erdiğini ve kazananın Japonya ve Almanya olduğunu belirtmiştir. Joseph S. Nye, "Smart Power, In Search Of The Balance Between Hard And Soft Power", 2006, <http://www.democracyjournal.org/2/6491.php?page=all>, (03/05/2014)

³³⁶ Joseph S. Nye, "Foreword", Yasushi Watanabe ve David L. McConnell (Ed.), **Soft Power Superpowers: Cultural And National Assets Of Japan And The United States**, New York: M.E. Sharpe, 2008, s.ix,

eden yumuşak güç kavramı, bu bağlamda ortaya çıkmıştır.³³⁷ Yumuşak güç kavramını 1989 yılında *Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power* adlı eserini yazarken geliştirdiğini³³⁸ belirten Nye, sonraki yıllarda bu konuda yazdığı birçok makale ve kitapla birlikte adeta bu kavramla bütünleşmiştir.

Yumuşak güç kavramı her ne kadar 90'lı yıllarla birlikte kullanılmaya başlanmış olsa da esas olarak ABD'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında yaygınlaşmıştır. ABD'nin sahip olduğu büyük ekonomik ve askeri güce rağmen böyle bir saldırının tarafı olması güçle ilgili geleneksel yaklaşımları tartışmaya açmıştır. Aynı şekilde bu saldırılarla birlikte niçin ABD'nin bu saldırıların hedefi olduğuna ilişkin sorular sorulmaya başlanmıştır.³³⁹ Bu bağlamda ortaya sürülen düşünceler ve güçle ilgili yapılan değerlendirmeler yumuşak güç kavramını oldukça popüler bir kavram haline getirmiştir. İnternetteki arama motorlarından Google'da yumuşak güç terimi İngilizce olarak (soft power şeklinde) Ağustos 2005 tarihinde 60 bin kere aratılmışken, Aralık 2006 tarihine gelindiğinde bu rakam 67 milyona ulaşmıştır.³⁴⁰ Bu dönem itibarıyla yumuşak güç kavramı dış politika analizlerinde en fazla kullanılan kavramlardan biri haline gelmiştir.³⁴¹

Başlangıçta ABD'nin dünya üzerindeki egemenliğinin devamını ettirilmesine ilişkin bir çözüm önerisi etrafında geliştirilen yumuşak güç kavramı kısa zaman içerisinde dünyanın diğer bölgelerinde de büyük rağbet görmüştür. Hızla gelişen ekonomisi ve nüfusu ile yakın gelecekte ABD'nin karşısındaki en önemli güç olması beklenen Çin, bu alanda da ABD'ye rakip olmaya başlamıştır. Yumuşak güç kavramı Çin'de hem akademik çevrelerce,³⁴² hem de politika yapımcıları tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Çin lideri Hu Jintao yumuşak güç politikalarına bizzat sahip çıkmış ve 2007'de Çin Komünist Partisi'nin 17. Kongresi'nde bu alandaki yatırımlara daha fazla kaynak aktarılması

³³⁷ Watanabe ve McConnell, a.g.e, s.xvii

³³⁸ David A. Baldwin bir kavramı keşfetmekle ona isim koymak arasındaki farka dikkat çekerek Nye'in yumuşak gücün adını koyduğunu belirtmektedir. Baldwin, "Power and International Relations"

³³⁹ Kadir Sancak, "Uluslararası Terörle Mücadelede Farklı Yöntemler: Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi", Selim Kanat (Ed.), **İkinci Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı**, Isparta, 2014, s. 1611

³⁴⁰ Watanabe ve McConnell, a.g.e, s.xvii

³⁴¹ Lawrence Rubin, "A Typology of Soft Powers in Middle East Politics", **The Dubai Initiative Working Paper**, 5, (2010), s.7

³⁴² Çin'de onlarca makale ve analizle birlikte 2000 yılının ikinci yarısından itibaren "Yumuşak Güç" isimli bir dergi yayınlanmaya başlanmıştır. Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.101

gerektiğini belirtmiştir.³⁴³ Çin'in bu gayretleri neticesinde -ortaya çıktığı ilk yıllarda yaygın olarak ABD dış politika analizlerinde kullanılan kavram- son zamanlarda daha çok Çin dış politikası bağlamında kullanılmaya başlanmıştır.³⁴⁴ Buna paralel olarak son dönemde ABD'nin yumuşak gücünde bir düşüş gözlenirken, Çin'in yumuşak gücünde aksi yönde bir hareketlilik gerçekleşmiştir.³⁴⁵

Yumuşak güç kavramının dış politika analizlerinde değerlendirmeye alınması ve akademik çalışmalara konu edilmesi, sözü edilen iki ülke ile sınırlı kalmamış, gelişmiş ya da gelişmekte olan birçok ülkede bu kavram büyük ilgi görmüştür. Kanada'dan³⁴⁶ Hindistan'a,³⁴⁷ Rusya'dan³⁴⁸ Türkiye'ye kadar birçok ülkede yumuşak güç en fazla konuşulan dış politika kavramlarından biri haline gelmiştir. Ancak dünya çapında bu kadar popüler olması kavrama dair bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Akademik çevrelerden günlük siyaset diline kadar geniş bir alanda konuşulan yumuşak güç, zaman zaman yanlış anlamalara ve yanlış kullanımlara maruz kalmıştır.³⁴⁹ Yumuşak güçten ne anlaşıldığına dair yapılan değerlendirmelerde kavramın dar ve geniş olarak iki ayrı boylamda kullanıldığı görülmüştür. Kavramı dar kapsamda yorumlayanlar onu sadece kültürel etkiye indirgemişler, geniş kapsamda değerlendirenler ise askeri gücün dışındaki tüm unsurları yumuşak güce dahil etmişlerdir.³⁵⁰ Kavramı ortaya atan isim olan Nye ise, bunun doğru bir yaklaşım olmadığını ifade etmiştir.³⁵¹

Nye, yumuşak gücün bir teori olmadığını, analitik bir kavram olduğunu belirtmiştir.³⁵² Bunun yanında meseleye uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında bakıldığında yumuşak gücün, içerdiği kültür ve değerler gibi olgular nedeniyle bu

³⁴³ Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.102

³⁴⁴ Rubin, a.g.e, s.8

³⁴⁵ Kurlantzick, a.g.e, s.176

³⁴⁶ Brooke A. Smith-Windsor, "Hard Power, Soft Power Reconsidered", **Canadian Military Journal**, 2000

³⁴⁷ Christian Wagner, "India's Soft Power Prospects and Limitations", **India Quarterly: A Journal Of International Affairs**, 66, (2010)

³⁴⁸ Andrei P. Tsygankov, "If Not By Tanks, Then By Banks? The Role Of Soft Power in Putin's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, 58 (7), (2006)

³⁴⁹ Watanabe ve McConnell, a.g.e, s.xviii

³⁵⁰ Alexander L. Vuving, "How Soft Power Works", **The American Political Science Association Annual Meeting**, Toronto, 3, (2009), s.3

³⁵¹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.20

³⁵² Joseph S. Nye, "Responding to My Critics And Concluding Thoughts", Inderjeet Parmar ve Michael Cox (Ed.), **Soft Power and US Foreign Policy Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, New York: Routledge, 2010, s.219

kavramlara vurgu yapan konstrüktivist yaklaşımla benzerlik taşıdığı görülmüştür.³⁵³ Realistlerin doğrudan güç kullanımından farklı olarak, dolaylı bir güç kullanımını esas almıştır. Bu nedenle de yumuşak güç neoliberalizmle konstrüktivizmi içinde barındıran bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.³⁵⁴

2.2. Yumuşak Gücün Önemi

Bir devletin güç kullanmadaki amacının -en yalın haliyle- istediği sonuçları elde etmek ve bu sonuçlara ulaşmak için gerekirse başka devletlerin davranışlarını değiştirmek olduğu ifade edilmektedir.³⁵⁵ Bu durumda, amacını gerçekleştirecek devletin dikkat etmesi gereken ilk husus, söz konusu güç kullanımını en fazla kazanç sağlayacağı şekilde uygulaması olacaktır. Yani elde edeceği kazançlarla, kullanacağı araçların maliyetini hesaba katması ve bu bağlamda en maliyetsiz yöntemleri tercih etmesi gerekmektedir.

Tarihe bakıldığında, devletlerin istediklerini elde etmek için sık sık askeri yöntemlere başvurdukları ve kazançlarını artırmanın bir yolu olarak daha fazla toprak sahibi olmak için savaştıkları görülmektedir. Bu bağlamda, güç kullanmadaki tek geçerli yöntemin askeri unsurların kullanımına dayandığı anlaşılmaktadır. Ancak zaman içerisinde meydana gelen toplumsal, askeri, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin bu alanda bir değişime yol açtığı gözlenmektedir. Özellikle son yüzyıl içerisinde meydana gelen büyük savaşların bu değişimde önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir.

Son dönemlerde askeri teknolojilerde yaşanan gelişmeler savaşları oldukça maliyetli bir yöntem haline getirmektedir. Eğer ki güvenlikle ilgili bir durum değilse,- savaşlar halen daha olası bir seçenek olarak ortada duruyorsa da- askeri yöntemlerin kullanılması önceki dönemlere oranla günümüzde artık daha az tercih edilmektedir.³⁵⁶ Karzazar değerlendirmesi bağlamında askeri yöntemlerin öneminin azalması başka güç çeşitlerini ön plana çıkarmaktadır. Bu çerçevede özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletlerin daha çok toplumsal refaha odaklanmaları ile birlikte ekonominin önemli bir güç

³⁵³ Geun Lee, "A Theory Of Soft Power And Korea's Soft Power Strategy", **The Korean Journal Of Defense Analysis**, 21(2), (2009), s.206

³⁵⁴ Giulio M. Gallarotti, "Soft Power: What It Is, Why It's Important, and The Conditions For Its Effective Use", **Journal of Political Power**, 4(1), (2011), s. 26

³⁵⁵ Tezkan, a.g.e, s.137

³⁵⁶ Nye, "Hard and Soft Power in A Global Information Age", s.3

unsuru olarak öne çıktığı görülmektedir.³⁵⁷ Soğuk Savaş sonrası dönemde ise birçok devlet, her zaman beklenen sonucu verememesi ve askeri yöntemlerle birlikte ekonomik güç uygulamalarının maliyetlerinin de yüksek olması ve yine bu yönüyle gücü kullanan tarafın refahını olumsuz şekilde etkilemesiyle bu ikisinin yanında bir başka seçeneğe de ilgi göstermektedir. Maliyet itibariyle diğerlerinden çok daha avantajlı bir görünüm sergileyen yumuşak güç böyle bir anlayışın sonucunda ortaya çıkmaktadır. Eğer amaç istenilenin elde edilmesi ise, bunun en düşük maliyetle gerçekleştirilmesi en akıllıca davranış olacaktır ve bunun yolu da yumuşak güç uygulamalarından geçmektedir. Aynı şekilde özellikle 11 Eylül Saldırıları'ndan sonra bir devletin sahip olduğu devasa askeri ve ekonomik kapasitenin onu terör saldırılarından koruyamayacağı kanaatinin oluşması da yumuşak güce olan ilgiyi artırmaktadır.³⁵⁸

Birçokları tarafından küresel bilgi çağı olarak adlandırılan bu dönemde güç, daha az oranda toprağa, askeri kapasiteye ve doğal kaynaklara, daha fazla nispete ise bilgi ve teknolojiye dayanmaktadır.³⁵⁹ Bilgi devrimi ile birlikte gücün doğası değişmekte ve etki sahası artmaktadır.³⁶⁰ Aynı şekilde daha az elle tutulur ve daha az zorlayıcı bir karaktere bürünmektedir.³⁶¹ Bilginin ve düşüncenin ön plana çıktığı bu durum, insanların düşüncelerine nüfuz edebilmeyi amaçlayan yumuşak gücün önemini artırmaktadır. Bu yönüyle bilgi çağı ile yumuşak gücün öneminin artması arasında bir paralellik ortaya çıkmaktadır.³⁶²

Güçle ilgili geleneksel anlayıştaki değişimi Nye, ABD eski meclis sözcüsü Newt Gingrich'in ifadeleri ile örneklendirmektedir. Gingrich'in ABD'nin Irak müdahalesi tartışmaları esnasında sarfettiği "Gerçek çözüm kaç düşman öldürdüğümde değildir, gerçek çözüm kaç müttefik kazandığımdadır"³⁶³ sözleri, esasında yumuşak gücün önemine işaret etmektedir. Bir ülkenin arzu ettiği hedeflere ulaşabilmesi için sert güç kullanımının yeterli

³⁵⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s. 27

³⁵⁸ Sait Yılmaz, "Yumuşak Güç Nedir? Nasıl Uygulanır?" <http://www.beykent.edu.tr/webprojects/web/Oegitim.php?categoryid=897 and contentid=591 and phpmyadmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b>, 2007, (11/06/2014)

³⁵⁹ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.53

³⁶⁰ Joseph S. Nye, "The Information Revolution and Soft Power", **Current History**, 113 (759), (2014), s.19-22

³⁶¹ Nye, "Hard and Soft Power in A Global Information Age", s.8

³⁶² Janice Bially Mattern, "Why 'Soft Power' Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics", **Millennium: Journal of International Studies**, 33(3), (2005), s.589

³⁶³ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.5

olmayacağı düşüncesi söz konusu sert gücü bizzat sahada uygulayan askerler tarafından da kabul edilmektedir. NATO eski komutanlarından Wesley Clark'ın yumuşak güç için “Bize geleneksel güç dengesi politikalarının sert sınırlarının çok ötesinde geçerlik kazandırmıştır”³⁶⁴ ifadesi de bunu teyit etmektedir. Aynı şekilde biraz önce sözü edilen ABD'nin Irak'a müdahalesinde yer alan ABD'li generaller, zafer için sadece askeri güç kullanmanın yeterli olmayacağını ifade etmektedirler. Geline aşamada generaller, *sözleri, kılıçtan* daha fazla kullanmaktadırlar.³⁶⁵

Küresel ve bölgesel düzeyde etkinliğini artırmak ve kendi hedefleri doğrultusunda uluslararası sistemde daha fazla söz sahibi olmak isteyen ülkeler yumuşak güce özel bir önem vermektedirler. Çünkü tarihte yaşanan bazı gelişmeler yumuşak gücün ihmal edilmesinin ne kadar ağır sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Son dönemde kaydettiği muazzam ekonomik gelişmeyle geleceğin en önemli güçlerinden birisi olması beklenen Çin'de konuya dair yapılan değerlendirmelerde, Sovyetler Birliği'nin ABD ile giriştiği küresel hegemonya mücadelesini kaybetmesinin nedeni olarak onun, yumuşak gücü yeterince dikkate almamış olması gösterilmektedir. Bundan ders çıkaran Çin yönetimi, yumuşak gücünü geliştirmeyi bir devlet politikası haline getirerek aynı akıbete uğramamayı hedeflemektedir.³⁶⁶ Bu durum diğer ülkeler için de aynı anlama gelmektedir ve yumuşak gücün ihmalinin bedeli tarihi bir gerçek olarak karşılarında durmaktadır.

Özellikle realist teori bağlamında değerlendirildiğinde, diğerlerine nazaran daha fazla güçlenen bir devlet, sözü edilen diğerleri tarafından tehdit olarak algılanır ve daha fazla güçlenmesi engellenmeye çalışılır. Peloponnesos Savaşları'ndan bugüne kadar yaşanan birçok mücadelenin temel nedeni olan bu tutum, gücünü artırmakta olan ülkeler için çözülmesi gereken temel sorunlardan biridir. İşte yumuşak gücün devreye girdiği durumlardan biri de budur. Gücünü artırmakta olan bir devlet, kendisini tehdit olarak gösterebilecek bu algıyı, diğerleri üzerinde meydana getirdiği beğeni ve hayranlık duygusu ile ortadan kaldırmaktadır. Yumuşak güç sahibi olan devlet, tehdit olarak değil de cazibe merkezi olarak algılandığında yeni düşmanlar yerine yeni müttefikler

³⁶⁴ Wesley K.Clark, **Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism, and the Amerikan Empire**, New York: Public Affairs, 2003, s.182, Aktaran Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.5

³⁶⁵ Joseph S. Nye, **The Powers to Lead**, New York: Oxford University Press, 2008, s.11

³⁶⁶ Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.101,102

kazanmaktadır. Kısaca yumuşak güç, yükselen gücün yarattığı tehdit algısının ortadan kaldırılması noktasında önemli bir rol oynamaktadır.³⁶⁷

Yumuşak güç edilgendir ve yerinde durmaktadır. Diğerleri kendiliğinden bu güçten etkilenmekte ve tutumlarını değiştirmeye hazır hale gelmektedir.³⁶⁸ Etkilenen ve etkileyenlerin, üzerinde tam bir denetim kuramadıkları bu gücün etkisi belli alanlarla sınırlı kalmamaktadır. Bundan dolayıdır ki yumuşak güç, bir ülkeye siyasi kazanımlar yanında başka alanlarda da katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle yumuşak güç, yaptığı doğrudan ya da dolaylı etkilerle bir ülkenin ekonomisinin gelişmesinde de büyük bir önem taşımaktadır. Devletler arasında her geçen gün ticari ilişkiler gelişmekte ve uluslararası alanda büyük bir pazar oluşmaktadır. Birçok devlet bu pazardan daha fazla pay kapabilmek için birbirleriyle kuvvetli bir rekabet içine girmektedir. Her ülke bu pazarda daha fazla ürün satabilmenin ve gelirini artırabilmenin yolunu aramaktadır. Yumuşak güç bu pazar payının artırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Yumuşak güç sahibi ülkeler, beğeni toplayan kültürleri ve değerleri ile başka toplumları etkilemektedirler. Cezbedici değerler, kullanılan değişik araçlarla (sinema, tv gibi) başka toplumların tüketim alışkanlıklarına tesir etmekte ve zamanla onları şekillendirmektedir.

Meseleye aksi yönden bakıldığında ise yumuşak güce olumsuz yönde etki eden dış politikalar ekonomiye de aynı şekilde tesir etmektedirler. Uluslararası kamuoyu tarafından meşru kabul edilmeyen bir dış politika takip eden devletin ürünleri, öncelikle tercih edilmemekte, bazı zamanlarda ise bu durum kitlesel boykotlara kadar uzanmaktadır. Nitekim ABD'nin Orta Doğu'da takip ettiği dış politikanın bölge halkları nezdinde meşru görülmemesi ve ABD'nin yumuşak gücünün zayıflaması bu ülkenin ürünlerinin tüketimini de etkilemiştir. 90'lı yılların sonundan itibaren ABD'nin bölgeye ihraç ettiği malların oranı ülkenin itibarına paralel olarak bir düşme göstermiş ve % 18'den %13'e gerilemiştir.³⁶⁹

Etkili yumuşak gücü olan bir devletin sahip olduğu birçok değer, başkaları üzerinde cezbedici bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu devletin benimsediği ekonomik model de bunlardan biridir. Kendi ekonomik modelini başka ülkeler nezdinde benimsetebilen ve bunu yaygınlaştırabilen devletler bundan önemli ekonomik kazançlar sağlamaktadır.

³⁶⁷ Demirtepe ve Özertem, a.g.e

³⁶⁸ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.53

³⁶⁹ Nye, **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.49

ABD'nin ekonomik başarısının altında yatan nedenlerinden birinin, kendi ekonomik modelini uluslararası alanda benimsetebilmiş olmasıyla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Dünya üzerinde yaygınlaştırmaya çalıştığı liberal düşüncenin bir ayağı siyasal nedenlere, diğer ayağı ise ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Kültürel araçları kullanarak aslında uluslararası sistemde açık bir ekonomik yapının hâkim olmasına uğraşmaktadır.³⁷⁰

Örnekler genellikle ABD üzerinden verilmiş olmakla birlikte yumuşak gücünü artırmayı hedefleyen her ülke için bu anlayış geçerlidir. Yumuşak güç oldukça karmaşık bir yapıya sahip olduğu için hangi araçlarla hangi alanda hangi sonuçlara ulaşılacağı açık değildir. Bir ülkenin sahip olduğu değerlerle ne gibi ekonomik kazançlar sağlayacağı da bu şekildedir. Ancak bir bütün olarak değerlendirildiğinde turizm sektöründen,³⁷¹ televizyon programları ihracatına,³⁷² eğitim faaliyetlerinden sportif faaliyetlere³⁷³ kadar birçok alanda ekonomik gelirlerin artırılmasında yumuşak gücün önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Çin ve Kore gibi ülkelerin yumuşak güce ağırlık vermesinde de bu ekonomik yön oldukça önemli bir yer tutmaktadır.³⁷⁴

Yumuşak güç, tarihi çok eskilere dayanmakla birlikte son yüzyıl içerisinde artış gösteren ve 11 Eylül saldırıları ile birlikte uluslararası gündemin ilk sıralarına yerleşen uluslararası terörle mücadelede de etkili olmaktadır. Terörün çok farklı nedenleri bulunmakla birlikte birçok ülke sahip olduğu siyasi değerler ve takip ettiği dış politika ile terörün hedefi haline gelmektedir. Ancak teröre muhatap olan devletler uluslararası kamuoyu tarafından meşru kabul edilen ve beğenilen bir dış politika takip ederlerse kendilerine karşı bir nefret duygusunun ortaya çıkması zorlaşacaktır. Aynı şekilde söz konusu ülkeler temel hak ve hürriyetleri benimseyen ve insanı merkez alan bir siyasal yapıya sahip olurlarsa bu durum daha da pekişecektir. Terörün ana motivasyon kaynağının nefret duygusu olduğu düşünüldüğünde, kamuoyunun takdirini kazanmış bir ülkeye karşı terör eylemlerinin gerçekleştirilmesi ve taraftar temin edilmesi daha zor olacaktır. Bu

³⁷⁰ Nye, **Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.56

³⁷¹ Akbaş ve Tuna, a.g.e

³⁷² "Türk Dizilerinin Rekoru", <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turk-dizilerinin-rekoru>, (13/06/2014)

³⁷³ Didem Eryar Ünlü, "Para ve Bilginin Hızla El Değiştirdiği Dünyada, "Yumuşak Güç" Önem Kazan", 2010, <http://www.dunya.com/para-ve-bilginin-hizla-el-degistirdigi-dunyada-yumusak-guc-onem-kazan-108054yy.htm>, (18/06/2014)

³⁷⁴ Lee, a.g.e, s.213; Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s. 102

sayede bir devletin terörü, daha ortaya çıkmadan engellemesi veya en azından etkisini sınırlaması mümkün hale gelecektir.³⁷⁵

Yumuşak gücün, terörle mücadele konusunda bir diğer katkısı ise uluslararası işbirliği gerektiren bu konuda diğer ülkelerin desteğinin alınması aşamasında gerçekleşmektedir. Veya tersten bir okuma ile ifade etmek gerekirse yumuşak gücü zayıf olan bir ülkenin uluslararası terörle mücadele sırasında diğer ülkelerle işbirliği yapması zorlaşmaktadır. Nye, Almanların ABD'ye karşı iki ayrı dönemde gösterdikleri farklı tutumlarını bu duruma örnek olarak sunmaktadır. 11 Eylül Saldırıları sonrasında Almanlar ABD'ye büyük bir sempati beslerken Almanya, El Kaide'ye karşı yapılan bir askeri harekâta da katılmıştır. Ancak 2003 yılında ABD'nin El Kaide bağlantısı ve kitle imha silahları gerekçesiyle Irak'ı işgal etmesi ve fakat bu bağlantıyı kanıtlayamaması Almanların düşüncelerinde değişikliğe yol açmıştır. ABD'nin Irak'ta yaptıkları ile beraber düşünüldüğünde Almanlar, ABD'lilerin tezlerine şüpheyle yaklaşmaya başlamışlardır. Öyle ki 2003 Temmuz'unda yapılan bir kamuoyu araştırması, 30 yaş altı Almanların üçte birinin 11 Eylül Saldırıları'nı Amerikan hükümetinin hazırlamış olduğuna inandığını göstermiştir.³⁷⁶ Irak'a yapılan askeri müdahale ve sonrasında yaşananlar, ABD'nin yumuşak gücünü erozyona uğratmış ve bu durum Japonya ve Endonezya gibi ABD'ye yakın duran ülkelerde bile gözlenmiştir. Yapılan istihbarat çalışmaları, ABD'nin zayıflayan yumuşak gücü ile bağlantılı ve ters orantılı olarak terör örgütlerinin üye sayılarını artırdıklarını ortaya koymuştur.³⁷⁷

Yumuşak gücün önemine şüphe ile bakanlar uluslararası ilişkilerde kamuoyunun düşüncelerinin değil, karar verici olanların, yani politikacıların düşüncelerinin önemli olduğunu söylemektedirler. Eğer ki iki ülkenin menfaatleri işbirliğini gerektiriyorsa bu işbirliği gerçekleştirilir görüşündedirler. Oysa bu düşünce her zaman sanıldığı gibi neticeler vermemektedir. Öncelikle dikkat edilmesi gereken husus uluslararası politika sadece devletlerden meydana gelen bir alan değildir. Sistemi etkileyen ve bunu yaparken gücün değişik formlarını kullanan başka aktörler de söz konusudur. Bunlardan biri terör örgütleridir ve onlar tabanlarını genişletip, örgütlerine üye kazandırırken hükümetlerden

³⁷⁵ Sancak, "Uluslararası Terörle Mücadelede Farklı Yöntemler: Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi", s. 1613-1615

³⁷⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.127

³⁷⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.37

bağımsız hareket etmektedirler.³⁷⁸ Bu nedenle de kamuoyunun düşüncelerinin bir önemi yoktur, önemli olan politikacıların tercihleridir düşüncesi bu bağlamda geçerliliğini yitirmektedir.

Uluslararası ilişkilerde kamuoyunun düşüncesinin önemli olduğunu gösteren güzel bir örnek Amerika- Türkiye ilişkilerinde yaşanmıştır. Nitekim yukarıda ifade edilen ABD'nin Irak'a askeri bir müdahalede bulunacağı 2003 yılında Türk kamuoyu, ülke topraklarının Amerikan askeri birlikleri tarafından geçiş güzergâhı olarak kullanılmasına sıcak bakmamıştır. Oluşan kamuoyu baskısı neticesinde -hükümetin aksi yöndeki talebine karşın- Amerikan askerlerinin Türkiye topraklarından geçişine izin verecek olan ve 1 Mart Tezkeresi olarak adlandırılan tezkere TBMM'de kabul edilmemiştir.³⁷⁹ Bu durum ABD'nin işgal planlarında değişiklikler yaparak büyük miktarda ek mali harcamalar yapmasını gerektirmiştir. ABD'nin kibirli tavrı ve bu bağlamda Türk kamuoyu nezdinde zayıflayan yumuşak gücü böyle bir kararın ortaya çıkmasında etkili olmuştur.³⁸⁰ Öte yandan, yönetim kademelerinin tercihlerinin bir ülkenin alacağı kararlarda yeterli olacağı tezi bu olayla birlikte bir kere daha tartışılır hale gelmiştir.³⁸¹ Bu olay, yumuşak güçteki zayıflamanın sert gücü doğrudan etkileyebileceğini ve bu durumun sert gücün kullanım maliyetlerini artıracaklarını göstermiştir.

Yumuşak gücü tartışma konusu yapanların argümanlarından bir başkası bazı sorunların çözümünün ancak sert güç kullanımı ile mümkün olduğudur. Nye, bu görüşün doğruluğunu kabul etmekte ve Hollywood filmlerine hayran olan Kuzey Kore liderinin bu hayranlığından dolayı nükleer silah çalışmalarını durdurmayacağını buna örnek olarak sunmaktadır. Aynı şekilde dünyanın birçok yerinde birçok insanın Amerikan yumuşak gücünün önemli pazarlayıcıları olan Coca Cola veya McDonalds gibi ürünleri tüketmesi, onların ABD'nin etkisi altına girdikleri anlamına gelmemektedir. Ancak sadece belli durumlarda doğrudan bir etki sağlamayacak olması yumuşak gücün önemini azaltmamaktadır. Nitekim önemli bir askeri araç olan tanklar, çöllerde oldukça etkili iken bataklık ve sık orman arazilerinde etkisiz kalmaktadır. Bataklık arazide işlevsiz kalması nasıl ki tankların askeri birlikler için önemsiz olduğu anlamına gelmezse, aynı şekilde bazı

³⁷⁸ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.36

³⁷⁹ Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, 3. Cilt, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2013, s.269-276

³⁸⁰ "Kaba Güç Yumuşak Gücü Zedelerse", **NPQ**, 6 (3), (2004), s.58

³⁸¹ Nye, **The Future of Power**, s.96

durumlarda yumuşak gücün meseleye doğrudan etki etmemesi de onu uluslararası ilişkilerde önemsiz kılmamaktadır.³⁸²

Devletlerin dış politikalarının şekillenmesinde toplumun düşüncesi etkili oldukça, toplumların birbirlerine karşı besledikleri sevgi-nefret ilişkileri de önem kazanmaktadır. Yumuşak güçle birlikte toplumlar arasındaki sevgi-nefret ilişkisini tam aksi yöne çevirmek her zaman mümkün olmasa da bunun oranına etki etmek de büyük önem taşımaktadır. Bu ikisi arasındaki oran, ülkeler arasındaki sorunların çözümüne ilişkin alınan kararların katı ya da daha yumuşak olmasında etkili olmaktadır.³⁸³ Söz gelimi herhangi bir nedenden dolayı uluslararası kamuoyunda nefret uyandıran ve hedef haline gelen bir ülkenin, kendisine karşı gerçekleştirilecek bir askeri/ekonomik müdahaleyi engellemesi mümkün olmasa da, sahip olduğu yumuşak gücü sayesinde bu müdahalenin sertliğine ve/veya kapsamına etki etmesi mümkün görünmektedir. Netice olarak yumuşak güç uluslararası ilişkilerde istenilen amaca ulaşılması aşamasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu aracın ne kadar etkili olacağını ise kullanılacağı şartlar belirlemektedir.

2.3. Joseph S. Nye'in Yumuşak Güç Yaklaşımı

2.3.1. Nye'in Yumuşak Güç Tanımı

Yumuşak güç kavramını literatüre kazandıran Joseph S. Nye, uluslararası ilişkilerin en önemli teorisyenlerinden biridir ve halen ABD'deki Harvard Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren Robert O. Keohane ile birlikte karşılıklı bağımlılık kavramı üzerinde çalışmalar yapmış ve bu bağlamda neoliberal teorinin³⁸⁴ öncülerinden biri olmuştur.³⁸⁵ Soğuk Savaş'ın sona erdiği 90'lı yıllardan itibaren küresel güç tartışmaları çerçevesinde, geleneksel anlayışın dışında, gücün bir başka yüzüne vurgu yapan yumuşak güç kavramını uluslararası ilişkiler disiplinine kazandırmıştır. Bununla birlikte yumuşak güç kavramının popüleritesi esas olarak 11 Eylül saldırıları ile birlikte artmıştır. Bu

³⁸² Joseph S. Nye, "Think Again: Soft Power", 2006, http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, (20/06/2014)

³⁸³ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.45

³⁸⁴ Bu alandaki en önemli eseri 1977 yılında Robert Keohane ile birlikte yazdığı *Power and Interdependence: World Politics in Transition* adlı çalışmadır.

³⁸⁵ "Interview – Joseph S. Nye, Jr.", <http://www.e-ir.info/2013/01/03/interview-joseph-s-nye-jr/>, (24/06/2014)

bağlamda Nye, 2002 yılında yazdığı *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone*³⁸⁶ ve özellikle 2004 yılında yazdığı *Soft Power: The Means to Success in World Politics*³⁸⁷ adlı kitapları ile yumuşak güç kavramını daha da geliştirmiştir. Aynı şekilde sözü edilen ikinci eserde yine kendisinin geliştirdiği, yumuşak güç ile sert gücün beraber kullanımını ifade eden akıllı güç (smart power)³⁸⁸ kavramını ortaya atmış ve 2010 yılında yazdığı *The Future of Power* adlı eserinde bu kavramlara özel bir yer vermiştir. Nye, sözü edilen kitaplarının dışında yazdığı çok sayıda makale ile de bu konudaki düşüncelerini -birçok yazısında aynı düşünceleri ve örnekleri tekrarlayarak- ifade etmiş ve geliştirmiştir.³⁸⁹

Nye, taşıdığı akademik kimliğinin yanında ABD'de Ulusal İstihbarat Konseyi Başkanlığı ve Savunma Bakan Yardımcılığı gibi idari pozisyonlarda da görev almıştır.³⁹⁰ Gerek ortaya koyduğu akademik eserler, gerekse bizzat siyasi karar mekanizmaları içerisinde yer almış olması kendisine, alanında büyük bir saygınlık kazandırmıştır. 2008 yılında ABD'de yapılan bir ankette, Amerikan dış politikası üzerindeki en etkili bilim adamının Nye olduğu yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır.³⁹¹ Benzer bir şekilde, 2011 yılında dünyadaki 20 ülkede uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenlerle yapılan TRIP (Teaching, Research and International Politics) anketinde *son 20 yılda çalışmalarıyla dünyada Uİ (uluslararası ilişkiler) alanında en çok etkiye sahip akademisyen* sıralamasında dördüncü ve *son 5 yılda dünyada en ilgi çekici çalışmaları yapan akademisyen* sıralamasında ikinci sırada yer almıştır.³⁹² En etkili bilim adamlarına dair 2014 yılında yayınlanan bir değerlendirmede ise akademisyenlerin altıncı sırada yer verdikleri Nye'a, politika yapıcılarının listenin ilk sırasını uygun görmüşlerdir.³⁹³

³⁸⁶ Bu kitap *Amerikan Gücünün Paradoxu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?*, adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

³⁸⁷ Bu kitap *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.

³⁸⁸ Nye, **The Future of Power**, s.22-23

³⁸⁹ Nye'nin 2010 yılına kadar yazdığı kitap, kitap bölümü ve makalelerin tam listesi <http://joenye.com/about> web adresinde mevcuttur.

³⁹⁰ "About", <http://joenye.com/about>, (24/06/2014)

³⁹¹ "Joseph S. Nye Jr., PhD, International Relations Expert", <http://www.canisius.edu/newsevents/joseph-s-nye-jr-phd-international-relations-expert-to-speak-at-canisius-college>, (24/06/2014)

³⁹² Mustafa Aydın ve Korhan Yazgan, "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Eğitim: Araştırma ve Uluslararası Politika Anketi – 2011", **Uluslararası İlişkiler**, 9 (36), (2013), s. 3-44

³⁹³ "Does the Academy Matter?" http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/03/14/does_the_academy_matter_do_policymakers_listen_should_you_get_a_phd_and_where_ar#source2, (25/06/2014)

Nye, tek başına ya da ortak yazar olarak yaklaşık yirmi kitaba ve yüz elliden fazla makaleye imza atmış üretken bir bilim adamıdır.³⁹⁴ Bu eserlerde karşılıklı bağımlılık, nükleer silahlar gibi konulara yer verilmiş olmakla birlikte özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde daha fazla ilgi gösterdiği konu güç ve gücün yumuşak yüzü olmuştur. Nye, gücü konu edinen yazılarını, önceleri, Amerikan gücünün düşüşte olduğu iddialarına bir cevap verebilme kaygısı ile kaleme almıştır. Bu bağlamda, insanlarla devletler arasında benzerlik kuran ve *nasıl ki insanların belirli bir ömrü varsa devletlerin de aynı şekilde süre ile sınırlandırılmış belli bir ömrü vardır* düşüncesine karşı çıkmıştır. ABD’yi böyle bir akıbetin beklediği yolundaki değerlendirmelere katılmadığını ve aynı şekilde devletlerin güçlerindeki değişimlerin bir çöküş olarak algılanmaması gerektiğini tarihten verdiği örnekler yardımıyla izah etmeye çalışmıştır.³⁹⁵ Amerika merkezli olarak ortaya konulan yumuşak güç, bu nedenden dolayı ABD’nin küresel hegemonyasını devam ettirebilmesinin bir çıkış yolu olarak değerlendirilmiştir. Ancak daha sonraları gerek Nye’in yazdığı kitap ve makaleler, gerekse başka bilim adamlarının çalışmaları, yumuşak gücün tüm dünyada uygulama alanı bulabilecek bir politik tercih haline gelmesine imkân sağlamıştır.

Nye, yumuşak güç kavramını kendisinin bulduğunu belirtmekle birlikte gücün geleneksel yaklaşımın dışında bir başka yüzünün daha olduğunu ifade eden düşüncesini Peter Bachrach ve Morton Baratz’ın 1963 yılında yazdıkları makalede³⁹⁶ kullandıkları gücün ikinci yüzü ifadesine dayandırmıştır.³⁹⁷ Esasında yumuşak güce benzer kavramlar başka disiplinlerde daha önceleri ele alınmıştır. Gramsci’nin hegemonyası, Bourdieu’nün sembolik gücü, Weber’in otoritesi, Foucault’nun disiplin toplumu ve Habermas’ın iletişimsel eylemi, gücün maddi olmayan yüzüne işaret etmişlerdir.³⁹⁸ Aynı şekilde, realizmin öncü isimlerinden Edward H. Carr’ın, bir realist olmasına karşılık gücü üçlü bir kategoriye tabi tutarak bunlardan birini fikirler üzerindeki güç olarak tanımlaması da –adı konmamış olmakla birlikte- yumuşak gücün öneminin daha önceden de farkedildiğini

³⁹⁴ <http://www.canisius.edu/newsevents/joseph-s-nye-jr-phd-international-relations-expert-to-speak-at-canisius-college>, (25/06/2014)

³⁹⁵ Joseph S. Nye, “The Future of American Power, Dominance and Decline in Perspective”, **Foreign Affairs**, 89 (6), (2010)

³⁹⁶ Peter Bachrach ve Morton Baratz, “Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework”, **American Political Science Review**, 57, (1963), s. 632-642

³⁹⁷ Nye, “Public Diplomacy and Soft Power”, s.108

³⁹⁸ Lee, a.g.e, s.206

göstermiştir.³⁹⁹ Nye, bu bağlamda birçok klasik realistin gücün yumuşak yüzünün önemini, bazı çağdaş realistlerden daha iyi anladığını iddia etmiştir.⁴⁰⁰

Gücün, birden çok yüze sahip olduğunu daha önceleri dile getirenler varsa da, onu sert ve yumuşak güç şeklinde iki ayrı kategoride ilk defa değerlendiren Nye olmuştur. Nye, en basit ifadeyle, “istenileni elde etmek için başkalarını etkileyebilme yeteneği olarak”⁴⁰¹ tanımlanan gücün, sert ve yumuşak olarak ikiye ayrılmasını, kullanılan yöntemler bağlamında değerlendirmiştir. Başkalarının davranışlarına etki edebilmek için kullanılan üç yöntem vardır ve bunlar güç kullanımı ile zorlamak, para ile kandırmak ve sahip olunan cazibe ile onları cezbetmek şeklinde uygulanmaktadırlar.⁴⁰² Klasik güç anlayışı daha çok zorlama ve teşvik yöntemlerini öngörürken Nye, bunun dışına çıkarak üçüncü seçeneği içeren yumuşak güç yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşım Nye’nin, “eğer istediklerimi istememi sağlayabilirsem, istemediğin bir şeyi yapman için seni zorlamama gerek kalmaz”⁴⁰³ şeklindeki veciz ifadesinde hayat bulmuştur.

Yumuşak güç nedir sorusunu Nye, *istenileni, zorlama ve para karşılığında ziyade, sahip olunan cazibe/çekicilik ile elde etme yeteneği* olarak cevaplamaktadır.⁴⁰⁴ Yani, bir ülke uluslararası politikada istediklerini, “başka ülkeler onun peşinden gitmek istediği, onun değerlerine hayran olduğu, teşkil ettiği örneğe gıpta ettiği, onun refah ve açıklık düzeyine erişmeyi arzuladığı için de alabilir.”⁴⁰⁵ Buradan anlaşılacağı üzere yumuşak güç ayartma ve cezbetme kabiliyetini ifade etmektedir. Cazibenin başkaları üzerindeki etkisi ise kendini, gönüllü itaatkârlık ve taklit etme olarak göstermektedir.⁴⁰⁶ Yumuşak güç, herhangi bir zorlama olmaksızın bu şekilde bir yöntemle başkalarının tercihlerinin şekillendirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Nye, yumuşak gücün işleyişi ile Adam Smith’in piyasalar üzerindeki sözde görünmeyen/görünmez el metaforu arasında benzerlik kurmaktadır. Görünmeyen elin

³⁹⁹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.18

⁴⁰⁰ Nye, **The Future of Power**, s.19

⁴⁰¹ Nye, “Public Diplomacy and Soft Power”, s.94

⁴⁰² Joseph S. Nye, “The Benefits of Soft Power”, <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>, (27.06.2014)

⁴⁰³ Nye, “Hard and Soft Power in A Global Information Age”, s.5

⁴⁰⁴ Joseph S. Nye , “Soft Power and Higher Education”, <http://net.educause.edu/forum/iuf04.asp?bhcp=1>, (29.06.2014)

⁴⁰⁵ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s. 10,11

⁴⁰⁶ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s.10

piyasada arz talep dengesini düzenlediği, insanların tercihlerine şekil verdiği düşünülmektedir. Nye'a göre yumuşak güç de benzer bir şekilde işlemektedir. İnsanlar tercihlerini yaparken herhangi bir tehdit ya da değiş tokuşla muhatap olmamaktadır. Onların tercihlerini şekillendiren ve başkalarının amaçları doğrultusunda hareket etmeye sevk eden, soyut bir yapı arzeden cazibe olgusudur.⁴⁰⁷ İnsanlara tesir eden cazibe ile nüfuz birbirinden farklıdır. Yumuşak güç, nüfuz kaynaklarından biridir ancak onunla aynı şey değildir. Çünkü nüfuz, sert güce de dayanabilir. Yani tehditler veya teşvikler/rüşvetler yoluyla da nüfuz tesis etmek mümkündür.⁴⁰⁸

Yumuşak gücün uygulanması -kişisel düzeyde ifade edilecek olursa-, ebeveynlerin, çocuklarının istedikleri davranışları göstermelerini sağlamak için kullandıkları yöntemlere benzetilebilir. Ebeveynler, çocuklarını ödüllendirerek veya cezalandırarak belirli davranışlara yöneltebilir. Bunun yanında onlara belli değerler aşılıyarak ve kendilerini rol model olarak onlara benimseterek de netice almaları mümkündür. Bu ikinci yöntem yumuşak güce karşılık gelmektedir ve diğerlerine nazaran daha etkili ve daha uzun ömürlüdür.⁴⁰⁹ Kişisel düzeydeki bu sonuç devletler arasındaki ilişkiler için de geçerlidir. Eğer ki bir devlet, baskı ya da teşvik araçları kullanmaksızın, başka ülkelerin kendi istediği şekilde hareket etmesini sağlayabiliyorsa bu durum yumuşak gücünün devrede olduğunu göstermektedir.⁴¹⁰

2.3.2. Sert Güç Yumuşak Güç İlişkisi

Yumuşak güç, gücün diğer yanını oluşturan sert güçle aynı amaca hizmet etmektedir. İkisi de ülkelerin istediklerini elde etmelerine yöneliktir ancak kaynakların somutluğu ve davranış türleri bakımından aralarında farklar vardır. Devletlerin güç kullanma yöntemlerinin bir ucunda sert güç davranış biçimi olan emir, diğer ucunda yumuşak güç davranış biçimi olan kendine çekme vardır ve devletler bu ikisinin arasındaki yöntemlerle netice almaya çalışmaktadırlar.

⁴⁰⁷ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.16

⁴⁰⁸ Nye, *The Powers to Lead*, s.31

⁴⁰⁹ Nye, *Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?* s. 11

⁴¹⁰ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.16

Tablo 1: Sert ve Yumuşak Güç Davranış Spektrumu⁴¹¹

	Sert	Yumuşak
Davranış Spektrumu	Zorlama Emir İkna Etme	Gündem Yaratma Cazibe Yanına Çekme
En Uygun Kaynaklar	Baskı Yaptırımlar Ödemeler Rüşvet	Kurumlar Değerler Kültür Politikalar

Sert güç ve yumuşak güç birbirleriyle ilişkilidir ve bu iki güç çeşidi birbirlerini takviye edebilirler. Söz gelimi bir ülkenin ordusunu güçlendirerek yenilmez bir ülke miti yaratması, başka ülkeler nezdinde bu durumun cazibe unsuru haline gelmesine sebep olabilir. Nitekim, Hitler ve Stalin'in yapmaya çalıştıkları budur. Bu şekilde sert güç, yumuşak gücü beslemiş olur.⁴¹² Ancak buradan, yumuşak gücün, sert gücün yansıması olduğu gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Aralarında bir ilişki bulunmakla beraber her durumda bu ikisinin aynı yönlü bir hareket içerisinde olmaları beklenmemelidir. Tarihte yaşanan birçok gelişme bu duruma örnektir. 19. Yüzyılda Papalık, askeri güç sahibi bir devlet iken İtalyan birliğinin gerçekleşmesi ile bu niteliğini yitirmiştir ancak bu durum onun dünya üzerindeki yumuşak gücünü zayıflatmamıştır. Benzer bir şekilde 1968 yılında Çekoslovakya'ya yönelik gerçekleştirdiği işgal sırasında Sovyetler Birliği askeri gücünün zirvesindedir ancak bu işgal İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'i durdurmakla kazandığı yumuşak gücüne büyük bir darbe vurmuştur.⁴¹³ Buradan anlaşılmaktadır ki, sert güç kaynaklarının geliştirilmesinin yumuşak güce katkı sağlaması mümkündür, ancak bu kaynakların yanlış kullanımı da yumuşak gücün zayıflamasına yol açabilmektedir.⁴¹⁴ Yani, bu iki güç çeşidi bazen birbirlerini desteklerken bazen de birbirlerine engel olabilmektedirler.⁴¹⁵

Yumuşak güçle sert güç arasındaki ilişki bir bağımlılık ilişkisi değildir. Bu nedenle de sert gücü olmayanın, yumuşak güce sahip olmasının bir anlamı olmadığı şeklindeki bir

⁴¹¹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.17

⁴¹² Nye, "Hard And Soft Power In A Global Information Age", s.5-6

⁴¹³ Nye, "Smart Power, In Search Of The Balance Between Hard And Soft Power"

⁴¹⁴ Joseph S. Nye, "Notes For A Soft Power Research Agenda", Felix Berenskoetter ve M. J. Williams (Ed.), **Power In World Politics**, , New York: Taylor And Francis, 2007, s. 165

⁴¹⁵ Nye, "The Benefits of Soft Power"

değerlendirme doğru değildir. Nitekim Stalin'in, gücünü küçümsemek için kullandığı *Papanın kaç tümeni var?* ifadesi bu yanlışlığa güzel bir örnek teşkil etmektedir. Oysaki bir dönem liderliğini yaptığı ve sahip olduğu sert gücü ile dünyadaki iki süper güçten biri olan Sovyetler Birliği 20.yüzyılın son döneminde dağılırken, Papalık, varlığını ve gücünü halen daha muhafaza etmektedir.⁴¹⁶

Tablo 2: Sert Güç ve Yumuşak Güç Arasındaki Temel Farklar⁴¹⁷

	Davranışlar	Temel araçlar	Hükümet politikaları
Askeri güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehdit Kuvvet	Zorlayıcı diplomasi Savaş İttifak
Ekonomik güç	Teşvik Zorlama	Para verme Ya(p)tırım ⁴¹⁸	Yardım Rüşvet Yardım(yaptırım) ⁴¹⁹
Yumuşak güç	Hayranlık uyandırma Gündem yaratma	Değerler Kültür Politikalar Kurumlar	Kamu diplomasisi İki taraflı ve çok taraflı diplomasi

Para ve zorlama gibi somut yöntemler sert güçle ilişkili iken, değerler, politikaların meşruiyeti ve fikirler gibi soyut kavramlar yumuşak güçle ilişkilendirilir.⁴²⁰ Bu bağlamda sert güç *itmek*, yumuşak güç ise *çekmektir*.⁴²¹

Sert gücün bileşenleri olan askeri ve ekonomik gücün kullanımında, hangi araçların ve davranış çeşitlerinin, hangi hükümet politikaları ile uygulandığı tablo 2'de gösterilmiştir. Ekonomik güçle askeri gücün uygulanmasında kullanılan araçlar ve davranış biçimleri farklılık göstermekle birlikte gücün doğrudan kullanımı itibariyle aralarında bir fark bulunmamaktadır. Oysa yumuşak gücün uygulanmasında araçlar, davranışlar ve hükümet politikaları anlamında fark vardır. Aynı şekilde sert güç uygulamalarındaki

⁴¹⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.18

⁴¹⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.37

⁴¹⁸ Eserin Türkçe'sinde tabir "yatırım" olarak yazılmış ancak orijinal metinde *sanctions*(yaptırımlar) şeklinde ifade edilmiştir. Anlam bütünlüğü açısından bakıldığında Türkçe eserde bir harf eksikliğinin olduğunu söylemek mümkündür. Orijinal metin için bakınız. Joseph S. Nye, **Soft Power The Means to Success In World Politics**, New York: Publicaffairs, s.31

⁴¹⁹ Aynı yazım yanlışsı burada da mevcuttur. Orijinal metindeki ifade aynı şekilde *sanctions*(yaptırımlar)dır.

⁴²⁰ Nye, **The Future of Power**, s.21

⁴²¹ Nye, **The Future of Power**, s.20

doğrudan kullanımın aksine yumuşak gücün kullanımı dolaylı olarak gerçekleştirilmektedir.

Daha önce de ifade edildiği gibi devletler, amaçlarını gerçekleştirmek için güce ihtiyaç duymaktadır. Ancak, devletlerin kendileri için belirledikleri amaçların önem sıralaması farklıdır ve bu bağlamda da öncelikli ve tali önemde olanlar vardır. Devletlerin varlığını tehdit eden güvenlik konuları birincil amaçlar içerisinde yer alırken diğer konular önem sırasına göre merkezden çevreye doğru sıralanmaktadır. Bu çevre amaçlardan bazıları insan hakları ve demokrasi gibi konuları kapsamaktadır. Birincil amaçlar olarak ifade edilen güvenlik meseleleri, yumuşak gücü, sert güce nazaran daha az ilgilendirmektedir. Yumuşak güç özellikle çevre amaçların gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. İnsanları demokrat olmaya zorlamak yerine kendini model haline getirip, demokrasiye çekmek daha sağlıklı sonuçlar alınmasına vesile olmaktadır.⁴²² Lakin buradan, yumuşak gücün sadece çevre amaçların gerçekleştirilmesinde işe yaradığı yönünde bir anlam çıkararak önemini küçümsememek gerekir. Zira sözü edilen durum, demokratikleşme ve insan hakları gibi konularda yumuşak gücün kullanımının daha iyi netice vereceğine işaret etmektedir. Yumuşak güç, bir devletin istediklerini elde etme noktasında –az veya çok- hemen her konuda katkı sağlamaktadır. Bu nedenle de Nye, yumuşak gücün, sert güç kadar önemli olduğunu düşünmektedir.⁴²³

Yumuşak güç kaynaklarının kullanımı ve kontrolü, sert güç kaynaklarının kullanımı ve kontrolünden daha zordur. Çünkü yumuşak güç kaynakları üzerinde, sert güç kaynaklarında olduğu gibi tam bir hükümet denetimi söz konusu değildir.⁴²⁴ Dış politikanın belirlenmesi gibi aşamalarda söz sahibi olmakla birlikte kültürün oluşması gibi konularda –özellikle demokratik yönetimlerde- hükümetlerin kontrolü sınırlıdır.⁴²⁵ Yumuşak gücün harekete geçirilmesinde hükümetlerin uygulamaya koyacağı kamu diplomasisi faaliyetleri önemlidir ancak bu alanda söz sahibi olanlar daha çok hükümetten bağımsız oluşumlardır. Üniversiteler, vakıflar ve değişik amaçlarla kurulmuş birçok sivil toplum kuruluşu(STK) bu süreçte rol alan temel aktörlerdir.⁴²⁶ Bunun yanında sert güç

⁴²² Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.25

⁴²³ Nye, “Soft Power”, s.167

⁴²⁴ Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, s.13

⁴²⁵ Nye, “Think Again: Soft Power”

⁴²⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.26

araçları ile netice alınması daha kısa sürede gerçekleşirken bu durum yumuşak güç uygulamalarında böyle değildir. Yumuşak gücün sonuçları dolaylı ve dağınıktır ve bu nedenle de gözlemlenebilmesi pek kolay değildir.⁴²⁷ Yumuşak güçle netice alınması daha geç olduğu gibi bu gücün kaybı söz konusu olduğunda tekrar kazanılması da uzun bir süre ve yüksek bir masraf gerektirmektedir.⁴²⁸ Söz konusu güç kaybı meydana geldiğinde dış politika uygulamaları gibi alanlarda daha kısa sürede bir değişiklik yapma ve aksayan noktaları tamir etme imkânı olsa da kültürün oluşması süreci için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu nedenle de bir bütün olarak ele alındığında yumuşak gücün sert güce oranla hem işleyiş noktasında hem de üretim noktasında daha uzun bir süreye ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

Gücün sert ve yumuşak olarak tasnifinde kaynaklar açısından net bir ayrımın olduğu düşünülse de aslında durum bundan farklıdır. Askeri güç, temel sert güç unsurlarından biridir ancak bazı durumlarda yumuşak güce de katkı sağlamaktadır. Burada esas olan sert gücün nasıl ve ne için kullanıldığıdır.⁴²⁹ Uluslararası kamuoyunun desteğini arkasına alan ve meşru zeminlerde kullanılan askeri güç –özellikle müttefikleri açısından- söz konusu ülkenin yumuşak gücünün artmasına vesile olabilir. Bununla bağlantılı olarak, bir ülkenin sahip olduğu büyük askeri güç de diğer ülkeler nezdinde cezbedici bir etki oluşturabilir. Çünkü insanlar gücü sever ve ona hayranlık beslerler.⁴³⁰ Nye bu durumu, Usame Bin Ladin’in ifadelerini kullanarak örneklendirir. Ladin’in “insanlar bir güçlü bir de güçsüz at gördüklerinde, yaradılışları itibariyle, güçlü atı severler”⁴³¹ sözünden yola çıkarak “insanlar ezilenlerin üzerine oynamazlar, onlara acırlar”⁴³² ifadesiyle bu konudaki düşüncesini ortaya koymaktadır. Bir ülkenin kendi askeri personelini başka ülkelerin askeri personelinin eğitimleri için kullanması da onun yumuşak gücünü artıran davranış biçimlerinden biridir. Yine buna benzer bir şekilde ülkeler arasında kurulan askeri işbirliği faaliyetleri de bu alanda katkı sağlayan etkenlerdendir. Bunların yanında sel, tsunami ve deprem gibi doğal afetlerde başka ülkelere insani yardım amaçlı olarak hizmet sunan askeri operasyonlar da yumuşak güç üreten önemli eylemlerdir.⁴³³

⁴²⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.24

⁴²⁸ Nye, **The Future of Power**, s.83

⁴²⁹ Nye, “Responding To My Critics And Concluding Thoughts”, s.216

⁴³⁰ Nye, “Think Again: Soft Power”

⁴³¹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.33

⁴³² Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s.33

⁴³³ Nye, “Notes For A Soft Power Research Agenda”, s.167,168

Bu durum bir diğ er temel sert güç unsuru olan ekonomi konusunda da geçerlidir. Teşvik ve yaptırımların söz konusu oldu ğ u ekonomik araçlar sert güç üretirken, başarılı bir ekonominin vesile oldu ğ u hayranlık duygusu da yumuşak güce katkı sağ layan önemli bir kaynaktır.⁴³⁴ Diğ er ÷lkelere yaptırımlar yoluyla etki edebileceğiniz gibi sahip oldu ğ unuz refah düzeyi ile de tesir edebilirsiniz. Son yıllarda dünya ekonomisindeki krizler dolayısı ile özellikle istikrarlı büyüme gösteren ekonomiler diğ er ÷lkeler nezdinde bir cazibe oluşturmaktadırlar. Son dönem Çin örneğinde görüldü ğ u gibi otoriter bir yönetim altında başarılı bir şekilde uygulanan ve *Pekin Konsensüsü* olarak adlandırılan modelin, demokratik bir yönetim altında liberal politikalar takip eden *Washington Konsensüsü* 'nden gün geçtikçe daha popüler hale gelmesi bu büyüme modeline duyulan hayranlığı göstermektedir.⁴³⁵ Çin'in kaydettiğ i bu ekonomik büyüme aynı zamanda kendisine yumuşak güç alanında bir genişleme sağlamaktadır.⁴³⁶ Bununla birlikte ekonomik ilişkilerin hangi kısmının sert, hangi kısmının yumuşak güç ürettiğ i çok da belirgin değildir. Örneğ in yaklaşık elli yıldır devam eden Türkiye'nin Avrupa Birliğı (AB) serüveninde temel motivasyon kaynağ ının ne oldu ğ u konusunda farklı görüşler vardır. Türkiye'nin AB üyeliğı talebi çerçevesinde kendi hukuk düzeninde yaptı ğ u değışikliklerin temelinde bu örgütün sistemine duydu ğ u hayranlık mı yoksa üye olmanın getireceğ i ekonomik avantajların mı daha ön planda oldu ğ u tartışma konusudur.⁴³⁷ Bu durum, askeri ve ekonomik güç unsurlarının mutlak anlamda bir güç çeşidi ile özdeşleştirilemeyeceğini, kaynakların hangi güç çeşidine, ne oranda katkı sağ ladı ğ ı hususundaki soruların kesin cevaplar içerebileceğini göstermektedir.

Sert güçle yumuşak güç arasında gücün ölçülmesi noktasında bir fark oldu ğ u düşünölmektedir. Yumuşak gücün ölçülemeyeceğ i, sert gücün ise ölçülebileceğ i varsayılmaktadır. Meseleye kaynaklar açısından bakıldığında bu düşünce mantıklı gibi görünmektedir ancak davranışlar dikkate alındığında fark ortaya çıkmaktadır. Birer sert güç kaynağı olan ekonomik ve askeri gücün sayılarla ortaya konulması ve diğ er ÷lkelerle kıyaslama yapılması imkân dâhilindedir. Oysa aynı durumun yumuşak güç kaynakları olan

⁴³⁴ Nye, "Notes For A Soft Power Research Agenda", s.165,166

⁴³⁵ Pekin Konsensüsü ve Washington Konsensüsü tabirleri Çin'in ve ABD'nin uyguladı ğ ı ekonomik modelleri temsil etmektedir. ABD'nin kendi neoliberal ekonomik modelini tek gerçek gibi sunmasına karşılık Çin geliştirdiğ i kendine has ekonomi modeli ile buna karşı çıkmaktadır. Bu ikisinin bir karşılaştırması için bakınız. Serdar Öztürk ve Diğ erleri, "Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (1), (2006), s.61-73

⁴³⁶ Nye, "Notes For A Soft Power Research Agenda", s.167

⁴³⁷ Nye, "Foreword", s.x1

değerler ve kültür için ifade edilmesi doğru değildir. Aslında bu yaklaşım yanıltıcıdır.⁴³⁸ Bir güç ilişkisinde gücün boyutunu belirleyen, karşı tarafta yarattığı etkidir. Meseleye bu açıdan yaklaşıldığında yumuşak gücün yarattığı etkinin ölçülmesi de pekâlâ mümkündür. Bu ölçüm, hedef ülkelerde periyodik olarak yapılacak anketlerle ve belirli gruplarla yapılacak görüşmelerle gerçekleştirilmektedir.⁴³⁹ Öte yandan askeri ve ekonomik unsurların sayılarla mukayeseye imkân vermesi davranışlar itibariyle doğru sonuçlar vermeyebilir. Askeri imkânlarının daha güçlü olması, her durumda o ülkenin istediklerini elde edeceği anlamına gelmeyebilir. Nitekim tarihte birçok savaş, sayısal olarak güçsüz görünen ordular tarafından kazanılmıştır. Daha önce sözü edilen Kuzey Vietnam ile ABD arasında meydana gelen ve Vietnam'ın zaferi ile sonuçlanan savaş buna güzel bir örnektir.⁴⁴⁰ Bu nedenle sadece kaynaklar dikkate alınarak yapılacak bir güç mukayesesi doğru sonuçlar vermeyebilir. Sağlıklı bir güç değerlendirmesi yapabilmek için gücün bütün formlarının dikkate alınması gerekmektedir.

Kaynaklar ve kullanılan araçlar göz önüne alındığında yumuşak güç, sert güce nazaran daha insancıl bir görüntü arz etmektedir. Oysa Nye, tam olarak böyle düşünmemektedir.⁴⁴¹ O, yumuşak gücün, normatif olmaktan ziyade tanımlayıcı bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde onun, liberalizmin veya idealizmin bir başka şekli değil, güç çeşitlerinden biri olduğunu özellikle vurgulamaktadır.⁴⁴² Buradan yola çıkarak diğer güç çeşitleri gibi yumuşak gücün de iyi ya da kötü amaçlar için kullanılabileceğini belirtmektedir. İnsanların düşüncelerini yönlendirmek, orduları yönlendirmekten daha masum değildir.⁴⁴³ Ona göre bir insanın parasını zor kullanarak almakla kendine kutsiyet atfederek onu bağış yapmaya ikna etmek arasında pek de fark yoktur. Bunlardan birincisi sert gücü temsil ederken ikincisi yumuşak güçtür ve neticede ikisi de çalmaktır. Aradaki fark, kullanılan yöntemlerden ibarettir. Tarihte Hitler, Mao ve Stalin gibi isimler yumuşak güçten istifade etmişlerdir ancak bu güç insanlık için pek de faydalı olmamıştır.⁴⁴⁴ Yine günümüzde yumuşak güce sahip olan aktörlerden biri de terör örgütleridir. Onların

⁴³⁸ Nye, "Think Again: Soft Power"

⁴³⁹ Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", s.95

⁴⁴⁰ Nye, "Think Again: Soft Power"

⁴⁴¹ Nye, "Notes For A Soft Power Research Agenda", s.169

⁴⁴² Nye, **The Future of Power**, s.82

⁴⁴³ Nye, "Think Again: Soft Power"

⁴⁴⁴ Nye, "Foreword", s.xii

yumuşak güçlerini artırmak için kullanacakları yöntemlerin mahiyeti, -neticenin teröre hizmet etmek olması hasebiyle-insani boyutta bir anlam ifade etmemektedir.

Nye, yumuşak güç davranış biçimlerini açıklarken bunu, sert güç davranış biçimleri ile karşılaştırarak yapmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için de gücün üç ayrı yönünü/yüzünü, zaman zaman yaptığı gibi meseleyi bireysel düzlemde örneklendirerek aktarmaktadır. Örneğini, sigara içen bir öğrencisini bundan vazgeçirmeye çalışan bir müdürün davranışları üzerine inşa etmektedir. Gücün ilk yüzü bağlamında müdür, öğrencisini cezalandırma veya okuldan kovmakla tehdit etmek(sert güç) ya da saatlerce zaman harcayarak var olan sigara içme alışkanlığını bırakmaya ikna etmek (yumuşak güç) şeklinde bir davranış sergileyebilir. Gücün ikinci yüzüne uygun olarak ise okulda sigara makinesini yasaklayabilir(gündem belirlemenin sert yüzü) ya da sigaranın zararlarını anlatan afişler astırabilir(yumuşak güç). Üçüncü boyutta ise daha ileri giderek sigara içen azınlığı dışlamakla tehdit edebilir(sert güç) ya da sigara içilmemesini konu edinen bir oturum/toplantı ile konunun tartışılmasını sağlayabilir(yumuşak güç). Burada müdürün yumuşak güç başarısını, sahip olduğu cazibe, yarattığı inanılabilirlik ve kendisine duyulan güven belirlemektedir.⁴⁴⁵ Nye, bu örnekte anlatılan gücün üç ayrı davranış biçiminin, sert ve yumuşak güç bağlamındaki yansımasını Tablo 3'te şu şekilde göstermektedir.

⁴⁴⁵ Nye, **The Future of Power**, s.90,91

Tablo 3: Güç Davranış Şekillerinin Sert ve Yumuşak Güç Üzerindeki Yansıması⁴⁴⁶

<p style="text-align: center;">Birinci Yön</p> <p>Dahl'in yaklaşımı: Başkalarını aksi durumda yapmayacakları bir şeye zorlamak⁴⁴⁷ Sert Güç :A, B'nin mevcut stratejilerini değiştirmek için para/zor kullanır. Yumuşak Güç :A, B'nin mevcut tercihlerini değiştirmek için ikna ve cazibeyi kullanır.</p>
<p style="text-align: center;">İkinci Yön</p> <p>Bachrach ve Baratz'ın yaklaşımı: Gündemin çerçevesini çizmek ve gündemi belirlemek.⁴⁴⁸ Sert Güç :A, B'nin gündemini budamak için (B istese de istemese de) zor/para kullanır. Yumuşak Güç :A, B'nin, gündemi meşru olarak algılaması için cazibe veya kurumları kullanır.</p>
<p style="text-align: center;">Üçüncü Yön</p> <p>Lukes'in yaklaşımı: Başkalarının tercihlerini şekillendirmek.⁴⁴⁹ Sert Güç :A, B'nin tercihlerini şekillendirmek için zor/para kullanır.(Stokholm Sendromu). Yumuşak Güç :A, B'nin, başlangıçtaki tercihlerini yeniden şekillendirmek için cazibe veya kurumları kullanır.</p>

Tablo 3'te görüleceği üzere bir güç ilişkisinde yumuşak ve sert güçle gerçekleştirilmek istenen amaçlar aynıdır. Ancak amaca ulaşmak için kullanılacak yöntemler ve araçlar birbirinden farklıdır. Yumuşak gücün söz konusu olduğu her durumda diğer devletleri davranış değişikliğine götüren esas faktör cazibe olmaktadır.

2.3.3. Yumuşak Gücün Kaynakları

Uluslararası ilişkilerde yumuşak güç üreten ve bazılarının katkısı az, bazılarının katkısı çok olan birçok kaynak bulunmaktadır. Yine bu kaynaklardan bazıları, daha önce de ifade edildiği gibi, bazı durumlarda sert güç üretirken bazı durumlarda yumuşak güce katkı sağlamaktadır. Nye, eserlerinde bütün bunlara temas etmekle birlikte bir ülkenin yumuşak güç kaynaklarını esas olarak üç başlık altında ele almaktadır. Bu kaynaklar şunlardır.

- Kültür (başkalarına çekici geldiği yerlerde)
- Siyasi değerler (yurt içinde ve dışında onlara uygun yaşadığında)

⁴⁴⁶ Nye, **The Future of Power**, s.91

⁴⁴⁷ Dahl, "The Concept of Power"

⁴⁴⁸ Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, "Two Faces of Power", **The American Political Science Review**, 56 (4), (1962), s.947-952.

⁴⁴⁹ Steven Lukes, **Power: A Radical View**, Second Edition, London: Palgrave, 2005

- Dış Politika (diğerleri tarafından meşru ve ahlaki bir otorite olarak görüldüğünde)⁴⁵⁰

Nye, yumuşak güç kaynaklarını bu şekilde sıraladıktan sonra parantez içerisindeki şartlara dikkat çekmekte ve söz konusu kaynakların ancak bu itibarla bir önemi olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁵¹ Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için de yumuşak gücün kaynaklarını, bunları karşı tarafa taşıyan araçları ve yumuşak gücün alıcılarını/hedeflerini bir tablo yardımıyla bir arada göstermektedir.

Tablo 4: Yumuşak Güç Kaynakları, Araçlar ve Alıcılar/Hedefler⁴⁵²

Yumuşak Güç Kaynakları	Meşruiyet ve Güvenilirlik Sağlayan Araçlar	Yumuşak Güç Alıcıları/Hedefleri
Dış Politika	Hükümetler, Medya, STK'lar, Uluslararası Örgütler	Başka Hükümetler ve Halklar
İç Siyasi Değerler ve Politikalar	Medya, STK'lar, Uluslararası Örgütler	Başka Hükümetler ve Halklar
Yüksek Kültür	Hükümetler, STK'lar, Uluslararası Örgütler	Başka Hükümetler ve Halklar
Popüler Kültür	Medya, Piyasa	Başka Halklar

2.3.3.1. Kültür

Nye, yumuşak güç kaynaklarının ilk sırasında yer verdiği kültürü “bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünüdür”⁴⁵³ şeklinde tanımlamaktadır. Onun, birçok seviyesi olan ve bilgi ve değerlerin gruplarca yayıldığı bir sosyal davranış şekli olduğunu söylemektedir.⁴⁵⁴ Bunun devamında kültürü, kendi içerisinde ikiye ayırmaktadır. Ona göre kültürün bir yanını edebiyat, sanat ve eğitim gibi seçkinlere hitap eden üst/yüksek kültür oluştururken, diğer yanı genel anlamda eğlenceye dayanan popüler kültürden meydana gelmektedir.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ Nye, “Notes For A Soft Power Research Agenda”, s.164

⁴⁵¹ Nye, **The Future of Power**, s.84

⁴⁵² Nye, “Public Diplomacy and Soft Power”, s.107

⁴⁵³ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.20

⁴⁵⁴ Nye, **The Future of Power**, s.84

⁴⁵⁵ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.20

Dünya üzerindeki her toplumun ve bu bağlamda her ülkenin muhakkak ki sahip olduğu bir kültür vardır. Ancak bunların yumuşak güç potansiyeli taşıması ya da güce dönüşebilmesi için söz konusu kültürlerin başkaları için de çekicilik arzemesi önemlidir. Nye, meseleyi esas olarak ABD'nin küresel liderliği bağlamında ele aldığı için yumuşak güç üretecek kültürün çerçevesini geniş tutmakta ve istenilen sonuçların elde edilebilme olasılığının, bu kültürün evrensel değerler içermesi durumunda artacağını ifade etmektedir. Aynı şekilde sınırlı kültürlerin ve dar görüşlü değerlerin yumuşak güç üretmesinin zor olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkarak, ABD'nin küresel liderliğinin devam edeceği iddiasının temellerinden birini de dünya üzerindeki yaygın Amerikan kültürüne dayandırmaktadır.⁴⁵⁶ Bu durumu, Alman editör Josef Josse'nin Amerika'nın yumuşak gücünün, ekonomik ve askeri gücünden daha fazla olduğu şeklindeki beyanıyla örneklendirmektedir.⁴⁵⁷ Joffe, ABD'nin yumuşak gücünü, Roma İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu yumuşak güçle karşılaştırmakta ve bu ikisinin kültürel etkilerinin askeri sınırlarında sonlanıyor olmasına karşılık, ABD'nin -yüksek veya alçak-kültürünün bütün dünyada etkili olduğunu ifade etmektedir. ABD'nin yumuşak gücünün güneşin hiç batmadığı bir imparatorluğa hükmettiğini belirterek, ABD'nin dünya üzerindeki yaygın kültürü ile yumuşak gücü arasındaki birebir ilişkiye dikkat çekmektedir.⁴⁵⁸

Kültür, yumuşak gücün en önemli kaynaklarından birisi olmasına karşılık ona eşdeğer değildir. Eşdeğer gören düşünce, bazı yazarlar tarafından dile getirilmektedir ancak Nye, yumuşak gücü kültüre indirgeyen bu yaklaşıma karşı çıkmaktadır. Tarihçi Niall Ferguson'un yumuşak güç için kullandığı, "kültürel ve ticari mallar gibi geleneksel olmayan güç" şeklindeki ifadesini ve devamında "iyi ve yumuşak bir şey, hepsi bu" değerlendirmesini bu düşünceye örnek olarak sunmakta ve yumuşak güç davranışı ile bu gücün oluşmasında katkı sağlayan kaynakların aynı görülmesinin yanlışlığına işaret etmektedir.⁴⁵⁹ Yine buna benzer bir yanlış, Amerikan kültürünün önemli taşıyıcılarından olan Coca Cola veya McDonalds gibi markaların dünya üzerinde yaygınlaşmasının, ABD dış politikası adına doğrudan çıktılar elde edilmesine imkân sağlayacağı şeklindeki düşüncedir. Bir ülkede söz konusu ürünlerin satışının yapıyor olması sadece bu nedenden

⁴⁵⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.20

⁴⁵⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.20

⁴⁵⁸ Nye, "Soft Power and Higher Education", s.42

⁴⁵⁹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.20

dolayı bu ülkenin halkının Amerikan politikalarını destekleyeceği anlamına gelmemektedir. Nasıl ki yumuşak gücün kültüre indirgenmesi yanı sıra, aynı şekilde Amerikan popüler kültürünün sembolü olmuş bazı markaların, ABD dış politikasına destek vermeyen halkların ve liderlerin tercihlerini değiştirmelerinde tek başına yeterli olacağını düşünmek ve kültürü birkaç markaya indirgemek de yanlıştır. Ancak bu durum söz konusu popüler kültür araçlarının önemli olmadığı anlamına gelmemektedir. Diğer unsurlar ve uygun şartlarla beraber değerlendirildiğinde onlar da istenilen sonuçların elde edilmesinde katkı sağlamaktadırlar.⁴⁶⁰ Özellikle kültürlerin benzer olduğu durumlarda popüler kültürün yumuşak güç oluşturma ihtimali artmaktadır.⁴⁶¹

Popüler kültür içerisinde popüler sporlar önemli bir yer işgal etmektedir. Bugün dünya üzerinde kitlelere ulaşmanın en kolay ve yaygın yollarından bir sportif faaliyetlerdir. Artan iletişim imkânlarının sayesinde bu faaliyetlerin takipçi sayısı her geçen gün artmaktadır. Ulusal düzeyde yapılan etkinlikler, çoğu zaman siyasi sınırların çok ötesine uzanmakta ve uluslararası kamuoyu tarafından takip edilmektedir. Buna en güzel örneklerden biri ABD'deki ulusal basketbol(NBA) maçlarıdır. Ulusal düzeyde oynan bu maçlar, dünyanın her tarafında 42 dilde yayınlanırken yine ABD'de popüler bir spor olan beyzbol maçları 11 dilde yayınlanmaktadır.⁴⁶² Uluslararası kamuoyu tarafından yüksek talep gören bu sportif faaliyetler, Amerikan kültürünün dünyanın dört bir yanına ulaştırılmasında önemli bir işlev görmektedirler.

Nye, popüler kültürün inceliksiz olması ve kâr amacı gütmemesi nedeniyle bazı çevreler tarafından aşağılandığını ifade etmektedir. Aynı çevreler, bilgiden çok eğlence merkezli olması hasebiyle popüler kültürün siyasal etkisinin çok az olacağını düşünmektedirler. Bundan dolayı da onu apolitik olan ve insanları uyuşturan bir uyku ilacı olarak görmektedirler. Nye'a göre ise bu düşünceler yersizdir ve o, popüler kültürün bireycilik, tüketici seçimi ve bilinçaltına hitap eden değerleri ile siyasal sonuçlara etkide bulunabileceğine inanmaktadır.⁴⁶³ Öte yandan, alt ve üst kültür ayrımında belirleyici olan eğlence ve bilgi arasındaki çizginin, bazılarının düşündüğü gibi çok keskin olmadığını düşünmektedir. Çünkü birer popüler kültür ögesi olarak görülen müzik ve sinema aynı

⁴⁶⁰ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.20,21

⁴⁶¹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.24

⁴⁶² Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.52

⁴⁶³ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.52

zamanda birer siyasi mesaj taşıyıcısı olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca görüntüler yoluyla iletilen mesajlar sözlerden çok daha etkilidir ve bu yönüyle Amerikan film endüstrisinin merkezi olan Hollywood, dünyanın en büyük tanıtımcısı ve görsel simgeler ihracatçısı olarak nitelendirilmektedir.⁴⁶⁴

Bir diğer popüler kültür ögesi olan müzik, bazen doğrudan politik söylemlerle, bazen de liberal düşünce ve özgürlük söylemleri ile dolaylı olarak siyasal amaçlara hizmet etmektedir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğu'nun Doğu'ya nüfuz etme çabalarında müziğin büyük bir rolü olmuştur. Nye buna, Sovyet lideri Gorbaçov'un bir yardımcısının Sovyet sonrası dönemde kullandığı "Beatles,⁴⁶⁵ sistemi reddedişimizin sessiz yoluydu"⁴⁶⁶ ifadesini örnek göstermektedir. Bir diğer Doğu Bloğu ülkesi olan Çekoslovakya'da yaşananlar da benzer bir örnek teşkil etmektedir. 1950'lerde buradaki komünist yönetimin, ahlak düzeyi düşük Amerikan müziğini dinledikleri için bazı gençleri mahkûm ederek cezalandırma yoluna gitmesi, umulanın aksine bir sonuç doğurmuştur. 80'li yıllara gelindiğinde daha önce sözü edilen müzik grubu Beatles'in solistlerinden olan ve bir suikaste kurban giden John Lennon adına başkent Prag'da bir anıt dikilerek her ölüm yıldönümünde barış ve demokrasi törenleri yapılmıştır. Devamında, 1988 yılında, Sovyet askeri birliklerinin ülkeden çıkarılması talebini dile getiren bir Lennon Barış Kulübü kurulmuştur. Eski sistemin tasfiyesi ile beraber Lennon, Lenin'in yerini almıştır.⁴⁶⁷ Buradan anlaşılacağı üzere, popüler kültürün bir ögesi olan müzik, asli özelliklerinin yanında politik bir karaktere bürünerek siyasi gelişmelerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Nye, bir bütün olarak popüler kültürün, yumuşak güç üreterek dış politikada başarıyla kullanılmasını Soğuk Savaş dönemindeki ABD politikaları bağlamında örneklendirerek aktarmaktadır. Bu dönemin ilk yıllarında Avrupa'ya yönelik olarak uygulamaya konulan Marshall Planı'nın başarısında yatırılan dolarlar kadar, Amerikan popüler kültürü ile iletilen fikirlerin de önemli katkısı olduğuna işaret etmektedir. Aynı

⁴⁶⁴ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.53

⁴⁶⁵ The Beatles, 60'lı yıllarda dünyada oldukça popüler olan bir İngiliz müzik grubudur.

⁴⁶⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.55

⁴⁶⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.55

şekilde, bu fikirlerin Avrupa'nın yeniden yapılanmasında ve bu bağlamda ABD'nin hedeflerini gerçekleştirmesinde oynadığı role dikkat çekmektedir.⁴⁶⁸

Soğuk Savaş'ın ABD lehine sonuçlanmasında sahip olduğu sert güç kadar yumuşak gücü de etkili olmuştur. Sert güç, Sovyetler Birliği'ni dışardan kuşatırken, yumuşak güç bu ülkenin sistemini içerden yıpratmıştır. ABD, kendi kültürünü yansıtan televizyon yayınları ve sinema ile 1989 yılında yıkımına başlanan Berlin Duvarı'nı çok daha önceleri aşmayı başarmıştır. Batı'nın değerlerini taşıyan kültür, Doğu Bloğu ülkelerini cezbetmiş ve bu durum sistemin çözülmesini hızlandırmıştır.⁴⁶⁹

Popüler kültür önemli bir yumuşak güç kaynağıdır ancak tek biçimli bir kaynak değildir. Bundan dolayıdır ki, bir toplumun belli kesimleri üzerinde olumlu bir tepkiye neden olabilirken, aynı toplumun başka bir kesiminde olumsuz tepkilere neden olabilmektedir. Söz gelimi Amerikan popüler kültürü İranlı gençlerin bir kısmı tarafından hayranlıkla karşılanıp cezbedici bulunurken, muhafazakâr yapıdaki başkalarını veya molla yönetimini rahatsız edebilmektedir.⁴⁷⁰ Bu nedenle de popüler kültürün her durumda ve her yerde yumuşak güce katkı sağlaması mümkün görünmemektedir.

Popüler kültürle daha çok geniş halk kesimlerine hitap edilirken, yüksek kültür olarak adlandırılan sanat, edebiyat ve eğitim faaliyetlerinin hedef kitlesi seçkinlerden meydana gelmektedir. Yüksek kültürün başka coğrafyalara taşınarak yumuşak güce dönüştürülmesinde birçok faktör rol oynamaktadır ancak bunların en önemlilerinden biri eğitim faaliyetleridir. Bu faaliyetlerin öneminin farkında olan ABD, bunu en iyi değerlendiren ülkelerden biridir. Nye, bu duruma vurgu yapan ifadelerinde her yıl yarım milyon yabancı öğrencinin Amerikan üniversitelerinden mezun olarak ülkelere döndüklerini belirtmektedir. Bu durum bir yandan Amerikan eğitim sisteminin dünya üzerindeki cazibesini gösterirken, diğer yandan Amerikan kültürünün dünyaya yayılma yollarından birine işaret etmektedir. Kendi ülkelerinde oldukça itibar gören bu öğrenciler, Amerikan fikirlerinin söz konusu ülke seçkinlerine ulaştırılmasında önemli bir role sahip olmaktadır. Dahası birçok ülke liderinin bizzat kendisinin veya çocuklarının ABD'de

⁴⁶⁸ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.54

⁴⁶⁹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.54,55

⁴⁷⁰ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.57

eğitim almış olması, bu fikirlerin en tepe noktalara kadar doğrudan tesir etmesine imkân sağlamaktadır.⁴⁷¹

Üst kültürün temas kurduğu insan sayısının az olması, onun sağladığı katkının değerini azaltmamaktadır. Eğitim faaliyetleri içerisinde bulunan kişilerin daha sonra bizzat yönetim kademelerine gelmeleri veya yönetimi etkileyecek pozisyonlarda yer almaları bu sayının azlığını önemsiz hale getirmektedir. Nitekim Nye, verdiği bir örnekle buna işaret etmektedir. 1958 yılında Kolombiya Üniversitesi'nde Amerikalı siyaset bilimci David Truman'la birlikte yaptıkları çalışmalardan oldukça etkilenen Rus politikacı ve tarihçi Aleksandr Yakovlev, sonraki zamanlarda Gorbaçov'u, takip ettiği liberal politikalar konusunda etkileyen isim olmuştur.⁴⁷²

Nye, eğitim faaliyetlerinin siyasi gelişmeler üzerinde ne kadar büyük etkisinin olduğunu eski KGB üst düzey yöneticilerinden Oleg Kalugin'in "Değişim programları Sovyetler Birliği için Truva Atı'ydı. Sovyet sisteminin çöküşünde büyük rol oynadı"⁴⁷³ sözleri ile ortaya koymaktadır. Bu örnekler ve sayıları çok daha fazla artırılabilen diğerleri, eğitim faaliyetleri vasıtasıyla doğrudan seçkin sınıfla temas kurulmasının yumuşak güç başarısını ne kadar artırdığını göstermektedir.

Üst kültürün içerisinde değerlendirilen eğitim faaliyetleri sadece başka ölkelerden öğrencilere üniversite kapılarının açılması ile sınırlı değildir. Kendi dilini ve kültürünü başka ölkelerde öğreten kültür kurumlarından, yine bu ölkelerde değerik kademelerde faaliyet gösteren eğitim kurumlarına kadar birçok yapılanma bu konu kapsamında yer almaktadır. Ancak üst kültür, eğitim faaliyetlerinin yanında sanat faaliyetlerini de kapsamaktadır. Nye, bu bağlamda tiyatro, müze ve opera gibi sivil sanatsal faaliyetlerin kültürün yayılmasında önemli bir role sahip olduğunu düşünmektedir.⁴⁷⁴

Kültür, daha önce de ifade edildiği gibi, Nye tarafından, bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünü olarak tanımlanmıştır. O, bu ifadede kapsamı oldukça geniş tutmuş ancak yumuşak güç kavramını ABD'yi merkeze alarak geliştirdiği için,

⁴⁷¹ Nye, "Soft Power and Higher Education", s.42

⁴⁷² Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.51

⁴⁷³ Nye, "Soft Power and Higher Education", s.44

⁴⁷⁴ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.50,51

kültürel öğeleri de Amerikan merkezli olarak ele almıştır. Bundan dolayı da kültürün yumuşak güce katkı sağlayacak olan ancak ABD için çok da önemli olmayan başka bir takım öğelerini pek dikkate almamıştır. Bu noktada kültür başlığı altında ağırlıklı olarak - buraya kadar sözü edildiği gibi- popüler Amerikan kültürü ve eğitim faaliyetlerini konu edinmiştir. Söz konusu olan Nye'ın geliştirdiği kavram olduğu için, burada da konular onun görüşleri ile sınırlı tutulmuştur.

2.3.3.2. Siyasi Değerler

Yumuşak gücü meydana getiren kaynaklardan bir diğeri olan siyasi değerler, bir ülkenin siyasi değerleri ve hükümet faaliyetlerinin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuçları itibariyle, yumuşak gücü zayıflatan veya artıran hükümet faaliyetleri iç ve dış politika olarak ikiye ayrılmaktadır. Siyasi değerler başlığı altında incelenen faaliyetler, esas olarak iç siyasetle ve de bu bağlamda yerel değerlerle ilgilidir.

Nye, -Amerikan merkezli yaklaşımında- bir ülkenin yumuşak gücüne kaynak teşkil eden siyasi değerleri daha çok insan hakları ve demokrasi kavramları bağlamında ele almaktadır. Ancak bu değerlerin söylem düzeyinde kalmasının bir çekicilik kaynağı teşkil edemeyeceğini, bunun yanında uygulamanın da gerekli olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁷⁵ Söylemle eylem arasındaki farklılıklar samimiyet ve güven noktasında olumsuz bir etkiye yol açarak yumuşak güce zarar vermektedir. Bu nedenle de yumuşak güce önem veren hükümetler, söylemleri ve icraatları arasında bir uyum sağlamalı ve tutarsız bir görüntü vermekten kaçınmalıdırlar. Diğer yandan unutulmamalıdır ki, siyasi değerlerin oluşumu her ne kadar iç siyasal gelişmelerin ürünü olmuş olsa da bu politikaların etkileri yerelle sınırlı kalmamaktadır. Artan iletişim imkânları ile birlikte yerelde alınan kararlar tüm dünyaya ulaşmakta ve hayranlık uyandıran yönleri ile yumuşak güce katkı sağlamaktadırlar. Ancak, bu durum sadece olumlu etkiler bağlamında düşünülmemeli, meşru görülmeyen ya da beğenilmeyen yereldeki kararların uluslararası alanda yumuşak gücü zayıflatacağı da dikkate alınmalıdır.

Bir ülkenin demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerlere sahip olması – ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi başka faktörlerle birlikte- o ülkeyi cazip hale getirmekte

⁴⁷⁵ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.59

ve söz konusu ülkeye dünyanın birçok ülkesinden insan göçünün yaşanmasına neden olmaktadır. İnsan göçü ifadesi ilk anda akla mültecileri getirmekte ve olumsuz bir algıya yol açmaktadır. Oysa bunun bir başka boyutunu beyin göçü meydana getirmektedir ve bu göç söz konusu ülkeye birçok bakımdan fayda sağlamaktadır. Ekonomik ve kültürel katkının yanında, bu insanlar vasıtasıyla yereldeki değerlerin geldikleri ülkelere olumlu ve doğru bir şekilde aktarılması yumuşak güç bakımından büyük önem taşımaktadır. Nye, 1998 yılını baz aldığı bir değerlendirmesinde ABD'deki Silikon Vadisi'nde ileri teknoloji alanında çalışan mühendislerden dörtte birinin Çinli ve Hintlilerden oluştuğuna dikkat çekerek ilk olarak ABD'nin cezbedici yönüne ve devamında bu bilgi aktarımının önemine vurgu yapmaktadır.⁴⁷⁶

Bir ülkenin sahip olduğu siyasi değerlerin yumuşak güce dönüşebilmesi için başkaları nezdinde hayranlık uyandırması gerekmektedir. Ancak bazı ülkeler için hayranlık oluşturan değerler, başka bazı ülkeler için aksi bir etkiye yol açabilmektedir. Nye bunu Amerika örneğinde bireycilik ve özgürlükler bağlamında ele almakta ve çoğu insan için bu değerlerin çekici bir nitelik arzettiğini ancak aynı değerlerin bazı kökten dinciler nezdinde ABD nefretine yol açtığını belirtmektedir.⁴⁷⁷ Dünya üzerinde 2002 yılında yapılan bir çalışma, aynı değerlerin farklı ülkelerde farklı tepkilere yol açtığını açık bir şekilde göstermektedir. Bu çalışmada, Afrikalıların üçte ikisi Amerika'nın demokrasi hakkındaki görüşlerine olumlu görüş bildirirken, Müslüman ülkelerde bu oran üçte bire düşmektedir.⁴⁷⁸

Siyasi değerlerden söz edildiğinde sadece genel olarak insan hakları ve demokrasi gibi evrensel değerler akla gelmemelidir. Bir ülkedeki suç oranları, iş güvenliği, boşanma oranları, ortalama yaşam süresi ve sosyal güvenlik imkânları gibi birbiri ile çok yakın olmayan alanlar da bu bağlamda değerlendirilmelidir.⁴⁷⁹ Bir ülkenin olumlu veya olumsuz bir imaja sahip olmasında bunların önemli bir etkisi bulunmaktadır. Örneğin sahip oldukları yumuşak güç açısından ABD ile Avrupa arasında bir kıyaslama yapıldığında uyguladığı idam cezasının ABD için olumsuz bir imaj oluşturduğu görülmekte,⁴⁸⁰ buna karşılık dini özgürlükler açısından Avrupa'dan daha iyi bir durumda olduğu ifade

⁴⁷⁶ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu*, s.63

⁴⁷⁷ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu*, s.60

⁴⁷⁸ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu*, s.61

⁴⁷⁹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu*, s.61,62

⁴⁸⁰ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu*, s.140

edilmektedir. Buradan, hukuki yaptırım yöntemlerinden dini özgürlüklere kadar pek çok konunun, bir ülkenin siyasi değerlerini meydana getirdiği ve bunların söz konusu ülkenin yumuşak gücünün artması ve zayıflaması üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁸¹

Hükümetlerin etkisi ve kontrolü bağlamında değerlendirildiğinde, yumuşak güç kaynağı olarak daha önce sözü edilen kültür ile siyasi değerler arasında bir fark olduğu görülmektedir. Hükümetler, siyasi değerlerin ortaya çıkmasında veya düzenlenmesinde - kültürün oluşumuna kıyasla- daha fazla söz sahibi olmaktadır. Bunun sonucu olarak, kültürel alanda değişimler daha yavaş gerçekleşirken, siyasi değerlerin değişimi daha kısa zamanda gerçekleşmektedir. Benzer şekilde, kültüre dayanan görüşler daha kalıcı bir imaj oluştururken, siyasi değerler daha değişken bir yapı arz etmektedir.⁴⁸²

2.3.3.3. Dış Politika

Yumuşak güç kaynaklarının tamamı, değişen şartlarla beraber değişime uğramaktadır. Bu nedenle yumuşak güç de statik değil, dinamik bir yapı arz etmektedir. Ancak Nye'in ortaya koyduğu söz konusu kaynaklar içerisinde en hızlı değişim göstereni dış politikadır. Dış politikanın yürütülmesi genel olarak devletin kontrolünde gerçekleştiği için bu alanda bir değişikliğin yapılması ve inisiyatif kullanılması daha kısa sürede gerçekleşmektedir.⁴⁸³ Bundan dolayıdır ki bir ülkenin yumuşak gücünün artırılması aşamasında hükümetlerin kullanabilecekleri en önemli kaynağın dış politika olduğu anlaşılmaktadır.

Bir ülkenin dış politikasının yumuşak güç kaynağı olabilmesi için o politikanın diğerleri tarafından meşru görülmesi gerekmektedir. Bu nedenle de dış politikada kullanılan araçlardan çok bu araçların nasıl ve hangi nedenlerle kullanıldığı daha çok önem kazanmaktadır. Nitekim Nye, 1999 yılında Kosovalıları korumak için NATO'nun Sırp güçlerine karşı BM kararı olmamasına rağmen gerçekleştirdiği saldırıların uluslararası

⁴⁸¹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.59-65

⁴⁸² Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.43

⁴⁸³ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 72

kamuoyunca takdir görmesinin yarattığı yumuşak güce dikkat çekmektedir.⁴⁸⁴ Bu saldırının BM onayı olmaksızın gerçekleştirilmesi uluslararası hukuk açısından tartışmalı bir durum yaratmıştır. Ancak bu saldırılar, Sırp katliamını önleme gerekçesiyle yapıldığı ve böyle algılandığı için uluslararası kamuoyunca meşru görülmüş ve neticede yumuşak güce olumlu katkı yapmıştır.

Bir ülkenin yürüttüğü dış politikanın yumuşak güç oluşturabilmesinin bir yolu da o politikanın uluslararası alanda ortak değerlere hitap ediyor olmasıyla ilgilidir. Uluslararası alanda evrensel değerler olarak genel anlamda kabul gören demokrasi ve insan hakları gibi kavramları destekleyen politikaların takip edilmesi bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Nye, birçok ABD başkanının bunun farkına vararak politikalar geliştirdiğini ve bu bağlamda demokrasi ve insan haklarını dış politikanın hedefi olarak belirlediklerini ifade etmektedir.⁴⁸⁵

Uluslararası kamuoyunun ortak değerlerinin yanında hassasiyet gösterdiği konulardan biri de insani değerlerdir. Deprem, sel, tsunami ve benzeri doğal afetlerin meydana geldiği veya açlık ve yoksullukla mücadele edildiği durumlarda bu insani değerler daha fazla ön plana çıkmaktadır. Uluslararası kamuoyunun hassas olduğu bu durumlarda yapılacak olan insani veya kalkınma yardımları gibi her türlü dış yardım yumuşak güç açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yardımların öneminden hareketle Nye, ABD'nin sahip olduğu kaynaklar itibariyle yardım yapan ülkeler sıralamasında istenilen yerde olmadığına dikkat çekmekte ve bunun, yumuşak güç adına büyük bir eksiklik olduğuna işaret etmektedir.⁴⁸⁶

Nye, bir ülkenin yumuşak gücüne etki eden dış politik yaklaşımlar içerisinde kullanılan üslubun çok önemli olduğunu ifade etmektedir. Takip edilen politikalar ne kadar doğru olursa olsun kullanılan söylemde tevazu değil de kibir hâkimse, bu politikaların istenilen sonuçlara ulaşması pek mümkün olmamaktadır. Nye, 2003 yılında 11 ülkede yapılan bir kamuoyu araştırması sonuçlarına göre ankete katılanların % 65'i ABD'yi kibirli bir süper güç olarak nitelendirmişlerdir. Bu kibirli imajı, ABD'nin yumuşak gücünün

⁴⁸⁴ Joseph S. Nye, "Soft Power and American Foreign Policy", **Political Science Quarterly**, 119(2), (2004), s.269

⁴⁸⁵ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s. 72

⁴⁸⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s. 66

erozyona uğramasında önemli bir rol oynamıştır. Öyle ki, ABD'ye verdiği destekle bilinen İngilizlerin bile bu dönemde ABD'nin kibirli söylemlerinden rahatsızlık duydukları gözlenmiştir.⁴⁸⁷

ABD, kibirli bir yaklaşımla yürüttüğü dış politikanın doğal bir sonucu olarak, uluslararası meselelerin çözümünde yalnız başına hareket etmeyi tercih etmektedir. Nye'in eleştirdiği bu politika tek yanlılık olarak tanımlanmakta ve bu yaklaşım ABD'nin yumuşak gücüne zarar vermektedir. ABD'nin başkalarını umursamadığı bu politik tutum, Avrupalılar tarafından Kuzey Kore'nin nükleer silahları ile eşdeğer bir tehlike olarak nitelendirilmektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin tek yanlı olarak attığı adımlarla uluslararası alanda aşınmaya başlayan yumuşak gücü arasındaki orantı, bu ikisinin arasında doğrudan bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Bundan dolayıdır ki Nye, bu bağlamda başkalarına da söz hakkı vermenin ve onları da sürece dâhil etmenin önemine vurgu yapmaktadır. Ona göre müzakereler ve alınan ortak kararlar bir ülkenin yumuşak gücünün geliştirilmesinde ciddi katkılar sağlamaktadır.⁴⁸⁸ Yine bu anlayış çerçevesinde uluslararası örgütlerle iyi ilişkiler kurmak da büyük önem taşımaktadır. Uluslararası örgütler, müzakerelerin yapıldığı ve kararların ortak alındığı platformlar olduğu için tek yanlı politikaların yarattığı olumsuz imajın ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Aynı şekilde, bu örgütlerle işbirliği içerisinde yürütülen politikalar uluslararası meşruiyet bağlamında önemli avantajlar sağlamaktadır.⁴⁸⁹

Bütün bu kaynakların yumuşak güç üretebilmesi, her şeyden önce karşı tarafa yönelik güven tesis edecek bir tutum sergilenmesini gerekli kılmaktadır. Güven vermeyen ve samimi bulunmayan politikalarla netice almak mümkün değildir. Bunun için de yerel politikalarla dış politika arasında bir uyum sağlamak ve tutarlılık göstermek gerekmektedir. İkisi arasındaki farklılık, ikiyüzlü bir politika anlamına geleceği için bu durum yumuşak güce olumsuz olarak yansımacaktır.⁴⁹⁰ Diğer yandan bir ülkenin yumuşak gücünden söz etmek için sözü edilen üç temel kaynağın bir arada bulunması bir zorunluluk değildir. Nitekim Norveç, özgün bir kültür ve siyasi değerlere sahip olmamasına karşılık dış politikada yürüttüğü arabuluculuk, dış yardım ve barışı koruma güçleri içerisinde yer

⁴⁸⁷ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 70,71

⁴⁸⁸ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 68-72

⁴⁸⁹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 70

⁴⁹⁰ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s. 140

alma politikası ile yumuşak güç bakımından önemli bir ülke konumuna gelmektedir.⁴⁹¹ Bu örnek, belirli bir politika çerçevesinde etkili şekilde kullanıldığında az sayıda kaynakla bile netice alınabileceğini göstermektedir.

2.4. Nye'in Yumuşak Güç Yaklaşımının Eleştirisi

Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramı uluslararası ilişkiler alanında kısa zamanda kabul görmüş ve geniş bir kitle tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, akademisyenler ve özellikle politika yapımcılar tarafından büyük ilgi ve beğeni ile karşılanan kavram, bu ilginin yanında bazı eleştirilere de maruz kalmıştır.

Nye'in geliştirdiği kavrama yönelik eleştirilerin başında, onun fazlaca Amerikan merkezli bir anlayışın ürünü olması yer almaktadır. Bu eleştiriye yapanlara göre Nye, kavrama sadece ABD hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından bakmakta ve tek yanlı bir anlayışla meseleye yaklaşmaktadır. Nye'in yazdıklarından ABD'nin, dünyanın geri kalanı ile bir etkileşime geçme ihtiyacı hissetmediği gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır.⁴⁹² Bunun paralelinde, yumuşak gücün çıkarıcı ve faydacı bir zihniyete sahip olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde, hedef olarak belirlenen toplumların ve ülkelerin, zayıf görümlü, işgale uğramış olarak resmedildiği ve bu bağlamda yumuşak güç kavramının kibirli bir görüntü verdiği belirtilmektedir. Bütün bunların ise uluslararası ilişkilerde pek de hoş karşılanmayan durumlar olduğu ifade edilmektedir.⁴⁹³

Birçok metinde gözlenen eleştiri, yumuşak güç kavramının teorileştirilememesi bağlamında yapılmaktadır.⁴⁹⁴ Nye'in, kavrama dair birçok eser vermiş olmasına rağmen onu teorileştirmede yetersiz kaldığı söylenmektedir.⁴⁹⁵ Bunun nedenleri de, yukarıda ifade edilen Amerikan merkezci yaklaşımda aranmaktadır. Nye'in, yumuşak gücün amacını, ABD'nin küresel liderliğinin devamı olarak düşünmesi ve bu minvalde eserler ortaya koyması, kavramın genel çerçevede ele alınıp bir teori haline gelmesine engel olmaktadır. Bu durum, yumuşak gücün kavramsal çerçevesinin tam anlamıyla oturtulamamış olmasının nedeni olarak da düşünülmektedir. Gittikçe, hemen birçok şeyin kavramın içine dahil

⁴⁹¹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s. 112

⁴⁹² Watanabe ve McConnell, a.g.e, s.xxiii

⁴⁹³ Muawad, a.g.e, s.255

⁴⁹⁴ Vuving, a.g.e, s.3

⁴⁹⁵ Gallarotti, a.g.e, s.25

edilmesi bu konuda bir karmaşa meydana getirmektedir.⁴⁹⁶ İşte bu ve benzeri eleştirileri getirenler, Nye'in yumuşak gücü ABD örneği üzerinden açıklama yoluna gitmiş olmasını buna sebep olarak göstermektedirler.⁴⁹⁷

Nye, yumuşak gücü, yazdığı birçok kitap ve makale ile açıklamaya çalışmıştır. Ancak bunu yaparken kavrama dair birden fazla tanımlama yapmış olduğu ve bazen de bu tanımlamaların bir birine tezat oluşturduğu şeklindeki eleştirilere maruz kalmıştır.⁴⁹⁸ Bu durum, kavramın etrafında bir belirsizlik halinin oluşmasına neden olmuş ve onun, akademik bir süzgeçten geçirilerek belirli bir çerçeveye oturtulamaması gibi bir durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Yumuşak güç kavramına getirilen eleştirilerden bir başkası da gücün sert ve yumuşak olarak keskin bir ayrıma tabi tutulması hususunda yapılmıştır. Bu eleştiriye getirenler bu iki güç çeşidinin katı ve esnemez bir ayrımla birbirinden ayrılmasının doğru olmadığını,⁴⁹⁹ sert ve yumuşak güç arasında gri alanların bulunduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁰⁰ Bu konudaki bir başka eleştiri konusu ise bu güç unsurlarının kullanılması noktasında dile getirilmiştir. Bunu yapanlar meseleye siyaset psikolojisi bağlamında yaklaşmışlar ve siyasi liderlerin yumuşak güç kullanma konusunda Nye'in öğütlediği gibi davranamayacaklarını söylemişlerdir. Onlara göre liderler, yumuşak güç kullandıklarında gevşeklikle itham edileceklerinden dolayı sert güç kullanmayı tercih edeceklerdir.⁵⁰¹

Yumuşak gücün ahlak dışı bir yönünün bulunduğu şeklindeki görüşler bir başka eleştiri konusu olmuştur. Onlar, bu kavramın temelinde var olan beyinleri, iradeleri ve tercihleri yönlendirmenin, ne derece yanlış olduğunu tartışmışlardır. Bu yönlendirmeler yapılırken maddi araçların kullanılmamış olmasının çok önemli olmadığını, zorlayıcı hitabet ve söylemsel tuzak olarak tanımladıkları yöntemlerin de çoğunlukla zorlayıcı olduklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde bu yapılanların, bireylerin özgürlüklerini kısıtladığını ve esasında bunun bir beyin yıkama faaliyeti olduğunu iddia etmişlerdir.⁵⁰²

⁴⁹⁶ Leslie H. Gelb, **Power Rules, How Common Sense Can Rescue American Foreign Policy**, New York: Harper, 2009, s.69

⁴⁹⁷ Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.100

⁴⁹⁸ Muawad, a.g.e, s.255

⁴⁹⁹ Watanabe ve McConnell, a.g.e, s.xix

⁵⁰⁰ Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.99

⁵⁰¹ Muawad, a.g.e, s.254

⁵⁰² Muawad, a.g.e, s.255

Bazıları meseleye daha farklı bir açıdan yaklaşarak esasında yumuşak güç adı verilen kavramın pek de önemli olmadığını söylemişlerdir. Onun, sadece değerlerin yaygınlaştırılmasından ibaret olduğunu, bu nedenle de bir güç çeşidi olarak kabul edilmesinin doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Kontrol edilemez olması ve dış politikanın hedeflerine uymaması gibi gerekçelerle de bu düşüncelerini desteklemeye çalışmışlardır.⁵⁰³

Samuel Huntington da meseleye benzer şekilde yaklaşmış ve yumuşak gücün ancak sert güce dayandığı ölçüde bir anlam ifade edeceğini belirtmiştir. Ona göre sert güç, yumuşak gücü şekillendirici bir etkiye sahiptir ve sert güç unsurlarında meydana gelen gelişmeler, beraberinde yumuşak gücün artmasına da vesile olmaktadır.⁵⁰⁴ Yumuşak gücün önemini yadsıyanların bir kısmı, bu konudaki düşüncelerine Japonya'nın durumunu delil olarak göstermektedirler. Onlar, Japonya'nın kültürel etkisinin Doğu ve Güneydoğu Asya'da yayıldığını, bu etkinin bir sempati oluşturduğunu ancak bu durumun Japonya'ya gerçek anlamda bir güç olarak geri dönüşünün olmadığını söylemektedirler.⁵⁰⁵

Bunların dışındaki eleştirilerden biri de Nye'in meseleye yaklaşım düzeyi ile ilgilidir. Bazıları, yumuşak gücün, fazlasıyla devlet merkezli bir anlayışın ürünü olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre bu kavram devlet dışı aktörlerin önemine yeterince yer vermemektedir.⁵⁰⁶ Bundan farklı olarak bazıları, yumuşak gücün dünya üzerinde kullanımının çok yaygın olamayacağını ifade etmektedirler. Onlara göre bunun nedeni, yumuşak güç kullanımının gelişen demokrasiler ve yeni teknolojilerin girişine müsait ülkeler için geçerli olmasıdır. Dünyanın genelinde böyle bir durum söz konusu olmadığı için yumuşak gücün etkisi de sınırlı olmaktadır.⁵⁰⁷

Nye'in geliştirdiği yumuşak güç kavramına dair yapılan başka bir takım eleştiriler ise yanlış anlamalara dayanmaktadır. Kaynaklarla davranışları aynı şeymiş gibi değerlendiren bazıları, meseleye sadece kaynaklar açısından yaklaşarak Nye'a yönelik

⁵⁰³ Muawad, a.g.e, s.252

⁵⁰⁴ Samuel Huntington, **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**, Simon and Schuster, 1996, s.118,119

⁵⁰⁵ Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.100

⁵⁰⁶ Watanabe ve McConnell, a.g.e, s.xix

⁵⁰⁷ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.54

eleştirilerde bulunmaktadır. Burada sorun, dayanak noktası olarak bir yanda davranışlar dikkate alınırken diğer yanda kaynakların esas alınmış olmasında yatmaktadır.⁵⁰⁸

2.5. Yumuşak Güç Kavramına Katkı Yapan Diğer Çalışmalar

Nye, ilk defa 1990 yılında adını koyduğu yumuşak güç kavramı ile ilgili birçok kitap ve makale kaleme almış ve ayrıca röportajlar gerçekleştirmiştir. Aradan geçen yaklaşık çeyrek asırlık zaman zarfında buraya kadar sözü edilen –haklı veya haksız bulunduğu- eleştirilerin bazılarına cevap vermiş ve bunları da dikkate alarak kavramı geliştirmiştir. Diğer yandan başka bazı akademisyenler de bu zaman içinde yumuşak güç konusunda yazılar yazmış ve kendi düşünceleri ile kavrama değişik boyutlarda katkılar sağlamıştır.

Yumuşak güce ilgi gösteren ve onu teorileştirme gayreti ile çalışmalar yapan isimlerden biri Güney Koreli uluslararası ilişkiler profesörü Geun Lee olmuştur. Lee, geliştirdiği yumuşak güç kavramı ile birlikte Nye’in, şiddet ve zorlama olmaksızın başkalarına etki edebilmeyi göstermesi bakımından uluslararası ilişkilerde yeni bir ufuk açtığını ancak bu saklı yönü ortaya çıkarmış olmasına rağmen kavrama teorik bir çerçeve kazandıramadığını iddia etmektedir. Onun yumuşak gücü, ABD’nin gücündeki anormallikleri tanımlamakta ve güç dönüşüm mekanizmalarını açıklamaksızın ülkelerin yumuşak güç kaynaklarını listelemekte kullandığını söylemektedir. Lee aynı şekilde Nye’in, yumuşak güç ve sert güç arasındaki farkı gösterdiğini ancak güç kaynaklarını güce dönüştürecek mekanizmayı anlatacak anlamlı bir teorik çerçeve ortaya koyamadığını düşünmektedir. Konuya ilişkin yazdığı yazılarla da bu alandaki eksiklikleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.⁵⁰⁹ Lee, Nye’in yaptığı gibi yumuşak gücü hassaten ABD bağlamında değil, orta büyüklükteki ülkeler için de geçerli olacak bir bakış açısıyla ele almaktadır.

Lee, politik hedeflerin gerçekleştirilebilmesine uygun olarak yumuşak gücü kabaca beş kategoriye ayırmaktadır. Bunların ilkinde, bir ülkenin barışçıl ve cezbedici imajı ile dış güvenliğini geliştirmesini ele almaktadır. Lee, buna, özellikle Japonya’nın İkinci Dünya

⁵⁰⁸ Vuving, a.g.e, s.4

⁵⁰⁹ Lee, a.g.e, s.207

Savaşı sonrasındaki barışçıl görüntüsünü ve Çin'in bugünkü durumunu örnek olarak sunmaktadır. Gerek Japonya'nın, gerekse Çin'in, sert güç kaynakları açısından gösterdikleri hızlı gelişmenin doğuracağı tehdit algısını önlemek adına barışçıl bir imaj oluşturma gayreti içerisinde olduklarını ifade etmektedir.⁵¹⁰

İkinci olarak, bir ülkenin dış ve güvenlik politikaları bağlamında diğerlerini harekete geçirebilmesinde yumuşak gücün gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Ekonomik yaptırımların ve dış müdahalelerin BM kanalıyla gerçekleştirilmesini örnek göstererek, bu kategorideki yumuşak gücün, kullanılacak sert gücün maliyetlerinin diğerleri ile paylaşılmasında katkı sağlayacağına işaret etmektedir.⁵¹¹

Üçüncü olarak, diğer ülkelerin düşünme tarzını ve tercihlerini değiştirme aşamasında yumuşak güce dikkat çekmektedir. Burada, ülkelerin geliştirdikleri kavram ve teorileri yayarak diğerlerini davranış değişikliğine yöneltmeleri anlatılmaktadır. Lee, Washington Konsensüsü, neoliberalizm ve küreselleşme gibi Aglo-Amerikan güçler tarafından yayılan kavramların yanında Japonların, uçan kazlar modeli ve Toyotaizm gibi kavramlarının da bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu kavramların yayılmasında ise uluslararası şöhrete sahip insanların önemli bir rol oynadığına işaret etmekte ve Nobel ödülü sahiplerini ve Bill Gates gibi ünlü yöneticileri buna örnek göstermektedir.⁵¹²

Lee, dördüncü olarak, farklı birimlerin meydana getirdiği bir ulusu ya da imparatorluk gibi yapıları bir arada tutabilmek için yumuşak güce ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Çünkü bu birlikteliği sağlayacak şiddet ve zorlama içeren yöntemler hem çok maliyetlidir hem de sundukları çözüm kısa sürelidir. Bu nedenle de birliğin devamı için ortak dilin geliştirilmesi ve ortak bir gelenek ve hayat tarzının ortaya konulması büyük önem arz etmektedir. Lee, Avrupa Birliği'nin ortak bir anayasa oluşturma çabalarını bu bağlamda değerlendirmektedir.⁵¹³

⁵¹⁰ Lee, a.g.e, s.207,208

⁵¹¹ Lee, a.g.e, s.208

⁵¹² Lee, a.g.e, s.208, 209

⁵¹³ Lee, a.g.e, s.209

Beşinci ve son olarak ise bir hükümetin yurt içi desteğinin veya liderin tabandaki tasvip derecesinin artırılması bağlamında yumuşak güce temas etmektedir. Sözü edilenlerin gerçekleştirilebilmesi için ulusal kahramanların yaratılması ve uluslararası spor yarışmaları vasıtasıyla vatanseverliğin ön plana çıkarılması gibi girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı şekilde liderin uluslararası toplantılarda ve konferanslarda olağanüstü bir performans göstermesi de aynı amaca hizmet etmektedir.⁵¹⁴

Lee, yumuşak güç kaynakları ile yumuşak gücün aynı şey olmadığını belirterek bu ikisi arasındaki ilişkinin tam olarak ortaya konulmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu ikisi arasındaki bağlantının *kaynak merkezli bir yumuşak güç teorisi* geliştirilmesi bağlamında çok önemli olduğunu ve bu teori sayesinde Nye'nin yumuşak güç kavramındaki tanımsal problemlerin çözülebileceğini ifade etmektedir.⁵¹⁵ O, yumuşak güç kaynaklarının varlığının, kendiliğinden bir yumuşak güç kullanımı meydana getirmeyeceğini söylemektedir. Buna verdiği örnekte, bir ülkenin sahip olduğu cezbedici kültürün, diğerlerinin hareketlerinde belirli bir yönde değişikliğe yol açmadıkça yumuşak güç anlamına gelmeyeceğine işaret etmektedir. Ona göre kaynaklar etkiye dönüşmedikçe yumuşak güç de uygulanmamış demektir. Onun ifadesiyle, yumuşak olmak, yumuşak güç olmak değildir.⁵¹⁶

Kaynaklara sahip olmakla yumuşak güç olmak arasındaki farka dikkat çeken bir başka isim, Türkiye'de yumuşak güç konusunda bilimsel eserler ortaya koyan az sayıdaki akademisyenden biri olan Tarık Oğuzlu'dur. Oğuzlu bunu, yumuşak güç olmakla yumuşak güce sahip olmak arasında önemli farklar bulunmaktadır şeklinde ifade etmektedir. Bu ikisinin karıştırılma nedeninin ise yumuşak güç kavramının uluslararası ilişkiler literatüründe farklı şekillerde tanımlanmasından kaynaklandığını belirtmektedir.⁵¹⁷ Kendisi bunları tanımlarken birincisini “dış politikanın uygulanması bağlamında kullanılan araçlar söz konusu olduğunda ortaya çıkan yumuşak güç”,⁵¹⁸ ikincisini ise “başka devletlerin çıkarlarını ve dış politika davranışlarını etkileme çerçevesinde söz konusu olan yumuşak

⁵¹⁴ Lee, a.g.e, s.209

⁵¹⁵ Lee, a.g.e, s.209

⁵¹⁶ Lee, a.g.e, s.210

⁵¹⁷ Tarık Oğuzlu, “Yumuşak Güç Olmakla Yumuşak Güce Sahip Olmak Arasında Türkiye”, **Protokol**, 1 (1), (2013), s.24

⁵¹⁸ Oğuzlu, “Yumuşak Güç Olmakla Yumuşak Güce Sahip Olmak Arasında Türkiye”, s.24

güce sahip olma durumu”⁵¹⁹ olarak ifade etmektedir. Yumuşak güç ilkinde bir tasvir sunarken, ikincisinde ilişkiyel bir durumu işaret etmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin yumuşak güç olup olmadığını kullandığı araçlara ve yöntemlere bakarak tespit etmek yeterli iken, yumuşak güce sahip olup olmadığını anlamak için başka ülkelerle olan ilişkilerinde söz konusu yumuşak gücün diğlerleri üzerinde bir davranış değışikliğine yol açıp açmadığına bakılmaktadır.⁵²⁰

Yumuşak güçle ilgili yazılan eserlerin birçoğunda var olan kaynaklarla yumuşak güç arasındaki ilişkiye Alexander L. Vuving de temas etmiştir. Vuving, yumuşak güç kavramının oldukça yaygın bir kullanım alanına kavuşmuş olmasının yanında, birçokları tarafından yanlış anlaşılmış olduğuna işaret etmektedir.⁵²¹ Bu yanlış anlamanın, kaynaklarla yumuşak gücün birbirine karıştırılmasından kaynaklandığını düşünen Vuving, bu anlayışın neticesinde yumuşak güçle, yumuşak güç kaynaklarının bir tutulduğunu söylemektedir. Askeri gücün hem bir zorlama, hem de cazibe yönünün olabileceği örneğinden hareketle aynı kaynağın hem yumuşak, hem de sert güç üretebileceğini söyleyen Vuving, kaynaklarla gücü eşdeğer gören bu anlayışın yanlışlığına dikkat çekmektedir.⁵²²

Vuving, Nye’in yaptığı yumuşak güç tanımına katılmakla birlikte eksik gördüğü bir noktada kendisi bir kelimele ilave yapmıştır. Nye’in, istediklerinizi başkalarının da istemesini sağlamak olarak ifade edebileceğimiz tanımına *kabul etmek* kelimesini eklemiştir. Bu ilave ile beraber yumuşak gücü, *istediklerinizin başkaları tarafından istenmesi veya kabul edilmesi* şeklinde yeniden tanımlamıştır.⁵²³ Bunun nihai olmasa da kullanışlı bir tanım olduğunu ifade eden Vuving aynı çalışmasında yumuşak gücü ortaya çıkaran etkenlerin neler olduğuyula da ilgilenmiştir. Yumuşak gücün cazibeden ileri gelmesi hasebiyle, cazibeyi nelerin oluşturduğunu kendisine soran Vuving, bunun cevabını yine kendisi vermiştir. Yumuşak güç üreten bu halleri üç ayrı başlıkta açıklayarak, bunları *benignity*(iyi kalplilik/iyicilik), *brilliance*(mükemmellik/etkinlik) ve *beauty*(cazibe) kelimeleri ile sembolleştirmiştir.⁵²⁴

⁵¹⁹ Oğuzlu, “Yumuşak Güç Olmakla Yumuşak Güce Sahip Olmak Arasında Türkiye”, s.24

⁵²⁰ Oğuzlu, “Yumuşak Güç Olmakla Yumuşak Güce Sahip Olmak Arasında Türkiye”, s.24

⁵²¹ Vuving, a.g.e, s.3

⁵²² Vuving, a.g.e, s.4

⁵²³ Vuving, a.g.e, s.5

⁵²⁴ Vuving, a.g.e, s.7

Vuving, *benignity*nin birçok şekli olabileceğini ifade ederek bunun, diğerlerine karşı cömert olmak, onlara yardım etmek, onları korumak ve desteklemek, onları dinlemek ve haklarına saygı duymak ve benzeri davranış şekilleri ile olabileceğini belirtmektedir. Bu davranış şekli karşı tarafta bir minnettarlık hissi ve sempati duygusu meydana getirmekte ve bu durum diğerleri nezdinde bir güven ortamı sağlayarak onları işbirliği yapmaya yöneltmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, *benignity*ye esas teşkil eden davranış şekillerinin ikili ilişkiler çerçevesinde değil, çok taraflı bir çerçevede gerçekleştirilmesidir. İkili ilişkiler çerçevesinde yapılan *benignity*, karşı tarafta bir borçluluk hissi yaratabileceğinden pek de iyi sonuçlara yol açmayabilecektir. Ancak bu, çok taraflı ilişkiler bağlamında gerçekleştirildiğinde söz konusu olumsuz durum ortadan kalkacak ve *benignity* yumuşak güç üretebilecektir.⁵²⁵

Vuving, ikinci olarak ele aldığı *brilliance* durumunun da uluslararası ilişkilerde kendini birçok şekilde gösterebileceğini belirtmektedir. Örnek olarak güçlü bir ordu, zengin ve canlı bir ekonomi, parlak ve göz alıcı bir kültür veya iyi yönetilen bir toplumu sayan Vuving, *brilliance*ın aynı zamanda bilimsel ve teknolojik gelişmişlik, askeri zaferler ve ekonomik başarılarla da geleceğine işaret etmektedir. *Brilliance*, karşı tarafta hayranlık yaratmakta ve bu da bir özenme ve taklit etme isteği doğurmaktadır. Bunun yumuşak güce dönüşmesinin yollarından biri, meydana getireceği yenilmezlik algısı iken, diğeri karşı tarafta oluşturacağı bir şeyleri aynı şekilde yapma ve taklit etme isteğidir.⁵²⁶

Vuving'in *beauty* olarak adlandırdığı durum ise paylaşılan değerler, idealler ve vizyonlar vasıtasıyla aktörlerin birbirlerine yakınlaşmasını anlatmaktadır. Aynı değerleri paylaşanlar arasında dostluk, güven ve işbirliği meydana gelmektedir. Bir devlet aynı değerleri paylaştığı diğerleri tarafından, o değerlerin temsilcisi olarak görüldüğünde bu durum yumuşak güce dönüşmektedir. Çünkü ortak değerleri temsil ettiği düşünülen kişinin söz konusu değerleri koruyacağı düşünülmekte ve bundan dolayı diğerleri tarafından rehber olarak kabul edilmesi mümkün olmaktadır.⁵²⁷

Güç/yumuşak güç konusunda çalışan ve bu alanda yazdığı eserlerle yumuşak güç kavramına katkı sağlayan akademisyenlerden bir başkası Giulio Gallarotti'dir. Gallarotti,

⁵²⁵ Vuving, a.g.e, s.9

⁵²⁶ Vuving, a.g.e, s.9

⁵²⁷ Vuving, a.g.e, s.11

Isam Yahia Al Filali ile beraber yazdığı bir makalesinde yumuşak gücün esas olarak iki ana kaynağının olduğunu ifade etmektedir. Bu kaynakların, yerel politikalar ve faaliyetler ile uluslararası politikalar ve faaliyetlerden meydana geldiğini belirterek onları da alt başlıklara ayırmaktadır. Bu ikili ayırım ve alt başlıklar tablo 5'te gösterilmektedir.

Nye'in yumuşak güç yaklaşımına getirdiği eleştirilerin yanında kendi fikirleri doğrultusunda katkı yapan isimlerden biri de kamu diplomasisi alanında birçok çalışması olan Javier Noya'dır. Noya, öncelikle yumuşak gücün dış politika üzerindeki önemli rolüne işaret etmekte ve bunun, toplumların demokratikleşmesi, eğitimin yaygınlaşması, yeni bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve küresel bilişim medyasındaki gelişmelerle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir.⁵²⁸

Tablo 5: Gallarotti ve Al Filali'ye Göre Yumuşak Güç Kaynakları⁵²⁹

Uluslararası	Yerel
Uluslararası sorunların çok taraflı çözümüne katkı sağlamak için gönüllü olmak, Uluslararası hukuka, normlara, rejimlere ve kuruluşlara saygı duymak, İşbirliğine güven duymak ve sorunların tek taraflı çözümünde isteksiz olmak, Uluslararası anlaşmalara ve taahhütlere riayet etmek	Kültür <ul style="list-style-type: none">• Sosyal bağlılık• Yaşam kalitesi• Fırsat/imkân• Hoşgörü• Yaşam tarzı• Kültürel değer Siyasi Kurumlar Fonksiyonları meşru olarak algılanan kurumlar ve politik çıktılar.

Nye'in sert ve yumuşak güç şeklinde yaptığı ikili ayrımı eleştiren Noya, meseleye kaynaklar bağlamında yaklaşarak askeri kapasitenin bile insani yardım gibi meşru görülen amaçlar için kullanıldığında yumuşak güç olacağına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda esas olanın algılar olduğunu, kaynağın niteliğinden ziyade nasıl algılandığının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Noya, Nye'in ulusların soyut birçok özelliğini yumuşak güç şemsiyesi altına dâhil ettiğini söylemektedir.⁵³⁰ Bunlarla birlikte kendisi de bir sert ve yumuşak güç ayrımı yaparak ikisi arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

⁵²⁸ Javier Noya, "The Symbolic Power of Nations", **Place Branding**, 2, (2006), s. 65,66

⁵²⁹ Giulio M. Gallarotti ve Isam Yahia Al Filali. "The Soft Power of Saudi Arabia", s.6, http://works.bepress.com/giulio_gallarotti/37, (15/06/2014)

⁵³⁰ Noya, a.g.e, s.54

Tablo 6: Noya'nın Sert ve Yumuşak Güç Ayrımı⁵³¹

Sert güç	Yumuşak güç
Zorlama	İkna, ideoloji
Somut, gerçeklik	İmaj, semboller
Ekonomik, askeri	Kültür, değerler
Dış kontrol	Kendi kendini kontrol
Bilgi	Güvenilirlik, saygınlık
Hükümet	Toplum
Doğrudan (hükümet tarafından kontrol edilebilir)	Dolaylı (kontrol edilemez)
Kasıtlı/isteyerek	Kasıtlı değil

Yumuşak gücün dünya üzerinde kısa zamanda yaygınlaşıp kabul görmesi, uluslararası alanda hangi ülkelerin bu anlamda daha fazla güç sahibi olduğu yönündeki tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için de yumuşak gücün sayılarla ifade edilebileceği endeksler meydana getirilmektedir. Kaynak merkezli bir yaklaşımla, yumuşak gücü ürettiği düşünülen birçok veri bu anlamda bir araya getirilerek bir endeks oluşturulmakta ve bu endeks bağlamında ülkelerin sahip oldukları yumuşak güçleri bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu anlamda önemli bir çalışma, uluslararası bir denetim ve danışmanlık hizmetleri firması olan Ernst and Young'ın yayınlamış olduğu endekstir.⁵³² Bu endekse göre yumuşak güç değişkenleri başlangıç itibarıyla üçe ayrılmaktadır. Bunlar, küresel doğruluk/dürüstlük, küresel entegrasyon ve küresel imajdır.⁵³³

Küresel imaj, bir ülkenin özellikle kültür ve benzeri faktörler vasıtasıyla oluşturduğu beğeni ve hayranlık düzeyine temas etmektedir. Küresel imaj ana başlığının altında beş ayrı alt başlık yer almaktadır. Bunlardan ilki medya ihracatıdır. Bununla kastedilen, bir ülkenin ihraç ettiği film, senaryo, müzik ve kitap gibi ürünlerdir. Bu kültürel ihracat, potansiyel bir yumuşak güç kaynağı olarak değerlendirilmektedir.⁵³⁴

⁵³¹ Noya, a.g.e, s.54

⁵³² Bu endeks, Ernst and Young'ın Moskova merkezli Skolkovo Enstitüsü işbirliği ile gerçekleştirdiği Bahar 2012 tarihli *Hızla Büyüyen Piyasalar Yumuşak Güç Endeksi*'dir.

⁵³³ "Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012", s. 7, [http://www.ey.com/publication/vwluassets/rapid-growth_markets:_soft_power_index/\\$file/rapid-growth_markets-soft_power_index-spring_2012.pdf](http://www.ey.com/publication/vwluassets/rapid-growth_markets:_soft_power_index/$file/rapid-growth_markets-soft_power_index-spring_2012.pdf), (27/05/2014)

⁵³⁴ "Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012", s.7

Bir ikinci alt başlık olimpiyatlarda gösterilen başarılı sonuçlardır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde Doğu ve Batı blokları arasında önemli bir yarış halini alan olimpiyatlar bugün için de yumuşak güç açısından önemini muhafaza etmektedir. Burada kazanılan madalyaların çokluğu diğer ülkeler nezdinde bir hayranlık duygusuna neden olmaktadır.⁵³⁵

Üçüncü başlık, kısaca TIME 100 olarak ifade edilen ve her yıl TIME Dergisi tarafından hazırlanan *dünyanın en etkili 100 insanı* listesidir. Bilimden sanata ve siyasete kadar farklı alanlarda uğraş veren bu insanlar, yer aldıkları liste ile ülkelerine itibar kazandırmaktadırlar. Bu itibar yumuşak güce dönüşerek ülkeye katkı sağlamaktadır.⁵³⁶

Dördüncü başlık en beğenilen şirketler listesidir. Bu başlık bir önceki en etkili insanlar başlığı ile benzerlik göstermekle birlikte burada söz konusu olan kişiler değil şirketlerdir. Fortune Dergisi her yıl en beğenilen şirketler listesi yayınlamaktadır. Bu listede adı geçen uluslararası şirketler dünyaya entegre olarak sahip oldukları popüler imajlarla kendi ülkeleri için önemli bir yumuşak güç haline gelmektedirler.⁵³⁷

Küresel imaj üst başlığı altında yer alan beşinci ve son alt başlık dil kayıtlarıdır. Burada anlatılmak istenen başka ülkelerin dillerini öğrenmenin sağlayacağı iletişim kolaylığı ve iki yönlü ortaya çıkacak etkileşimin meydana getireceği yumuşak güçtür.⁵³⁸ Bu bağlamda hareket eden Japonya, ülkesindeki yabancı öğrencilere kendi dillerini ve kültürlerini öğretmeleri için parasal destek sağlamaktadır.⁵³⁹

Endeksteki ikinci ana başlık küresel doğruluk/dürüstlüktür. Bu başlık altında genel olarak bir ülkenin etik ve moral değerlere bağlılığı söz konusu edilmektedir. Hukuka riayet, sosyal ve politik hak ve özgürlüklerin sağlanması bu başlık altında değerlendirilmektedir. Bu da kendi içinde dört alt başlığa ayrılmaktadır.⁵⁴⁰

Küresel dürüstlüğün alt başlıklarından ilki hukukun üstünlüğüdür. Bununla, bir ülkenin nasıl yönetildiği, hukukun ve bu bağlamda kurumların nasıl çalıştığı ele

⁵³⁵ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.7

⁵³⁶ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8

⁵³⁷ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8

⁵³⁸ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.7

⁵³⁹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarımın Yolu**, s. 111

⁵⁴⁰ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8

alınmaktadır. Yolsuzluk, suç ve şiddet oranları ve mahkemelerin nasıl işlediği bu konuda belirleyici olmaktadır. Söz konusu oranların yüksek olması ve mahkemelere güven duyulmaması yumuşak gücü olumsuz olarak etkilemektedir. Bu konuda Dünya Bankası'nın her yıl yayınladığı *Dünya Yönetişim Göstergeleri ülkelerin durumları hakkında bilgi vermektedir.*⁵⁴¹

Bu konudaki ikinci alt başlık özgürlük endeksidir. Bir ülkenin özgürlükler konusundaki tutumu ve siyasi yapısı, uluslararası alandaki saygınlığını etkilemektedir. Otoriter yönetim algısı oluşturan ve yine vatandaşlarının özgürlükleri ile ilgili kötü şöhrete sahip ülkeler bu endekste alt sıralarda yer almaktadır.⁵⁴²

Üçüncü alt başlık seçmen katılımıdır. Oy verme çağındaki nüfusun ne kadarının parlamento veya başkanlık seçimlerinde oy verme işlemine katıldığı, bir ülkenin uluslararası alandaki itibarına önemli oranda etki etmektedir. Katılımın düşük olması oy kullanma haklarının kullanılmaması anlamında değerlendirilebileceği için daha önceki özgürlükler ve hukukun üstünlüğü konularının bir benzeri olarak yumuşak güce olumsuz olarak yansımaktadır.⁵⁴³

Bu konudaki dördüncü ve son alt başlık karbondioksit salımıdır. Çevre sorunları son dönemde uluslararası ilişkilerde önde gelen meselelerden biri haline gelmektedir. Çevre sorunlarına duyarlı olan ve atmosfere salınan karbondioksitin azaltılması hususunda çalışmalar yapan ülkeler diğerlerinin takdirini kazanmakta ve bu da söz konusu ülkelere yumuşak güç olarak geri dönmektedir.⁵⁴⁴

Endekste ki üçüncü ana başlık küresel entegrasyondur. Bu başlık, bir ülkenin dünyanın geri kalanı ile olan bağlantısına vurgu yapmaktadır. Eğitim, turizm ve benzeri amaçlı insan hareketlilikleri ülkeler arasında iletişimi sağlamakta ve bu hareketlilik bir ülkeyi dünyanın geri kalanı ile bağlantılı hale getirmektedir. Küresel entegrasyon kendi içinde dört alt başlığa ayrılmaktadır.⁵⁴⁵

⁵⁴¹ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8

⁵⁴² “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8

⁵⁴³ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8

⁵⁴⁴ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.8,9

⁵⁴⁵ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.9

Küresel entegrasyonun ilk alt başlığı göçmenliktir. Bununla bir ülkede yaşayan ancak orada doğmamış olan insanlar anlatılmaktadır. Bir ülkeye yapılan göç, o ülkeye duyulan hayranlığı ve o ülkenin değerlerinin cazibesini göstermektedir. Bu nedenle de göçmen sayısının artması yumuşak gücün artması anlamına gelmektedir.⁵⁴⁶

İkinci alt başlık turizmdir. Turizm rakamları, bir ülkenin tarihine, kültürüne ve doğasına gösterilen ilgiyi ortaya koymaktadır. Bu rakamlarla yumuşak güç arasında bağlantı kurulmaktadır.⁵⁴⁷

Üçüncü alt başlık üniversite sıralamasıdır. Burada bir ülkenin sahip olduğu üniversiteler hem nitelik hem de nicelik bakımından değerlendirilmektedirler. Her yıl bu değerlendirmeyi yapan bir Dünya Üniversite Sıralaması yayınlanmaktadır. Bu sıralamada ülkenin üniversite yapısının uluslararası hale gelmesi büyük önem taşımaktadır. Gerek yurt dışına gönderdiği öğrenci sayısı, gerekse başka ülkelerden kabul ettiği öğrenci sayısı bu sıralamadaki yerini etkilemektedir.⁵⁴⁸

Bu konudaki son alt başlık İngilizce'dir. Küresel entegrasyonun yolu öncelikle dünyanın geri kalanı ile iletişim kurmaktan geçmektedir. Bugün itibariyle İngilizce küresel bir dil haline gelmiştir ve bu bağlamda diğer ülkelerle iletişim kurmanın temel aracı olarak görülmektedir. Uluslararası toplumla her alanda kurulacak ilişkide İngilizce önemli bir rol oynamakta ve bu nedenle İngilizce'ye hâkim olan topluluklar yumuşak güç bakımından avantaj sağlamaktadır.⁵⁴⁹

Ülkelerin sahip oldukları yumuşak güçleri değerlendirmek amacıyla -Ernst and Young'ın yaptığı çalışma kadar detaylı olmamakla birlikte- başka endeksler de geliştirilmektedir.⁵⁵⁰ Yaklaşık çeyrek asır bir geçmişi olan ancak özellikle son on beş yılda daha fazla ilgi görmeye başlayan yumuşak güç kavramına, hem bilimsel, hem de popüler çalışmalarda halen daha yüksek bir ilgi gösterilmektedir.

⁵⁴⁶ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.9

⁵⁴⁷ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.9

⁵⁴⁸ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.9

⁵⁴⁹ “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”, s.9

⁵⁵⁰ Bu alanda endeksler oluşturan başka saygın yayınlardan ikisi için bakınız. “The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power”, http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf, (01/07/2014); **Monocle**, 59(6), (2013)

Öte yandan Nye'in dışında, yumuşak güç konusunda burada sözü edilenlerden başka birçok isim daha çalışmalar yapmakta ve bunların her biri az ya da çok kavramın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Yumuşak güçle ilgili çalışmalarında Edwin L. Armistead gibi bazıları bilgiye vurgu yaparken,⁵⁵¹ Garry Jenkins gibi düşünürler insancılık/yardımseverliği (Philanthropy)⁵⁵² ve Joshua Kurlantzick gibiler de diplomasiyi⁵⁵³ ön plana çıkarmaktadırlar.⁵⁵⁴ Netice itibarıyla henüz yeni bir kavram olan yumuşak güç tartışılmaya devam etmekte ve bu çalışmalar ile birlikte gelişimini devam ettirmektedir.

2.6. Yumuşak Gücün İşleyişi ve Kamu Diplomasisi

Daha önce de ifade edildiği gibi yumuşak güç edildir ve diğer ülkeler kendiliğinden bu güçten etkilenmekte ve davranış değişikliğine gitmektedirler. Ancak bu ifadeden bir ülkenin hiçbir şey yapmadan beklemesinin yumuşak güç bağlamında yeterli olacağı şeklinde bir anlam çıkarılmamalıdır. Yumuşak güç kaynakları, önemli bir potansiyeli ifade etmektedir ancak bunların güce dönüştürülebilmesi için söz konusu kaynakları geliştirecek ve harekete geçirecek bir mekanizmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yumuşak gücün vasıtası⁵⁵⁵ ve önemli bir unsuru⁵⁵⁶ olan kamu diplomasisi bu noktada devreye girmektedir.

Uluslararası ilişkilerde güç kullanımında sertten yumuşağa doğru bir eğilimin ortaya çıkması, dayanağı yumuşak güç olan kamu diplomasisini de daha önemli hale getirmektedir. Hükümetler, diğer ülkelere ziyade o ülkelerin halklarını etkilemek için farklı birçok araç kullanarak potansiyel kaynakları harekete geçirmektedirler.⁵⁵⁷

⁵⁵¹ Edwin L. Armistead, **Information Operations: Warfare And The Hard Reality of Soft Power**, 1. Baskı, Washington DC: Brassey's, 2004

⁵⁵² Garry Jenkins, "Soft Power, Strategic Security, and International Philanthropy." **North Carolina Law Review**, (85), (2007)

⁵⁵³ Kurlantzick, a.g.e,

⁵⁵⁴ Steven B. Rothman, "Revising The Soft Power Concept: What Are The Means and Mechanisms of Soft Power?" **Journal of Political Power**, 4 (1), (2011), s.50

⁵⁵⁵ Sait Yılmaz, "Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak", **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, 1, (2012), s.201

⁵⁵⁶ Emine Akçadağ, "ABD'nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç", s.1 <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf>, (25/05/2014)

⁵⁵⁷ Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", s.95

2.6.1. Kamu Diplomasinin Tanımı ve Geçmişi

Kamu diplomasinin ne olduğuna ilişkin literatürde yüzden fazla tanım yapılmış olduğu görülmektedir.⁵⁵⁸ Bu kadar fazla tanımın ortaya çıkması, zaman içerisinde uluslararası ilişkiler alanında yaşanan önemli değişimlerin yanında, kamu diplomasisi yöntem ve amaçlarındaki farklılıklarla da bağlantılıdır. Ancak tanımlardaki ortak paydaları dikkate alarak kamu diplomasisini “bir devletin ulusal çıkar ve imajını korumak ve geliştirmek amacıyla, klasik diplomatik faaliyetlerine de destek olacak nitelikte, yabancı ülkelerin kamuoylarını, hükümetlerini, toplumsal yaşama katılan tüm kişi, kurum ve kuruluşlarını doğru içerikli enformasyon, kültür, bilim ve akla gelebilecek her türlü meşru yolla etkileme ve böylece barışı, dostlukları ve ülkeler arasında daha yakın ilişkileri kurmaya katkıda bulunması faaliyetleri”⁵⁵⁹ olarak tanımlamak mümkündür.

Kamu diplomasisi kavramını ilk defa 1965 yılında Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu’nun dekanı olan Amerikalı emekli diplomat Edmund Gullion kullanmıştır.⁵⁶⁰ Kavram, literatüre bu tarihte girmiş olmakla birlikte uluslararası ilişkilerde bu tarz uygulamalarla önceki yüzyıllarda da karşılaşmıştır. Başlangıç itibariyle genellikle on yedinci yüzyıla kadar uzatılan kamu diplomasisi faaliyetlerine, esas olarak Soğuk Savaş dönemi ile birlikte şahit olunmuştur.⁵⁶¹ İdeolojik temelli iki kutuplu yapının hakim olduğu dönemde propaganda kelimesinin olumsuz imajı nedeniyle Amerikan hükümeti tarafından onun yerine kamu diplomasisi (Public diplomacy) kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Ancak değişiklik sadece kavramın adında olmamış, içerik olarak da daha farklı bir yapıya kavuşturulmuştur. Örtülü propaganda yerine diğer ülke halklarıyla açık olarak iletişim kurmanın bir yolu haline getirilmiştir.⁵⁶²

Kamu diplomasisinde bilginin kaynağı bellidir ve doğruluğu kesindir. Oysa propaganda da durum böyle değildir. Doğruluğu kanıtlanmayan rivayetler ve dedikodular üretilerek propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. Nitekim CIA ve MOSSAD gibi

⁵⁵⁸ Gaye Aslı Sancar, **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012, s.83

⁵⁵⁹ Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012, s.227

⁵⁶⁰ Demir, a.g.e, s.13

⁵⁶¹ Meltem Bostancı, **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü Ve Önemi**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2012, s.40

⁵⁶² Sait Yılmaz. “Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak”, s.204

istihbarat örgütlerinin bu tarz yöntemleri sıklıkla kullandıkları bilinmektedir.⁵⁶³ Propagandada tam bir devlet kontrolü söz konusu iken, kamu diplomasisi arzettiği daha sivil bir yapı ile ondan ayrılmaktadır. Kamu diplomasisi tabirindeki *kamu* kelimesi İngilizce'deki *public* kelimesinin çevirisi olduğu için bir zihin karışıklığına yol açmaktadır.⁵⁶⁴ Buradaki kamu ifadesi devleti değil, esasında halkı, yani sivil yapıyı anlatmaktadır. Bu nedenle adından da anlaşılacağı üzere kamu diplomasisi, propagandanın farklı olarak bir yönüyle halklar arası ilişkiler faaliyeti olmaktadır. Propaganda izlenimi veren bilgiler güvenilir olmaktan uzaktır, bu nedenle de kamu diplomasisi faaliyetleri ile propagandayı birbirinden ayırmak gerekmektedir.

Uluslararası sistemde söz sahibi olmak isteyen birçok ülke kamu diplomasisinin önemini farkındadır ve bu konuda çalışmalar yapmaktadır. Bugün dünya üzerinde kamu diplomasisini en etkin kullanan ülke ABD'dir ancak bu konudaki kurumsal yapılar Avrupa'da daha önce ortaya çıkmaya başlamıştır. Fransa, henüz 1883 yılında Alliance Francaise'i kurarak⁵⁶⁵ kurumsallaşma yolunda ilk adımını atarken benzeri yapılaşmayı İngiltere, Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirmiştir.⁵⁶⁶ ABD, Başkan Wilson döneminde bazı girişimlerde bulunmuş olmakla birlikte iki savaş arası dönemde dünya politikalarından uzak durmayı tercih ettiği için bu alandaki faaliyetlere esas olarak İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında ağırlık vermiştir.⁵⁶⁷ Bunların dışında birçok ülke daha kurumsal yapılar meydana getirerek kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Birçok uygulama örneklerine Soğuk Savaş döneminde şahit olunan kamu diplomasisi, 11 Eylül Saldırıları ile beraber yeniden ve çok daha yaygın bir şekilde gündeme gelmiştir.⁵⁶⁸ Sert güç kaynaklarının varlığının her zaman çözüm olmayabileceği anlaşılınca yumuşak güç ve bu bağlamda yumuşak güç unsurlarına dayanan kamu diplomasisi önem kazanmıştır. Bugün itibarıyla çok farklı araçları kullanan ve geniş bir

⁵⁶³ Emine Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", s.2 <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, (30/05/2014)

⁵⁶⁴ Abdülkadir Varoğlu, "Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kuramsal Süreç", Ahmet Yalçınkaya ve Yeşim Özgen (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2013, s.6

⁵⁶⁵ Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", s.96

⁵⁶⁶ Sancar, a.g.e, s.235

⁵⁶⁷ Meltem Ünal Erzen, **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Derin Yayınları, 2012, s.61-69

⁵⁶⁸ Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, s.56

alanda faaliyet gösteren kamu diplomasisi gelinen aşamada yumuşak güç ile iç içe geçmiştir.⁵⁶⁹

2.6.2. Kamu Diplomasisinin Karakteri

Kamu diplomasisi, bir tarafın amacına hizmet edebileceği gibi, iki tarafın yararına olacak şekilde de uygulanmaktadır. “Amaç, karşılıklı anlayış yoluyla ülkelerin imajlarını düzeltmek olduğunda”⁵⁷⁰ bir işbirliğinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri iki tarafın da kazanç sağlayacağı bir kazan kazan ilişkisine dönüşmektedir. Nitekim Soğuk Savaş döneminde ABD ile Almanya arasındaki kamu diplomasisi faaliyetleri bu çerçevede gerçekleştirilmiş ve iki ülke birbirlerini güvenilir müttefikler olarak gösterebilmek için işbirliği yapmıştır. Kısacası, kamu diplomasisi faaliyetleri, yalnızca bir tarafın kazançlı çıktığı bir ilişki olarak görülmemelidir.⁵⁷¹

Güç uygulamalarında amaç karşı tarafın davranışlarında istenilen değişikliğin sağlanmasıdır. Buradaki karşı taraf hedef ülke, davranış değişikliğini yani politika değişikliğini yapacak olan da yöneticilerdir. Kamu diplomasisinden beklenen de nihayetinde bu politika değişikliğini gerçekleştirmeye katkı sağlamasıdır. Kamu diplomasisi bunu iki aşamada gerçekleştirmektedir. İlk aşamada hedef olarak belirlenen ülkenin kamuoyu etkilenmeye çalışılmakta, ikinci aşamada ise politikaların belirlenmesi sürecinde bu kamuoyunun kendi yöneticilerini etkileyerek yönlendirici olmaları beklenmektedir.⁵⁷² İki aşamada ortaya konulan bu faaliyetler de iki ana çerçevede gerçekleştirilmektedir. Bunlardan biri *devletten halka* yönelik iken, diğeri *halktan halka* yönelik bir iletişim olarak tanımlanmaktadır. Devletten halka yönelik yapılan faaliyetler kamu kurumları aracılığıyla gerçekleştirilirken, halktan halka yönelik yapılan faaliyetler STK’lar, üniversiteler, basın ve daha bunun gibi birçok vasıta yardımıyla hayata geçirilmektedir.⁵⁷³ Kamu diplomasisini yürütecek birden fazla mekanizmanın bulunması önemli bir zorluk doğurmaktadır. Devletin kontrolü dışındaki birçok farklı unsurun kamu diplomasisine etki ediyor olması bu zorluğun başlıca nedeni olarak görülmektedir. Ancak

⁵⁶⁹ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.223

⁵⁷⁰ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.50

⁵⁷¹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.116,117

⁵⁷² Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.222

⁵⁷³ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.224

hükümeti sponsor olarak gören ve kamu diplomasisini “sponsorun gerçekleşmesini istediği jeopolitik amaçlara ulaşılması için kamuoyunun üretilmesi”⁵⁷⁴ olarak tanımlayanlar bu konuda farklı düşünmektedir. Onlar, esas olanın hükümetin uygulamaları olduğunu beyan etmektedirler. Ancak bu düşünce, kamu diplomasisini propagandadan ibaret olarak görenlerin anlayışını yansıtmaktadır.⁵⁷⁵

Bilgi çağı olarak ifade edilen bu dönemde kamu diplomasisi araçları üzerinde devletin tam bir kontrol sağlaması mümkün görünmemektedir. Devlet organları ile birlikte birçok STK ve şirket de bu faaliyetlerin bir parçası haline gelmektedir. Ancak devlet dışı yapılar ve özellikle şirketler söz konusu olduğunda, bunların kazanç getirmeyen alanlarda faaliyet göstermesi ve uzun vadeli yatırımlara yönelmesi ihtimal dâhilinde bulunmamaktadır. Söz gelimi Sırpça ya da Paştu dilinde yapılacak bir yayının pazarda karşılığı yoksa bu dillerde bir televizyon yayını yapılmamaktadır. Bu durumlarda devreye hükümet girmekte ve kâr amacı gütmeyen ancak ülke menfaati için gerekli olan adımları atmaktadır.⁵⁷⁶ Ancak postmodern toplumlarda otoriteye şüpheyile yaklaşılmakta ve hükümetler genel anlamda güvenilmez bulunmaktadır. Bu nedenle de uygulanacak kamu diplomasisinin resmi kurumlar dışındaki yapılarla yürütülmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle hükümetin arka planda kalarak bu faaliyetleri STK’lar yardımıyla gerçekleştirmesi ve kendisini gizlemesi gerekmektedir.⁵⁷⁷ Nitekim birçok hükümet bunu yapmakta ve istihbarat teşkilatlarını ve örtülü ödenekleri kullanarak çoğu kere kendi varlıklarını gizlemektedir. Bu sayede kamu diplomasisi uygulamaları üzerindeki kontrollerini devam ettirmiş olmaktadır.⁵⁷⁸ Diğer yandan bazı kamu diplomasisi faaliyetleri hükümetler tarafından açık olarak yürütülmektedir. Esasında burada faaliyetlerin yürütülmesinde tarafsızlık görüntüsü verilerek bir illüzyon gerçekleştirilmektedir.⁵⁷⁹

Kamu diplomasisi uygulamaları yumuşak güce dayanmaktadır, bu nedenle de başarılı bir uygulama için yumuşak güç kaynaklarının mevcudiyeti büyük önem

⁵⁷⁴ Sancar, a.g.e, s.81

⁵⁷⁵ Sancar, a.g.e, s.81

⁵⁷⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.113

⁵⁷⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.113

⁵⁷⁸ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.114

⁵⁷⁹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.103

taşımaktadır. Pazarlamada “kötü görünen bir ürünü satamazsınız”⁵⁸⁰ şeklinde bir anlayış vardır ve bu bağlamda düşünüldüğünde başarılı bir kamu diplomasisinin yolunun yumuşak kaynakların gücüyle ilişkili olduğu görülmektedir. Yumuşak güç kaynaklarının mevcudiyetinin yanında bunların birbirleriyle uyumu da büyük önem taşımaktadır. Nasıl ki sert güç uygulamalarının yumuşak güce zarar vermesi mümkün ise, yumuşak güç kaynaklarından birindeki olumsuz durumun diğerlerini etkisiz hale getirmesi de mümkün olmaktadır. Söz gelimi meşru olmayan bir dış politika yürüten bir ülkenin, sahip olduğu cezbedici kültürle sonuç alması pek muhtemel görünmemektedir.⁵⁸¹ Bu durum, uygulanacak kamu diplomasisi faaliyetlerinin başarı şansını kaynaklar arasındaki uyumla bağlantılı hale getirmektedir.

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulama sahası için dost ya da düşman ülkeler şeklinde bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu faaliyetlerin düşman ülkeler nezdinde gerçekleştirilmesi kadar müttefik ülkeler nezdinde uygulanması da büyük önem taşımaktadır. Nitekim daha önce sözü edilen 1 Mart Tezkeresi’nde Türkiye’nin, müttefiki olan ABD’ye istediği izni vermemiş olması Türk kamuoyundaki olumsuz ABD algısı yüzünden olmuştur. Bu durum kamu diplomasisi faaliyetlerinin dost diye nitelenen ülkelere yönelik olarak da uygulanması gerektiğini göstermiştir.⁵⁸² Bununla birlikte bütün ülkelere karşı uygulanacak standart bir kamu diplomasisi yöntemi bulunmamaktadır. Her ülkenin kendi şartları dikkate alınarak bu yönde planlama yapılmalı ve uygulamaya geçilmelidir. Bir ülkeye yönelik faaliyetlere girişmeden önce “iletişime geçmek istediğimiz halkın kültürünü, tarihini, psikolojisini ve özellikle de dilini öğrenmek”⁵⁸³ başarılı bir kamu diplomasisi adına büyük önem taşımaktadır. Kamu diplomasisi iki yönlü bir iletişimi esas almaktadır. Etkili bir kamu diplomasisi için, konuşmak kadar karşı tarafı dinlemek de gerekmektedir. Çoğu zaman vaaz vermek şeklinde gerçekleşen nutuklar, hedef kitle üzerinde istenilen etkiyi yapmamaktadır.⁵⁸⁴

⁵⁸⁰ “Kaba Güç Yumuşak Gücü Zedelerse”, s.58

⁵⁸¹ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.102

⁵⁸² Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.105

⁵⁸³ Gifford Malone, **Political Advocacy and Cultural Communications: Organising The Nation’s Public Diplomacy**, Lanheim: University Of America, 1988, s. 12, Aktaran Akçadağ, “Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”, s.1

⁵⁸⁴ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.111

Kamu diplomasisinin kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilecek üç boyutu bulunmaktadır. Bunlardan en yakın zamanlı olanı günlük boyuttur. Burada, uluslararası gelişmelere ve krizlere hızlı bir şekilde karşılık verilmesi hedeflenmektedir.⁵⁸⁵ Bunun için de kamuoyuna yapılacak açıklamalar büyük önem taşımaktadır. Ancak iç kamuoyuna yönelik yapılan açıklamaların gelinek teknolojik gelişmelerle birlikte siyasi sınırlar dâhilinde kalmayacağı düşünöldüğünde, bu açıklamaların uluslararası kamuoyunda nasıl algılanacağı da dikkate alınmalıdır. İçerde fayda sağlayacağı düşünölen bir konuşmanın, dışarda olumsuz düşünelere yol açabileceği unutulmamalıdır. İkinci boyut bir yıllık bir süreyi hedefleyen ve basit temaların oluşturulduğu reklam kampanyaları benzeri stratejik iletişimlerdir. Burada, bir yıl içerisinde gerçekleştirilecek olan sembolik olaylar ve iletişimler planlanmaktadır.⁵⁸⁶ Üçüncü boyutta ise uzun vadede gerçekleştirilecek faaliyetler yer almaktadır. Bunlar burslar, değişim programları, staj ve benzeri eğitim faaliyetleri olarak sıralanmaktadır.⁵⁸⁷

Teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası aktörlerde bir çeşitlilik yaşanmaktadır. Önceleri sadece devletlerin söz sahibi olduğu bu alanı artık onlarla birlikte yeni başka aktörler de paylaşmaktadır. Bu çeşitlilik bir uluslararası politika aracı olan kamu diplomasisi alanında da gözlenmektedir. Bugün itibariyle devlet dışında birçok aktör kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde aktif olarak yer almaktadır. Bu bağlamda, STK'lar, üniversite ve diğer okullar, kanaat önderleri, iç kamuoyu, medya ve haber ajansları, özel sektör ve küresel işletmeler, uluslararası örgütler ve baskı grupları başlıca devlet dışı kamu diplomasisi aktörleri olarak sıralanmaktadır.⁵⁸⁸

2.6.3. Kamu Diplomasisi Uygulama Alanları ve Araçları

Kamu diplomasisinin en yaygın olarak kullanıldığı alan költürdür. Hatta bazı ölkelerde bu alandaki uygulamalar, kamu diplomasisinden bağımsız olarak değerlendirilmekte ve költür diplomasisi adı ile anılmaktadır. Ancak farklı bir adlandırma olsa da neticede amaç ve yöntem aynıdır ve bu da bir kamu diplomasisi alanıdır.⁵⁸⁹ Költürün kamu diplomasisi içerisindeki önemli rolün farkında olan birçok ölkö bu alanda

⁵⁸⁵ Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, s.223

⁵⁸⁶ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.108,109

⁵⁸⁷ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.109

⁵⁸⁸ Erzen, a.g.e, s.91-108

⁵⁸⁹ Sancar, a.g.e, s.167

kurumsallaşmaya giderek kendi kültürünü dünya üzerinde yaymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda İngiltere British Council, Almanya Goethe Enstitüsü, Japonya Japan Foundation,⁵⁹⁰ Polonya Adam Mickiewicz Enstitüsü, Hindistan Kültürel İlişkiler Konseyi, Çin Konfüçyüs Enstitüsü ve Türkiye Yunus Emre Enstitüsü⁵⁹¹ ile bu kültürel diplomasi mücadelesinde yerini almaktadır.

Kültürel diplomasinin en önemli iki ögesi eğitim ve dildir. Dil vasıtasıyla diğerleri ile iletişime geçmek mümkündür ve bu nedenle de ülkeler kendi dillerini yaymak için büyük çaba göstermektedir. Yukarıda sözü geçen kurumların en önemli misyonu dilin yurt dışında öğretilmesi ve bu sayede kültürün taşıyıcısı haline getirilmesidir. Eğitim faaliyetleri de bu anlamda tamamlayıcı bir unsur vazifesi görmektedir. Kültürel diplomasinin dayanağını, kültürleri birbirlerine yakın olan ülkeler arasında siyasal etkileşimin daha kolay olacağı düşüncesi oluşturmaktadır. Bu nedenle de bir devlet etkilemeye çalıştığı hedef ülke ile kültürel alanda yakınlaşmaya çalışmakta ve arada iki yönlü bir kültürel ilişki kurulmaktadır.⁵⁹²

Kültürel alandaki önemli ancak uzun vadede etkisi gösteren bir uygulama eğitim faaliyetleridir. Eğitim faaliyetleri bağlamında uygulanan değişim programları başka halklarla ilişkiler ve olumlu imaj oluşturma anlamında önemli rol oynamaktadır.⁵⁹³ İnsanlar arası etkileşimde yüz yüze iletişim en etkili yoldur ve değişim programları da bu imkânı sağlamaktadır.⁵⁹⁴ Burslarla desteklenen bu programlar sayesinde ev sahibi ülke, kendi kültürüne ve değerlerine sempati ile bakan insanlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Nitekim Margaret Thatcher, Nicolas Sarkozy, Ehud Olmert ve Hamid Karzai gibi kendi ülkelerini yönetmiş liderler bu ve benzeri programlar dahilinde ABD’de eğitim almışlardır.⁵⁹⁵ İkinci Dünya Savaşı’nda birbirleriyle savaşmış olan Fransa ve Almanya savaş sonrası dönemde iyi ilişkiler kurma noktasında değişim programlarından faydalanmışlardır. 1997 yılına kadar olan dönemde yaklaşık beş milyon öğrenci bu değişim programlarında yer almıştır.⁵⁹⁶ Seksen yıllık süre içerisinde üç kere savaşan bu iki ülkenin

⁵⁹⁰ Sancar, a.g.e, s.175,176

⁵⁹¹ Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, s.228

⁵⁹² Sancar, a.g.e, s.171,172

⁵⁹³ Erzen, a.g.e, s.129

⁵⁹⁴ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.111

⁵⁹⁵ Sancar, a.g.e, s.173

⁵⁹⁶ Sancar, a.g.e, s.175

işbirliği içerisinde AB projesini başlatarak bugünlere getirmesinde muhtemeldir ki bu faaliyetlerin önemli bir katkısı olmuştur.

Sanatsal faaliyetler kültür diplomasisi içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Özellikle sinema ve müzik alanında ABD'nin başarılı bir kamu diplomasisi yürüttüğü gözlenmektedir. Amerikan yaşam tarzının dünyaya yayılmasında Hollywood film endüstrisi önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca Hindistan'daki Bollywood ve Çin sinema sektörü de son yıllarda büyük atılım göstermektedir.⁵⁹⁷ Sinema sektörünün yanında televizyon programları ve dizileri de önemli kültür taşıyıcıları haline gelmektedir. İhracatı yapılan diziler bir yandan ticari anlamda katkı sağlarken, diğer yandan kültürün yayılmasına vesile olmaktadır. Sergiler, konserler ve tiyatro faaliyetleri de bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Kültürel ilişkilerin bir başka yönünü sportif faaliyetler oluşturmaktadır. Değişik kategorilerde yapılan uluslararası sportif etkinlikler toplumlar arasındaki etkileşime büyük katkı sağlamaktadır.⁵⁹⁸ Diğer yandan bu tip etkinliklerin yapıldığı organizasyonlara ev sahipliği yapmak önemli bir prestij kaynağı haline gelmektedir. Bu nedenle de olimpiyatlar ve benzeri büyük organizasyonlara ev sahipliği yapma noktasında ülkeler arasında önemli bir rekabet yaşanmaktadır. Ticari anlamda da getirisi olan bu organizasyonlar, yumuşak gücü artırmanın bir vesilesi olarak görülmektedir. Nitekim 2008 yılında yapılan olimpiyatlara Çin'in ev sahipliği yapması bu bağlamda değerlendirilmektedir.⁵⁹⁹ Ayrıca müsabakalarda alınan madalyalar ve kupalar da ülkenin itibarı anlamında önem taşımaktadır.

Din, uluslararası ilişkilerde her dönem etkili olmuş ve bu etkisini halen daha devam ettirmektedir. Kültürel ilişkilerin bir parçasını meydana getiren din, kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir.⁶⁰⁰ Dünyadaki birçok ülkede laik sistem hâkim olsa da din, toplumlar üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Nitekim laik düşüncenin egemen olduğu Avrupa'da, Papa'nın önemli bir nüfuza sahip olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda bugünkü dünyada tarihi ve siyasi nedenlerle bazı ülkelerin

⁵⁹⁷ Erzen, a.g.e, s.136

⁵⁹⁸ Erzen, a.g.e, s.139-142

⁵⁹⁹ Demirtepe ve Özertem, a.g.e, s.103

⁶⁰⁰ Sancar, a.g.e, s.178-180

teostratejik anlamda daha avantajlı bir pozisyona sahip oldukları görülmektedir. Dinin toplumlar üzerindeki etkisini dikkate alan bazı ülkeler mezhepsel/dini unsurları harekete geçirmekte ve kendilerine bir etki sahası oluşturmaktadırlar. Bunun gerçekleştirilmesinde başka birçok faktörün yanında dini önderler önemli rol oynamaktadırlar.

Teknolojik gelişmelerin de sağladığı katkı ile birlikte bugün kamu diplomasisinde medya çok önemli bir yer işgal etmektedir. Gazete, radyo ve televizyon gibi araçlardan meydana gelen geleneksel medya ile internetle ortaya çıkan yeni medya bir bütün olarak medya başlığında değerlendirilmektedir. Teknolojik gelişmeler paralelinde gazeteler, radyolar ve televizyonlar kamu diplomasisinin en önemli araçları olmuşlardır. Dünyada söz sahibi olma iddiasındaki ülkeler bunun uzun yıllar önce farkına varmış ve uluslararası yayın yapan radyo ve televizyonlar kurmuşlardır. İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı ertesinde kurduğu BBC⁶⁰¹ ile yakaladığı başarı diğer ülkeler için de emsal teşkil etmiştir. Zimbabwe cumhurbaşkanlarından birinin kendisi ile yapılan bir söyleşide güne nasıl başlarsınız sorusuna *önce radyoyu açar, BBC'yi dinlerim*⁶⁰² şeklinde cevap vermesi bu konunun önemini göstermesi bakımından güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Uluslararası toplum kendi ülkesi dışındaki gelişmeleri bu uluslararası yayınlar vasıtasıyla öğrenmiş ve olaylara yayıncının penceresinden bakmak durumunda kalmıştır. Nitekim 1991 yılındaki Körfez Savaşı'nı dünya CNN ve BBC'den takip etmiş ve bu kanallar Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesini dünyaya Iraklıların düşüncesiyle eski vilayetlerini geri alma niyeti değil, Kuveyt'in işgali olarak yansıtmışlardır. Ancak sonraki dönemlerde meselelere farklı perspektiften bakan başka televizyon kanalları ortaya çıkınca BBC ve CNN'in zihniyet anlamındaki yayın tekeli ortadan kalkmış ve bir çeşitlilik sağlanmıştır. Bu çeşitliliğin yansımasının bir örneği, 2003 yılında Irak'ın işgali sırasında CNN'in *koalisyon birlikleri ilerliyor* ifadesini Katar merkezli uluslararası yayın yapan El Cezire televizyonununun *işgalci birlikler ilerliyor* şeklinde kullanmasında görülmüştür.⁶⁰³ Aynı olayın iki farklı perspektifle verilmesi bu tür yayınların uluslararası toplumun düşüncelerinin şekillenmesinde ne derece önemli rol oynadığı göstermektedir.

⁶⁰¹ BBC, 1922 yılında British Broadcasting Company adıyla özel teşebbüs olarak kurulmuş ancak 1925 yılında tasfiye olmuş ve onun yerine 1927 yılında British Broadcasting Corporation adıyla bir kamu kuruluşu olarak varlığını sürdürmüştür. <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/79946/British-Broadcasting-Corporation-BBC>, (28/05/2014)

⁶⁰² Varoğlu, a.g.e, s.8

⁶⁰³ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.59

Başlangıç tarihi daha eski olmakla birlikte iki binli yıllardan itibaren geniş kitlelerce kullanılmaya başlanan internet son dönemde en etkili kamu diplomasisi araçlarından biri haline gelmiştir. Her geçen gün daha fazla insana ulaşır hale gelmesi, çok daha hızlı ve birebir ilişkiye imkân sağlaması onu geleneksel medyanın önünde daha avantajlı bir konuma taşımıştır. Teknolojik gelişmelerle birlikte bilgiye ulaşım çok daha kolay ve ucuz hale gelmiş, bu da bilgi patlamasına yol açmıştır. Bilginin bolluğu ilginin azalmasına yol açmış ve bolluk paradoksu adı verilen bir durum ortaya çıkmıştır.⁶⁰⁴ Bu durumda çok sayıda bilginin içerisinden bir kısmını ayıklayarak insanlara sunan editörlük ve benzeri işi yapan insanlar büyük önem kazanmıştır.⁶⁰⁵ Kamu diplomasisi çerçevesinde bu işi yapan insanlar, bilgi bolluğu içerisinden oluşturmak istedikleri algıya hizmet edecek olanları süzgeçten geçirmekte ve insanlara sunmaktadırlar. Yumuşak gücün unsurlarından biri gündemi belirlemektir. Konuşulması istenen bilgilerin ön plana çıkarılması ve görülmesi istenmeyenlerin arka plana itilmesi gündemin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu iş kamu diplomasisi çerçevesinde belli bir strateji dahilinde yapıldığında ülkenin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır.

Kamu diplomasisi alanında internetle birlikte yaşanan en önemli gelişme sosyal medya adı verilen ve bireylerin birbirleriyle doğrudan bilgi, belge, haber, fotoğraf, ses dosyası ve görüntüyü zaman ve mekân sınırlaması olmadan paylaşmasına imkân sağlayan iletişim şekli⁶⁰⁶ olmuştur. Sosyal medya, son dönemde kamu diplomasisi faaliyetlerinde operasyonel olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁰⁷ Sosyal medyanın gücü ve bu bağlamda ne kadar önemli olduğu son dönemde yaşanan Arap Halk Hareketleri'nde açık bir şekilde görülmüştür. Bu hareketlerin başlamasında⁶⁰⁸ ve yayılmasında sosyal medya büyük rol oynamıştır. Öyle ki, bu durum için kullanılan *Facebook Devrimi* ya da *Twitter Devrimi* gibi ifadeler sosyal medyanın oynadığı rolü açıkça ortaya koymuştur.⁶⁰⁹ Sosyal medyanın rolü sadece söz konusu Arap Halk Hareketleri ile sınırlı kalmamış, bu duruma, yakın

⁶⁰⁴ Joseph S. Nye, "The Information Revolution and American Soft Power", *Asia-Pacific Review*, 9 (1), (2002), s.68

⁶⁰⁵ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.106

⁶⁰⁶ Z. Beril Akıncı Vural ve Mikail Bat, "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma", *Journal Of Yasar University*, 20(5), (2010), s. 3351

⁶⁰⁷ Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.19

⁶⁰⁸ Tunus'ta olayların başlamasına sebep olarak gösterilen seyyar satıcı Muhammed Bouazizi'nin kendini yakma eyleminin bir benzeri üç ay öncesinde yapılmış ancak gündem oluşturmamıştır. Bouazizi'nin eylemi ise görüntü kaydı olarak Facebook'a yüklenerek servis edilmiştir. Sait Yılmaz, *Akıllı Güç*, s.159

⁶⁰⁹ John G. Browning, "Democracy Unplugged: Social Media, Regime Change, And Governmental Response In The Arab Spring", *Michigan State International Law Review*, 21 (1), (2013), s.65

zamanlarda birçok ülkede gerçekleşen toplu sokak eylemlerinde ve gösterilerde şahit olunmuştur.

Amerika merkezli sosyal medya kuruluşlarının uluslararası ilişkilerde oynadığı bu etkin rol ve sınır tanımaz özelliği dünyadaki bazı ülkelerde tedirginlik yaratmakta ve bu ülkeler genel anlamda internet kullanımına karşı tedbir alma ihtiyacı hissetmektedir. Bu bağlamda internet için, Amerikan emperyalizminin yeni Truva Atı benzetmesi yapılmaktadır. İnterneti etkili bir şekilde kullanan ABD, internet eşittir demokrasi yaklaşımı ile internet üzerindeki sınırlamalara karşı çıkmaktadır.⁶¹⁰ Bu sınırlamaların özgürlük karşıtlığı ve otoriterlik anlamına geldiğini söyleyen ABD, bu söylemlerle kendisini özgürlüğün savunucusu olarak göstermekte ve söz konusu ülkeleri itibarsızlaştırmaktadır.

Devletlerle birlikte, sivil toplum kuruluşlarından terör örgütlerine kadar birçok aktör sosyal ağlardan yararlanmaktadır. Erişimin kolay ve ucuz olması hasebiyle kullanan insanların sayısının her geçen gün artması,⁶¹¹ uluslararası topluma sesini duyurmak ve onu manipüle etmek isteyen her aktör için bu ağları çok önemli kılmaktadır. Siyasi sınırlarla sınırlandırılmaz olması da önemini artırmaktadır. Bu özellikleri, üye toplamak ve seslerini dünyaya duyurmak adına terör örgütlerine eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte başta CIA olmak üzere istihbarat örgütleri de sosyal ağlardan fişleme,⁶¹² istihbarat toplama⁶¹³ ve manipülasyon amacıyla etkili bir şekilde yararlanmaktadır. Geline aşamada sosyal medya, kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biri haline gelmektedir.

Bir bütün olarak medya yoluyla kurulan iletişim kamu diplomasisi için çok önemlidir ancak bu durum daha önce sözü edilen yüz yüze iletişimin ihmal edilmesi anlamına da gelmemelidir. Spor, sanat, edebiyat ve benzeri alanlarda şöhret sahibi olan

⁶¹⁰ Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, s.43

⁶¹¹ Birleşmiş Milletler'e bağlı Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ITU'nun yaptığı açıklamaya göre 2014 yılı itibariyle dünyada 3 milyar kişinin internet erişimi olacaktır. "İnternet Kullanıcı Sayısı 3 Milyar Olacak", <http://www.amerikaninsesi.com/content/internet-kullanici-sayisi-3-milyar-olacak/1909054.html>, (04/05/2014), 2014 yılı rakamları ile Twitter'in dünyada 240 milyon üyesi vardır. Can Mumay, "Twitter'in Milyon Dolarları Uçacak", 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26052905.asp>, (04/05/2014), Facebook'un ise 2014 yılı rakamlarına göre 1 milyardan fazla kullanıcısı vardır. <http://www.milliyet.com.tr/facebook-kullanicilari-teknoloji-1878376/>, (04/05/2014)

⁶¹² "ABD Facebook'tan Fişliyor", <http://www.gazetevatan.com/abd-facebook-tan-fisliyor-643506-dunya/>, (05/06/2014)

⁶¹³ "Facebook Ortam Dinlemesi Yapıyor", http://www.zaman.com.tr/gundem_facebook-ortam-dinlemesi-yapiyor_2222921.html, (05/06/2014)

insanlar toplumlar üzerinde oldukça etkilidir. Bu insanlar gerek eylemleri, gerekse söylemleri ile her zaman gündemin ilk sıralarını işgal etmektedirler. Bu nedenle söz konusu bu insanların kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir parçası olarak başka ülkelere gönderilmesi ve istenilen mesajların bu kişiler vasıtasıyla ulaştırılması büyük önem taşımaktadır.

Kamu diplomasisinin faaliyet alanı oldukça geniştir ve ekonomi ile ilgili konular da bu faaliyet alanı dâhilindedir. Ekonomi ile bağlantılı olan uluslararası dış yardımlar yumuşak gücün bir unsurudur ve kamu diplomasisinin ilgi alanı içerisindedir. Bir ülkenin başka bir ülkeye yaptığı gerek acil insani yardımlar, gerekse kalkınma yardımları genel olarak insani diplomasi olarak değerlendirilmektedir.⁶¹⁴ İnsani diplomasi bir ülkenin hem yardım yaptığı ülke nezdinde, hem de uluslararası alandaki itibarının artmasında önemli rol oynamaktadır. Bu sayede dünyaya yardımsever ve barışçıl bir ülke görüntüsü sunulmaktadır. Yapılan yardımlar her ne kadar insani amaçlarla yapılmış olsa da, bu yardımlar dış politika açısından önemli kazançlar sağlamaktadır.⁶¹⁵

Kamu diplomasisi bir yumuşak güç aracıdır ve bununla, çok farklı konularda çok farklı vasıtalarla netice alınmaya çalışılmaktadır. Her ülkenin yumuşak güç potansiyelleri farklıdır ve bu nedenle bunları pazarlayacak olan kamu diplomasisi de her ülkede farklılık göstermektedir. Aynı şekilde, hedef olarak belirlenen ülkelerin özellikleri de birbirinden farklıdır ve onlara karşı geliştirilecek kamu diplomasisi yöntem ve araçları da farklı olmak zorundadır. Netice olarak –daha önce de ifade edildiği gibi- her hal ve şartta geçerli olan standart bir kamu diplomasi modeli bulunmamaktadır. Ülkeler, kendilerinin ve hedef olarak belirledikleri ülkelerin özelliklerini dikkate alarak uygun yöntem ve araçları belirlemelidir.

⁶¹⁴ T.C. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü , “Acil insani yardımlar sıralamasında dünyada 4. sıraya çıkan Türkiye, 100’den fazla ülkeye yardım eli uzatıyor”, <http://www.kdk.gov.tr/haber/acil-insani-yardimlar-siralamasinda-dunyada-4-siraya-cikan-turkiye-100den-fazla-ulkeye-yardim-eli-uzatiyor/338#.UqbVOjix0TY.twitter>, (06/06/2014)

⁶¹⁵ Engin Akçay, **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012, s.5-6

2.7. Yumuşak Gücün Sınırlılığı

Yumuşak güç, ülkelerin istediklerini elde etme noktasında onlara katkı sağlayan önemli bir unsurdur ancak her zaman ve her durumda yumuşak güç kullanımı ile netice almak mümkün değildir. Aslında bu durum sert güç için de geçerlidir ve bir durumda başarılı sonuçlar alınan bazı araçlarla, farklı şartlarda başarısız olmak pekâlâ mümkündür. Burada esas olan, güç çeşitlerinin sınırlılıklarını iyi analiz etmek ve bu bağlamda hangi şartlarda hangi güç çeşidinin kullanımının daha uygun olabileceğini öngörebilmektir.

Bilgi çağı olarak adlandırılan içinde yaşadığımız dönemin genel karakteri, bilginin ön plana çıktığı ve buna karşılık askeri ve ekonomik unsurların önceki dönemlere nazaran göreceli olarak değer kaybettiği bir dönem olarak tarif edilmektedir. Bu dönemde geleneksel güç anlayışı bir dönüşüm yaşayarak daha az elle tutulur ve daha az zorlayıcı bir nitelik kazanmaktadır. Bu bağlamda da geleneksel sert güç uygulamaları, yerini yumuşak güç uygulamalarına bırakmaktadır.⁶¹⁶ Ancak bu ifadeler daha çok ekonomik ve demokratik açıdan gelişmiş ülkeler için kullanıldığında bir anlam ifade etmektedir. Oysa dünyanın geneline bakıldığında bu özelliklere sahip olmayan birçok ülkenin var olduğu görülmektedir. Söz gelimi Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin birçoğu halen daha sanayi öncesi tarımsal ekonomiye ve otoriter yöneticilere sahiptirler.⁶¹⁷ Bu bölgelerde yukarıda ifade edilen güç dönüşümü gerçekleşmemiştir ve bu bağlamda şiddet, en fazla kullanılan yöntemlerden biri olmaya devam etmektedir. Buna karşılık yumuşak gücün etki edeceği tarafta yeni bilgi teknolojilerinin girişine ve bunların halk tarafından kullanılmasına müsait bir ortamın olması gerekmektedir. Başarılı bir kamu diplomasisinin uygulanabilmesi için küresel medyaya açık toplumlara ihtiyaç duyulmaktadır.⁶¹⁸ Fakat dünyadaki birçok ülkenin ekonomik ve teknolojik açıdan yetersiz olması, bu ülkeler nezdinde yumuşak gücün etkisini sınırlı kılmaktadır.

Yumuşak gücün hedef olarak belirlenen bir ülkede etkili olabilmesi adına, o ülkedeki gücün bir merkezde toplanmak yerine ülkeye dağılmış olması büyük önem taşımaktadır. Ülkede gücün bir kişide toplandığı diktatörlüklerde yumuşak gücün etkisi oldukça sınırlı kalmaktadır. Çünkü yumuşak güç esas olarak halka etki etmektedir ancak

⁶¹⁶ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.56

⁶¹⁷ Nye, "Hard And Soft Power in A Global Information Age", s.8

⁶¹⁸ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.54

dikta yönetimlerde halkın düşünceleri pek fazla dikkate alınmamaktadır. Oysa demokratik sistemlerde durum böyle değildir ve halkın görüşleri yönetimin alacağı kararlara büyük etki etmektedir. Nitekim ABD'nin 2003 yılında NATO üyesi Türkiye'den topraklarını kullanma izni alması mümkün olmamışken, otoriter Özbekistan yönetiminden Afganistan operasyonları için üsleri kullanma izni alması çok kolay olmuştur.⁶¹⁹ Neticede olarak, dünyadaki ülkelerin demokratik olup olmamaları ile yumuşak gücün dünya üzerindeki etkisi arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, demokratik yönetimlerin sayısının artması, aynı zamanda yumuşak gücün uygulama sahalarının genişletmesi anlamına gelmektedir.

Bir ülkenin sahip olduğu yumuşak güç kaynakları her ülke üzerinde aynı etkiyi yapmamaktadır. Bir ülkede olumlu yaklaşılacak değerler, bir başka ülkede aksi bir tepkiye yol açabilmektedir. Mesela cinselliği ve bireyciliği ön plana çıkaran Amerikan filmlerinin Latin Amerikan toplumları üzerindeki etkisi ile Pakistan ve Suudi Arabistan toplumları üzerindeki etkisi birbirinden farklı olmaktadır.⁶²⁰ Aynı yumuşak güç kaynağının farklı ülkelerde, farklı tepkilere yol açması durumunu bir ülke içerisinde gözlemlemek de mümkündür. Sözgelimi biraz önce sözü edilen Amerikan filmlerine yaklaşımda Türkiye'deki seküler bir yaşam tarzını benimseyen kesimlerle kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kesimler arasında bir farkın olması muhtemeldir. Bir yerde cezbedici görünen unsurun, bir başka yerde nefret objesi olması mümkündür. Bu durum yumuşak gücün etkinliğini ve bu bağlamda kamu diplomasisi faaliyetlerini zorlaştırmaktadır.

Yumuşak güç daha önce ifade edildiği gibi esas olarak *çevre amaçlar* adıyla tanımlanan alanlarda etkili olmaktadır. Ülkenin doğrudan güvenliği ile ilgili konularda yumuşak güçten ziyade sert gücün devreye girmesi söz konusudur.⁶²¹ Bu durumlarda yumuşak gücün katkısı, sert güç maliyetlerini azaltmak ve ittifak oluşumlarını kolaylaştırmak gibi yardımcı pozisyonlarla sınırlı kalmaktadır.

Yumuşak gücün etkinliğini zorlaştıran ya da sınırlayan harici faktörlerin yanında yapısal nedenlerden de söz etmek gerekmektedir. Yumuşak güç kaynakları olarak tabir

⁶¹⁹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.24,25

⁶²⁰ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.21

⁶²¹ Nye, *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, s.25

edilen unsurlar büyük oranda hükümetin kontrolü dışındadır.⁶²² Bunların üzerinde sert güçte olduğu gibi doğrudan bir hükümet kontrolünün varlığı söz konusu değildir. Bu kaynaklardan biri olan dış politika üzerinde bir denetim sağlamak mümkün olsa da, aynı kontrolün bir başka kaynak olan kültür üzerinde sağlanması mümkün görünmemektedir. Aynı şekilde yumuşak gücün aracı ve dağıtıcısı olarak nitelenen kamu diplomasisi araçlarının birçoğu da hükümetten bağımsız hareket etmektedir. Nitekim Vietnam Savaşı sırasında hükümetle bu araçlar arasında bir görüş farklılığının meydana geldiği bilinmektedir.⁶²³ Netice olarak hükümetlerin, üzerinde tam bir inisiyatif sağlayamadığı yumuşak gücü kullanarak nokta atışı şeklinde sadece belli bir amacı gerçekleştirmeleri ve gelişmeleri tam anlamıyla kontrol etmeleri pek mümkün görünmemektedir.

Yumuşak gücün etkisini sınırlayan bir başka durum hükümetlerin kontrolünde olan ve gücün diğer yüzünü oluşturan sert güç uygulamalarından kaynaklanabilmektedir. Meşru görülmeyen bir sert güç kullanımı yumuşak gücün bütün kazanımlarını ortadan kaldırmaktadır.⁶²⁴ Bu durum yumuşak gücün kendi içerisindeki ilişkilerde de görülebilmektedir. Kültürel olarak büyük bir cazibeye sahip olan ülkenin, yürüttüğü yanlış bir dış politika ile sahip olduğu olumlu kültürel etkiyi zayıf etmesi muhtemel görünmektedir.

⁶²² Sait Yılmaz, “Yumuşak Güç ve Evrimi”, s.6, [http://usam.aydin.edu.tr/yumusakgucveevrimi\(4a4j\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/yumusakgucveevrimi(4a4j).pdf), (07/06/2014)

⁶²³ Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.23

⁶²⁴ Sait Yılmaz, **Güç ve Politika**, s.56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'NİN YUMUŞAK GÜCÜNÜN ANALİZİ

3.1. Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Panoraması

3.1.1. Türkiye'nin Yumuşak Güç Geçmişi

Yumuşak güç kavramının 2001 yılındaki 11 Eylül Saldırıları sonrasında büyük ilgi görmesi ile Türkiye'de politik bir tercih olarak ortaya çıkması yaklaşık olarak eş zamanlı gerçekleşmiştir. Türkiye'de, 1991 yılında kurulan 49. Hükümet'ten itibaren 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin(AK Parti)⁶²⁵ 58. Hükümet'i kurmasına kadar geçen sürede dokuz ayrı hükümet ülkeyi yönetmiştir. Koalisyon hükümetlerinin hâkim olduğu on bir yıllık istikrarsız dönemin ardından henüz yeni⁶²⁶ bir parti olan AK Parti, Kasım 2002'de yapılan seçimlerde tek başına hükümeti kuracak bir çoğunluğu elde ederek yeni bir dönem başlatmıştır.⁶²⁷

AK Parti'nin tek başına hükümeti kurması Türk siyasal hayatı için on bir yıllık istikrarsız dönemin sonu olmanın ötesinde farklı bir ideolojinin ülke yönetimine gelmiş olması anlamını da taşımaktadır.⁶²⁸ AK Parti ile başlayan dönemde hem içerde hem de dışarda politika değişikliğine gidilerek yeni bir anlayış geliştirilmiştir. Bu yeni anlayışı ve Türkiye için hedeflerini, 58. Hükümet'te başbakanlık ve sonrasında dışişleri bakanlığı

⁶²⁵ Partinin kısaltılmış adının kullanılması konusunda AK Parti ve AKP şeklinde ikili bir kullanım şeklinin ortaya çıktığı görülmektedir. Muhalifler genellikle AKP şeklinde bir kullanımı tercih ederken diğerleri AK Parti kısaltmasını kullanmaktadır. Bununla birlikte parti tüzüğünde belirtilen ve Y.S.K'nın oy pusulalarında kullanılan ifade AK Parti'dir. Bu nedenle de bilimsel bir eser olması hasebiyle bu çalışmada günlük siyasi polemiklerden bağımsız olarak AK Parti kısaltması kullanılmaktadır. Bu konu için bakınız. Gülin Yıldırımkaya, "AK Parti mi, AKP mi?", 2009, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/151231-ak-parti-mi-akp-mi>, (14/05/2014)

⁶²⁶ AK Parti'nin kuruluş tarihi 01.08.2001'dir. Partinin kuruluş süreci için bakınız. Mustafa Karaalioğlu, **Hilal ve Ampul, Fazilet'ten Saadet ve AK Partiye Bir Hareketin Öyküsü**, İstanbul: Bakış Yayınları, 2001.

⁶²⁷ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.81

⁶²⁸ Oran(Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.130

yapmış olan Abdullah Gül 2004 yılında yaptığı bir konuşmada ortaya koymuştur. Gül, kendilerine hedef olarak Türkiye'nin yumuşak gücünü geliştirmeyi esas aldıklarını ve büyük bir ülke olma idealinin ancak bu şekilde gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir.⁶²⁹ Bu dönemde iç siyasal yaşamda ve dış politikada atılan adımlar bu yumuşak güç hedefi bağlamında gerçekleştirilmiştir. Yumuşak güç, AK Parti'nin iktidara gelmesi ile başlayan dönemde özellikle dış politik konular söz konusu olduğunda gerek medyada, gerekse akademik ve politik çevrelerde adından en çok söz edilen kavramlardan biri olmuştur.

Yumuşak güç, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde bir kavram olarak Türkiye'nin gündemini yakın zamanlarda meşgul etmeye başlamış olsa da söz konusu gücün kullanımına daha önceki dönemlerde, yani birçok yönden mirasını devraldığı Osmanlı Devleti zamanında bile rastlamak mümkün olmuştur.⁶³⁰ O dönemde söz konusu olan yumuşak güç, doğal olarak bugünkü kullanımından daha farklı bir yapı arz etmiştir. Bununla birlikte politik bir tercih olarak askeri ve ekonomik araçların kullanılmadığı bir yöntem bağlamında düşünüldüğünde Osmanlıların yumuşak güç sahibi oldukları ve bu gücü başarılı bir şekilde kullandıkları görülmüştür. Dahası, bazıları Osmanlı Devleti'nin bu coğrafyada altı asır boyunca hüküm sürebilmesinin büyük oranda yumuşak gücünün sayesinde mümkün olduğunu iddia etmişlerdir.⁶³¹

Küçük bir beylikten üç kıtada hüküm süren büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı Devleti, bunu sadece kılıç sayesinde başarmış değildir. Çoğu zaman kılıçların fethinden önce gönüllerin fethi gerçekleşmiş ve fethedilecek toprakları Osmanlı ordularından önce buralara gelen dervişler fethetmeye hazır hale getirmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin topraklarını genişletmesinde güçlü ordusuna dayanan sert gücü etkili olmuş ancak ele geçirilen toprakların asırlar boyunca korunup muhafaza edilmesinde yumuşak gücü önemli rol oynamıştır.⁶³² Bunu mümkün kılan başlıca amiller ise biraz önce sözü

⁶²⁹ Abdullah Gül, **Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları**, Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayını, 2007, s.84

⁶³⁰ "Nitelikli Diyalog İçin Nitelikli Bir Siyaset Dili Gerekiyor", **NPQ Türkiye**, 2011, <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/8/sayi/5/nitelikli-diyalog-icin-nitelikli-bir-siyaset-dili-gerekiyor>, (09/05/2014)

⁶³¹ Demir, a.g.e, s.179

⁶³² Demir, a.g.e, s.179

edilen ve Ömer Lütfi Barkan'ın *kolonizatör Türk dervişleri*⁶³³ olarak tanımladığı dervişlerle, Osmanlı yönetiminin adalet ve hoşgörüyü dayanan karakteri olmuştur.⁶³⁴

Osmanlı Devleti'nin yumuşak gücünün test edildiği ilk ve belki de en önemli sınav Fetret Dönemi'nde Rumeli topraklarında yaşanmıştır. 1402- 1413 yılları arasında Yıldırım Bayezid'in oğulları arasındaki taht kavgaları sırasında ortaya çıkan karışıklıkta Rumeli'de ele geçirilen topraklarda yaşayan gayrimüslim halkın bunu fırsat bilip herhangi bir isyan hareketine girişmemesi tarihçiler tarafından Osmanlı yönetimine karşı duyulan memnuniyetin nişanesi olarak kabul edilmiştir.⁶³⁵ Osmanlıların yumuşak gücünün bir başka örneği 1430 tarihinde gerçekleşen Selanik'in fethinde yaşanmıştır. O tarihlerde insanların kimliklerini ve aidiyetlerini din temelli olarak tanımladıkları bir dönemde Hristiyan Katolik Venedik yönetimi altındaki Hristiyan Ortodoks Selaniklilerin, Venediklilere karşı Osmanlıyı tercih etme istekleri⁶³⁶ Osmanlı'nın sahip olduğu yumuşak gücü göstermesi açısından ilginç bir örnek teşkil etmiştir.

Avrupalı güçlerin Haçlı seferi karakterinde Balkanlara yaptıkları saldırılarda bölgenin yerli Hristiyanlarının onlarla birlikte bu seferlere katılma arzusu göstermemeleri Osmanlı yönetiminden duyulan memnuniyeti ifade etmesi bakımından bizzat bu topraklarda doğan tarihçiler tarafından da kabul edilmiştir.⁶³⁷ Yine 1453 yılında İstanbul'un Osmanlılar tarafından muhasarası sırasında Bizanslı Grandük Notoras'ın *Şehirde Latin külahlı görmektense Türk sarığını yeğlerim*⁶³⁸ ifadesini kullanması yaklaşık yüz elli yıllık adalet ve hoşgörüyü dayanan Osmanlı tecrübesinden kaynaklanan yumuşak gücün bir neticesi olarak değerlendirilmiştir. Benzeri ifadeler 17. yüzyılda Hollanda'da da rastlanılmış olması⁶³⁹ bu durumun sadece belli bir bölge, zaman ve mezheple sınırlı olmadığını da göstermiştir. Ancak iyi işleyen sistemin bozulması ile birlikte birçok alanda başlayan zayıflamanın yansıması Osmanlı Devleti'nin yumuşak gücünde de görülmüş ve

⁶³³ Ömer Lütfi Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", **Vakıflar Dergisi**, II, (1942), Ankara, s.s279-304.

⁶³⁴ Demir, a.g.e, s.180

⁶³⁵ Kasım Bolat, "Osmanlıların Balkanlar'ı Fetih Etmesi ve Yerleşmesi", <http://www.akademiktarih.com/pdfler/store/akademiktarihkasimbolatbalkanlar.pdf>, (15/05/2014)

⁶³⁶ Melek Delilbaşı, "Osmanlı - Bizans İlişkileri", Hasan Celal Güzel ve Diğerleri (Ed.), **Türkler**, Cilt 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.234

⁶³⁷ Bayraktar, a.g.e, s.182

⁶³⁸ Erhan Afyoncu, "Rumlar Latin Külahlı Yerine Türk Sarığı Tercih Etmiş", <http://www.bugun.com.tr/pages/marticle.aspx?id=156496>, (18/05/2014)

⁶³⁹ Demir, a.g.e, s.186

Osmanlı toprakları, özellikle gayrimüslim nüfus için cazibe merkezi olma özelliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu durum son dönemlerinde Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yaşadığı toprak kayıplarında kendini göstermiştir.

Osmanlı padişahları içerisinde yumuşak gücün öneminin farkına varan ve kamu diplomasisi faaliyetlerini en başarılı şekilde uygulayan isimlerden biri devletin en zor dönemlerinde ülkeyi yöneten İkinci Abdülhamid olmuştur. İkinci Abdülhamid bu faaliyetlerde hedef kitle olarak dünyadaki Müslüman toplumları ve özellikle de Avrupalı sömürgeci güçlerin kontrolleri altındaki bölgeleri seçmiştir. Ekonomisi çökmüş ve askeri olarak Avrupa'nın gerisinde kalmış Osmanlı Devleti için yumuşak güç uygun bir politik araç olarak görülmüş ve Sultan Abdülhamid Avrupalı ülkelerin sömürgesi olan Müslüman toplumlar üzerinde nüfuz sağlayarak onlar vasıtasıyla söz konusu güçlere tesir etmeye çalışmıştır.⁶⁴⁰ Sahip olduğu yumuşak güç ve bu gücü besleyecek kamu diplomasisi uygulamaları sayesinde ömrünü uzatmaya çalışan Osmanlı Devleti, 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı ile birlikte büyük bir sert güç mücadelesinin tarafı olmuş ve ancak savaş sonunda bu mücadelenin kaybedenleri arasında yer almıştır.

Osmanlı Devleti'nin mirasçısı olan yeni Türkiye'de, bu bağlamda bazı alanlarda devamlılık söz konusu olurken birçok alanda yeni bir yapılanmanın ve anlayışın hakim olduğu gözlenmiştir. Yeni devlet, cumhuriyet yönetimi ve laik devlet düzeni ile yeni bir kimlik kazanmış ve bir kopuş gerçekleştirmeye çalışarak eski ile arasına mesafe koymuştur.⁶⁴¹ Müslüman bir toplumda laik karakterde bir devlet yapısı öngörmesi bağlamında ilginç bir örnek ya da başka bir ifadeyle model oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin model olma tartışmaları da ilk olarak bu özelliği çerçevesinde başlatılmıştır.

Türkiye'nin başkaları için model olması söylemi tarihi boyunca birkaç farklı dönemde ve bazı ülkeler için gündeme gelmiştir. Bu durumun ilk örneği Afganistan Emiri Emanullah Han'ın 1928 yılında gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinden sonra yaşanmıştır. Söz konusu ziyaretten oldukça etkilenen Han, kendi ülkesinde de benzer Kemalist bir rejim

⁶⁴⁰ Kadir Sancak, "Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Bağlamında II. Abdülhamid'in Uzak Doğu'daki Faaliyetleri", **Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu Bildiriler**, 1. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s.295-306

⁶⁴¹ M. Zeki Duman, "Türkiye'de Laiklik Sorununun Siyasal Temelleri", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 7(2), (2010), s.294

kurmak için Türkiye’den birçok konuda uzmanı ülkesine davet etmiştir. Benzer bir durum İran Şahı Rıza Pehlevi’nin 1934 yılındaki Türkiye ziyaretinden sonra yaşanmıştır. İran Şahı, Türkiye’deki uygulamalara benzer -ya da şapka zorunluluğu gibi birebir aynı- devrimleri/düzenlemeleri kendi ülkesinde hayata geçirmiştir. Bizzat Mustafa Kemal Atatürk’ün hayatta olduğu dönemde yaşanan bunlar gibi Kemalist Türkiye’yi model alma durumları, Atatürk’ün ölümünden sonra 1950’li yıllarda Tunus’ta Başkan Burgiba ile devam etmiştir.⁶⁴² Bu üç ülkenin Türkiye’den etkilenecek benzeri düzenlemeler peşinde koşmaları model ülke söyleminin ilk dönemini oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki model ülke tartışmalarının ikincisi Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Orta Asya ve Kafkasya Bölgesi’ndeki Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları ile birlikte başlamıştır.⁶⁴³ Türkiye, batılı, demokratik ve laik siyasal sistemi ve serbest piyasa ekonomisi ile bağımsızlıklarını yeni kazanan bu ülkeler için model olarak gösterilmiştir.⁶⁴⁴ Ancak “gösterilmiştir” ifadesinden anlaşılacağı üzere bu durum bir *model olmadan ziyade model gösterilme* durumudur ve özellikle Batılı ülkeler İran’ın bölgeye nüfuz etmesinin önünü almak için böyle bir tutum içerisine girmişlerdir. Radikal dini yapılanmaların bölgede güç kazanmalarını engellemek için Rusya Federasyonu ve ABD, Türkiye’nin laik kimliği ile bölgedeki ülkeler için model olabileceği fikrine destek vermişlerdir.⁶⁴⁵ Türkiye’nin model ülke olarak sunulmasında esas olarak laik yapısı ön plana çıkarılmış,⁶⁴⁶ demokratik yapı ve hukuk sistemleri gibi değerler pek fazla dikkate alınmamıştır.

Bağımsızlığını yeni kazanan bu ülkeler için *model ülke Türkiye* ifadesi Türkiye’nin yumuşak gücünün bir neticesi olarak değil de, daha ziyade küresel güçlerin bölgenin siyasal yapılanması bağlamındaki planlamalarının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Meseleye bu açıdan bakıldığında bölge ülkeleri için Türkiye’nin modelliğinden beklenenler konusunda Batılı ülkelerle Türkiye arasında bir fikir ayrılığının söz konusu

⁶⁴² Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.195

⁶⁴³ Hayati Aktaş, “Türkiye’nin Orta Asya’daki Politikasında İran Faktörü”, **Bilig**, 20, (2002), s.2

⁶⁴⁴ Muhittin Demiray, “Model Ülke mi Lider Ülke mi? Değişen Dengeler Bağlamında Türkiye’nin Bölgesel Rolü ve Stratejileri”, **Journal of Azerbaijani Studies**, 2009, s.102

⁶⁴⁵ Demiray, a.g.e, s.102

⁶⁴⁶ Recep Tayyip Gürler, “Turkey’s Soft Power Towards Central Asian Countries After The Cold War”, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (2013), s. 107

olduğu görülmüştür.⁶⁴⁷ Türkiye, -esasında bağımsızlıklarına hazırlıksız yakalandığı- Orta Asya ülkeleri ile kendisini lider ya da büyük abi pozisyonunda konumlandırarak iyi ilişkiler kurmaya çalışmış⁶⁴⁸ ancak başka bazı faktörlerle birlikte ekonomik ve siyasi yetersizliklerinin mevcudiyeti, bu ilişkilerin istenilen boyuta varmasına imkân vermemiştir.

Bir yumuşak güç ilişkisinden söz edildiğinde, kendinizi nasıl tanımladığınızdan ziyade başkalarının sizi nasıl gördükleri esas alınmaktadır. Meseleye bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin kendini model olarak görmesi ya da Batılı ülkelerin onu model olarak sunmaları⁶⁴⁹ ancak bölgedeki Türk Cumhuriyetlerinin onlarla aynı düşünceyi paylaşmaları durumunda bir yumuşak güç ilişkisine dönüşebilmektedir. Bu noktada ise Türkiye'nin sahip olduğu kapasite ile kendisine biçtiği rol arasındaki uyumsuzluk ve söz konusu cumhuriyetlerin bu ilişkiden beklentilerinin farklı olması iyi bir yumuşak güç ilişkisinin ortaya çıkmasına imkân vermemiştir. Bu dönemde Türkiye'nin bölgeye yönelik uyguladığı politikalarda kısmen ilerleme sağlansa da, genel itibariyle başarısız olunmuştur.⁶⁵⁰

Türkiye için kullanılan model ülke söylemleri son olarak ABD'deki 11 Eylül Saldırıları sonrası uluslararası sistemde ortaya çıkan yeni dönemde gündeme gelmiştir. Özellikle Orta Doğu bağlamında değerlendirildiğinde Batı dünyası için Türkiye, potansiyel bir rol model olarak ortaya çıkmıştır.⁶⁵¹ Çoğunluğu Müslüman olan bir toplum, demokratik bir yapı, küresel krize rağmen büyüyen bir ekonomi ve AB adayı bir ülke kimliği ile diğer Orta Doğu ülkeleri için iyi bir model olacağı öngörülmüştür. Böyle bir modelin İslam, demokrasi ve gelişmişlik(İslam, demokrasi ve laiklik)⁶⁵² üçlüsünün bir arada bulunabileceğini göstermesi bakımından büyük önem taşıdığına inanan ABD, Türkiye'nin bölgedeki lider/model rolüne destek vermiştir.⁶⁵³

⁶⁴⁷ Demiray, a.g.e, s.102

⁶⁴⁸ Phar Kim Beng, "Turkey's Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity", **Insight Turkey**, 10(2), (2008), s.24

⁶⁴⁹ İdris Bal, "Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Uluslararası İlişkilerde Model Olarak Yükselişi ve Amerikan Onayı", **Avrasya Etüdleri(TİKA)**, (2000), s.127-136

⁶⁵⁰ Gürler, a.g.e, s.109

⁶⁵¹ Tanık Oğuzlu, "Soft Power in Turkish Foreign Policy," **Foreign Policy**, 37 (1-2), (2011), s.14

⁶⁵² Türkiye'ye biçilen model ülke rolünün sacayağını oluşturan üçlüyü bu şekilde ele alan birçok değerlendirme de bulunmaktadır. Bakınız Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı, "AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", **Bilgi**, (23), (2011) , s. 29,30

⁶⁵³ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.195

Diğer yandan daha önce sözü edildiği gibi 2002 yılında iktidara gelen AK Parti hükümeti gerek içerde, gerek dışarda yumuşak gücü ön plana çıkaran politikalar takip etmeye başlamıştır. Bir yandan içerde demokratikleşme yolunda adımlar atarken, diğer yanda dış politikada AB ile ilişkileri geliştirmeye ve komşularla sıfır sorun söyleminde hayat bulan barışçıl politikalara yönelmiştir. Bu dönemde gündeme gelen model ülke veya yumuşak güç sahibi olma durumu bir önceki dönemden daha farklı olmuştur. Batılı ülkelerin Türkiye’yi belli bir bölge bağlamında model ülke olarak sunmaları hususu büyük benzerlik gösterse de Türkiye’nin iddiaları ile potansiyeli arasında ciddi bir uyum sorununun olmaması ve en önemlisi başka halklar nezdinde Türkiye’nin pozisyonunun kabul görmesi, son dönemdeki yumuşak güç ilişkisini bir önceki model ülke tartışmalarından daha farklı bir boyuta taşımıştır.

3.1.2. Türkiye’nin Yumuşak Güç Olma İddiasının Dayanakları

Türkiye, AK Parti iktidarı ile birlikte uluslararası alanda daha fazla söz sahibi olmayı hedefleyen bir politik anlayışı benimsemiştir. Bunu gerçekleştirmek için de yumuşak gücü merkez alan bir politika takip etmeye başlamıştır. Türkiye’nin bir yumuşak güç olduğu ya da yumuşak güç politikası takip ettiği, gerek cumhurbaşkanı⁶⁵⁴, gerekse başbakan⁶⁵⁵ ve dışişleri bakanı⁶⁵⁶ tarafından değişik platformlarda dile getirilmiştir. Türkiye’nin bir yumuşak güç olduğu söylemi, kendisini bölgesel bir güç olarak tanımlama ve küresel meselelerde söz sahibi olma iddiası paralelinde gelişmiştir. Nitekim dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 2013 yılında yaptığı bir konuşmada Türkiye’nin bölgesel bir güç olarak bölgesinde ve dünyada iddia sahibi bir ülke haline geldiğini ifade etmiştir.⁶⁵⁷

Türkiye’nin Yirmi Birinci Yüzyıl’ın ilk on yılı içerisinde politik ve ekonomik açıdan yaşadığı dönüşüm neticesinde bölgesel bir güç pozisyonu kazandığı şeklindeki değerlendirmeler sadece ülkeyi yönetenlerin değil, Türkiye dışından birçok uzmanın

⁶⁵⁴ Gül, a.g.e, s.192

⁶⁵⁵ “Bilim Ve Teknoloji Yüksek Kurulu 25. Toplantısı (15 Ocak 2013)” http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/btyk25_sn_basbakan_konusma_metni.pdf, (24/05/2014)

⁶⁵⁶ “Türkiye Yumuşak Güç”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/17201347.asp>, (23/05/2014)

⁶⁵⁷ “Bilim Ve Teknoloji Yüksek Kurulu 25. Toplantısı (15 Ocak 2013)”

paylaştığı bir kanaat olmuştur.⁶⁵⁸ Orta büyüklükte bir devlet olarak tanımlanan Türkiye⁶⁵⁹, sahip olduğu değerler ve jeopolitik konumu itibariyle küresel politika içerisinde önemli bir aktör olarak nitelendirilmiştir.⁶⁶⁰ 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından yakaladığı büyüme ivmesi ile on yıl içerisinde ekonomisi üç kat^{661,662} büyüyen Türkiye, demokratik değişimi ve izlediği barışçıl dış politika ile dünyadaki Türkiye algısını olumlu anlamda değiştirmiştir.⁶⁶³ Graham Fuller'in ifadesiyle Türkiye, dünyadan "modern zamanlarda hiç olmadığı kadar saygı görmeye başlamıştır."⁶⁶⁴

Sahip oldukları kaynaklar, sistem içerisindeki pozisyonları, kendileri için belirledikleri vizyonları ve hedefleri itibariyle ülkeler bir birlerinden farklı oldukları için yumuşak güçlerinin büyüklüğü, bu gücün etki alanı ve beslendiği kaynaklar da birbirlerinden farklı olmaktadır. Bu noktadan hareketle meseleye bakıldığında, Türkiye'nin yumuşak gücü bazı noktalarda Nye'nin ABD için öngördüğü modelden farklılıklar göstermektedir. Her şeyden önce Türkiye, -küresel sistemde söz sahibi olma isteğinde bulunmakla birlikte- bölgesel bir güç konumundadır ve etki alanı öncelikle bulunduğu bölgedir. Bu nedenle de Türkiye için öncelikli hedef, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika olarak görülmektedir.⁶⁶⁵ Söz konusu coğrafyalar bir ölçüde Türkiye'nin Osmanlı geçmişi ile de paralellik göstermektedir.

Nye'nin ABD için öngördüğü yumuşak güç kaynaklarında tarih önemli bir öge olarak görülmesi de Türkiye için durum daha farklıdır. Birkaç yüzyıllık tarihi geçmişe sahip olan ABD için bu yaklaşım anlaşılabilir bir durumdur ancak Türkiye söz konusu olduğunda tarih çok önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü Türkiye'nin yumuşak güç potansiyeli esas olarak bölgedeki kültürel ve tarihi derinliğinden

⁶⁵⁸ E. Fuat Keyman, "Globalization, Modernity and Democracy-Turkish Foreign Policy 2009 and Beyond", **Perceptions**, XV(3-4), s.3

⁶⁵⁹ Demiray, a.g.e, s.104

⁶⁶⁰ Keyman, a.g.e, s.3

⁶⁶¹ "Türkiye, 10 Yıl İçerisinde 3 Kat Büyüdü", <http://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2011/12/03/turkiye-10-yil-icerisinde-3-kat-buyudu>, (06/06/2014)

⁶⁶² Büyümenin hesaplanmasında, kullanılan ölçütlere göre farklı rakamların ortaya çıkabileceğine ilişkin bir tartışma söz konusudur. Ancak büyümenin kaç kat gerçekleştiği konusunda bir uzlaşma olmasa da ekonomik gelişmişlik genel olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma için esas olan da budur.

⁶⁶³ Fırat Purtaş, "Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi", **Gazi Akademik Bakış**, 7(13), (2013), s.10

⁶⁶⁴ Graham E. Fuller, **Yükselen Bölgesel Aktör Yeni Türkiye Cumhuriyeti**, (Çev. Mustafa Acar), İstanbul: Timaş Yayınları, 2008, s.18

⁶⁶⁵ "Dünya ve Dış Politika Vizyonumuz", http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon#bolum_, (04/06/2014)

kaynaklanmaktadır. Söz konusu coğrafyalarda yaşayan Türklerin, Kürtlerin, Boşnakların, Arnavutların, Çerkezlerin, Abazaların, Arapların, Azerilerin, Kazakların, Kırgızların, Özbeklerin, Türkmenlerin ve diğer etnik grupların ortak paydası, paylaştıkları ve beraber inşa ettikleri Osmanlı tecrübesine dayanmaktadır. Bugünkü sınırları ile birlikte Türkiye, bu mirasın merkez coğrafyasını temsil etmektedir.⁶⁶⁶

Türkiye'nin söz konusu coğrafyada etkili olmaya başlaması ile birlikte yürütülen dış politika bağlamında *Yeni Osmanlılık* tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Bu tabir, Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu bir şekilde yeniden oluşturmayı hedeflediği anlamına gelmektedir. Esasında bu iddia ilk olarak Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1990'ların başında *Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk dünyası ve 21. asır Türk asrı olacak* sloganlarının gündemde olduğu önceki dönemde dile getirilmiştir. Ancak daha önce sözü edildiği üzere bölgede Türkiye'nin etkisinin sınırlı kalması nedeniyle bu iddialı söylem de gündemdeki yerini kaybetmiştir. AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'nin eski Osmanlı coğrafyasında aktif bir dış politika yürüterek etkinliğini artırması ve özellikle Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun tarihi referans alan açıklamalar yapması Yeni Osmanlılık tabirini yeniden gündeme getirmiştir.⁶⁶⁷

İlk olarak Batılı isimler tarafından dile getirilen Yeni Osmanlılık tabiri, Türkiye'nin özellikle Orta Doğu'ya yönelik politikalarını açıklamak için kullanılmış ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak 2009 yılında dönemin Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu kendisinin böyle bir tabiri kullanmadığını belirterek bunun kabul edilemez bir durum olduğunu ifade etmiştir. Davutoğlu'na göre bu tabirin kullanılması iyi niyetli bir yaklaşım değildir ve bununla Türkiye bölgede yeniden hegemonya kurmak istiyor şeklinde bir algı oluşturulmak istenmektedir.⁶⁶⁸ Nitekim iki ülke arasındaki ilişkilerde yaşanan krizden sonra Suriye Lideri Beşar Esad Türkiye'yi, Osmanlı'yı yeniden canlandırmak istemekle itham etmiştir.⁶⁶⁹ Ancak bu dönemdeki Türk dış politikasının bir takım değerlere atıfta bulunmakla birlikte özünde realist bir yaklaşım barındırdığı ifade edilmektedir. Bu

⁶⁶⁶ Kalın, "Türk Dış Politikası Ve Kamu Diplomasisi", *Yükselen Değer Türkiye*, s.55

⁶⁶⁷ Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012*, s.196-198

⁶⁶⁸ "Yeni Osmanlılar Sözü İyi Niyetli Değil", http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/12/04/yeni_osmanlilar_sozu_ iyi_niyetli_degil, (03/06/2014)

⁶⁶⁹ "Türkler Osmanlı Hayali Kuruyor", <http://www.milliyet.com.tr/-turkler-osmanli-hayali-kuruyor-dunya/dunyadetay/27.11.2011/1467876/default.htm>, (06/06/2014)

durum kısaca –içinde bir ikilemi barındırmakla birlikte- değer eksenli realist bir dış politika olarak tanımlanmaktadır.⁶⁷⁰

Osmanlı Devleti’nden bir kültür coğrafyası miras almış olmakla birlikte, Türkiye’nin sahip olduğu yumuşak gücün bileşenleri bugünün değerlerinden meydana gelmektedir. Türkiye, İslam, laiklik, modernleşme ve demokrasi gibi değerleri uyumlu bir şekilde bünyesinde barındıran kimliği ile dikkat çekmektedir.⁶⁷¹ Son on yıl içerisinde gösterilen demokratikleşme hamleleri ve barışçıl dış politika yaklaşımları, dünyadaki krize rağmen gerçekleştirilen ekonomik büyüme ile birleşince Türkiye bölgesinin yükselen yıldızı haline gelmiştir. Yumuşak gücü besleyen kültür, eğitim, sanat, yazılı ve görsel medya, film, şiir, edebiyat, mimari, yüksek öğretim, sivil toplum kuruluşları, bilim ve teknoloji altyapısı ve inovasyon kapasitesi, turizm, ekonomik işbirliği platformları ve diplomasi gibi bileşenler⁶⁷² dikkate alınarak yapılan değerlendirmelerde Türkiye’nin bölgesindeki Müslüman komşularından çok daha ilerde olduğu görülmüştür.⁶⁷³

2013 yılı verilerine göre Türkiye’de yayın yapan 200’den fazla televizyon ve 1000’den fazla radyo kanalı bulunmaktadır.⁶⁷⁴ Bunun yanında yaklaşık 2 bin 700’ü gazete olmak üzere 6 bini aşkın süreli yayın basılmaktadır.⁶⁷⁵ Cep telefonu kullanım oranı ise dünya ortalamasını ikiye katlamaktadır.⁶⁷⁶ İslam İşbirliği Teşkilatı(İİT) üyesi ülkeler arasında değerlendirildiğinde en iyi 50 üniversite sıralaması içerisinde 26 üniversite ile Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Ona en yakın ülkenin 9 üniversite ile İran olduğu da dikkate alındığında Türkiye’nin bu konudaki üstünlüğü daha iyi anlaşılmaktadır. Yine benzer bir durum akademik çalışma sayılarında görülmektedir. Bu alanda da Türkiye kendisine en yakın durumda olan İran’dan dört kat daha fazla yayın sayısı ile İİT içerisinde yine ilk sırada yer almaktadır. İnternet kullanım oranı olarak da Türkiye, dünya

⁶⁷⁰ Nuh Yılmaz, “Değer Eksenli Realist Dış Politika ve Eksen Kayması”, <http://setav.org/tr/deger-eksenli-realist-dis-politika-ve-eksen-kaymasi/yorum/29>, (05/06/2014)

⁶⁷¹ Tarık Oğuzlu, “The Gezi Park Protests and its Impact on Turkey’s Soft-Power Abroad”, **Ortadoğu Analiz**, 5(55), (2013), s.14

⁶⁷² Kalın, “Türk Dış Politikası Ve Kamu Diplomasisi”, **Yükselen Değer Türkiye**, s.54

⁶⁷³ Omair Anas, “Türkiye’nin Arap Dünyasındaki Yumuşak Gücü: Yükselen Trendler ve Beklentiler”, **Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçme Tebliğler**, **ATCOSS 2010**,(2010), s.278

⁶⁷⁴ Peyami Çelikcan (Haz.), 2013 Yılı Reklam Verileriyle Türkiye Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu, http://www.ratem.org/web/RATEM_Sektor_Raporu_2014.pdf, (09/06/2014)

⁶⁷⁵ “Karakaya: Son 10 Yılda Yabancı Basının Türkiye’ye İlgisi Arttı”, <http://www.haberler.com/karakaya-son-10-yilda-yabanci-basinin-turkiye-ye-3477605-haberi/www.haberler.com/>, (10/06/2014)

⁶⁷⁶ Anas, a.g.e, s.278

sıralamasında diğerlerinden daha ön sırada bulunmaktadır.⁶⁷⁷ Sayısal değerlerde yıllar bazında değişiklikler yaşanmakla birlikte resmin geneline bakıldığında bu alanlarda Türkiye'nin daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin yumuşak gücündeki artış, farklı alanlardaki gelişmelerle kendini göstermektedir. Türkiye, son yıllarda uluslararası basında daha fazla yer almakta ve daha olumlu ifadelerle anılmaktadır. Abdullah Gül bu durumu, Türkiye'nin bir cazibe merkezi olmaya başlaması ile açıklamaktadır.⁶⁷⁸ Uluslararası basının Türkiye'ye olan ilgisindeki artış kayıtlı yabancı gazeteci sayısında da gözlenmektedir. 2002 yılında Türkiye'deki kayıtlı yabancı gazeteci sayısı 22⁶⁷⁹ iken, 2012 yılına gelindiğinde bu rakam 300'ün⁶⁸⁰ üzerine çıkmaktadır. Yabancı devlet adamlarının Türkiye'ye yaptıkları ziyaret sayısındaki artış ve ziyaretçilerin kimlikleri bu ilgiyi gösteren bir başka faktör olarak değerlendirilmektedir. Bazı ülkelerden devlet başkanı düzeyindeki ziyaretlerin ilk olarak bu dönemde gerçekleştiği görülmektedir.⁶⁸¹ Bir fikir vermesi açısından ifade etmek gerekirse sadece 2013 yılında Türkiye'yi 12 cumhurbaşkanı, 9 devlet başkanı, 2 devlet başkanı yardımcısı, 13 meclis başkanı, 20 başbakanın ziyaret ettiği kayıtlarda yer almaktadır.⁶⁸²

Türkiye'nin itibarındaki artışın bir başka göstergesi Türk vatandaşlarına vize yükümlülüğünü kaldıran ülke sayısında gözlenmiştir.⁶⁸³ Vize muafiyetlerinin artışının paralelinde Türk vatandaşlarının yurt dışına yönelik seyahat özgürlüklerine katkı sağlayan bir başka etken de Türk Hava Yolları(THY)'nin son dönemde gösterdiği gelişme olmuştur. 2014 yılı merkez alınarak ifade edildiğinde son 3 yıldır Avrupa'nın en iyi havayolu seçilen THY, 10 yıl önce 55 ülkeye uçuş yaparken 2013 yılına gelindiğinde ülke sayısını 105'e çıkarmış ve bu sayı ile dünyada en çok ülkeye uçuş yapan havayolu şirketi haline

⁶⁷⁷ Anas, a.g.e, s.296-298

⁶⁷⁸ Gül, a.g.e, s.192

⁶⁷⁹ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>, (11/06/2014)

⁶⁸⁰ "Karakaya: Son 10 Yılda Yabancı Basının Türkiye'ye İlgisi Arttı"

⁶⁸¹ Gül, a.g.e, s.193

⁶⁸² "Türkiye 2013'Te Dünya Liderlerini Ağırladı", <http://kdk.gov.tr/verilerle-yukselen-turkiye/>, (11/06/2014)

⁶⁸³ "Türk Vatandaşları 72 Ülkeye Vizesiz Seyahat Ediyor", <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-vatandaslari-72-ulkeye-vizesiz-seyahat-ediyor/10>, (11/06/2014)

gelmiştir.⁶⁸⁴ Bu durum bir yandan Türkiye'nin son dönemdeki vizyonuna ve küresel sistem içerisindeki iddiasına işaret ederken, diğer yandan THY nezdinde bir Türk markasına olan itibarı göstermiştir. Benzer bir durum Türkiye'nin marka değerinde de söz konusu olmuştur. Yatırım, turizm, ürünler ve yetenek olmak üzere, bir ülkenin markasına güç katan 4 faktörün değerlendirmesiyle ortaya çıkarılan *en değerli ülke markaları* (Nation Brand Index) sıralamasında 2013 yılında 19. sırada olan Türkiye bir önceki yıla göre marka değerini % 41 oranında artırarak değerini en fazla artıran dördüncü ülke olmuştur.⁶⁸⁵

Türkiye'ye artan ilginin önemli bir yansıması da turizm alanında görülmüştür. 2013 yılı itibarıyla dünyada en çok turist çeken 6. ülke⁶⁸⁶ olan Türkiye, 2002 yılında 13,2 milyon⁶⁸⁷ olan turist sayısını 11 yıl içerisinde üç kat artırarak 39 milyona⁶⁸⁸ çıkarmıştır. Türkiye'ye turistik amaçla gelenlerdeki artışın bir benzeri eğitim alanında yaşanmıştır. Türkiye, yabancı öğrenciler için cazip bir ülke haline gelmiş ve Türkiye'de eğitim alma konusunda her geçen yılda bir öncekine oranla ciddi bir talep artışı yaşanmıştır. Türkiye'de eğitim görmek isteyen yabancı öğrenciler için verilen Türkiye Bursları'na gösterilen ilgi, bu durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur. ABD, Norveç ve Japonya gibi eğitim alanında marka olmuş ülkeler de dâhil olmak üzere 2014 yılında dünyanın hemen her ülkesinden toplamda 100 bine yakın öğrencinin Türkiye'de eğitim görmek istemesi Türkiye'nin imajı ve itibarı açısından oldukça olumlu bir gösterge olmuştur.⁶⁸⁹

Türkiye'ye olan ilginin artması bağlamında sözü edilmesi gereken bir başka konu Türk televizyon yayıncılığı veya daha dar anlamda Türk dizilerine gösterilen müthiş ilgidir. Türk dizilerini, Türkiye'ye gösterilen ilginin hem nedeni, hem de sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Diziler, Türkiye'nin yumuşak gücünden söz eden yazılar içerisinde en fazla ele alınan konulardan biridir. Türk dizilerine gösterilen ilgi Orta Doğu ve komşu ülkelerde daha fazla olmakla birlikte, bu coğrafyalarla sınırlı değildir. Bu diziler,

⁶⁸⁴ “Türk Dış Politikası THY İle Güç Kazanıyor”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-dis-politikasi-thy-ile-guc-kazaniyor/13>, (12/06/2014)

⁶⁸⁵ “Türkiye Bir Yılda Marka Değerini En Fazla Artıran 4 Ülkeden Biri Oldu”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiye-bir-yilda-marka-degerini-en-fazla-artiran-4-ulkeden-biri-oldu/36>, (15/06/2014)

⁶⁸⁶ “İşte 2013'te Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı”, <http://www.aktifhaber.com/iste-2013te-turkiyeye-gelen-turist-sayisi-924177h.htm>, (12/06/2014)

⁶⁸⁷ “Türkiye 2012'de Dünyanın En Çok Turist Çeken 6'ncı Ülkesi Oldu”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiye-2012de-dunyanin-en-cok-turist-ceken-6nci-ulkesi-oldu/38>, (18/06/2014)

⁶⁸⁸ “Turizm İstatistikleri”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15885>, (19/06/2014)

⁶⁸⁹ “Türkiye Burslarına Rekor Başvuru”, <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/haberler/686-turkiye-burslarina-rekor-basvuru>, (20/06/2014)

Almanya'dan Japonya'ya, Şili'den Vietnam'a kadar geniş bir coğrafyaya ihraç edilmektedir.⁶⁹⁰ 2014 yılı itibariyle Türkiye, ABD'den sonra en fazla dizi ihraç eden ikinci ülke konumundadır.⁶⁹¹

Türkiye, AK Parti'nin 2002 yılında iktidara gelmesi ve özellikle 2007 yılı seçimleri sonrasındaki ikinci dönemi ile birlikte uluslararası konjonktürün de müsait olmasıyla bölgesel –bazen de daha iddialı olarak küresel- bir yumuşak güç olmanın mücadelesini vermiştir.⁶⁹² Tarihinin ve coğrafyasının sağladığı imkânların üzerine, içerde demokratikleşme hamleleri, ekonomik gelişme ve dış politikada barışçıl bir anlayışı hakim kılarak, bu konuda oldukça önemli bir mesafe kat etmiştir. Alınan bu mesafede 2003-2014 yılları arasında başbakanlık(daha sonra cumhurbaşkanı) yapmış olan Recep Tayyip Erdoğan'ın sahip olduğu karizmatik lider kimliğinin önemli bir katkısı olmuştur.⁶⁹³ Lee, bir ülkenin yumuşak gücüne etki eden faktörleri sayarken o ülkenin liderinin uluslararası platformlardaki performansının önemli olduğunu ifade etmiştir.⁶⁹⁴ Bu ifade bağlamında bakıldığında, *Davos Çıkışı*⁶⁹⁵ benzeri eylem ve söylemleri ile Erdoğan'ın genel anlamda Türkiye'nin yumuşak gücünün artışına olumlu bir etki yaptığı görülmüştür.⁶⁹⁶

Türkiye'nin itibarındaki artış, turizm, tv dizileri ve benzeri gelişmelerin yanında yapılan bilimsel çalışmalarla da ortaya konulmuştur. Yumuşak gücün ölçülebilirliği konusunda tartışmalar olsa da Nye, anketlerin bu konuda katkı sağlayacağına işaret etmiştir. Bu bağlamda Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya'da kamuoyunun Türkiye algısını ölçmeye yönelik olarak anket çalışmaları yapılmıştır. Bilgesam'ın 2012 yılında Balkanlarda⁶⁹⁷ yaptığı bir çalışmada, halkın Türkiye'ye bakışında inandığı dinin

⁶⁹⁰ “Türkiye'nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolara Ulaştı”, <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>, (21/06/2014)

⁶⁹¹ “Türkiye Dünya İkincisi Oldu: ABD İle Yarışıyoruz”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/199585.aspx>, (23/06/2014)

⁶⁹² Eleni Fotiou ve Dimitrios Triantaphyllou, “Assessing Turkey's “Soft Power” Role: Rhetoric versus Practice”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, 45(1), s.99

⁶⁹³ Osman Bahadır Dinçer ve Mustafa Kutlay, **Türkiye'nin Ortadoğu'daki Güç Kapasitesi, Mükünün Sınırları**, USAK Rapor No:12-03, Ankara: USAK yayınları, 2012, s.15

⁶⁹⁴ Lee, a.g.e, s.209

⁶⁹⁵ 29 Ocak 2009 tarihinde Davos Dünya Ekonomik Forumu'nda “Gazze: Ortadoğu'da Barış Modeli” başlıklı panelde Türkiye Başbakanı R. Tayyip Erdoğan'ın, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e diplomatik üslubun dışına çıkarak yaptığı ve “one minute çıkışı” olarak da ifade edilen çıkış.

⁶⁹⁶ Türkiye - İsrail İlişkileri, **Sde Analiz**, 2011, s. 16 <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/turkiye%20israil%20iliskileri.pdf>, (24/06/2014)

⁶⁹⁷ Bilgesam'ın anket çalışması Arnautluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Sırbistan, Makedonya, Kosova ve Karadağ'da Hristiyanlar ve Müslümanlar üzerinde ayrı ayrı uygulanmıştır.

önemli bir etkisinin olduğu ve bu bağlamda Hristiyan Balkan halklarının Türklere sempati düzeyi % 50'lerde iken, Müslüman Balkan halklarının sempati düzeyi ortalamasının yaklaşık % 80'lere vardığı görülmüştür. Bunun yanında Türkiye'nin Müslüman ülkeler için model olabilirliğine ilişkin fikir beyan eden Balkan halkları(Hristiyan ve Müslüman), ortalama % 70'in üzerinde bir oranda buna olumlu görüş bildirmişlerdir. Balkan halklarının Türkiye algısına genel olarak bakıldığında Hristiyan ve Müslüman halk arasında görüş farklılığı var olmakla birlikte ortalama olarak bölgedeki Türkiye algısının olumlu olduğu gözlenmiştir.⁶⁹⁸

Türkiye'nin yumuşak gücünü ve genel anlamda Türkiye algısını ölçen çalışmalar en çok Orta Doğu ülkelerinde yapılmıştır. Bazı çalışmalar sadece belli bir ülkeye yönelik olurken, bazıları da TESEV'in yaptığı gibi bölgenin genelinde gerçekleştirilmiştir. 2013 yılında yapılan anket çalışmasında son üç yıl içinde bölgede Türkiye'ye duyulan sempati oranında bir aşınma yaşandığı görülmüştür. Buna, Arap Halk Hareketleri sonrası yaşanan gelişmeler çerçevesinde Suriye ve Mısır ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bozulması büyük etki etmiştir. Öyle ki 2011 yılında Türkiye sempatisi % 86 olan Mısır'da bu oran, 2013 yılında % 38'e gerilemiştir. Benzer bir durum Suriye için de söz konusu olmuştur. Son yıllarda Orta Doğu'daki halkların Türkiye'ye sempati oranlarında önemli bir azalma meydana gelmiş olsa da Mısır ve Suriye'deki değerlendirmeler hariç tutulduğunda bu miktarın çok fazla olmadığı anlaşılmıştır. Esasında son üç yıl içerisinde farklı oranlarda da olsa bölge ülkelerinin hemen hepsi itibar kaybına uğramıştır. Bununla birlikte Mısır ve Suriye'deki algı da dâhil olmak üzere Türkiye 2013 yılı değerlendirmelerinde bölgedeki sempati düzeyi sıralamasında dördüncü sırada yer almıştır. Ancak söz konusu iki ülkedeki değerlendirmeler konjonktürel durum nedeniyle hariç tutulduğunda Türkiye'nin daha önceki yıllarda olduğu gibi yine ilk sırada yer alacağı görülmüştür.⁶⁹⁹

Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri için model olabilirliğine ilişkin görüşlerde de benzer bir durum söz konusu olmuştur. Bu konuda olumlu görüş bildirenlerin oranı son üç yıl içerisinde azalmıştır ancak Mısır ve Suriye faktörlerine rağmen bölgedeki halkların

⁶⁹⁸ M. Sadi Bilgiç ve Salih Akyürek (Haz.), **Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:49, Ankara: Bilgesam Yayınları, 2012

⁶⁹⁹ Mensur Akgün ve Sabiha Senyücel Gündoğar, **Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013**, 1. Basım, İstanbul: TESEV Yayınları, 2013

yarıdan fazlası Türkiye'nin model olabileceği yönünde görüş bildirmiştir.⁷⁰⁰ Yapılan anket çalışmaları bağlamında netice itibariyle Arap Halk Hareketleri sonrası gelişmelerle birlikte Türkiye'nin Orta Doğu'daki olumlu imajında bir miktar azalma söz konusu olsa da bölge halklarının genel olarak Türkiye'ye ilişkin olumlu görüş beslemeye devam ettikleri görülmüştür.

Kafkasya ve Orta Asya'da aynı amaçla yapılan çalışmalarda Türkiye lehine olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konudaki tek istisna Ermenistan olmuştur. Ermenistan'daki Ermeniler 2012 yılında yapılan bir çalışmada kendilerine söylenen ülkeler içerisinde % 24,4 oran ile en az sempati duydukları ülkenin Türkiye olduğunu ifade etmişlerdir.⁷⁰¹ Zaten bu bilinen bir durumdur ve bu nedenle de kimse için şaşırtıcı olmamıştır. Nitekim bu çalışmalar içerisinde bilinen ve şaşırtıcı olmayan bir başka çalışma da Azerbaycan'da gerçekleştirilmiştir. Azerbaycanlıların zaten bilinen Türkiye sevgisi, akademik bir çalışmada bilimsel verilerle ortaya konulmuş ve Azerbaycanlıların dünyada dost bildiği ülkeler sıralamasında Türkiye açık ara ilk sırada yer almıştır.⁷⁰²

Kırgızistan ve Kazakistan gibi Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nde yapılan çalışmalarda alınan sonuçlar olumlu olmakla birlikte, diğer bölgelerdeki oranlarla karşılaştırıldığında Türkiye algısındaki olumlu bakışın buralarda daha zayıf kaldığı görülmüştür. 2012 yılında her iki ülkede ayrı ayrı yapılan anket çalışmasında Türkiye'ye duyulan sempati oranı Kazakistan'da % 57,⁷⁰³ Kırgızistan'da % 54⁷⁰⁴ olmuştur. Türkiye'nin Orta Doğu ve Müslüman ülkeler için model olabilirliliği sorusuna Kazakistan'da % 52,⁷⁰⁵ Kırgızistan'da % 50⁷⁰⁶ oranında olumlu görüş bildirilmiştir.

Bütün bu bilimsel çalışmalar Türkiye'nin itibarının bölgesinde genel olarak iyi olduğunu ve yumuşak gücünün yakın coğrafyalarda karşılık bulduğunu göstermektedir.

⁷⁰⁰ Akgün ve Senyücel Gündoğar, **Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013**

⁷⁰¹ M. Sadi Bilgiç ve Salih Akyürek (Haz.), **Ermenistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:41, Ankara: Bilgesam Yayınları, 2012, s.17

⁷⁰² Samir Mardanov, "Azerbaycan'da ABD Algısı", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi** 1(1), s.24

⁷⁰³ M. Sadi Bilgiç ve Salih Akyürek (Haz.), **Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:44, Ankara: Bilgesam Yayınları, 2012, s.12

⁷⁰⁴ M. Sadi Bilgiç ve Salih Akyürek (Haz.), **Kırgızistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:43, Ankara: Bilgesam Yayınları, 2012, s.11

⁷⁰⁵ Bilgiç ve Akyürek(Haz.), **Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, s.34

⁷⁰⁶ Bilgiç ve Akyürek(Haz.), **Kırgızistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, s.34

Özellikle Orta Doğu'daki çatışmalarla bağlantılı olarak bazı dalgalanmalar söz konusu olsa da bir bütün olarak değerlendirildiğinde bölgedeki halkların Türkiye'ye duydukları sempatinin yüksek olduğu ve Müslüman ülkeler nezdinde Türkiye'yi model olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin yumuşak gücüne ilişkin değerlendirmelere, uluslararası alanda faaliyet gösteren bazı kuruluşların analizlerinde de yer verilmektedir. Küresel ölçekte yapılan bu çalışmalar bağlamında bakıldığında, Türkiye'nin yumuşak güç kapasitesinin sadece bölgesel bir çerçeveye ile sınırlandırılmayacağı anlaşılmaktadır. Bu konudaki önemli çalışmalardan biri, daha önce yumuşak güç konu başlığı altında da sözü edilen Ernst and Young adlı kuruluşun 2012 yılında yayınladığı çalışmadır. *Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012* adıyla yayınlanan çalışma, hızla büyüyen ülkelerin yumuşak güçlerini analiz etmekte ve buradan yola çıkarak yumuşak güce sahip olmakla, daha fazla oranda doğrudan yabancı dış yatırım çekmek arasındaki bağlantıya işaret etmektedir.⁷⁰⁷

Dünya üzerindeki ülkelerin yumuşak güçlerini üç kategoride on üç başlık altında değerlendiren bu çalışmada Türkiye, hızlı büyüyen ülkeler arasında 5. sırada yer almaktadır. Tüm ülkelerin dahil edildiği dünya genelinde ise biraz daha gerileyerek kendisine 12. sırada yer bulduğu görülmektedir. 2005-2010 yılları arasındaki beş yıllık dönem dikkate alınarak yapılan puanlamalarda yıllar itibariyle bazı dalgalanmalar olmakla birlikte, genel olarak Türkiye'nin yumuşak gücünde bir artış olduğu gözlenmektedir. 2005 yılında 10,3 olarak görülen puan değeri, 2010 yılında 12,9'a yükselmektedir. Bu çalışmada, on üç başlık içerisinde Türkiye'nin yumuşak gücüne en olumlu katkıyı hukuk devleti olması, seçmen katılımı ve turizm rakamları yaparken, en olumsuz durum üniversitelerin dünya sıralamasındaki pozisyonunda yaşanmaktadır.⁷⁰⁸

Yayınladığı endeksle ülkelerin yumuşak güçlerini değerlendiren kuruluşlardan bir başkası olan İngiltere merkezli Institute for Government adlı kuruluşun çalışmasında iş dünyası, yönetim, diplomasi, kültür ve eğitim şeklinde beş ana başlık altında analiz yapılmaktadır. Bu kuruluşun 2010 yılı için yaptığı çalışmada Türkiye, dünya ülkeleri

⁷⁰⁷ Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012

⁷⁰⁸ Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012, s.21

yumuşak güç sıralamasında 25. sırada yer almaktadır.⁷⁰⁹ Aynı kuruluşun aynı kriterler çerçevesinde 2012 yılında yaptığı çalışmada ise 20. sıraya yükseldiği görülmektedir.⁷¹⁰ İlginçtir ki Monocle adlı derginin yaptığı ülkeler sıralamasında da Türkiye 20. sırada yer almaktadır. Bir önceki yıl 23. sırada görülen Türkiye'nin üç sıra yükselmesinde THY ve dizi ihracatının etkisine dikkat çekilmektedir.⁷¹¹

Yumuşak gücün ölçülmesi veya değerlendirilmesine ilişkin olarak herkes tarafından kabul edilmiş standart kriterler mevcut olmadığı için her kuruluşun kendince belirlediği kriterler çerçevesinde ortaya çıkan sıralamaların bir birinden farklı olması anlaşılır bir durumdur. Aynı şekilde konjonktürel gelişmelerden etkilenen yumuşak güç puanlamalarının yıllar itibariyle bazı değişiklikler göstermesi de doğaldır. Meseleye bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin sahip olduğu yumuşak gücün dünyadaki ülkeler arasındaki sıralamada karşılığının neresi olduğunu kestirmek tam olarak mümkün değildir. Ancak genel olarak bu çalışmalara bakıldığında, yayınlanan analizlerdeki sıralama farklılıkları ve yıllar içerisinde yaşanan dalgalanmalarla birlikte, netice olarak Türkiye'nin dünyadaki önemli yumuşak güçlerden biri olduğu görülmektedir.

3.2. Türkiye'nin Yumuşak Gücünün Kaynakları

3.2.1. Kültür

Nye'in yumuşak güç kaynakları arasında saydığı kavramlardan en durağan olanı kültürdür. Kültür esas itibariyle statik değildir, zemindeki değerler aynı kalmak kaydıyla zaman içerisinde değişen ve gelişen bir karaktere sahiptir.⁷¹² Ancak kültürdeki değişim diğer iki yumuşak güç kaynağı olan siyasi değerler ve dış politika ile kıyaslandığında daha yavaş gerçekleşmektedir. Bir ülkenin siyasi değerlerinin ve dış politikasının şekillenmesinde hükümetler oldukça etkili ve belirleyicidir ancak kültür konusunda bunu

⁷⁰⁹ “The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power”, s. 5, http://www.institutefor.gov.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf, (15/06/2014)

⁷¹⁰ “The New Persuaders III, A 2012 Global Ranking of Soft Power”, s.11, http://www.institutefor.gov.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf, (17/06/2014)

⁷¹¹ **Monocle**, 59(6), (2012-2013)

⁷¹² Erman Artun, “Popüler Türk Kültürünün Dünya Kültürlerine Etkisi ve Katkısı”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2009, s.1568

söylemek pek mümkün değildir. Çünkü kültür, toplumların hayatında yüzlerce ya da binlerce yılda meydana gelen bir birikimin sonucunda oluştuğu için⁷¹³ bu konuda kısa vadede radikal değişikliklerin gerçekleşmesi beklenmemelidir. Bundan dolayıdır ki beğenilen, cazibe yaratan ve etkisinde kalınan bir kültürünüz varsa bunun yumuşak güce dönüşmesi muhtemeldir aksi takdirde bunu kısa zaman içinde inşa etmek mümkün değildir.

Meseleye Türkiye açısından bakıldığında Türkiye'nin sahip olduğu kültürel zenginlik ile bu konuda iyi bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Her şeyden önce Türkiye, dünyada ilk medeniyetlerin ortaya çıktığı ve medeniyetlerin beşiği olarak adlandırılan bir havza içerisinde yer almaktadır. Bu yönüyle de sahip olduğu kültürel doku içerisinde baskın Türk kültürünün yanında binlerce yıllık bir birikimin varlığından söz edilmektedir.⁷¹⁴ İlk çağlardan itibaren bu topraklarda Mezopotamya, Hitit, Urartu, Antik Yunan, Roma ve bunun gibi irili ufaklı birçok medeniyetin hayat bulduğuna bugün bile tanıklık edilmektedir. Bugün Türkiye'de var olan kültürün ortaya çıkmasında az ya da çok birçok farklı kültürün katkısı bulunmaktadır. Ancak ağırlıklı olarak temelde dört kültürel etkiden söz edilmektedir ve bunlar Orta Asya merkezli Türk Kültürü, Akdeniz, Karadeniz ve Hint bölgesi eksenli komşu kültürler, İslam ve bu bağlamda İran ve Arap Kültürü ve son olarak Batı Kültürü olarak sayılmaktadır.⁷¹⁵ Ancak bugünkü Türk Kültürü'ne esas şeklini veren ve onda varlığını devam ettiren Osmanlı Kültürü'dür.⁷¹⁶ Birçok kültür bu Osmanlı Kültürü'nün bileşeni olmuştur ancak bu, *su konulduğu kabın şeklini alır* sözü bağlamında değerlendirilmekte ve Osmanlı Kültürü'nün özgün bir karakter taşıdığı kabul edilmektedir.⁷¹⁷ Gelinen noktada gelenek ve modernite kavramları bağlamında yorumlanan Türk Kültürü, Osmanlı-İslam Kültürü'nün temsil ettiği gelenek ile çağdaşlaşmanın temsil ettiği moderniteyi bünyesinde başarı ile bütünleştiren kimliği ile öne çıkmaktadır.⁷¹⁸ Bu

⁷¹³ Abdulkadir Yuvalı, "Mozaik Kültür Kavramının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7, (1996), s.211

⁷¹⁴ Yuvalı, a.g.e, s.212,213

⁷¹⁵ Mahmut Tezcan, "Türk Kültürünün Uluslararası Kültüre Toplumbilimsel ve Kültürel Antropolojik Çerçevedeki Etki ve Katkıları", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.2110

⁷¹⁶ Cenk Güray, "Biz Kimiz? Kimliğimiz Üzerine Düşünceler", **38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2011, s.330

⁷¹⁷ Neslihan Altuncuoğlu, "Kültürün Tarih İle İlişisine Dair", **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 1(1), 2012, s.987

⁷¹⁸ Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", **Yükselen Değer Türkiye**, s.64

kimlik, yumuşak gücün üç kaynağından biri olan kültürün Türkiye'nin yumuşak gücündeki karşılığını temsil etmektedir.

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişme noktasında önemli bir coğrafyaya hakim olan Osmanlı Devleti, sahip olduğu kültürü egemen olduğu topraklara ve onlara komşu olan diğer ülkelere kadar taşımıştır. Bir zamanlar Osmanlı toprağı olan coğrafyanın büyük bir bölümü Türkiye'nin sınırları dışındadır ve hatta bazıları fiziki mesafe olarak Türkiye'ye oldukça uzak durumdadır. Bununla birlikte ortak Osmanlı tecrübesi ve kültürel havzası, Türkiye ile bu coğrafyalar arasında geçmişten kaynaklanan bir bağ meydana getirmektedir.

Kültürel yapının yüzyıllar içerisinde oluşan bir birikimin ürünü olmasından hareketle yeni bir kültürel yapının kısa zamanda inşasının mümkün olamayacağı gibi, eskiye ait dokunun da siyasi müdahalelerle bir anda ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle de eski Osmanlı coğrafyasından yeni birçok bağımsız devletin ortaya çıkmasının üzerinden yüz yıl ya da daha fazla süre geçmiş olmasına rağmen “bu topraklardan çekilmiş, lakin tuzunu bırakmış”⁷¹⁹ olan Osmanlılardan arda kalan birtakım ortak kültürel değerler bu coğrafyada var olmaya devam etmektedir. Geçen yüz yıl içerisinde farklı siyasi tecrübeler yaşamış olsalar da Osmanlı kültürel coğrafyasının merkezinde yer alan Türkiye ile eski Osmanlı toprakları olan Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu ülkeleri arasında ortak kültürel değerler varlığını devam ettirmektedir. Orta Asya bölgesi ile ortak bir Osmanlı geçmişi bulunmamakla birlikte bin yıl öncesine dayanan köken birliği, Türkiye ile bu coğrafya arasında ortak kültürel değerlerden söz edebilmeye ve onu da Türk kültür havzasının bir parçası yapmaya imkân tanımaktadır.

Siyasi varlığı yaklaşık yüz yıl önce sona eren Osmanlı'nın, eski egemenlik alanlarındaki veya onlara komşu bölgelerdeki kültürel varlığı az ya da çok halen daha devam etmektedir. Bu durum, Yunanistan, Bulgaristan, Bosna Hersek ve diğer Balkan ülkelerinde değişik alanlarda açık bir şekilde gözlenmektedir. Mesela bu alanlardan biri olan yemek kültürü bağlamında Yunanistan ve Bulgaristan'da birçok Türk yemeğinin adı ile birlikte bu ülke mutfakları içerisinde var olmaya devam ettiği görülmektedir. Türk mutfağında önemli yeri olan baklava, cacık, dolma, pilav, ayran, yoğurt ve bunun gibi

⁷¹⁹ Yahya Kemal Beyatlı, **Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım**, İstanbul: Baha Matbaası, 1973, s.147

birçok yiyecek birebir aynı ya da ufak bazı telaffuz farkları ile Yunan mutfağında halen kullanılmaktadır.⁷²⁰ Aynı şekilde Bulgar mutfağı içerisindeki şkembe çorba, nahutena çorba(nohut çorbası), halva, baklava, kadaif, musaka, kavırma ve bunun gibi birçok yiyecek Türk kültürünün bu mutfak içerisindeki etkisine işaret etmektedir.⁷²¹ Balkanlardaki Türk kültür etkisi bu iki ülke ile sınırlı olmadığı gibi sadece yemek kültürü ile de sınırlı değildir. Dilden⁷²² müziğe⁷²³ kadar farklı birçok alanda ve bölgenin tamamında bu etki kendisini hissettirmektedir.⁷²⁴ Bölgedeki Hristiyan çocuklarda bile Türkçe isimlerle karşılaşılması etkinin boyutu hakkında bir fikir vermektedir. Söz konusu etki Balkanlardaki Müslüman toplumlar üzerinde çok daha yaygın ve belirgin bir hal almaktadır. Osmanlı'nın bu topraklardan çekilmesinin üzerinden yüz yıl kadar bir sürenin ardından söz konusu kültürel etkinin özellikle Boşnaklar ve Arnavutlar gibi Müslüman unsurlar nezdinde daha fazla olduğu görülmektedir.⁷²⁵

Balkanlardaki durumun bir benzeri eski Osmanlı toprağı olan Kuzey Afrika'da da gözlenmektedir. Sözelimi bugün Türkiye'ye oldukça uzak bir coğrafya gibi duran Kuzey Afrika ülkesi Tunus'ta dilden mimariye kadar birçok alanda Türk kültürünün yaşayan izleri ile karşılaşmaktadır.⁷²⁶ Mesela, Türkiye'de bile neredeyse unutulmaya yüz tutan gölge oyunu Karagözün, Tunus'ta son yıllara kadar Ramazan aylarında oynatıldığı

⁷²⁰ İlknur Halil, "Türk Mutfağının Batı Trakya'daki ve Yunanistan'daki Etkileri", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.1728

⁷²¹ Emine Halil, "Bulgar Sofrasında Türk Mutfağı", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.1740

⁷²² Özkan Öztekten, "Dünya Dillerinde Türkçenin İzleri", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.881-894.

⁷²³ İrina Saraivanova, "Bulgaristan Topraklarında Türk Kültürünün İzleri: Bulgaristan'da Cönklerdeki Türküler Üzerine", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.903-910.

⁷²⁴ Sırbistan Eski Dışişleri Bakanı ve Sırp Yenileme Hareketi (SPO) Genel Başkanı Vuk Draškoviç, Türkiye-Sırbistan ilişkilerinin değerlendirildiği bir söyleşide şu ifadeleri kullanmaktadır. "*Bir yazar olarak, eğer birileri bir gece içerisinde Sırpça'daki Türkçe kökenli kelimeleri çıkarsa, yazımı nasıl yazardım bilemiyorum. Eğer birileri, bir gecede, Belgrad'daki 'Teraziya' (Terazi), 'Kalemegdan' (Kalemeydan), 'Dorçyolu' (Dört Yol), 'Karaburmi' (Karaburma) ve 'Taşmaydan' (Taşmeydan) gibi yerlerin isimlerini değiştirirse, o zaman Belgrad, Belgrad olmazdı. Sırpça'da, yaklaşık 7 bin Türkçe kökenli kelime bulunuyor. Aynı şekilde, Türkçe'de de Sırpça kökenli kelimeler var. Bir gecede, asırlar silinemez.*" "Sırbistan Türkiye İlişkileri Hiçbir Zaman Sarsılmaz", <http://www.haberler.com/sirbistan-turkiye-iliskileri-hicbir-zaman-5241082-haber/>, (16/06/2014) Balkan ülkeleri içerisinde Türklere en az sempati duyan ülkelerden biri olan Sırbistan'daki bu durum, diğerleri için de bir fikir vermektedir.

⁷²⁵ Zülfiyar Bayraktar, a.g.e, s.183

⁷²⁶ İbrahim Güler, "Türk Kültürünün Tunus'ta Yaşayan İzleri", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.754

bilinmektedir.⁷²⁷ Mısır,⁷²⁸ Suriye⁷²⁹ gibi daha yakın coğrafyalarda ise bu durum daha belirgin bir hal almaktadır.

Türk kültür izlerinin güçlü bir şekilde görüldüğü coğrafyalardan bir diğeri olan Kafkasya Bölgesi, bir bütün olarak Osmanlı toprağı olmaması bağlamında sözünü ettiğimiz yerlerden ayrılmaktadır. Ancak bölgenin bir kısmının Osmanlı sınırları içerisinde kalmış olması, Azerbaycanlılar gibi bölgedeki başka birçok unsurun Türk ve/veya Müslüman olması ve Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türklerin geçiş güzergâhlarından biri olması gibi nedenlerle Kafkasya'nın özellikle Müslüman toplumlarında Türk kültürü, varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmektedir. Bölgede yaklaşık iki yüz yıldır devam eden Rus egemenliği gerçeğine rağmen bu durum bir vakia olarak ortada durmaktadır.⁷³⁰

Bölgesel bir güç konumundaki Türkiye, Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu coğrafyalarında Osmanlı geçmişine dayanan ancak halen daha etkisini devam ettiren bir kültürel mirasın merkezinde yer almaktadır. Dilden müziğe, yemeklerden inanç değerlerine kadar bölgesel farklılıklarla birlikte birçok alanda varlığını muhafaza eden bu kültür, Türkiye'nin bölgesindeki yumuşak gücüne potansiyel anlamda büyük katkı sağlamaktadır. Ancak söz konusu coğrafyalarda görülen kültürel etki tek yanlı bir ilişki şeklinde değil, karşılıklı etkileşim şeklinde gerçekleşmektedir. Bugün, Türkiye sınırları dışında kalan eski Osmanlı topraklarının kültürel mirası, bir şekilde Türk kültürü içerisinde kendini hissettirmektedir. Bu durum, günlük konuşma dilindeki deyimlerden, halkın dilindeki türkülere kadar farklı alanlarda gözlenmektedir. *Yanlış hesap Bağdat'tan döner, Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak, Halep ordaysa arşın burda, Hanya'yı Konya'yı görmek* gibi başka da örneklerine rastlanabilecek olan deyimlerdeki Bağdat Irak'ta, Dimyat Mısır'da, Halep Suriye'de ve Hanya Yunanistan'ın Girit Adası'nda bulunmaktadır.

⁷²⁷ Mevlüt Özhan, "Karagöz'ün Dünya Tiyatrolarına Etkisi", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.1904

⁷²⁸ Paşa Yavuzarslan, "Dil İlişkileri Açısından Mısır Arapçasındaki Osmanlı Türkçesi Kelimeler", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009

⁷²⁹ Murat Kılıç, "Türk Kültürünün Suriye Kültürüne Etkisi Ve Kültürler Arası Etkileşim", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009

⁷³⁰ Toğrul İsmayıl, "Kafkaslarda Türk Kültürel Varlığı", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2009, s.1763-1768

Deyimlerdeki örneklerin belki daha zengini türkülerde görülmektedir. Belki birçok insanın nerede olduğunu bilmeden söylediği *Mayadağ'dan kalkan kazlar* diye başlayan *Vardar Ovası* türküsünde adı geçen Mayadağ ve Vardar ovası bugün Yunanistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Aynı şekilde *Cezayir'in harmanları savrulur* diye başlayan türkü de adından anlaşılacağı üzere Cezayir'i anlatmaktadır.⁷³¹ *Kerkük'ten yola çıkak, varak Erbil'e Erbil'e* ve *Şu Yalta'dan taş yükledim* türkülerinde sırasıyla bugünkü Irak ve Kırım topraklarından söz edilmektedir.

Anadolu'daki kültürel etkinin bir yansıması da Türk yemek kültüründe kendisini göstermektedir. Osmanlı Devleti'nin geniş bir coğrafyaya yayılması sonrasında Türk mutfağı bir yandan söz konusu coğrafyalardaki yeme içme kültürünü etkilemişken, diğer yandan kendisi de onlardan etkilenmiştir. Farklı coğrafyalardan İstanbul'a taşınan yemek kültürleri Türk mutfağının bir parçası haline getirilmiş ve Anadolu, etrafındaki coğrafyanın mutfak kültürlerinin harmanlandığı bir merkez haline gelmiştir.⁷³²

Osmanlı Devleti'ne tabi iken bugün Türkiye sınırları dışında kalan unsurların birçoğunun Anadolu toprakları ile ilişkisi kültürel bir ilişki olmaktan daha fazlasını ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'nin doğuda ve batıda toprak kaybetmeye başlamasıyla buralarda yaşayan Müslüman nüfusun önemli bir kısmı göç ederek Anadolu topraklarına gelmiştir. Bu bağlamda Kafkas, Balkan ve Kırım göçmeni olarak Anadolu'ya gelmiş olan farklı gruplar Türkiye'deki kültürel zenginliğe de katkı sağlamışlardır. Bunların yanında Türkiye'de yaşamaya devam eden Ermeniler, Rumlar, Araplar ve bunlar gibi diğer unsurlar beraber ele alındığında Türkiye'nin, sınırlarının ötesindeki coğrafyalarla kültürel ilişkilerin yanında daha doğrudan bir bağlantısının var olduğu görülmektedir. Türkiye'nin, kendi vatandaşı olan bu gruplar yardımıyla dışardaki akrabaları ile ilişkiler kurması çok daha kolay ve takip edilen politikalar daha inandırıcı olmaktadır. Bu etnik çeşitlilik söz konusu nedenlerle Türkiye'nin bölgedeki yumuşak güç potansiyeline büyük katkı sağlamaktadır.⁷³³

⁷³¹ “Özlem Dolu Türkülerimiz”, http://www.milletderneği.com/makale.php?makale=ozlem-dolu-turkulerimiz&and_mno=212#sthash.rPEKwUMO.FpbqCUI4.dpbs, (18/06/2014)

⁷³² Sibel Güler, “Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(26), (2010)

⁷³³ Demir, a.g.e, s. 248, 249

Toplumlar arasında kültürel yakınlık sağlayan birçok faktör vardır ve bunlardan biri de dindir. Antik Yunan filozoflarından Mestrius Plutarchus'un yaklaşık iki bin yıl önce "Dünyayı geziniz, dolaşınız, medeniyetsiz, şehirsiz, duvarsız insan topluluğu görebilirsiniz, ama mabetsiz ve mabutsuz insan topluluğu göremezsiniz"⁷³⁴ ifadesi esas olarak bugün de geçerliliğini devam ettirmektedir. Dinin toplum üzerindeki etkisi farklı toplumlarda farklı derecelerde görülmektedir ancak genel olarak ifade etmek gerekirse geçmişte olduğu gibi bugün de din insanların hayatında önemli bir yer işgal etmektedir.⁷³⁵ Öte yandan din ile kültür arasında son derece yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bundan dolayı dinde meydana gelen herhangi bir değişiklik, kültürel alanda da kendisini göstermektedir. Bu bağlamda kültürü etkileyen, değiştiren ve ona süreklilik kazandıran temel etkenlerden birinin din olduğunu söylemek mümkündür.⁷³⁶ Türk kültürünün şekillenmesinde ve bugünkü halini almasında da dinin baskın bir rolünün olduğu görülmektedir. Türklerin, 751 yılındaki Talas Savaşı'ndan itibaren kitleler halinde İslam Dini'ne girmeye başladıkları bilinmektedir.⁷³⁷ O tarihten itibaren İslam Dini, Türk kültür yapısının şekillenmesinde oldukça etkili olmaktadır.

Türkiye'nin kurulduğu topraklarda miras aldığı Selçuklu ve Osmanlı kültüründe dinin çok temel bir yeri olduğu görülmektedir. Ancak yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti din-devlet ve toplum ilişkisi bağlamında onlardan ayrılmaktadır. Her şeyden önce Türkiye, İslam devleti olarak değil, Müslüman bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, halkı Müslüman olan ancak yönetimi İslami kurallara bağlı olmayan bir devlet anlamına gelmektedir.⁷³⁸ Bunun nedeni de Türkiye'nin laik bir sisteme sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca devlet, laiklik ilkesi çerçevesinde dini kontrol altına almış ve ihtiyaç hissettiği durumlarda onu kullanmıştır.⁷³⁹ İslam, Türk kültürünün ve bu bağlamda kimliğinin bir parçası olmuş ancak laiklik ilkesine binaen kimliğin bu yönünün

⁷³⁴ Mustafa Güven, "Kültürün Bir Unsuru Olarak Din," **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 1(1), (2012), s. 933

⁷³⁵ Y. Mustafa Keskin, "Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, IV(2), (2004), s.7-21

⁷³⁶ Güven, a.g.e, s.938,939

⁷³⁷ Ahmet Taşağıl, "Talas Savaşı", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 39. Cilt, İstanbul, 2010, s.501

⁷³⁸ Gökhan Koçer, "Türk Dış Politikasında Din Unsuru", **Akademik Orta Doğu**, 1(1), (2006), s.131

⁷³⁹ Koçer, a.g.e, s.144

dışa vurulması önemli oranda engellenmiştir. Söz konusu iki durum, yani dinin hem kullanılması hem de laiklik bağlamında sınırlandırılması en bariz şekilde Türkiye'nin İslam Konferansı Örgütü'ne(İKÖ) üyeliğinde gözlenmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren dış politikasında görece bir çok yönlülük arayışı içerisinde olan Türkiye'nin 1969 yılında kurulan İKÖ'ye üyeliği bu arayışın bir parçası olmuş ve Türkiye burada dini kullanmıştır.⁷⁴⁰ Diğer yandan devletin laik karakteri dolayısıyla Türkiye bu kuruluş içerisinde belli bir dönem aktif olmanın aksine frenleyici rol oynamış ve bu bağlamda toplantılara bir alt düzeyde temsilci ile katılmıştır.⁷⁴¹

Türk dış politikasında devletin laik karakterinin dinin önüne geçmesi durumu pek fazla değişiklik göstermeden son dönemlere kadar gelmiştir. AK Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte bu partinin Milli Görüş kökenine atıfla dini hassasiyetler taşımasından⁷⁴² dolayı daha din merkezli bir politika takip edeceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak AK Parti iktidarı ile birlikte, bölgedeki ortak değerlere işaret etmek bağlamında sık sık dini söylemler kullanılmış olsa da, bunun dış politikaya yansımaları geleneksel çizginin dışında gerçekleşmemiştir.⁷⁴³ Bununla birlikte AK Parti iktidarında din, devletin dış politikasında sınırlayıcı bir faktör olarak değil, yumuşak gücüne katkı yapacak bir unsur olarak görülmüştür. Dönemin başbakanı Erdoğan bu durumu “Biz bütün dünyaya, nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan bir ülkenin modern olabileceğini, demokrasiyi en geniş şekilde kendi halkına tattırabileceğini, ... gösteriyoruz. Üstelik biz, muhafazakârlığa, halkın değerlerine, dine çok önem veren liderlerin bunları yapabileceğini gösterdik. Türkiye bütün Müslüman ülkeler için bir örnek oldu.”⁷⁴⁴ sözleriyle ifade etmiştir.

Türkiye, AK Parti döneminde de laik yapısından dolayı dış politikasında din merkezli bir hareket içerisine girmekten kaçınmıştır. Dahası AB'ye üye olma yolunda bu dönemde ciddi adımlar atılmıştır. Bununla birlikte özellikle Orta Doğu Bölgesi'nde Türkiye'nin Müslüman bir toplum olmasından kaynaklanan bir yumuşak güç etkisi ortaya çıkmıştır. Türkiye her ne kadar din referanslı politikalardan uzak dursa da bölgesindeki

⁷⁴⁰ Koçer, a.g.e, s.146

⁷⁴¹ Münevver Aktaş, “Türkiye İslam Konferansı Örgütüne Üye Midir?”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 11(1), (2009), s. 13-23

⁷⁴² Burcu Sunar, “Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Dış Politika Söyleminde Temalar: Türkiye Bülteni Üzerine Bir İnceleme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(3), (2013), s.432

⁷⁴³ Koçer, a.g.e, s.150

⁷⁴⁴ Sunar, a.g.e, s. 437

halklarla ortak kültürel değer bağlamında kimliğinin bir parçası olan İslam Dini'nden istifade etmiştir. Yumuşak güçte esas olan öncelikle toplumun düşüncesidir ve bu bağlamda bakıldığında Türkiye laik bir sisteme sahip olmakla birlikte Müslüman bir ülke olarak görülmektedir. Bu nedenle de İslam ortak paydası Türkiye ile bölgesindeki Müslüman halklar arasında bir bağ oluşturarak Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlamaktadır. Nitekim özellikle Balkanlarda yapılan Türkiye algısını ölçmeye yönelik çalışmalarda aynı ülkelerin Hristiyan ve Müslüman toplumları arasında Türkiye'ye duyulan sempatinin birbirinden farklı olduğu ve olumlu algının Müslüman toplumlarda daha yüksek olduğu net olarak görülmektedir.⁷⁴⁵

Türkiye, dış politikasında doğrudan dini referanslar kullanmamakla birlikte özellikle AK Parti dönemi ile birlikte din mefhumunu daha fazla ön planda tutmaktadır. Bu dönemde, Mevlana, Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre gibi İslam'ın, Türk kimliğinin önemli bir parçası olmasında büyük katkıları olan isimlere⁷⁴⁶ daha fazla atıf yapılmaktadır. Ancak bunlar, dini bir misyonla değil de daha çok kültürel bir perspektif dâhilinde gerçekleştirilmektedir. Nitekim Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın teklifi ile 2007 yılının UNESCO tarafından Dünya Mevlana Yılı⁷⁴⁷ olarak ilan edilmesi ve Türk dilinin ve kültürünün yurt dışında öğretilmesini ve tanıtılmasını hedefleyen kuruma Yunus Emre'nin⁷⁴⁸ adının verilmesi bu kültürel yöne işaret eden faaliyetler olarak görülmektedir. Türkiye, uluslararası alanda tanınan ve sevilen bu isimler vasıtasıyla kültürel etkinliğini özellikle Müslüman coğrafya üzerinde artırmaya çalışmaktadır. Bunlarla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı da yurt dışında aktif olarak faaliyetlerde bulunmaktadır.⁷⁴⁹ Ancak onların faaliyetleri kültürel olmaktan ziyade dini alandadır ve bu yönüyle devlet, dış politikadaki dini faaliyetlere iç siyasal hayatta olduğundan daha hoşgörülü yaklaşmaktadır.

⁷⁴⁵ Bilgiç ve Akyürek (Haz.), **Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı**, s.79

⁷⁴⁶ Nural İmik Tanyıldızı, "Türk Kültürünün Gençlere Tanıtımında Medyanın Rolü: Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emre Üzerine Bir Araştırma", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 59, (2011), s.103

⁷⁴⁷ "UNESCO 2007'yi Mevlana Yılı İlan Etti", <http://www.hurriyet.com.tr/sondakika/4038352.asp>, (01/07/2014)

⁷⁴⁸ Yunus Emre Enstitüsü için kurumun kendi web sayfasına bakılabilir. <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/anasayfa>

⁷⁴⁹ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013, <http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Faaliyet/2013%20Y%C4%B1l%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (02/07/2014)

Kültürü meydana getiren bir başka önemli unsur dildir. Hatta dil, kültürün temeli olarak kabul edilmektedir.⁷⁵⁰ Diğer yandan bir kültürü tanımanın ve tanıtmanın en doğrudan ve en kısa yolu dil vasıtasıyla mümkün olmaktadır.⁷⁵¹ Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye'nin içinde yer aldığı coğrafyada kendisiyle aynı dili konuşan toplumların var olması noktasında önemli bir avantaja sahip olduğu görülmektedir. Kafkasya, Karadeniz'in kuzeyi ve Orta Asya Bölgesi'nde etnik köken itibariyle aynı soya mensup ulusların bulunması buralarda Türkiye'nin dilini bir yumuşak güç aracına dönüştürmesine imkân sağlamaktadır. Suriye, Irak ve İran gibi Orta Doğu ülkeleri ile Kosova ve Makedonya gibi Balkan ülkelerinde -görece daha az olmakla birlikte- benzeri bir durum yaşanmaktadır. Esasında Türk Dili üst başlığı altında değerlendirildiğinde bugün bu dilin batıda Balkanların uçlarından doğuda Büyük Okyanus'a, kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nden, güneyde Tibet'e kadar uzanan çok geniş bir alanda dağınık olarak konuşulduğu görülmektedir.⁷⁵²

13. yüzyıla kadar Türkler tek bir yazı dili kullanmışlardır.⁷⁵³ Ancak sonraki yüzyıllar içerisinde Viyana'ya kadar uzanan bir devlet kurmaları neticesinde Türk Dili Viyana'dan Büyük Okyanus'a kadar uzanan bir havzaya yayıldığı için bunun doğal bir sonucu olarak dil içerisinde fiziki mesafelerden kaynaklanan farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. 11. yüzyıldan itibaren İran'ı aşarak Azerbaycan ve Anadolu'ya gelen Oğuzlar, Batı Türklüğünü oluşturmuşlardır. Anadolu topraklarının haricinde bir yandan Macaristan sınırına dayanan ve diğer yandan bugünkü Irak ve Suriye'ye yerleşen Osmanlı Türkleri vasıtasıyla bütün bu sahalarda Batı Türkçesi, ortak bir yazı dili olarak kullanılmıştır.⁷⁵⁴ Bugün Türkiye Türkçesi'nin de içerisinde yer aldığı Güney Batı Türkçesi Azerice, Gagavuzca, Türkmence ve Horasanca lehçelerinden meydana gelmiştir. Bu nedenle de Türkiye Türkçesi'ne en yakın dil, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye, Balkan ülkelerinin birçoğu ile Karadeniz'in kuzeyinde konuşulmaktadır.⁷⁵⁵

⁷⁵⁰ Emine Ersöz, "Türk-Arap Toplumunda Kültürel Etkileşim", **Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçme Tebliğler, ATCOSS 2010**, Ankara, 2010, s.408

⁷⁵¹ Purtaş, a.g.e, s.5

⁷⁵² A. Melek Özyetkin, "Tarihten Bugüne Türk Dil Alanı", **Yeni Türkiye**, 55, (2013),s.149

⁷⁵³ Ahmet Bican Ercilasun, "Batı Türkçesinin Doğuşu", **Uluslar Arası Türk Dili Kongresi (26 Eylül-3 Ekim 1988)**, 1996, s.39, <http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/ercilasun.pdf>, (05/07/2014)

⁷⁵⁴ Ahmet Bican Ercilasun, "Tarihten Geleceğe Türk Dili", **Yeni Türkiye**, 15, (1997), s.187-191

⁷⁵⁵ Özyetkin, a.g.e, s.156-160

Dil, bir ülkenin yumuşak gücünün geliştirilmesinde önemli bir faktördür ve yumuşak gücünü artırmayı düşünen Türkiye de bu konuda aktif bir politika takip etmektedir. Farklı lehçelerde olmakla birlikte bugün dünyada 200 milyondan fazla insanın Türkçe konuştuğu düşünülmektedir. Bu rakam, Türkiye için büyük bir potansiyele işaret etmektedir. Türkiye, bir yandan farklı lehçelere sahip olduğu Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne yönelik televizyon yayınları yaparken,⁷⁵⁶ diğer yandan Türkçe konuşulmayan ülkelerdeki halkın Türkçe'yi öğrenmesine imkân sağlayacak kültür merkezleri açmaktadır. Bu merkezlerin, Fransa'dan Japonya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada⁷⁵⁷ açıldığı hesaba katıldığında Türkiye'nin yumuşak güç politikasını dar bir bölge ile sınırlanmadığı görülmektedir.

Kökleri çok eskilere dayanan Türk kültürü bugün geldiği noktada Türkiye'nin en önemli yumuşak güç kaynaklarından biri konumundadır. Nye'in üst/yüksek ve popüler şeklinde kategorize ettiği kültürel alanın her ikisinde de Türkiye son yıllarda önemli bir çıkış yakalamış durumdadır. Üst kültür bağlamında değerlendirildiğinde, bu kategoride yer alan edebiyat ve sanat alanlarında başarılı bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Her iki alanda uluslararası nitelikte kazanılan ödüller bu durumu doğrulamaktadır. Nitekim 2006 yılında Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanması -Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı birinin ilk kez bu ödülü alıyor olması bağlamında dikkate alındığında-⁷⁵⁸ oldukça önemli bir başarı olarak değerlendirilmektedir. Bu bireysel başarının yanında son on yıl içerisinde Türk yazarların başka dillere çevrilen eserlerinin sayısında üç kat artış yaşanması,⁷⁵⁹ Orhan Pamuk'un başarısının istisnai bir durum olmadığını göstermektedir. Uluslararası yarışma ve festivallerde sinema alanında alınan birçok ödülün yanında diğer sanat dallarında ve bilim kategorisinde⁷⁶⁰ alınan başarılı neticeler de Türkiye'nin üst kültür bağlamında uluslararası alandaki itibarına katkıda bulunmaktadır.⁷⁶¹

⁷⁵⁶ Erol Sakallı, "Türkçe Popüler Kültür", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 3(2), (2014), s.315

⁷⁵⁷ "Kültür Merkezlerimiz", <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, (05/07/2014)

⁷⁵⁸ "Orhan Pamuk Kimdir - Orhan Pamuk Hayatı ve Kitapları", http://www.radikal.com.tr/hayat/orhan_pamuk_kimdir___orhan_pamuk_hayati_ve_kitaplari-1177750, (06/07/2014)

⁷⁵⁹ "Yabancı Dillere Çevrilen Eserler On Yılda Üç Kat Arttı", http://www.zaman.com.tr/pazar_yabanci-dillere-cevrilen-eserler-on-yilda-uc-kat-artti_2195619.html, (08/07/2014)

⁷⁶⁰ "2005 Yılında Kültür, Sanat, Eğitim ve Bilim Alanlarında Yurtdışında Kazanılan Başarılar ve Ödüller", <http://www.mfa.gov.tr/2005-yilinda-kultur-sanat-egitim-ve-bilim-alanlarinda-yurtdisinda-kazanilan-basarilar-ve-oduller-.tr.mfa>, (09/07/2014)

⁷⁶¹ "Uluslararası Festivaller Bizi Neden Seviyor?", <http://www.yenisafak.com.tr/pazar/uluslararasi-festivaller-bizi-neden-seviyor-588132>, (10/07/2014)

Popüler kültür, bazılarınca küçümsenmekle birlikte Nye tarafından önemli bir yumuşak güç kaynağı olarak görülmektedir.⁷⁶² Aynı şekilde ulus kimliğini oluşturan ve tanımlayan temellerden biri olarak kabul edilmektedir.⁷⁶³ Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütünü”⁷⁶⁴ şeklinde ifade edilen popüler kültüre, bu niteliklerinden dolayı genellikle eleştirel bir bakışla yaklaşılmaktadır.⁷⁶⁵ Ancak bu durum, toplumun tüketim alışkanlıkları üzerinde büyük bir etkiye sahip olan popüler kültürün önemini azaltmamaktadır. Yerli bir marka olan Ülker'in yıllar önce yeni ürünü Cola Turka için hazırladığı bir reklam filmi bu konuya güzel bir örnek teşkil etmektedir. Reklam, New York şehrindeki sıradan bir Amerikan ailesinin Cola Turka içince bir anda değiştiğini ve Türk kültürüne has davranışlar göstermeye başladığını anlatmaktadır. Nitekim bu durum reklam cıngılında(jingle) *İçince kolanın turkalisını, turkalaşır böyle, kalmaz Amerikası* sözleriyle ifade edilmektedir.⁷⁶⁶ Reklamda, popüler bir gazlı içeceğin insanların kültürel alışkanlıkları üzerindeki etkisine vurgu yapılmaktadır. Mc Donald's ve Coca Cola gibi ürünlerin dünya genelindeki tüketimi ve ABD'nin yeme içme kültürünün dünya üzerinde yaygınlaşması bir arada düşünüldüğünde reklamda abartılı olarak gösterilen değişimin aslında çok da dayanaksız olmadığını göstermektedir.

Popüler kültürün yayılmasında özel anlamda televizyon, genel anlamda medya çok önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde artık insanlar ideolojik kahramanlardan çok medyatik kahramanları kendilerine model almaktadırlar. Bunda da televizyonun ve medyanın diğer kollarının büyük etkisi bulunmaktadır.⁷⁶⁷ Bu durum, Türk popüler kültürünün yayılmasında da kendini göstermektedir. Türk televizyon dizileri, bugün için Türkiye'nin uluslararası alanda tanınan en önemli popüler kültür ögesi olarak görülmektedir. Türkiye'nin yumuşak gücünden söz eden popüler yayınlarda ağırlıklı olarak Türk dizileri konu edilmektedir.

⁷⁶² Nye, **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, s.52

⁷⁶³ Artun, a.g.e, s.1574

⁷⁶⁴ “Güncel Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts and view=bts, (12/07/2014)

⁷⁶⁵ Emel Güler Yılmaz ve Yalçın Yılmaz, “Türkiye ve Ortadoğu Ülkeleri Arasında Kültürel Yakınlaşma Aracı Olarak Popüler Kültür Ürünleri Üzerine bir Değerlendirme”, **Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçme Tebliğler, ATCOSS 2010**, Ankara, 2010, s.303-306

⁷⁶⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=QlmxJsO-pNc>, (15/09/2014)

⁷⁶⁷ A. Çağlar Deniz, “Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), (2010), s.57

2014 yılı rakamlarıyla 75 ülkeye ihraç edilen Türk dizileri dünyanın hemen her tarafında ilgi ile takip edilmektedir.⁷⁶⁸ Bununla birlikte dizilere en yoğun ilginin Orta Doğu ülkelerinde gösterildiği bilinmektedir. Suudi Arabistan televizyon kanalı MBC'nin yayınladığı Gümüş adlı dizinin final bölümünün bölgede 85 milyon insan tarafından izlenerek rating rekoru kırmış olması, Türk dizilerini izleme oranının Irak'ta % 97'lere ulaşması,⁷⁶⁹ bu dizilerde oynayan karakterlere Arap ülkelerindeki reklamlarda oynamaları karşılığında yüzbinlerce dolar teklif edilmesi gibi durumlar gösterilen ilgiye örnek teşkil etmektedir.⁷⁷⁰ Esasında bu ilgi sayısal verilerin dışında günlük hayat içinde de gözlenmektedir. Dizi karakterlerinin Arap toplumlarında gençlerin kahramanı haline gelmesi,⁷⁷¹ mobilya tercihlerinde dizilerdeki dekorasyonların taklit edilmesi, bölge ülkelerinden İstanbul'a gelen turist sayısında yaşanan büyük artış ve gelenlerin önemli bir kısmının dizilerin çekildiği mekânları ziyaret etme istekleri⁷⁷² bu durumu net bir şekilde göstermektedir.

Orta Doğu'da Türk dizilerine gösterilen ilginin büyüklüğü uluslararası basının da dikkatini çekmektedir.⁷⁷³ New York Times'da Michael Kimmelman imzalı bir değerlendirmede Türkiye'nin Arap dünyasında diziler vasıtasıyla yarattığı etkiyi ABD'nin ancak rüyada görebileceği ifade edilmektedir.⁷⁷⁴ Türk dizilerinin Arap dünyasında bu kadar ilgi görmesinin nedeni ortak kültürel değerlerin varlığı ile açıklanmaktadır. Bununla birlikte dizilerde gösterilen modern hayat da Araplara çekici gelmektedir. Bu diziler bir anlamda geleneği reddetmeyen modern bir hayatı anlatmaktadır. Diziler, *onlar da bize benziyor* düşüncesi bağlamında Araplarda bir tür özdeşleşme duygusu yaratarak Türkiye lehine yumuşak güce katkı sağlamaktadır.⁷⁷⁵

Türk dizilerinin Arap halkları üzerindeki etkisine temas eden yazıların fazlalığı diğer bölgelerde bu dizilere gösterilen ilgiyi gölgede bırakmaktadır. Oysa gösterildikleri birçok

⁷⁶⁸ "Türkiye'nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolara Ulaştı"

⁷⁶⁹ Sakallı, a.g.e, s.215

⁷⁷⁰ Deniz, a.g.e, s.57

⁷⁷¹ Deniz, a.g.e, s.56

⁷⁷² Emel Güler Yılmaz ve Yalçın Yılmaz, a.g.e, s.310

⁷⁷³ Bu konuda yazılmış birçok yazı içerisinde örnek olarak bunlara bakılabilir. Nathan Williams, "The rise of Turkish soap power", <http://www.bbc.com/news/magazine-22282563>, (10/09/2014); Piotr Zalewski, "As Turkey Turns", http://www.slate.com/articles/arts/roads/2013/08/turkish_soap_operas_go_global_turkey_s_homemade_melodramas_are_popular_across.html, (15/09/2014)

⁷⁷⁴ Michael Kimmelman , "Turks Put Twist in Racy Soaps", http://www.nytimes.com/2010/06/18/arts/18abroad.html?_r=0, (15/09/2014)

⁷⁷⁵ Deniz, a.g.e, s.53

ülkede bu diziler Orta Doğu'daki etkiye benzer sonuçlara yol açmaktadırlar. Söz gelimi Balkanlarda Türklere sempati düzeyi en düşük ülkelerden biri olan Hırvatistan'da çocuklara dizi karakterlerinin isimlerinin verilmeye başlanması ve Türkçe öğrenme taleplerinde on kat bir artışın yaşanması bu durumu doğrulamaktadır. Aynı şekilde her iki Yunanlıdan birinin Türk dizisi izliyor olması ve buradaki Türkçe dil kurslarının sayısının on kat artış göstermesi de bu duruma işaret etmektedir.⁷⁷⁶

Türk dizilerine gösterilen ilgi, bir anlamda popüler Türk kültürünün özellikle bölge ülkelerinde bir karşılığı olduğunu ve Türkiye'nin cazibe merkezi bir ülke olarak algılanmasına katkı sağlayacağını göstermektedir. Dizilerde gösterilen modern ve zengin ülke görünümü Türkiye'yi kültürel bir çekim merkezi haline getirmektedir.⁷⁷⁷ Türk popüler kültürünün bölgede yaygınlaşması ve dış politikada buna paralel adımlar atılması söz konusu kültürel etkinin yumuşak güce dönüşmesine imkân sağlamaktadır.

“Medya'dan sunulan yaşam yolu (kültür) biçimi, ... paketlenmiş, içine reklamlar yerleştirilmiş, ideolojik anlamlar yüklenmiş bir yeniden-biçimlendirme”⁷⁷⁸ olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de medyanın, basit bir eğlence aracından daha fazlası olduğu anlaşılmaktadır. Kültürün insan davranışları üzerindeki etkisi dikkate alındığında kültürün yayılmasındaki fonksiyonlarından dolayı medyanın kilit rolü daha önemli hale gelmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalarda kültürün, karar verme sürecinde bireyin davranışları üzerinde açık bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu durum, dış politika konusunda karar alacak liderler için de geçerli olmaktadır.⁷⁷⁹ Bu nedenle başka toplumlara kültürel anlamda nüfuz etmek, dolaylı olarak o ülkelerin dış politikalarında da söz sahibi olmak anlamına gelmektedir.

Yumuşak güçle hedeflenen, başkalarının düşüncelerine ve davranışlarına nüfuz edebilmek ve onların kendiliğinden, lehinize bir davranış değişikliğine gitmesini sağlayabilmektir. Bunun yolu da öncelikle başka toplumlarla iletişime geçmek ve onları

⁷⁷⁶ Demir, a.g.e, s.278,279

⁷⁷⁷ Purtaş, a.g.e, s.12

⁷⁷⁸ İrfan Erdoğan, “Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele”, **Popüler Kültür ve İktidar**, Nazife Şişman (Der.), Ankara: Vadi Yayınları, 1999, s. 35

⁷⁷⁹ Ertan Efegil ve Fatma Açık, “Günümüz Türk Dış Politikasında Türk Kültürünün Etkisi”, Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (Ed.), **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Cilt 1, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012, s.623,624

etkilemekten geçmektedir. Taraflar arasındaki siyasal etkileşim, kültürel açıdan ortak değerlerin varlığı bağlamında kolaylaşmaktadır.⁷⁸⁰ Buradan hareketle Türkiye'nin bölgesinde önemli bir avantaja sahip olduğu görülmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye, Balkanlar, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Kafkasya ve Orta Asya bölgeleri ile kültürel açıdan birçok ortak değeri paylaşmaktadır. Netice itibarıyla bu durum, Türkiye'nin yumuşak güç olma adına önemli bir kültürel potansiyele sahip olduğunu göstermektedir.

3.2.2. Siyasi Değerler

Nye, yumuşak güce kaynak teşkil eden siyasi değerleri ele alırken bunun merkezine demokrasiyi yerleştirmiştir. Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı sağlayan siyasi değerlerinden söz edildiğinde de yine akla ilk olarak demokrasi kavramı gelmektedir. Türkiye bazı eksikliklerine rağmen demokratik bir ülke olarak tanımlanmaktadır ve bu niteliği yumuşak gücünün önemli kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Ancak Türk demokrasisini farklı kılan ve yumuşak güce dönüştüren esas etken onun evrensel standartlarda çok gelişmiş bir yapıda olmasından kaynaklanmamaktadır. Türk demokrasisinin farkı, Türkiye'nin siyasal kimliğini oluşturan diğer bileşenlerle bir araya geldiğinde ortaya çıkmaktadır. Dönemin başbakanı Erdoğan, Türkiye'nin siyasal kimliğini tanımlarken “Biz demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletiyiz”⁷⁸¹ ifadesini kullanmaktadır. İşte Türkiye, burada sözü edilen demokratik ve laik değerleri Müslüman bir toplumda başarılı bir şekilde bir araya getiren siyasal kimliği ile fark yaratmakta ve bunu yumuşak güce dönüştürmektedir.

Türkiye'nin siyasal kimliğini oluşturan söz konusu bileşenlerin Türk siyasal hayatında yer bulması yeni bir durum değildir. Aksine, parlamenter sistemin tarihi, Cumhuriyet tarihinden daha eskidir. Türkiye'nin mirasını devraldığı Osmanlı Devleti'nde ilk anayasa 1876 yılında, ilk parlamento seçimleri 1877 yılında yapılmış⁷⁸² ve 1908 yılında da çok partili sisteme geçilmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile beraber birkaç istisna haricinde genel olarak tek partili bir düzende yönetilen Türkiye, 1946 yılından itibaren yeniden çok

⁷⁸⁰ Sancar, a.g.e, s.171

⁷⁸¹ Hüsnü Ezber Bodur, “Çoklu Sekülerlikler ve Din İlişkisi Bağlamında Türkiye Tecrübesinin Arap Baharına Etkisi”, Ahmet Hamdi Aydın ve Diğerleri (Ed.), **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu “Yönetim-Ticaret-Siyaset” Bildiriler Kitabı**, Kahramanmaraş, 2013, s.44

⁷⁸² Seydi Vakkas Toprak, “İlk Osmanlı Seçimleri ve Parlamentosu”, **Sosyoloji Dergisi**, 3(26), (2013), s.176-177

partili bir sisteme dönüş yapmıştır. 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra yaklaşık her on yılda bir askeri darbe ya da müdahaleye maruz kalan Türk demokrasisi söz konusu ara dönemlerle birlikte iki binli yıllara kadar gelmiştir.⁷⁸³

Laikliğin Türk siyaset tarihi içerisindeki yerine bakıldığında onun geçmişinin de dini hürriyetlerle ilgili yasal düzenlemeler yapılması⁷⁸⁴ bağlamında Tanzimat Dönemine ve parlamenter sistemin doğduğu zamanlara kadar uzandığı görülmektedir. Bununla birlikte laik düzenlemeler esas olarak Cumhuriyet yönetimi ile birlikte başlamıştır. Bu konuda birçok yasal düzenleme yapıldıktan sonra nihayet 1937 yılında laiklik anayasal bir ilke haline getirilmiştir.⁷⁸⁵ Ancak laikliğin Türkiye'deki uygulaması, olması gerektiği gibi, yani aktif bir tarafsızlık şeklinde değil, dinin devlet tarafından kontrol edilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.⁷⁸⁶ Batılılaşma hamlelerine karşı din, bir tehdit olarak görülmüş ve bu anlayış, -çok partili hayatla birlikte kısmi bir değişiklik göstererek- iki binli yıllara kadar devam ettirilmiştir.⁷⁸⁷

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de demokrasinin gelişimi oldukça sancılı bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Askeri darbelerle birçok kere kesintiye uğrayan bu süreçte askeri vesayet ve birçok boyutu bulunan Kürt sorununun yanında başka birçok sorunla daha mücadele edilmiştir. Ancak bütün bu sorunların çözümünde ve demokratikleşme bağlamında daha önceki hükümetlerin atmadığı adımlar esas olarak AK Parti'nin iktidara gelmesiyle atılmaya başlanmıştır. Gerçi bu durum, bazılarınca AK Parti'nin laik sistem içerisinde meşrulaşma çabası olarak değerlendirilmiş ve pragmatik bir yaklaşım olarak yorumlanmıştır.⁷⁸⁸ Çünkü AK Parti'yi kuran kadronun *İslamcı geçmişi*⁷⁸⁹ ve partinin ideolojik kimliği laik çevrelerde kuşkuyla karşılanmıştır.

⁷⁸³ Demir, a.g.e, s.251

⁷⁸⁴ 1876 tarihli Kanunu Esasi'nin 11. Maddesinde "Devleti Osmaniyenin dini islâmdır. Bu esası vikaye ile beraber asayişî halkı ve adabı umumiyeyle ihlâl etmemek şartile memaliki Osmaniyede maruf olan bilcümle edyanın serbestii icrası ve cemaatı muhtelifiye verilmiş olan imtiyazatı mezhebiyenin kemakân cereyanı Devletin tahdi himayetindedir." ifadesi ile din hürriyeti alanında bir düzenleme yapılmıştır. Bakınız "1876 Kanunu Esasisi", <http://www.anayasa.gen.tr/1876ke.htm>, (17/09/2014)

⁷⁸⁵ Bihterin Dinçkol, "Türkiye'de Anayasal Düzen Ve Laiklik", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), (2002), s.135

⁷⁸⁶ Mark Le Vine, "Türkiye Arap Demokrasisi İçin En İyi Model mi?", <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiye-arap-demokrasisi-icin-en-iyi-model-mi>, (18/09/2014)

⁷⁸⁷ Elvan Özdemir, "Türk Siyasal Kültürünün Türkiye'nin Dış Politikasına Yansıması", Ertan Efeğil ve Rıdvan Kalaycı (Ed.), **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Cilt 1, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012, s.594

⁷⁸⁸ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.133

Demokratikleşme yolunda önemli adımlar atan AK Parti, kendi kimliğini *muhafazakâr demokrat* olarak tanımlamış ve bununla “geleneği reddetmeyen bir modernite anlayışını ve yereli tanıyan bir evrenselcilik anlayışını bünyesinde” barındırdığını beyan etmiştir.⁷⁹⁰ Başka bir anlatımla partinin, "Türkiye'nin kültür birikimini koruma anlamında muhafazakâr ve modern kurum ve değerleri savunma anlamında demokrat"⁷⁹¹ bir anlayışa sahip olduğu ifade edilmiştir. Parti, siyaset üslubunu ideolojik söylemlere değil de çağdaş demokratik değerlere dayandırmıştır.⁷⁹²

AK Parti'nin kendini muhafazakâr demokrat olarak tanımlaması akademik çevrelerde çokça tartışılmış ve bazıları bu iki kavramın bir arada kullanılmasının doğru olmayacağını söylemişlerdir. Aynı şekilde muhafazakâr demokrat ifadesinin evrensel bir kategori olmadığı, bunun yanında AK Parti'nin temsil ettiği çizginin batıdaki karşılığının Hristiyan Demokrat partiler olduğu ve bundan mühlhem AK Parti'nin de *Müslüman demokrat* bir kimlikle tanımlanabileceği şeklinde görüşler dile getirilmiştir. Ancak 28 Şubat sürecinde laiklik karşıtlığı bağlamında daha önceki partileri kapatılan AK Parti kurucuları bunu dikkate alarak AK Parti kimliğini ifade ederken dini referans kullanmaktan kaçınmışlardır.⁷⁹³ Bunu da, farklı din ve mezheplerin bulunduğu bir ülkede bir partinin kendini Müslüman olarak tanımlamasının ayrışmalara yol açacağı düşüncesi ile açıklamışlardır.⁷⁹⁴ Erdoğan, “Bireysel referansım İslam, siyasal referansım demokrasidir” sözleri ile dini, toplumsal alanda tutup siyasal alanın dışına çıkarma düşüncesinde olduklarını göstermiştir.⁷⁹⁵

Kendini ifade ederken dini referanslar kullanmamış olsa da, Türkiye'nin kuruluşundan itibaren dini alanı kontrol altında tutan ve dindarları rejim için tehlike olarak gören laiklik anlayışının sonucu olarak *laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği*

⁷⁸⁹ Hüseyin Bağcı ve Bayram Sinkaya, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: AK Parti'nin Perspektifi”, **Akademik Orta Doğu**, 1(1), (2006), s.28

⁷⁹⁰ Bağcı ve Sinkaya, a.g.e, s.28

⁷⁹¹ Özgün Erler, “Yeni Muhafazakârlık, AKP ve “Muhafazakâr Demokrat” Kimliği”, **Stratejik Öngörü**, 10, (2007), s.130

⁷⁹² M. Çağatay Okutan, “Adalet ve Kalkınma Partisi: Muhafazakâr Demokrat Mı, Hristiyan Demokrasinin Müslüman Versiyonu Mu?”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8 (1), (2006), s.319

⁷⁹³ Birol Akgün, “Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset Geleneği ve AK Parti”, **Muhafazakâr Düşünce**, 3(9-10), (2006), s.26

⁷⁹⁴ Erler, a.g.e, s.132

⁷⁹⁵ Erler, a.g.e, s.130

iddiasıyla AK Parti'ye 2008 yılında kapatma davası açılmıştır.⁷⁹⁶ Bu davada kapanmaktan kıl payı⁷⁹⁷ kurtulan AK Parti, 2010 yılındaki referandumla parti kapatmayı zorlaştırarak yargıda bir takım düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Referandum sonuçları laiklik gerekçeli baskılara da son vermiş ve bu tarihten itibaren kamuda başörtüsü kullanımının serbest bırakılması benzeri özgürlükler konusunda yeni düzenlemeler yapılması mümkün olmuştur.

Demokrasinin geliştirilmesi hususunda atılan bir diğer önemli adım Türk siyaseti üzerindeki askeri vesayetin kaldırılması noktasında yaşanmıştır. Yaklaşık her on yılda bir darbe ya da müdahalelerle kesintiye uğrayan demokratik hayat üzerinde askerın gölgesi her daim hissedilmiştir. AK Parti iktidarı ile birlikte askerın siyasal alandaki etkinliğinin azaltılmasına yönelik bir takım yasal düzenlemeler yapılmış ve bu alanda önemli bir mesafe kat edilmiştir.⁷⁹⁸ Askeri vesayetin etkisindeki azalmayla ters orantılı olarak Türkiye'nin en temel sorunlarından biri olan Kürt sorununda da ilerlemeler sağlanmıştır. Kürt kimliği tanınarak bu konuda politika değişikliğine gidilmiş ve güvenlik merkezli anlayış büyük ölçüde terk edilmiştir.⁷⁹⁹ 2009 yılından itibaren önce *Kürt açılımı*⁸⁰⁰ ve sonra *demokratik açılım*⁸⁰¹ adlandırmalarıyla devam eden demokratikleşme hamleleriyle sorunun çözümü noktasında önemli bir mesafe alınmıştır.

Türkiye'yi bir yumuşak güç yapma iddiasıyla yola çıkan AK Parti, bunun sacayaklarından birinin siyasal alandaki demokratikleşmeden geçtiğinin idrakinde olmuş ve iktidara geldiği andan itibaren bu alanda aşama aşama düzenlemeler yapmıştır. Abdullah Gül, 2007 yılında yaptığı bir konuşmada bu durumu "Biz hükümetimizi kurar kurmaz önce kendi evimizin içini düzene koyduk, yani güçlü bir ekonomi, güçlü bir demokrasi gerçekleştirmek için adımlar attık"⁸⁰² sözleriyle ifade etmiştir. AK Parti'nin özellikle ikinci dönemi olarak ifade edilen 2007 yılı sonrasında cesur adımlar olarak

⁷⁹⁶ "Başsavcı, AK Parti'ye Kapatma Davası Açtı", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/439256.asp>, (20/09/2014)

⁷⁹⁷ "AK Parti Kapatılmasını Kararı Çıktı", <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=972729>, (21/09/2014)

⁷⁹⁸ "Askeri Vesayet Yeniden Hortlar Mı?", <http://www.aktifhaber.com/askeri-vesayet-yeniden-hortlar-mi-489381h.htm>, (21/09/2014)

⁷⁹⁹ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.226-228

⁸⁰⁰ "Kürt Açılımı Netleşti", http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/05/12/kurt_acilimi_netlesti, (25/09/2014)

⁸⁰¹ Yasin Aktay, "Demokratik Açılım Ne Zaman Başladı?", <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/YasinAktay/demokratik-acilim-ne-zaman-basladi/35226>, (26/09/2014)

⁸⁰² Gül, a.g.e, s.191

nitelendirilen birçok demokratik reform gerçekleştirilmiştir.⁸⁰³ Türkiye'deki demokratikleşme hamleleri yurt dışında da ilgi uyandırmış ve uluslararası basında, *Türkiye'deki reformist hükümet sessiz devrim gerçekleştiriyor* şeklinde yazılar çıkmaya başlamıştır.⁸⁰⁴

Demokratikleşme hamlelerindeki en önemli faktörlerden biri Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci olmuştur. AB'ye üye olma çabası Türkiye için hem bir yol haritası hem de motivasyon kaynağı olarak görülmüştür. 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile başlayan AB serüveni aradan geçen elli yıl içerisinde inişli çıkışlı bir grafik çizmiştir. Bu süreç içerisinde 1999 yılında Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'nin üyeliğe adaylığının tesciliyle birlikte AB ile ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır.⁸⁰⁵ Bülent Ecevit'in başbakanlığını yaptığı koalisyon hükümeti, bu bağlamda demokratikleşme yolunda bir dizi reform gerçekleştirmiştir.⁸⁰⁶ AB'ye üyelik sürecinde bir sonraki önemli gelişme Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterince yerine getirmiş olmasından hareketle Helsinki'de alınan kararlar bağlamında üyelik müzakerelerinin 2005 yılında başlatılması kararı olmuştur.⁸⁰⁷ AB'ye üyelik müzakereleri beraberinde demokratikleşme adımlarını da getirdiği için üyelik süreci bir anlamda Türkiye'deki demokratikleşmenin önemli bir dayanağı olmuş ve Türkiye'nin yumuşak gücüne olumlu bir etki yapmıştır.⁸⁰⁸

Müslüman bir toplumda laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimsemiş, AB üyeliğine aday ve Batı dünyası ile kurumsal işbirliği içinde olan Türkiye, ABD Başkanı George Bush'un da ifade ettiği gibi⁸⁰⁹ genel anlamda Batı dünyası tarafından bölge ülkeleri için model olarak gösterilmiştir.⁸¹⁰ Bunu öncelikle, Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya Türk

⁸⁰³ Anas, a.g.e, s.291

⁸⁰⁴ Gül, a.g.e, s.192

⁸⁰⁵ "Türkiye-AB İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (30/09/2014)

⁸⁰⁶ Meliha Benli Altunışık, "The Possibilities And Limits Of Turkey's Soft Power In The Middle East", **Insight Turkey**, 10(2), (2008), s.43

⁸⁰⁷ "Türkiye-AB İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (01/10/2014)

⁸⁰⁸ Meliha Benli Altunışık, "Türkiye'nin Ortadoğu'daki "Yumuşak Gücü" ve Önündeki Engeller", **TESEV Dış Politika Programı**, 2011, s.2, <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/21102013104928.pdf>, (03/10/2014)

⁸⁰⁹ Aktaş, a.g.e, s.2

⁸¹⁰ Demiray, a.g.e, s.91

Cumhuriyetleri'ni radikal İslami etkilerden uzak tutmak amacıyla yapmışlardır.⁸¹¹ Ancak ülkenin bir bölümünde olağanüstü hal uygulanan ve ekonomisi krizde olan⁸¹² 90'ların Türkiye'si'nin yumuşak güç üretmesi ve model olması pek mümkün olmamıştır.

Türkiye'nin Batı ülkeleri tarafından ikinci kere din merkezli nedenlerle model olarak sunulması 2001 yılındaki 11 Eylül Saldırıları sonrasında olmuştur.⁸¹³ Terörizme karşı savaş açtığını iddia eden ABD için radikal düşüncelere ve teröre yardım etmeyen Müslümanların desteklenmesi terörle mücadelede büyük önem taşımıştır. Bu bağlamda ABD, Türkiye'deki dini anlayışı ılımlı ve hoşgörülü bir din yorumu olarak değerlendirmiştir. Bu noktada, dini değerlerle demokratik değerlerin bir arada uyumlu bir şekilde yaşandığı Türkiye'yi İslam Dünyası için model olarak göstermiştir.⁸¹⁴

Türkiye'deki İslam anlayışı genellikle hoşgörülü ve çoğulcu karakter taşıyan tasavvufi anlayışa yakın olmuş ve hiçbir zaman radikal olmamıştır. Bunda, Anadolu'daki İslam düşüncesini Hoca Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana ve Muhyiddin İbn Arabi gibi büyük mutasavvıfların şekillendirmiş olmaları büyük rol oynamıştır.⁸¹⁵ Türkiye'deki Müslümanların son bin yıl içerisinde Orta Doğu'dan Balkanlara kadar çok dinli, çok uluslu ve çok kültürlü insanlarla bir arada yaşamış olmaları onların *ötekine* karşı bakışında hoşgörüyü esas almalarına imkân sağlamıştır.⁸¹⁶ Türkiye'deki bu dini anlayış özellikle Medeniyetler çatışması tezi ve 11 Eylül saldırıları bağlamında daha önemli hale gelmiştir. "İslamcı" bir parti olarak görülen AK Parti'nin iktidar olduğu laik ve demokratik Türkiye'nin AB'ye üyelik yolunda gösterdiği kararlılık bir anlamda medeniyetler çatışması tezinin vücut bulmuş antitezi olmuştur. Türkiye, BM nezdinde 2005 yılından itibaren yürütülmeye başlanan Medeniyetler İttifakı Projesi'nin İspanya ile birlikte eşbaşkanlığını yaparak⁸¹⁷ bu kimliğini somutlaştırmıştır.

⁸¹¹ İdris Bal, "The Turkish Model And The Turkic Republics", **Perceptions Journal Of International Affairs**, III(3), (1998), <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/IdrisBal.pdf>, (09/10/2014)

⁸¹² "Nitelikli Diyalog İçin Nitelikli Bir Siyaset Dili Gerekiyor",

⁸¹³ Ayhan Kaya ve Ayşe Tecmen, "The Role Of Common Cultural Heritage In External Promotion Of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres", s.19, http://eu.bilgi.edu.tr/media/uploads/2014/05/22/working-paper4_2.pdf, (18/10/2014)

⁸¹⁴ Bağcı ve Sinkaya, a.g.e, s.23,24

⁸¹⁵ Mustafa Köylü ve İbrahim Turan, "AB-Türkiye İlişkilerinde Din Faktörü: Tehdit Mi Yoksa Fırsat Mı?", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 29, (2010), s.28-29

⁸¹⁶ Köylü ve Turan, a.g.e, s.29

⁸¹⁷ "İspanya Artık Medeniyetler İttifakı'na Soğuk", <http://www.ntvmsnbc.com/id/25328534>, (18/10/2014)

Ali Yaşar Sarıbay tarafından AK Parti'yi tanımlamak için eleştirel anlamda kullanılan “İsmi *İslam*, uygulamaları *liberal*, tutumu *demokrat*, yörüngesiye *Bati*”⁸¹⁸ ifadesinde geçen İslam, liberal, demokrat ve Batı kavramları esasında Türkiye'nin fark yaratan ve yumuşak gücüne katkı sağlayan siyasi değerlerini anlatmaktadır. Çünkü birçoğları tarafından dile getirilen İslam'ın demokrasi ile uyumsuz olduğu tezini Türkiye örneği çürütmektedir.⁸¹⁹ Bugün gelinen aşamada Türkiye, Müslüman bir toplumda demokratik sistemin başarıyla uygulanabileceğinin somut bir örneğini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin, Müslüman kimliğinin yanında Batı dünyası ile AB örneğinde olduğu gibi kurumsal işbirliği içerisinde olması diğer Müslüman toplumlar tarafından da ilgiyle takip edilmekte ve yer yer farklılıklar olmakla birlikte genel olarak desteklenmektedir. 2012 yılında Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Bosna Hersek ve Bulgaristan'dan müteşekkil Balkan ülkelerinde yapılan bir anket çalışmasında buradaki insanlara yöneltilen *Türkiye AB'ye girmeli midir* sorusuna verilen cevaplar bu desteği göstermektedir. Söz konusu ülkelerdeki Hristiyanlar bu soruya ortalama olarak % 50'nin biraz üzerinde evet derken, Müslümanlarda bu oran % 75'lere çıkmaktadır.⁸²⁰ Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Balkan toplumlarının Türkiye'nin AB üyeliğini desteklediği görülmektedir. On iki Orta Doğu ülkesinde yapılan bir çalışmada ise Türkiye'nin AB üyeliğine % 43 oranında bir destek verilmektedir. Ancak Mısır ve Suriye ile Türkiye arasındaki sorunlu ilişkilerden kaynaklanan konjonktürel durumdan dolayı Türkiye ile ilgili olumsuz değerlendirmeler anket çalışmasındaki bu soruda da kendini göstermektedir.⁸²¹ Bu bağlamda Türkiye'nin AB üyeliğine Suriye'de verilen % 26 ve Mısır'da verilen % 36'lık destek göz ardı edildiğinde Orta Doğu'daki Müslüman toplumların desteğinin bu rakamın üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.⁸²² Kazakistan ve Kırgızistan gibi iki Orta Asya Türk Cumhuriyeti'nde ise Türkiye'nin AB üyeliği sırasıyla %52.4 ve % 53.5 oranında destek görmektedir.⁸²³

⁸¹⁸ Ruşen Çakır, “AKP Kimliksizliğe Mahkum”, 2013, <http://www.gazetevatan.com/akp-kimliksizlige-mahkum-15666-gundem/>, (11/12/2014)

⁸¹⁹ Anas, a.g.e, s.296-290

⁸²⁰ Bilgiç ve Akyürek (Haz.), **Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı**, s.84

⁸²¹ Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle milyonlarca Suriyelinin ülke dışına göç etmiş olması ve ülke içindeki güvenlik sorunları gibi etkenler anket çalışmasının sonuçları ile ilgili tereddütlere yol açmıştır. Ancak, bu durum göz ardı edilmemekle birlikte çalışma içerisinde anket sonuçları esas alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

⁸²² Akgün ve Senyücel Gündoğar, **Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013**, s.23

⁸²³ Bilgiç ve Akyürek(Haz.), **Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, s.37

⁸²³ Bilgiç ve Akyürek(Haz.), **Kırgızistan'da Türkiye ve Türk Algısı**, s.38

“İktidarların düzenli olarak yapılan seçimlerle değişmesi, seçimlerin seçilenlere meşruiyet kazandırması, sivil-asker ilişkilerindeki dengenin sivillerden yana kurulması, ülkenin temel iç ve dış politikalarının belirlenmesinde son sözü seçilmişlerin söylemesi”⁸²⁴ ve bunlar gibi başka veriler bir ülkede demokrasinin olup olmadığının anlaşılmasındaki temel kriterlerdir. Bu kriterler esas alındığında Yirmi birinci yüzyılın ilk on yılı içerisinde atılan adımlar neticesinde bir takım sorunların varlığına rağmen Türk demokrasisinin iyi işleyen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.⁸²⁵ Geline bu aşamayı dikkate alan Ahmet Davutoğlu, Türkiye’nin en önemli yumuşak gücünün demokrasisi olduğunu ifade etmiştir.⁸²⁶ Abdullah Gül ise Cumhuriyet tarihi içerisinde Türkiye’nin bir yumuşak gücünün ilk kez oluştuğunu ve bu gücü dış politikada gerçek bir enstrümana çevirdiğini belirtmiştir.⁸²⁷

Türkiye’nin sahip olduğu siyasi değerler bağlamında başka ülkeler için model olabirliği son dönemde özellikle Orta Doğu özelinde oldukça tartışma konusu yapılmıştır.⁸²⁸ Esasında tartışma henüz Arap Halk Hareketleri başlamadan önce yapılmaya başlanmış ve İslam, demokrasi ve laiklik kavramlarının uyumunun başarılı bir örneğini sergileyen Türkiye tecrübesinin bu hareketleri etkilediği iddia edilmiştir.⁸²⁹ Bununla birlikte bu hareketler başladıktan sonra Türkiye’nin Orta Doğu ülkeleri için örnek olabileceği hususunda neredeyse bir uzlaşının ortaya çıktığı görülmüştür. Nitekim Başbakan Erdoğan halk hareketlerinin gerçekleştiği Mısır, Libya ve Tunus’a 2011 yılında yaptığı ziyaret sırasında laikliği merkeze alarak Türkiye modelini anlatmıştır.⁸³⁰ Ancak özellikle halk hareketlerinden sonra yapılan modellik tartışmalarında Türkiye modelinden ziyade AK Parti örneği konuşulmaya başlanmıştır. Geçmişte “İslamcı” bir parti olan AK Parti’nin(esasında partinin değil, kurucu kadroların) yaşadığı dönüşüm çerçevesinde laiklik ve demokrasi kavramlarını içselleştirmesinin bölgedeki İslamcı hareketler için de model

⁸²⁴ Tarık Oğuzlu, “Ortadoğu’da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir Mi Tartışması: ‘Evet, Ama!’”, **Ortadoğu Analiz**, 3(27), (2011), s.74

⁸²⁵ Sancar, a.g.e, s.249; Demir, a.g.e, s.251

⁸²⁶ Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007”, **Insight Turkey**, 10(1), (2008), s.80

⁸²⁷ “Nitelikli Diyalog İçin Nitelikli Bir Siyaset Dili Gerekliyor”

⁸²⁸ M. Akif Kireçci, “Relating Turkey To The Middle East And North Africa: Arab Spring And The Turkish Experience”, **Bilig**, 63, (Autumn 2012), s.112

⁸²⁹ M. Kayhan Mutlu ve Diğerleri, **Orta Doğu Raporu**, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, 2012, s.91

⁸³⁰ Bodur, a.g.e, s.44

olabileceği düşüncesi tartışılmıştır.⁸³¹ AK Parti bir anlamda İslam ve demokrasi tartışmaları bağlamında Türkiye'nin yumuşak gücünün mihenk taşı olmuştur.⁸³²

Model ülke tartışmalarında Türkiye konunun merkezinde olmuş ancak tartışmaları kendisi başlatmamıştır. Dahası Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı Türkiye'nin bölgeye model olma gibi bir amacının bulunmadığını ifade etmişlerdir.⁸³³ Bununla birlikte gerek Türkiye'de, gerekse başta Orta Doğu olmak üzere uluslararası alanda Türkiye'nin bölge için model olabilirliliği tartışılmaya devam etmektedir. Esasında 90'lı yıllarda olduğu gibi birilerinin bir başkasına sizi model olarak sunması veya sizin kendinizi model olarak tanımlamanız yumuşak güç bağlamında bir anlam taşımamaktadır. Önemli olan hedef kitlenin sizi kendisine model olarak görmesi, sizden etkilenmesi veya ilham almasıdır. Bu nedenle de Türkiye'deki tartışmalardan ziyade dışarda yapılan değerlendirmelere bakmak daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Türkiye'nin Orta Doğu'da model olabilirliliğine ilişkin gerek halk nezdinde yapılan kamuoyu yoklamalarında gerekse siyasi liderlerin konuşmalarında bir kafa karışıklığının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte İslam ve demokrasinin birlikteliğindeki başarılı uygulamaları ile bir bütün olarak bölgede Türkiye modelinin kabul gördüğü anlaşılmaktadır.⁸³⁴ Genel olarak “sol, liberal” ve “İslamcılar” şeklinde ikiye ayrılan reform yanlısı gruplar Türkiye örneğini yakından takip etmektedirler. Sol ve liberal kesim Türkiye'deki uygulamayı demokratik İslam'ın bir çeşidi olarak görürken, İslamcılar bunu bir anlamda kendilerinin de siyasi sistem içerisinde yer alabilmelerinin haklı bir göstergesi olarak değerlendirmektedirler.⁸³⁵ Arap kamuoyunun geneline bakıldığında Mısır ve Suriye'deki gelişmeler bağlamında 2011-2013 yılları aralığında Türkiye'nin bölgedeki itibarında bir erozyon yaşandığı görülmektedir. Bununla birlikte son bir iki yılda sıklıkla iddia edildiğinin aksine Türkiye bölgedeki genel ağırlığını büyük ölçüde muhafaza etmektedir. 2013 yılında bölgedeki 16 ülkede yapılan kamuoyu yoklamalarında katılımcıların % 51'i⁸³⁶ Türkiye'nin halen model olabileceğini düşünürken, % 60'ı da

⁸³¹ Cenap Çakmak ve Diğerleri, Ortadoğu'da Devrimler ve Türkiye, **Bilgesam Rapor No:31**, İstanbul: Bilgesam Yayınları, Nisan 2011, s.16,17

⁸³² Altunışık, “The Possibilities And Limits Of Turkey's Soft Power in The Middle East”, s.44

⁸³³ Mutlu ve Diğerleri, a.g.e, s.93; Çakmak ve Diğerleri, a.g.e, s.17

⁸³⁴ Altunışık, “Türkiye'nin Ortadoğu'daki “Yumuşak Gücü” ve Önündeki Engeller”, s.2

⁸³⁵ Meliha Benli Altunışık, **Arap Dünyasında Türkiye Algısı**, İstanbul: Tesev Yayınları, 2010, s.26,27

⁸³⁶ Bu soruya olumlu cevap verenlerin oranı Suriye'de % 21 ve Mısır'da % 42'dir. Bu iki ülkedeki düşük rakamlar genel ortalamayı aşağı çekmektedir.

bölgede daha büyük bir rol oynaması gerektiğine inanmaktadır.⁸³⁷ Bölgedeki kanaat önderleri ve siyasi liderler bakımından Türkiye'nin model olabilirliliğine dair bir uzlaşmadan söz etmek mümkün olmasa da önemli isimlerin bu konuda olumlu görüş beyan ettikleri görülmektedir. Arap Halk Hareketleri'nin yönetim değişikliğine yol açtığı Libya'da Geçiş Hükümeti Başbakanı Abdurrahim el-Keib'in Türkiye'nin kendileri için bir model olduğunu vurgulaması⁸³⁸ ve İslam Dünyası'ndaki saygın entelektüel kimliğinin yanında en-Nahda Hareketi'nin lideri olarak Halk Hareketleri sonrası Tunus'ta başbakan seçilen Raşid Gannuşi'nin Türk tecrübesinin "Arap Baharı"na model olabileceğini ifade etmesi⁸³⁹ bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

2012 ve 2013 yıllarında Balkanlar, Orta Doğu ve Orta Asya'daki birçok ülkede yapılan kamuoyu yoklamaları, Ahmet Davutoğlu'nun 2008 yılında kullandığı, *Türkiye'nin en büyük yumuşak gücü, demokrasisidir*⁸⁴⁰ ifadesini doğrulamaktadır. Balkanlarda ve Orta Asya'da söz konusu araştırmalarda fikir beyan edenlerin yarısından fazlası Türkiye'deki demokrasi düzeyinin iyi olduğunu ve Türkiye'nin insan hakları ve fikir özgürlüğü bağlamında gelişmiş bir demokrasiye sahip olduğunu düşünmektedir.⁸⁴¹ Orta Doğu ülkelerinde ise Türkiye'nin hangi niteliğinden dolayı bölge ülkeleri için model olabileceği sorusuna ekonomisi seçeneğinden sonra demokratik bir rejime sahip olması şeklinde cevap verilmektedir. Aynı şekilde Türkiye'nin Kürt meselesinin çözümüne ilişkin uyguladığı politika da bölge halkı tarafından % 90'ın üzerinde bir destek görmektedir.⁸⁴²

Halkının büyük çoğunluğunun Müslüman olduğu Türkiye, sahip olduğu demokratik ve laik hukuk devleti kimliği ile başarılı bir Türkiye Modeli ortaya çıkarmaktadır. "İslamcı" geçmişi olan bir kadro tarafından kurulan AK Parti'nin, AB ve demokratikleşme yolunda attığı önemli adımlar bu modeli çok daha değerli hale getirmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye tecrübesinin bölgedeki hareketler için demokratikleşme anlamında bir ilham kaynağı haline geldiği ve bunun da Türkiye'nin

⁸³⁷ Mensur Akgün ve Sabiha Senyücel Gündoğar, "Türkiye Modeli Hala Geçerli Mi?", *Ortadoğu Analiz*, 6(62), (Mayıs-Haziran 2014), s.11

⁸³⁸ Zafer Akbaş, "Ortadoğu'da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), (İlkbahar 2012), s.69

⁸³⁹ Bodur, a.g.e, s.45

⁸⁴⁰ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", s.80

⁸⁴¹ Bilgiç ve Akyürek(Haz.), *Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı*, s.18; Bilgiç ve Akyürek(Haz.), *Kırgızistan'da Türkiye ve Türk Algısı*, s.18; Bilgiç ve Akyürek, *Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı*, s.80

⁸⁴² Akgün ve Senyücel Gündoğar, *Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013*, s.22,25

yumuşak gücüne olumlu bir etkisinin olduğu görülmektedir. Gelinen aşamada tüm eksiklik ve zaaflarına rağmen Türkiye'nin geçmişten bugüne gelen demokrasi tecrübesinin ve bugünkü demokratik düzenlemelerin neticesinde ortaya çıkan siyasi değerlerinin ülkenin yumuşak gücüne önemli bir kaynak teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

3.2.3. Dış Politika Uygulamaları

Dış politika uygulamaları yumuşak gücün üç ana kaynağından biridir ancak Türkiye'nin yumuşak gücünü ele alan çalışmalarda bu konu çok daha ağırlıklı bir yer tutmaktadır. Öyle ki Türkiye'nin yumuşak gücü neredeyse sadece dış politika uygulamalarına indirgenmektedir. Bu nedenle de Türkiye'nin yumuşak gücünü konu edinen çok fazla akademik çalışma yapılmamış olsa da yapılan çalışmaların birçoğu meseleye dış politika uygulamaları bağlamında yaklaşmaktadır. Bunda, konunun çok dinamik bir alan olmasının ve son on yılda dış politikada yeni bir anlayış bağlamında baş döndürücü gelişmeler yaşanmasının etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'nin yumuşak gücünden söz edilen son dönemde dış politikada yeni bir anlayışın benimsendiği muhakkaktır ancak bir bütün olarak bakıldığında temel bazı noktalarda geçmişten bugüne bir devamlılığın var olduğu anlaşılmaktadır. Bu devamlılığın başlangıcı Osmanlı Devleti'ne kadar uzanmaktadır ve bazı temel politikaların Türkiye'ye Osmanlı Devleti'nden tevarüs ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin değişmeyen politikası olarak kabul edilen ve batıcılık ya da batılılaşma şeklinde ifade edilen politikanın⁸⁴³ geçmişi Osmanlı modernleşmesine kadar gitmektedir.⁸⁴⁴ Ancak Osmanlı döneminde batıcılık politikasına yüklenen misyon ile Cumhuriyet sonrasında yüklenen misyon arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Osmanlı döneminde devletin kötüye gidişine bir çözüm olarak düşünülen batıcılık, Cumhuriyet döneminde Osmanlı geçmişinden kopmanın bir enstrümanı olarak düşünülmektedir.⁸⁴⁵ Bir anlamda Batıcılık, dış politikada topyekün bir değişimin yanında, Osmanlı'yı *ötekileştirmenin* aracı haline

⁸⁴³ Oral Sander, **Türkiye'nin Dış Politikası**, 3. Baskı, Melek Fırat (Der.), Ankara: İmge Kitabevi, 2006, s.71

⁸⁴⁴ Baskın Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 51 (1), (1996), s.353

⁸⁴⁵ Özdemir, a.g.e, s.593

getirilmektedir.⁸⁴⁶ Bu yönüyle kavrama, hem iç politikada hem de dış politikada misyon yüklenmektedir.

Cumhuriyet döneminde temel alınan politikalardan biri de statükoculuktur. Lozan Antlaşması'ndan sonra -Hatay istisnası dışında- dış politikada bu anlayışın hakim olduğu görülmektedir. Atatürk döneminde iç siyasal yapıda radikal değişiklikler gerçekleştirilmektedir ve bu bağlamda dış politikada sorunsuz bir ortama ihtiyaç duyulmaktadır. Atatürk, esaslı yenilikleri gerçekleştirmek için hem yurt içinde, hem de yurt dışında huzur ve barış ortamının gerekli olduğuna vurgu yaparak bu duruma işaret etmektedir.⁸⁴⁷ Türk dış politikasının temel ilkelerinden biri olarak kabul edilen *yurtta sulh, cihanda sulh* ilkesi de bu statükocu anlayışın bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır.⁸⁴⁸ Bu ilkenin Türkiye'nin barışçıl politikasının şiarı olduğunu söyleyenlerin⁸⁴⁹ yanında, onun pasifist ve minimal bir dış politikanın gerekçesi olarak kullanıldığını düşünler de bulunmaktadır.⁸⁵⁰ Bununla birlikte genel itibariyle Atatürk döneminde pragmatist ve dengeleri gözetten bir dış politika yaklaşımının benimsendiği görülmektedir.⁸⁵¹

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı bitiminde başlayan Soğuk Savaş döneminde denge politikasından vazgeçerek ortaya çıkan iki kutuplu yapıda Batı Bloğu içerisinde yer almayı tercih etmiştir. Bu tercihin ortaya çıkmasında Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak taleplerinde bulunmasının meydana getirdiği tehdit algısı⁸⁵² önemli olmakla birlikte bunda esas olarak bir süreklilik arzeden batıcılık politikası temel etken olmuştur. Soğuk Savaş döneminde güvenlik merkezli ve tek yanlı bir dış politika takip eden Türkiye, bu anlayışın sonucu olarak NATO ve Avrupa Ekonomik Topluluğu gibi Batı merkezli uluslararası kurumlara üye olmayı kendine hedef olarak belirlemiştir. Genel olarak kendisini Batı dışı coğrafyalardan tecrit eden Türkiye, Batı ile beraber hareket ederek güvenliğini sağlayacağına inanmıştır.⁸⁵³ Batının bir parçası olmaktan ziyade onun komünizme karşı

⁸⁴⁶ Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası**, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013, s.27,28

⁸⁴⁷ Balcı, a.g.e, s.29,30

⁸⁴⁸ Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri Ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", s.355

⁸⁴⁹ Oral Sander, a.g.e, s.76

⁸⁵⁰ İbrahim Kalın, "Türkiye Artık Ölçek Küçültemez", <http://www.yenisafak.com.tr/yorum/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184>, (20/10/2014)

⁸⁵¹ Demiray, a.g.e, s.97

⁸⁵² Mahir Küçükvatan, "Soğuk Savaşın Türk Dış Politikasına Etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye Bunalımı", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XI(23), (2011/Güz), s.74

⁸⁵³ Erman Akıllı, **Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika**, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2013, s.52-56

ileri karakolu pozisyonunda⁸⁵⁴ kalan Türkiye'nin bu dönemde dış politikada kullandığı tek enstrüman, jeopolitik konumu olmuştur.⁸⁵⁵ Jeopolitik konumunu tanımlarken de kendisini özne olarak görmemiş, Doğu ile Batı arasında bir köprü şeklinde değerlendirerek araçsallaştırmıştır.

Soğuk Savaş döneminin öngörülebilir ve bu bağlamda istikrarlı dış politika atmosferi, dönemin bitmesi ile sona ermiş ve Türkiye'nin politikasını üzerine inşa ettiği dengeler alt üst olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve tehdit olmaktan çıkması ile birlikte ileri karakol pozisyonundaki Türkiye'nin Batı için önemi azalmıştır. Buna karşılık bölgede ortaya çıkan yeni durum çerçevesinde Türkiye'nin dış politikadaki hareket alanı genişlemiş ve bölgedeki ağırlığı artmıştır.⁸⁵⁶

Orta Avrupa'dan Çin'e kadar olan bölgede Türkiye ile ortak tarihi ve kültürel bağlara sahip bağımsız yeni devletlerin ortaya çıkışı Türk toplumunda bir coşku meydana getirmiş ve bu bağlamda dış politikada oldukça iddialı bir söylem geliştirilmiştir. Ancak dışarda Rusya faktörü ve bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlerin *yeni bir abiye* sıcak bakmamaları,⁸⁵⁷ içerde ise krizlerle boğuşan bir ekonomik yapı, Kürt meselesi bağlamında ortaya çıkan PKK terörü ve kısa ömürlü koalisyon hükümetlerinden kaynaklanan istikrarsız iç siyasal durum gibi nedenler Türkiye'nin söz konusu bölgede arzu ettiği sonuçlara ulaşmasına imkân vermemiştir.⁸⁵⁸ Türkiye bu dönemde sert gücü esas alan bir dış politika benimsemiş ve bu bağlamda komşuları ile yaşadığı sorunlarda askeri ve ekonomik araçlarla netice almaya çalışmıştır. Söz konusu dönemde PKK terörü nedeniyle Irak'ın kuzeyine askeri operasyonlar düzenleyen Türkiye, Suriye sınırına da askeri birlikler yığarak bu ülkeyi PKK lideri Abdullah Öcalan'ı sınırdışı etmesi konusunda uyarmıştır. Benzer sert güç yöntemlerine Kıbrıs Rum Yönetimi ile ilişkilerinde de başvuran Türkiye,⁸⁵⁹ Dağlık Karabağ'ı işgali nedeniyle de Ermenistan'a ambargo uygulamaya

⁸⁵⁴ Balcı, a.g.e, s.80

⁸⁵⁵ Ramazan Erdağ, "Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması", **Akademik İncelemeler Dergisi**, 8(1), (2013), s.71

⁸⁵⁶ Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri Ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", s.359,360

⁸⁵⁷ Beng, a.g.e, s.24

⁸⁵⁸ Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri Ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", s.361

⁸⁵⁹ Adaya 1997 yılında Rus yapımı S-300 füzelerinin konuşlandırılmak istenmesi üzerine, Türkiye, Rum Yönetimini bunların muhtemel kullanımını engellemek için her türlü yöntemi kullanmakla tehdit etmiştir. Fatma Yılmaz Elmas, "Kıbrıs Çözüm Sürecinde Güven(lik) Bunalımı", **Analist**, 9, (2011), s.27

başlamıştır.⁸⁶⁰ Özetle, dış ilişkilerinde kullandığı politik yöntem itibariyle Türkiye, 90'lı yıllarda bir sert güç profili ortaya koymuştur.⁸⁶¹

2002 yılında AK Parti ile başlayan dönemde birçok alanda olduğu gibi dış politika alanında da yeni bir anlayışla hareket edilmeye başlanmıştır. Bunun ilk işaretleri 2004 yılında dönemin dışişleri bakanı olan Abdullah Gül'ün yaptığı daha önce de sözü edilen bir konuşmada görülmüştür. Gül, Türkiye'nin “artık, *çevremiz hasımlarla çevrili varsayımına dayanan çatışma psikolojisinden hızla çıkarak, çevremizle işbirliği ve diyalog ortamının kurucu aktörü* rolünü benimsemek zorunda olduğunu”⁸⁶² ifade etmiştir. Benzer ifadeleri aynı yıl henüz başdanışman sıfatını taşıyan Ahmet Davutoğlu da kullanmıştır. Davutoğlu, “etrafımız tümüyle düşmanlarla çevrili psikolojisinde olduğunuz zaman açılım yapmaktan çok defansif bir refleks gösteriyorsunuz”⁸⁶³ sözleri ile o zamana kadar Türk dış politikasının hakim söylemi olan *etrafı düşmanlarla çevrili Türkiye*⁸⁶⁴ anlayışının yanlışlığına vurgu yapmıştır.

Esasında dış politikada bir değişim ihtiyacı Bülent Ecevit'in hükümetinde dışişleri bakanlığı yapmış olan İsmail Cem tarafından da farkedilmiş⁸⁶⁵ ancak bu dönemde atılan adımlar oldukça sınırlı kalmıştır. Bu nedenle de Türk Dış Politikası'nda bir paradigma değişikliğinin yaşanması AK Parti iktidarı ile birlikte gerçekleşmiştir.⁸⁶⁶ Bu değişimde en büyük rolü, önce başdanışmanlık, daha sonra dışişleri bakanlığı ve halen başbakanlık makamında bulunan Ahmet Davutoğlu oynamıştır. Akademisyen kökeni ile birlikte değerlendirildiğinde hem teorisyen hem de pratisyen kimliği ile Türk dış politikasını şekillendiren Davutoğlu,⁸⁶⁷ Türk diplomasisine ilk defa teorik bir çerçeve çizerek ona bir vizyon kazandıran ve bunu sahada uygulamaya koyan kişi olmuştur.⁸⁶⁸

⁸⁶⁰ Tarık Oğuzlu, “Soft Power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal Of International Affairs**, 61(1), (2007), s.86,87

⁸⁶¹ Selcen Öner, “Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges”, **Euxinos**, 10, (2013), s.7

⁸⁶² Gül, a.g.e, s.84

⁸⁶³ Gürkan Zengin, **Hoca, Türk Dış Politikası'nda “Davutoğlu Etkisi” 2002-2010**, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2014, s.88

⁸⁶⁴ Bu ifade “üç tarafı denizlerle dört tarafı düşmanlarla çevrili Türkiye” şeklinde de kullanılmaktadır.

⁸⁶⁵ Erhan Doğan, “Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/kamu_diplomasisiveturkiye.pdf, (24/10/2014)

⁸⁶⁶ Akıllı, a.g.e, s.76,77

⁸⁶⁷ Bülent Aras, “Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy Revisited”, **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, 16(4), (2014), s.404

⁸⁶⁸ Demir, a.g.e, s.220

AK Parti dönemi Türk Dış Politikası'nın mimarı olarak kabul edilen Davutoğlu, başarılı bir dış politika için beş ilkenin varlığını gerekli görmüştür. Bunların ilki, güvenlik ve demokrasi arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Türkiye bir yandan teröre karşı mücadele ederken diğer yandan demokrasiyi geliştirecek hamleler yapmıştır. 2007 yılında Irak'ın kuzeyine terörle mücadelenin bir parçası olarak askeri müdahalede bulunurken, Türkiye'nin her yerinde insanlar normal yaşantılarını devam ettirmişlerdir. Bu da söz konusu dengenin başarılı bir şekilde korunduğunu göstermiştir. İkinci ilke, Türkiye'nin komşularına yönelik uyguladığı sıfır sorun politikasıdır.⁸⁶⁹ Her tarafı düşmanlarla çevrili bir Türkiye yaklaşımından, komşuları ile sorunlarını barışçıl yollarla çözmeyi ve sorunsuz bir ilişki kurmayı hedefleyen Türkiye pozisyonuna gelmek yaşanan zihni dönüşümü göstermiştir. Üçüncü ilke, Türkiye'nin, komşusu olan Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya gibi coğrafyalarla ilişkilerini geliştirmesidir. Bölge ülkeleri ile olan ilişkilerde daha aktif olunması gerektiği vurgulayan Davutoğlu, özellikle önceki dönemde sınırlı ilişkiler kurulabilmiş olan Orta Doğu ülkeleri ile kurulan yakın ilişkilere dikkat çekmiştir.⁸⁷⁰ Davutoğlu'nun belirttiği dördüncü ilke çok yönlü bir dış politikanın takip edilmesidir. Bununla küresel aktörlerle rekabeti değil, onların politikalarının tamamlayıcısı olmayı anlatmaktadır. Beşinci ilkeyi ise ritmik diplomasi olarak ifade etmektedir. Bu ilke bağlamında Türkiye'nin uluslararası örgütler içerisinde daha aktif bir rol oynamasının gerekliliğinden söz edilmektedir.⁸⁷¹ Aynı şekilde statik diplomasi anlayışının aksine küresel meselelerde çok daha aktif olmayı savunan dinamik bir hareket tarzının önemine işaret edilmektedir.⁸⁷²

Türk Dış Politikası'nda yeni bir anlayışın hâkim kılınması, yeni bir dilin ve yeni kavramların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bazıları daha önce de kullanılmış olmakla birlikte ilk kez bir bütünün anlamlı parçaları olarak kullanılmaları bu dönemde gerçekleşmiştir. Yeni dönemde yaygın kullanılan kavramlardan biri *ben idraki* olmuştur. Aslında bu kavram yeni dış politik anlayışın temel felsefesini oluşturmaktadır. Davutoğlu bununla en yalın ifadeyle, zaman-mekân boyutu bağlamında varlık sorunsalını anlamlı bir çerçeveye oturtan bireysel bir şuur halini anlatmaktadır.⁸⁷³

⁸⁶⁹ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", s.79,80

⁸⁷⁰ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", s.81,82

⁸⁷¹ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007", s.82,83

⁸⁷² Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.16

⁸⁷³ Ahmet Davutoğlu, "Medeniyetlerin Ben-İdraki", **Divan**, 1, (1997), s.10,11

Yeni bir düşünce yapısını anlatan kavramlardan bir diğeri *merkez ülke* kavramıdır. Davutoğlu bu kavramı yıllardır Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında bir köprü olduğu anlayışının yanlışlığını göstermek ve Türkiye'nin uluslararası sistemdeki yerini tanımlamak için kullanmaktadır. Davutoğlu, köprünün fonksiyonunun iki taraf arasında bağlantı sağlamak olduğuna, bunun dışında bağımsız varlığı olan bir aktör olmadığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle de Türkiye'nin coğrafi ve tarihi bakımdan bölgenin merkez ülkesi olduğuna vurgu yapmaktadır.⁸⁷⁴ Bu anlayışın uzantısı olarak Türkiye'nin kendi politikalarını uyguladığına işaret etmektedir. Bu bağlamda da Türkiye'nin dış güçlerin politikalarının bir parçası olduğu şeklindeki yaklaşımdan muzdarip olarak, toplumun bir kesimine sirayet etmiş bu psikolojik küçüklük algısından kurtulması gerektiğini söylemektedir.⁸⁷⁵

Bu iki kavramın yanında yeni dönemde sıklıkla kullanılan diğeri bazı kavramlar ise vizyon odaklılık,⁸⁷⁶ önleyici diplomasi, mekik diplomasisi,⁸⁷⁷ barış havzası⁸⁷⁸ ve akıl ülke⁸⁷⁹ gibi kavramlar olmuştur.⁸⁸⁰ Bunlarla birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde mimarının Davutoğlu olduğu ifade edilen dönemin Türk Dış Politikası'nda üç kavram diğerlerinden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bunlar çok yönlü proaktif diplomasi, komşularla sıfır sorun ilkesi ve yumuşak güç kavramlarıdır. Çok yönlü proaktif diplomasi, küreselleşmenin getirdiği riskleri ve fırsatları iyi analiz edip olayların peşine takılmadan onları yönetmeyi hedeflemektedir.⁸⁸¹ Bu kavram bazı durumlarda önleyici diplomasi ile birlikte kullanılmaktadır. Bununla, Türkiye'nin yakın havzalarda ortaya çıkan siyasi krizleri önlemesi ve çözümün bir parçası olması noktasında inisiyatif kullanması hedeflenmektedir.⁸⁸²

⁸⁷⁴ Ahmet Davutoğlu, "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", <http://www.radikal.com.tr/haber.php?Haberno=107581>, (28/10/2014)

⁸⁷⁵ Ahmet Davutoğlu, **Türk Dış Politikası'nın İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma**, Stratejik Araştırmalar Merkezi, No. 3, 2012, s.6

⁸⁷⁶ Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.13

⁸⁷⁷ Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.19

⁸⁷⁸ Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.21

⁸⁷⁹ Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.23

⁸⁸⁰ Bu dönemde kullanılmaya başlanan ya da ön plana çıkmış olan diğeri kavramlar için bakınız. Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e

⁸⁸¹ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**,2001-2012, s.140

⁸⁸² Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.15

Bu dönemdeki gibi olmasa da çok yönlü dış politika uygulamaları ile daha önceki dönemlerde de karşılaşılmıştır. Ancak böyle bir politikanın uygulanabilmesi için gerekli olan uluslararası ortam, ulusal imkânlar ve gerçekleştirilebilir bir strateji gibi üç şart bir araya getirilemediği için alınan netice de sınırlı kalmıştır. Aynı şekilde özellikle İsmail Cem'in dışişleri bakanlığı sırasında Türkiye'nin en fazla sorun yaşadığı komşu ülkelerden biri olan Yunanistan'la iyi ilişkiler kurmuş olması komşularla olan sorunların barışçıl yollarla çözülmesi noktasında önemli bir adım olmuştur. Ancak bu ve bunun gibi daha önceki dönemlerdeki örnekler yetersiz kalmıştır ve komşularla sıfır sorun ilkesi AK Parti dönemi ile birlikte ilk defa açık bir şekilde formüle edilmiştir.⁸⁸³

Komşularla sıfır sorun ilkesi her şeyden önce bir niyet beyanıdır ve bununla sorunların barışçıl yollarla çözülmesinin hedeflendiği anlatılmaktadır. Sadece bu yönüyle bile önemli bir adımdır ve barışçıl bir dış politikaya vurgu yapması bağlamında Türkiye'nin yumuşak gücüne büyük katkı sağlamaktadır. Komşularla sıfır sorun ilkesi, daha önce dış politikaya hakim olan her tarafı düşmanlarla çevrili Türkiye anlayışının terki anlamına gelmektedir.⁸⁸⁴ Bu zihniyet değişimi ile birlikte dış politikada kullanılan araçlar da değişmeye başlamış ve yumuşak güç unsurları ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye, askeri bir devlet olmaktan çıkıp ticari ilişkilere önem veren, korkutmaktan ziyade ikna etmeyi ve kazanmayı hedefleyen bir politika takip etmeye başlamıştır.⁸⁸⁵

Komşu ülke yönetimleri ile iyi ilişkiler kuran Türkiye, bölgesel gelişmelerde statükonun devamı yönünde bir politik anlayışı benimsemiştir. Komşularla sıfır sorun ilkesi bağlamında ilk olarak işgalci güç suçlamasının yapıldığı Kıbrıs konusunda BM öncülüğünde çözüm önerisi getiren Annan Planı'nı destekleyerek çözüm istemeyen ülke algısını yıkmıştır.⁸⁸⁶ Özellikle PKK ve sınır aşan sular meselelerinden dolayı önceki dönemde oldukça sorunlu bir görüntü çizen Suriye ile ilişkiler bu politika bağlamında tarihinde hiç olmadığı kadar iyi bir düzeye getirilmiştir.⁸⁸⁷ Irak'ta özellikle kuzeydeki Kürt bölgesi ile yakın ilişkiler kurulmuş ve bölge Türkiye'nin en önemli ticari pazarlarından biri

⁸⁸³ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.140

⁸⁸⁴ Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.17

⁸⁸⁵ Tarık Oğuzlu, "Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal Bir Analiz", **Ortadoğu Analiz**, 4(42), (Haziran 2012), s.12

⁸⁸⁶ Balcı, a.g.e, s.267-269

⁸⁸⁷ Tarık Oğuzlu, "Türk Dış Politikasında Davudoğlu Dönemi", **Ortadoğu Analiz**, 1(9), (Eylül 2009), s.47

haline getirilmiştir.⁸⁸⁸ Nükleer faaliyetlerinden dolayı ABD tarafından büyük baskı gören İran'la iyi ilişkiler kurulmuş ve Türkiye, -Brezilya ile birlikte- iki taraf(İran ve Batı-ABD) arasındaki müzakerelere ev sahipliği yaparak bu konuda aktif bir tutum sergilemiştir.⁸⁸⁹ Diğer yandan Dağlık Karabağ işgalindeki rolünden dolayı ilişkilerini askıya aldığı Ermenistan'la normalleşme yönünde adımlar atılmış ve protokoller imzalanmıştır.⁸⁹⁰ Bunların yanında Gürcistan, Azerbaycan, Bulgaristan ve Yunanistan ile önceki dönemden itibaren devam eden iyi komşuluk ilişkileri bu dönemde de muhafaza edilmiştir. Komşularla kurulan iyi ilişkiler sadece sınır komşusu olunan ülkelerle sınırlı kalmamış, yakın havzadaki diğer ülkelerle de benzeri bir anlayış çerçevesinde politikalar geliştirilmiştir.

Türkiye- AB ilişkilerine bakıldığında AK Parti iktidarı ile başlayan dönemde önceki koalisyon hükümetinin başlattığı reformlar devam ettirilmiş ve daha radikal bir AB yanlısı politika takip edilmeye başlanmıştır. 2005 yılında üyelik müzakerelerinin başlatılması bu yönde atılan önemli bir ileri adım olmuş ancak sonraki yıllarda süreçte bir yavaşlama meydana gelmiştir.⁸⁹¹ Türkiye'nin Balkan politikası ise Orta Doğu ile karşılaştırıldığında daha pasif bir görüntü arz etmiştir. Bununla birlikte İsmail Cem'in bölgeye yönelik sınırlı ve kısa süreli açılımı daha ileri noktaya taşınmış ve buna ilave olarak Sırbistan'la diplomatik ilişkiler geliştirilmiştir. Türkiye bu dönemde etkinliğini daha çok TİKA, Yunus Emre Kültür Merkezleri ve Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar gibi kuruluşlar vasıtasıyla toplumsal düzeyde artırma yoluna gitmiştir.⁸⁹²

Türkiye, yeni dönemde kuzeydeki güçlü komşusu Rusya ile de iyi ilişkiler kurmuştur. Önceleri Türkiye'yi Pantürkist politikalar takip eden bir ülke ve NATO'nun bölgedeki piyonu olarak gören Rusya'nın bu algısının değişmesi ile birlikte iki ülke arasında kurulan kültürel ve ticari ilişkiler oldukça üst düzey bir boyuta ulaşmıştır.⁸⁹³ İki

⁸⁸⁸ Balcı, a.g.e, s.296-298

⁸⁸⁹ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.455-458

⁸⁹⁰ Balcı, a.g.e, s.302,303

⁸⁹¹ Balcı, a.g.e, s. 270,271

⁸⁹² Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.691-694

⁸⁹³ Purtaş, a.g.e, s.11

ülke arasında vizeler kaldırılmış ve Rusya, yıllar içerisinde değişiklik göstermekle birlikte Türkiye'nin ikinci büyük ticari ortağı haline gelmiştir.⁸⁹⁴

Ermenistan haricinde önceki dönemden itibaren sürdürülen Kafkas ülkeleri ile iyi olan ilişkiler AK Parti döneminde de devam ettirilmiştir. Türkiye, 2008 yılında Rusya ile Gürcistan arasında çıkan çatışmadan sonra bölgede barışın tesis edilmesi için aktif olarak rol almaya başlamıştır. Özellikle Hazar Havzası'ndaki petrol ve doğalgaz rezervleri Türkiye'nin bölgeye olan ilgisine bir de enerji boyutunu eklemiştir. Bakü –Tiflis- Ceyhan Petrol Boru Hattı(BTC), Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Hattı(BTE) ve son olarak Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı(TANAP) gibi dev projelerle Türkiye hem enerji ihtiyacını karşılama noktasında, hem de bir enerji koridoru olma noktasında önemli kazanımlar elde etmiştir. Bu hattın çıkış noktası olan Azerbaycan ve geçiş ülkesi olan Gürcistan'la ilişkiler sorunsuz bir şekilde götürülmeye ve daha iyi noktalara getirilmeye çalışılmıştır. Bu iki ülkeye daha önce sözü edildiği üzere Ermenistan da eklenmek istenmiş ancak bu konuda beklenen netice alınamamıştır.⁸⁹⁵

Kafkasya politikasının bir devamı olarak nitelendirilebilecek olan Orta Asya ülkeleri ile ilişkiler bu dönemde 2000 Yılı öncesine göre daha rasyonel bir temele oturtulmuştur. 90'lı yıllarda daha çok liderler arasında şahsi dostluklar şeklinde gelişen ilişkiler AK Parti dönemi ile birlikte kurumsal bir zeminde ilerlemeye başlamıştır. Hamasi söylemler, yerini gerçekçi politikalara bırakmış ve ilişkiler normalleştirilmiştir. Diğer yandan Şanghay İşbirliği Örgütü vasıtasıyla Çin ve Rusya bölgedeki etkinliği artırmış ve ABD de Afganistan işgali nedeniyle bölgeye yerleşerek bunlara katılmıştır. Üç büyük ülkenin bölgede nüfuz alanları oluşturması doğal olarak Türkiye'nin etkinliğini azaltmış ancak Türkiye bu dönemde bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinde kurumsallaşmaya ağırlık vererek -bölge lideri konumunda olmasa da- siyaseten önemli bir güç olmaya devam etmiştir.⁸⁹⁶

⁸⁹⁴ “Türkiye-Rusya Federasyonu Ekonomik İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>, (05/11/2014)

⁸⁹⁵ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.476-506

⁸⁹⁶ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.468-471

Uygulanan dış politikanın yumuşak güce dönüşmesi en bariz şekilde Orta Doğu'da kendini göstermiştir. ABD'nin Irak'ta yaptıklarından dolayı bölge halkının bu ülkeye duyduğu nefretin artması bir anlamda bölgede bir güç boşluğu meydana getirmiş ve Türkiye de bu durumu kendi lehine fırsata çevirmiştir. Bunun yanında bir bütün olarak değerlendirildiğinde sıfır sorun politikasının hayata geçirilmesi için uluslararası konjonktür de elverişli bir ortam yaratmıştır.⁸⁹⁷ Türkiye, Orta Doğu ülkeleri ile kurduğu iyi ilişkileri komşuları ile sınırlandırmamış, Körfez ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkelerini de bu politikaya dâhil etmiştir. Türkiye gibi Arap olmayan bir ülkenin Arap Birliği'ne gözlemci statü ile katılması kurulan bu iyi ilişkilerin önemli bir göstergesi olmuştur. Türkiye, bölgeye yönelik dış politikasında temel bir değişikliğe gitmiş ve sorunlardan uzak durmak için Orta Doğu'dan uzaklaşmanın yerine sorunların çözümünde bizzat inisiyatif alarak bölgede var olmayı tercih etmiştir.⁸⁹⁸ Bu tercihin uzantısı olarak; "İsrail-Suriye arasındaki barış görüşmelerinde arabuluculuk yapması, Filistinli gruplar(El Fetih-HAMAS) arasındaki gerginliği azaltma çabaları, Irak'taki Sünni grupların siyasal sisteme katılmasını sağlama çabaları, Lübnan'da cumhurbaşkanlığı sorununun çözümüne aktif katkı sağlama çabası"⁸⁹⁹ ilk akla gelen girişimler olmuştur. Bunların yanında "İran konusunda diplomasiye ağırlık veren duruşu, Suriye'yi uluslararası ve bölgesel sisteme katması, Irak-Suriye gerginliğini yatıştırma yönünde çalışması ve Afganistan-Pakistan arasındaki sorunların çözümüne katkı sağlaması"⁹⁰⁰ da aynı politik anlayışın sonucunda ortaya çıkmıştır.

Uzun yıllar boyunca Orta Doğu'daki Türkiye algısı, ABD politikalarının bir parçası olan ve bir anlamda bölgede ABD'nin jandarmalığını yapan bir devlet şeklinde gelişmiştir. Ancak 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi Arap kamuoyundaki bu algının değişmesi noktasında bir milat olmuştur. Bunun yanında Türkiye'nin AB üyeliği konusunda önemli bir aşamaya gelmiş olması, Orta Doğu ülkelerinin Türkiye'yi kendileri ile AB arasındaki ilişkilerde yardımcı olacak saygın bir aktör olarak görmelerine imkân sağlamıştır.⁹⁰¹

Orta Doğu halklarının Türkiye algılarını şekillendiren temel faktörlerden biri İsrail ile olan ilişkiler olmuştur. Türkiye, AK Parti'nin ilk iktidar döneminde İsrail'le sorunsuz

⁸⁹⁷ Oğuzlu, "Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal Bir Analiz", s.12

⁸⁹⁸ Mehmet Şahin, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", **Akademik Orta Doğu**, 4(2), (2010), s.16,17

⁸⁹⁹ Mehmet Şahin, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", s.17

⁹⁰⁰ Mehmet Şahin, "Türkiye'nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", s.17

⁹⁰¹ Nasuh Uslu, "Türkiye'nin Yeni Orta Doğu Yaklaşımı", **Bilig**, 52, (Kış / 2010), s.156

bir ilişki yürütmeye çalışmıştır.⁹⁰² İnişli çıkışlı bir grafik izleyen iki ülke arasındaki ilişkiler bu şekilde 2008 yılına kadar devam etmiştir.⁹⁰³ Ancak İsrail'in Gazze'ye yaptığı saldırılara gösterdiği tepki, Davos'ta yaşananlar ve Mavi Marmara Gemisi'ne yapılan saldırı sonrasındaki gelişmeler Türkiye'yi Filistin konusunda İsrail'i en ağır eleştiren ülke konumuna getirmiştir.⁹⁰⁴ Bu gelişmeler, İsrail'le olan ilişkilerde tarihinin en ağır krizlerinden birine yol açmışken⁹⁰⁵ Orta Doğu halkları nezdinde Türkiye'nin itibarını hiç olmadığı kadar artırmıştır.⁹⁰⁶ Bu durum, hem yapılan kamuoyu yoklamalarına yansımış,⁹⁰⁷ hem de "Erdoğan, Arap Dünyasının yeni kahramanıdır" başlıklı yazıların basında yer alması ile kendini göstermiştir.⁹⁰⁸ Nitekim yapılan kamuoyu yoklamaları da basınla paralellik arz ederek Başbakan Erdoğan'ın bölgede en beğenilen lider olduğunu ortaya koymuştur. Yine Arap dünyasında büyük prestije sahip *Kral Faysal İslam'a Hizmet Ödülü*'nün Erdoğan'a verilmesi ve Erdoğan'ın CNN Arabic'te yılın adamı seçilmesi Arap halkları nezdinde Erdoğan'ın ve onun şahsı üzerinden Türkiye'nin kazandığı itibarın göstergesi olmuştur.⁹⁰⁹

Başarıyla inşa edilen komşularla sorunsuz ilişkiler yapısında 2010-2011 yıllarında bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Orta Doğu'da başlayan Arap Halk Hareketleri dengeleri değiştirmiş ve Türkiye'nin lehine olan statükonun varlığını sona erdirmiştir.⁹¹⁰ Dahlinin olmadığı ancak doğrudan etkilendiği bu halk hareketlerinde Türkiye, tercihini genel olarak yönetimlere karşı mücadele eden halklardan yana kullanmıştır. Bu bağlamda daha önceleri bölgesindeki ilişkilerini ülkelerin demokratik yapılarıyla ilgilenmeksizin ekonomik liberalizm temelinde yürütürken bu dönemden sonra demokrasi yanlısı gruplara verdiği destekle politik liberalizmi esas alan bir politikaya yönelmiştir.⁹¹¹

⁹⁰² Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.440

⁹⁰³ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.442

⁹⁰⁴ Uslu, a.g.e, s.169

⁹⁰⁵ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, s.443

⁹⁰⁶ Demir, a.g.e, s.228

⁹⁰⁷ Altunışık, **Arap Dünyasında Türkiye Algısı**

⁹⁰⁸ Demir, a.g.e, s.228

⁹⁰⁹ Çakmak ve Diğerleri, a.g.e, s.23

⁹¹⁰ Aras, a.g.e, s.4

⁹¹¹ Balcı, a.g.e, s.286

Arap Halk Hareketleri sonrasında Türkiye'nin bölgedeki itibarında kısmi bir erozyon yaşanmıştır. Mısır'daki darbe yönetimine ve Suriye'deki Beşar Esad'ın yaptıklarına en sert tepkiyi Türkiye göstermiş ve bunun sonunda söz konusu ülkelerle siyasal anlamda köprüler atılmıştır. Ülkeler arasında yaşanan krizler Mısır ve Suriye hakkında da karşılık bulmuş ve bu durum Türkiye algısına olumsuz bir şekilde yansımıştır. Bununla birlikte dünyada ve Türkiye'de sıklıkla yazılanın aksine Türkiye'nin bölgedeki etkinliği ve Orta Doğu Halkları nezdindeki kredisi sona ermiş değildir. Mısır ve Suriye örnekleri dışarda bırakıldığında Orta Doğu'nun genelinde daha önce var olan olumlu Türkiye algısının devam ettiği bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur.⁹¹² 2013 yılı verileri ile Arap kamuoyunun % 60'ı Türkiye'nin bölgede daha büyük bir rol üstlenmesi gerektiği yönünde görüş beyan etmiştir.⁹¹³ İçinde yer aldığı bölgeye bir bütün olarak bakıldığında bu ve benzeri çalışmalar halen Türkiye'nin iyi bir itibara sahip olduğu göstermiştir.

Türkiye'nin itibarının uluslararası alanda artmasında buraya kadar sözü edilen dış politik hamlelerin yanında genel anlamda barışçıl bir dış politikanın göstergesi olarak kabul edilebilecek bir takım başka adımlar da etkili olmuştur. Hamas-El Fetih, Afganistan-Pakistan, Sırbistan-Bosna Hersek,⁹¹⁴ Suriye-İsrail, ABD-İran,⁹¹⁵ Filipinler Hükümeti-Moro Islamic Liberation Front (MILF), Somali-Somaliland⁹¹⁶ ve Irak'ta Sünni ve Şii taraflar⁹¹⁷ arasındaki arabuluculuk girişimleri Türkiye'nin sorunların çözümü noktasındaki iyi niyetli yaklaşımını göstermiştir. Aynı anlayış çerçevesinde dünyanın sorunlu bölgelerine barışın ve güvenliğin sağlanması amacıyla BM çatısı altında askeri birlikler gönderilmiştir.⁹¹⁸ Yine gerek doğal afetlerde, gerekse en az gelişmiş ülkelerin kalkınma hamlelerinde yaptığı dış yardımlarla Türkiye son dönemde bu alanda oldukça ciddi bir atılım gerçekleştirmiş ve dünyada en fazla dış yardım yapan dördüncü donör ülke konumuna gelmiştir.⁹¹⁹

⁹¹² Akgün ve Senyücel Gündoğar, "Türkiye Modeli Hala Geçerli Mi?", s.11

⁹¹³ Akgün ve Senyücel Gündoğar, **Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013**, s.21

⁹¹⁴ Çakmak ve Diğerleri, a.g.e, s.22

⁹¹⁵ Fotiou ve Triantaphyllou, a.g.e, s.99

⁹¹⁶ **Sorumluluk ve Vizyon, 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası**, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, s.12, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/sorumlulukvevizyon-2014.pdf, (28/11/2014)

⁹¹⁷ Yeşiltaş ve Balcı, a.g.e, s.24

⁹¹⁸ Ahmet Davutoğlu, "Daha Güçlü Bir Türkiye", Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları, 2010, s.38

⁹¹⁹ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013", s.13, <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kalkinma-yardimi/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>, (27/11/2014)

Türkiye, takip ettiği çok yönlü aktif politikanın gereği ve artan itibarının neticesi olarak birçok yeni bölgesel örgütlenme ile kurumsal düzeyde ilişki kurmuştur. “Arap Ligi’yle Türk-Arap İşbirliği Forumu (2007), Afrika Birliği’yle stratejik ortaklık (2008), Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi’yle (KİK) stratejik diyalog mekanizması (2008), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (2010) ve Şanhay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) diyalog ortaklığı (2012)”⁹²⁰ bu alanda ön plana çıkan ilişkiler olmuşlardır.

Yeni dış politika yaklaşımı, dışişleri teşkilatının çalışma trafiğine de doğrudan yansımıştır. Davutoğlu, dışişleri bakanlığı yaptığı ilk yıl içerisinde 100 ayrı dış seyahatte bulunmuş, yurt dışında 520 görüşme gerçekleştirmiş ve 5 günlük sürede 60 saat uçak yolculuğu yaptığı olmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı’nın Avrupa ve Avrasya’dan Sorumlu Bakan Yardımcısı Philip Gordon’un, *“Nereye gitsem, Davutoğlu buradan yeni ayrıldı diyorlar”*⁹²¹ ifadesi de bu yoğun trafiğe işaret etmiştir. Başbakan Erdoğan’ın 2003-2014 yılları arasında 5 kıtada 93 farklı ülkeye toplam 305 resmi ziyaret gerçekleştirmiş olması dönemin genelinde takip edilen aktif dış politika anlayışının bir başka göstergesi olmuştur.⁹²² Aynı şekilde 2007-2014 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Abdullah Gül’ün söz konusu süre içerisinde yurt dışında 66 farklı ülkeyi ziyaret ederek Cumhurbaşkanları içerisinde en fazla yurt dışı ziyaret gerçekleştiren isim⁹²³ olması da bu politik yaklaşımın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye, son dönemde izlediği çok yönlü aktif dış politika bağlamında kurduğu ikili ilişkiler ve kazandığı itibarla Türk vatandaşlarının uluslararası alandaki seyahat özgürlük alanının genişletilmesinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 2002 yılında, umuma mahsus pasaport sahibi Türk vatandaşları 42 ülkeye vizesiz seyahat edebilirken, bu sayı Haziran 2014 tarihi itibarıyla 72’ye yükselmiştir.⁹²⁴ Türkiye, dış politikadaki etkinlik alanını büyütmek için Dışişleri Bakanlığı’nda yeni bir yapılanma içerisine girmiş ve gerek insan kaynağı gerekse coğrafi anlamda bir genişleme hamlesi gerçekleştirmiştir. 2002 yılında

⁹²⁰ **Sorumluluk ve Vizyon, 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası**, s.18

⁹²¹ Zengin, a.g.e, s.93

⁹²² “11 Yılda 93 Ülkeye 305 Ziyaret”, <http://kdk.gov.tr/haber/11-yilda-93-ulkeye-305-ziyaret/420>, (28/11/2014)

⁹²³ “İşte Gül’ün Köşk Karnesi: Geleni Onaylamış”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/103255/iste_gul_un_kosk_karnesi_geleni_onaylamis.html, (28/11/2014)

⁹²⁴ “Türk Vatandaşları 72 Ülkeye Vizesiz Seyahat Ediyor”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-vatandaslari-72-ulkeye-vizesiz-seyahat-ediyor/10>, (30/11/2014)

1.542 olan kariyer memuru sayısında on yıllık sürede yaklaşık yüzde elli bir artış sağlanarak 2012 itibariye 2.108'e yükseltilmiştir. Aynı dönem içerisinde Türkiye'yi temsil noktasında da önemli bir gelişme yaşanmış ve 2002 yılında 163 olan dış temsilcilik sayısı⁹²⁵ Nisan 2014 tarihi itibariyle 222'ye çıkarılmıştır.⁹²⁶ Türkiye bu sayı ile dünyada en fazla temsilciliğe sahip ülkeler sıralamasında yedinci ülke olmuştur.⁹²⁷

Türkiye'nin artan yumuşak gücü bu dönemde uluslararası örgütler içerisindeki temsil gücüyle de kendini göstermiştir. Özellikle 2009-2010 dönemi için BM Güvenlik Konseyi üyeliğine seçilmesi bu açıdan Türkiye için önemli bir başarı olmuştur. Aynı şekilde birçok uluslararası örgütte Türkiye'nin üst düzey görevlerde temsil edilmesi bunun istisnai bir durum olmadığını göstermiştir. Bu bağlamda, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Başkanlığı, İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği, Türk Konseyi Genel Sekreterliği, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü Genel Direktörlüğü, NATO Genel Sekreter Yardımcılığı, NATO Standardizasyon Ajansı Direktörlüğü, KEİ Genel Sekreter Yardımcılığı, BM Siyasa ve Arabuluculuk Bölümü Direktörlüğü ve Asya-Pasifik Uzak İşbirliği Örgütü'nün Genel Sekreterliği gibi pozisyonlara Türk yetkililerin getirilmiş olması da bu düşünceyi desteklemiştir.⁹²⁸

Türkiye, geçmişteki bu girişimlerinin yanında gelecek birkaç yıl içerisinde de birçok önemli uluslararası organizasyona ev sahipliği yapmaya hazırlanmaktadır. G-20 Zirvesi (2015), İslam İşbirliği Teşkilatı'nın 13. İslam Zirve Toplantısı (2016), Dünya İnsani Zirvesi (2016), 23. Dünya Enerji Kongresi (2016) ve Dünya Petrol Kongresi (2017) gibi organizasyonların Türkiye'de yapılması planlanmaktadır.⁹²⁹ Türkiye'nin bu organizasyonlara ev sahipliği yapması bir yandan Türkiye'nin çok yönlü aktif dış politikasına devam edeceğini gösterirken, diğer yandan Türkiye'nin uluslararası alanda sahip olduğu itibara işaret etmektedir.

⁹²⁵ "10 Yılda 58 Yeni Temsilcilik: Türkiye'nin Yurtdışındaki Temsilcilik Sayısı 221'e Çıktı", <http://kdk.gov.tr/sayilarla/10-yilda-58-yeni-temsilcilik-turkiyenin-yurtdisindaki-temsilcilik-sayisi-221-ecikti/41>, (30/11/2014)

⁹²⁶ "Dışişleri Bakan Yardımcısı Büyükelçi Naci Kuru'nun Emekli Mensuplarımız Onuruna Düzenlenen Resepsiyonda Yaptıkları Konuşma, 30 Nisan 2014, Ankara", http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakan-yardimcisi-buyukelci-sayin-naci-koru_nun-30-nisan-gunu-emekli-mensuplarimiz-onuruna-ankara-palasi_ta-duzenlenen.tr.mfa, (01/12/2014)

⁹²⁷ "10 Yılda 58 Yeni Temsilcilik: Türkiye'nin Yurtdışındaki Temsilcilik Sayısı 221'e Çıktı",

⁹²⁸ **Sorumluluk ve Vizyon, 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası**, Sf.20

⁹²⁹ **Sorumluluk ve Vizyon, 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası**, Sf.20

Dinamik bir alan olan uluslararası ilişkilerde olaylar çok hızlı gelişmektedir ve bu gelişmeler bağlamında ülkelerin imajında kısa vadeli dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu durumla, özellikle Orta Doğu gibi uluslararası gündemin merkezinde yer alan bölgelerde daha sık karşılaşılmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki dış politika uygulamaları yumuşak gücü meydana getiren kaynaklardan sadece bir tanesidir ve tek başına bir ülkenin yumuşak gücünü temsil etmemektedir. Bundan dolayı da bir ülkenin yumuşak gücünün varlığı ya da yokluğu konusunda değerlendirme yapılırken sadece dış politika uygulamalarını dikkate almak doğru değildir. Diğer yandan dikkat edilmesi gereken bir başka husus yumuşak güç değerlendirmelerinin yıllık bazdaki değişkenler bağlamında değil de dönemsel bazda yapılmasının gerekliliğidir. Kısa vadede yaşanan gelişmelerin ortaya çıkaracağı veriler sağlıklı değerlendirmelerin yapılmasına imkân vermemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin yumuşak gücü değerlendirildiğinde AK Parti iktidarı ile başlayan yeni dönemde dış politikada atılan adımların ve takip edilen politikaların yumuşak güç anlamında Türkiye'ye önemli bir katkı sağladığı görülmektedir.

3.3. Türkiye'nin Uyguladığı Kamu Diplomasisi Faaliyetleri

Son dönemde güç kavramının yaşadığı dönüşüm dış politika araçlarının niteliğini de değiştirmekte ve geleneksel güç politikalarındaki askeri ve ekonomik unsurların önemini azaltmaktadır. Nye'nin ifadesiyle yeni bilgi çağında uluslararası politikada söz konusu unsurlardan ziyade artık kimin hikâyesinin kazanacağına bakılmaktadır.⁹³⁰ Ancak sizin hikâyenizin kazanabilmesi için o hikâyenin nasıl anlatılacağı da büyük önem taşımaktadır. Birçok hükümet, ülkesinin uluslararası kamuoyunca tanınması için ciddi gayretler göstermektedir. Lakin esas sorun tanınmamaktan ziyade yanlış tanınmaktadır. Bir ülke kendi algısını ve itibarını yönetemediğinde bu boşluk başkaları tarafından doldurulmakta ve onlar tarafından yönetilmektedir.⁹³¹ Bunun için kendini uluslararası kamuoyuna doğru anlatabilmek ve olumsuz algıların önüne geçebilmek için birçok ülke kamu diplomasisi faaliyeti yürütmektedir.

Türk tarihi içerisinde kamu diplomasisi faaliyetlerinin uygulanması Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Daha önce belirtildiği gibi özellikle II. Abdülhamid'in bu

⁹³⁰ Joseph S. Nye, "Get Smart: Combining Hard and Soft Power", **Foreign Affairs**, July-August 2009, sf 162-163

⁹³¹ Akçadağ, "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi", s.18

konuda oldukça başarılı çalışmalar yaptığı bilinmektedir.⁹³² Bununla birlikte kamu diplomasisine dış politikada kurumsal bir kimlik kazandırılarak onun belirli bir politika bağlamında uygulanmaya başlaması henüz yakın bir tarihte olmuştur. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılması ile birlikte doğuda ve batıda Türkiye ile ortak birçok kültürel değere sahip bağımsız yeni devletler ortaya çıkmıştır. Bu durum, Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetleri yürütmesi için oldukça elverişli bir ortam yaratmıştır. Zira kültürel diplomasinin temeli “kültürel açıdan birbirlerine yakın olan taraflar arasında siyasal etkileşimin daha kolay olacağı varsayımına”⁹³³ dayanmaktadır. Aynı şekilde bunun, “söz konusu ülkelerden birinin gerçekleştireceği dış politika eyleminin diğer ülke tarafından meşruiyetinin tanınması ve gerekiyorsa desteklenmesini sağlayacağı düşünülmektedir.”⁹³⁴ Bundan dolayı söz konusu coğrafyada var olan ortak kültürel payda Türkiye'nin uygulayacağı kültürel diplomasi faaliyetleri için kolaylaştırıcı bir faktör olarak ortaya çıkmakta ve neticede siyasal sonuçlar almayı mümkün kılmaktadır.

Şartların elverişli olması kendiliğinden bir sonuç doğurmayacağından, bu durumun bir anlam taşıyabilmesi için aktif bir kamu diplomasisi anlayışının hayata geçirilmesi bu noktada büyük önem taşımaktadır. Türkiye, yeni dış politika yaklaşımı bağlamında bu konuya büyük önem vermekte ve kamu diplomasisi alanında hizmet sunmak amacıyla resmi kurum kimliğinde yeni yapılar oluşturmaktadır. Bir yandan ihtiyaç duyulan alanlarda yeni yapılar oluşturulurken diğer yandan daha önce var olanlar yeni dış politika anlayışı çerçevesinde yeniden yapılandırılmaktadırlar. Daha da önemlisi bir biriyle irtibatı olmayan söz konusu kurumlar bu dönemde bir çatı yapılanma ile koordineli bir hale getirilmekte ve belirlenen dış politika vizyonu bağlamında ortak bir amaç etrafında harekete geçirilmektedirler. Birçok kamu kuruluşunun bir şekilde katkı sağladığı kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Anadolu Ajansı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türk Hava Yolları, Yunus Emre Enstitüleri ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı gibi kuruluşlar daha etkin bir rol oynamaktadır.

⁹³² Kadir Sancak, “Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Bağlamında II. Abdülhamid'in Uzak Doğu'daki Faaliyetleri”

⁹³³ Faruk Sönmezoğlu ve Diğerleri (Haz.), “Kültürel Diplomasi”, **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul: Cem Yayınevi, 1992, s.209

⁹³⁴ Akıllı, a.g.e, s.131

3.3.1. Kamu Kuruluşlarının Yürüttüğü Faaliyetler

3.3.1.1. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü

Türk Dış Politikası'nda yumuşak güç merkezli bir yaklaşımın hâkim kılınmasının kurumsal yapıdaki en önemli yansımalarından biri Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü(KDK)'nin kurulması olmuştur. 30 Ocak 2010 tarihli ve 27478 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2010/3 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulan KDK,⁹³⁵ geç gelen bir adım olarak görülse de kamu diplomasisi adının kullanıldığı bir yapı olması hasebiyle Türkiye'de bu konunun önemini yeterince kavrandığının bir işareti olarak algılanmıştır. Kamu diplomasisi faaliyetlerine destek olmak amacıyla Türkiye'de daha önce de başka kurumlar oluşturulmuş ancak dış politikada belirlenen bir vizyon çerçevesinde birbirleriyle koordinasyon içerisinde bu vizyonun gerçekleşmesini hedefleyen kurumsal bir yapının ortaya çıkması ilk kez KDK ile olmuştur.

Başbakanlık başmüşavirinin uhdesinde oluşturulan KDK, kamu diplomasisi alanında faaliyet yürüten tüm kamu kuruluşları ve STK'lar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun sağlanması amacıyla kurulan bir çatı kuruluş olarak ortaya çıkmıştır.⁹³⁶ Koordinatörlüğün vizyonu, “gerek ülkemizin güçlü mirasını ve çağdaş tecrübesini gerekse son yıllarda bölgesel ve küresel siyasette artan etkisinden yola çıkarak, Türkiye'nin yeni hikâyesini etkin bir şekilde anlatmayı, farklı kesimlerle diyaloga geçmeyi ve çok-terafli bir iletişim ekseninde faaliyet yürütmeyi amaçlamaktadır”⁹³⁷ ifadesiyle açıklanmıştır. Öte yandan Koordinatörlük, kamu ve sivil kuruluşlar olarak çok geniş bir alanda yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlayarak Türkiye'nin uluslararası alanda doğru ve etkin bir şekilde tanıtılmasını da kendine misyon olarak belirlemiştir.⁹³⁸ Henüz çok kısa bir geçmişe sahip olan KDK'nın başında bulunan Cemalettin Haşimi'nin Kasım 2014 tarihinde Başbakanlık Başmüşaviri ve Basın-Yayın ve Enformasyon Genel

⁹³⁵ “Kuruluş”, <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7>, (02/12/2014)

⁹³⁶ “KDK Genelgesi”, <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kdk-genelgesi/5>, (02/12/2014)

⁹³⁷ “Vizyon ve Misyon”, <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8>, (03/12/2014)

⁹³⁸ “Vizyon ve Misyon”

Müdürü olarak atanması ile birlikte KDK ile Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü(BYEGM)'nün işlevleri birleştirilmiştir.⁹³⁹

3.3.1.2. Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü

Kamu diplomasisi alanındaki önemli bir kurum olan BYEGM'nin geçmişi Osmanlı Devleti'ne kadar uzanmaktadır. 1862 yılında Maârif-i Umumiye Nezaretine bağlı Matbuat Müdürlüğü adıyla kurulan müdürlük 1920 yılında Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi adıyla yeniden yapılandırılarak günün şartlarına uygun hale getirilmiştir.⁹⁴⁰ 1984 yılına kadar farklı isimlerle ve farklı bakanlıklara bağlı olarak faaliyetlerini yürüten müdürlük bu tarihte yayımlanan 231 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü adı altında teşkilatlandırılmış ve o tarihten itibaren Başbakanlığa bağlanmıştır.⁹⁴¹

BYEGM, Türkiye'nin hikâyesinin dünyaya doğru şekilde aktarılması aşamasında oldukça önemi bir misyona sahiptir. BYEGM bu misyonunu “Uluslararası medyayı yakından izleyerek, karar alma süreçlerini zamanında ve doğru bilgilerle beslemek; basının gelişimine, ülkemizin tanıtımına katkıda bulunmak ve bunlara ilişkin iletişim stratejilerini oluşturmak”⁹⁴² şeklinde açıklamaktadır. “Dünyada gerçekçi bir Türkiye algısının yerleşmesine, güçlü ve özgür basın ortamının sağlanmasına katkıda bulunan referans kurum olmayı”⁹⁴³ kendine vizyon olarak benimseyen BYEGM, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak yeni medyayı da yakından takip etmekte ve faaliyetlerinde kullanmaktadır.⁹⁴⁴ Basın yayın merkezli olmak üzere en doğru bilgilerle Türkiye'nin tanıtımını yapmak ve aleyhte propaganda faaliyetlerine karşı tedbir almak gibi görev

⁹³⁹ “Koordinatörümüz Haşimi, Başbakan Başmüşaviri ve BYEGM Genel Müdürü Olarak Atandı”, <http://kdk.gov.tr/haber/koordinatorumuz-hasimi-basbakan-basmusaviri-ve-byegm-genel-muduru-olarak-atandi/501>, (03/12/2014)

⁹⁴⁰ “Tarihçe”, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda#collapse4>, (04/12/2014)

⁹⁴¹ “Yeni Medya ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM”, s.10, <http://www.iletisimvediplomasi.com/wp-content/uploads/2013/10/1-%C4%B0leti%C5%9Fim-ve-Diplomasi.pdf>, (05/12/2014)

⁹⁴² “Miyon / Vizyon”, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda>, (05/12/2014)

⁹⁴³ “Miyon / Vizyon”

⁹⁴⁴ “Yeni Medya Ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM”, s.13,14

tanımları⁹⁴⁵ olan BYEGM, bu faaliyetlerini Türkiye'nin dış politikasını destekleyecek şekilde düzenlemekle ve Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği yapmakla yükümlü kılınmıştır.⁹⁴⁶

3.3.1.3. Anadolu Ajansı

Küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte uluslararası gelişmelerle ilgili haber aktarımında müthiş bir gelişme yaşanmaktadır ve bu haberler büyük oranda ajanslar tarafından servis edilmektedir. Ancak her ne kadar objektif bir çerçevede yapıldığı iddia edilse de sübjektif bir karakter taşıyan haber seçimi ve dili vasıtasıyla uluslararası kamuoyu yönlendirilebilmektedir. Bu nedenle de uluslararası alanda söz sahibi olmak isteyen ülkeler bu konuya büyük bir önem vermekte ve sahip oldukları ajanslar vasıtasıyla ülke menfaatleri çerçevesinde bir habercilik yapmaktadırlar.

Kamu diplomasisi bakımından ajansların öneminin farkında olan Türkiye, kuruluş tarihi 6 Nisan 1920 olan⁹⁴⁷ AA'yı son dönemde oldukça etkin bir yapıya kavuşturmuştur. 2012 yılından itibaren Türkçe dışındaki dillerde de yayın yapmaya başlayan AA, 2014 yılı itibariyle yayın yaptığı yabancı dil sayısını 7'ye çıkarmış ve yurtdışında 57 farklı ülkedeki bürosu ile 1200 abonesine hizmet vermeye başlamıştır. Dünyanın en etkili ilk beş haber ajansından biri olmayı hedefleyen AA, yayın yaptığı dil sayısını 2015 yılı itibariyle 11'e çıkarmayı planlamaktadır.⁹⁴⁸ Sosyal medyayı geleceğin en etkin haber ve iletişim mecrası olarak gören AA, gelecek vizyonunu yeni medya konsepti üzerine inşa etmektedir.⁹⁴⁹

3.3.1.4. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

Modern zamanlarda kamu diplomasisi alanında kullanılan en eski ve en yaygın araçlardan biri, radyo ve televizyon yayıncılığıdır. İngiltere'nin yaklaşık yüz yıl önce BBC ile faaliyet göstermeye başladığı bu alana⁹⁵⁰ Türkiye, çok sonraları katılmış olsa da son

⁹⁴⁵ BYEGM'nin görevlerinin tamamı için bakınız. <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda#collapse5>,

⁹⁴⁶ "Görevler", <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda#collapse5>, (06/12/2014)

⁹⁴⁷ Muzaffer Şahin, "Siyasal İletişimde Anadolu Ajansı'nın Rolü", **İletişim ve Diplomasi**, 3, (2014), s.115

⁹⁴⁸ "Anadolu Ajansı, Türkiye'nin Sesini 7 Dilde Dünyaya Duyuruyor", <http://kdk.gov.tr/haber/anadolu-ajansi-turkiyenin-sesini-7-dilde-dunyaya-duyuruyor/371>, (06/12/2014)

⁹⁴⁹ "Sosyal Medya Politikaları", <http://www.aa.com.tr/tr/kurumsal/52571--sosyal-medya-politikalari>, (07/12/2014)

⁹⁵⁰ "British Broadcasting Corporation",

dönemde gösterdiği hızlı gelişme ile bu konuda büyük mesafe katetmiş bulunmaktadır. Zaten bölgesel bir güç ve küresel bir aktör olma iddiasındaki bir ülkenin bu alanı ihmal etmesi mümkün görünmemektedir.

TRT, yurt dışı yayıncılık faaliyetlerine ilk olarak Türk Dünyası ile arasındaki iletişimi artırmak amacıyla 1992 yılında yayın hayatına başlayan TRT-INT Avrasya kanalı ile başlamıştır. Ancak yayınların tamamen Türkiye Türkçesi ile yapılması, yayın kalitesinin yetersizliği ve benzeri nedenlerle istenilen etkiyi sağlayamayan⁹⁵¹ bu kanalın yerine bölge ülkelerinin lehçelerinde yayın yapan TRT Avaz adında yeni bir kanal kurulmuştur. Ayrıca bunun yanında haber ve kültür kanalı olarak uluslararası alanda Türkçe yayın yapan TRT Türk adlı kanal hizmete sokulmuştur.⁹⁵² Ancak TRT son dönemdeki en büyük açılımını Kürtçe yayın yapan TRT 6 (Şeş) adlı kanalı 2009 yılında ve TRT Arapça (Et-Türkiye) adlı kanalı 2010 yılında yayına başlatarak yapmıştır.⁹⁵³ Bu kanallar vasıtasıyla Türkiye kendi toprakları dışında yaşayan Kürt ve Araplara kendi dilleriyle hitap etme imkânına kavuşmuştur. Daha önce Orta Asya'dan Balkanlar 250 milyon kişiye yayın yapan TRT,⁹⁵⁴ bu son adımlarla birlikte Orta Doğu'yu da buna ekleyerek buradaki 350 milyon kişiyi de yayın alanına dahil etmiştir.⁹⁵⁵ Esasında ABD, Rusya, İngiltere, Almanya ve hatta İran bölgeye yönelik yaptıkları Arapça yayınlarla bu konuda Türkiye'den çok daha önce faaliyette bulunmaya başlamışlardır⁹⁵⁶ ancak Türkiye son birkaç yıl içerisinde gerçekleştirdiği atılımlarla bu konuda önemli bir mesafe katetmiştir.

Türkiye'nin dünyaya tanıtılmasında çok önemli bir misyona sahip olan TRT, iletişim alanındaki gelişmelere kendisini adapte ederek radyo, televizyon ve internet üzerinden web yayınları ile dünyanın hemen her noktasına ulaşmaktadır. Daha önce sözü edilen televizyon yayınlarının yanında Türkçe dâhil 32 dilde radyo yayını ve 37 dil ve

⁹⁵¹ Fahri Türk, "Türkiye'nin 1990'lardaki Kültür Dış Politikaları ve Yansımaları", Ertan Efeğil ve Rıdvan Kalaycı (Ed.), **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Cilt 1, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012, s.655

⁹⁵² Demir, a.g.e, s.282

⁹⁵³ Demir, a.g.e, s.282,283

⁹⁵⁴ "TRT Avaz, Arnavutça Ve Boşnakça Yayına Başladı", <http://www.sivilmedya.com/trt-avaz,-arnavutca-ve-bosnakca-yayina-basladi-14341h.htm>, (07/12/2014)

⁹⁵⁵ Zengin, a.g.e, s.459

⁹⁵⁶ Mustafa Kutlay ve Osman Bahadır Dinçer, "Türkiye'nin Orta Doğu'daki "Bölgesel Güç" Potansiyeline İlişkin Ampirik Bir İnceleme", **Akademik Orta Doğu**, 6 (2), (2012), s.88

lehçede web yayını yapmakta olan TRT,⁹⁵⁷ bu yayınlar vasıtasıyla Türkiye'nin yeni dış politika anlayışına önemli bir destek sağlamaktadır. Türkiye, bu vesile ile hikâyesini bölge halklarına kendi dillerinde fakat Türkiye'nin perspektifinden anlatma şansı bulmaktadır.

3.3.1.5. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

“Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri'nin yeniden yapılanma, uyum ve kalkınma süreçlerine destek verilmesi amacıyla”⁹⁵⁸ 480 sayılı yasa ile 1992 yılında dışişleri bakanlığına bağlı olarak kurulan Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı(TİKA), daha sonra başbakanlığa bağlanmış ve 2011 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı adı altında yeniden yapılandırılmıştır.⁹⁵⁹ Görev ve çalışma esasları yasayla belirlenen TİKA'ya oldukça geniş bir görev tanımı yapılmış ve bu bağlamda iktisadi, ticari, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında projeler geliştirmesi ve bunların hayata geçirilmesi istenmiştir.⁹⁶⁰ Bunların uygulamaya yansımaları ile birlikte TİKA, “Sudan'da katarakt ameliyatı yapan, Haiti'de deprem olduğunda yardıma koşan, Makedonya'da, Mısır'da ecdad yadigarı eserlerin restorasyonunu yapan, Kırgızistan'da okul inşa eden, Afrika'da çok sayıda insanı su ile buluşturan, Afganistan'da anne-çocuk sağlığını korumak için çalışan bir kuruluş haline gelmiştir.”⁹⁶¹ Amaçlarında her ne kadar kamu diplomasisine atıf yapılmamış olsa da gerçekleştirdiği faaliyetler itibarıyla TİKA, Türkiye'nin kamu diplomasisi alanındaki en önemli kurumlarından biri olmuştur.⁹⁶²

1992-2002 ve 2002 sonrası şeklinde iki ayrı dönemde ele alınması gereken TİKA, birinci dönemde bir emekleme aşaması yaşayarak, bu on yıllık dönem içerisinde toplamda 2241 proje gerçekleştirmiştir.⁹⁶³ 50 milyon dolarlık bütçe ile kurulan TİKA, aynı dönem içerisinde hiç bir yıl 17 milyon dolardan fazla bir harcama yapamamıştır.⁹⁶⁴ AK Parti

⁹⁵⁷ “Türkiye Radyo Televizyon Kurumu”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-sesi-radyosu.tr.mfa, (08/12/2014)

⁹⁵⁸ “Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, s.16, <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2013.pdf>, (08/12/2014)

⁹⁵⁹ “Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, s.10

⁹⁶⁰ TİKA'nın görev tanımının tamamı için bakınız. “Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, s.10,11

⁹⁶¹ “Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, s.7

⁹⁶² Akçadağ, “Dünya'da Ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi”, s.20

⁹⁶³ Akıllı, a.g.e, s.120

⁹⁶⁴ Zengin, a.g.e, s.452

iktidarı ile başlayan yeni dış politika anlayışı TİKA'nın faaliyetlerine de yansımış ve çok yönlü aktif dış politikanın bir yansıması olarak TİKA'nın faaliyet alanları, proje sayısı ve bütçe harcamalarında büyük bir artış yaşanmıştır. İlk olarak eski Sovyet coğrafyası ile başladığı faaliyet alanlarına daha sonra Balkanları ekleyen TİKA, son dönemdeki dış politik açılım çerçevesinde Orta Doğu ve Afrika'nın yanında Doğu-Güney Asya ve Latin Amerika'ya kadar uzanmıştır.⁹⁶⁵ Son dönemde oldukça aktif bir kurum haline gelen TİKA, 120'den fazla ülkede faaliyet gösteren yapısıyla sadece 2013 yılı içerisinde 1816 projeyi hayata geçirmiştir.⁹⁶⁶

TİKA'nın başlıca faaliyet alanlarından biri kalkınma yardımlarıdır ve bu yardımlar Türkiye'nin artan yumuşak gücüne büyük katkı sağlamaktadır. Bu yardımlar vesilesi ile kurulan ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler orta ve uzun vadede yardımı yapan ülkeye önemli imkânlar kazandırmaktadır. Bölgesel bir güç ve küresel aktör olmayı hedefleyen Türkiye için de bu yardımlar büyük önem taşımakta ve söz konusu alanda gösterdiği performans uluslararası alandaki güvenilirliğini ve saygınlığını artırarak doğrudan yumuşak gücüne etki etmektedir. Kendine özgü tarihi ve vakıf medeniyetinin oluşturduğu kadim geleneğinden kaynağını alan yardım felsefesi, Türkiye'nin bu alandaki faaliyetlerinin nitelikli yapısı ile kendini göstermektedir.⁹⁶⁷

Kalkınma yardımlarında son on yılda yaşanan artış bir anlamda yeni dönemdeki aktif dış politikayı gözler önüne sermektedirler. 2002 yılında 85 milyon dolar olan resmi kalkınma yardımlarının 2013 yılında 3,307 milyar dolara yükselmiş olması, dış politikadaki yumuşak gücü esas alan yaklaşımın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 70'li yılların 70 cent'e muhtaç Türkiye'sinin hibe yapan bir ülke durumuna gelmesi uluslararası alanda bir başarı hikâyesi olarak görülmektedir.⁹⁶⁸ 2013 yılı itibariyle 1,6 milyar dolarlık resmi insani yardım yapan Türkiye'nin, bu rakamla dünyada en fazla insani yardım yapan dördüncü ülke konumuna gelmesi ulusal itibarı açısından büyük değer taşımaktadır.⁹⁶⁹ TİKA'nın koordinatörlüğünde gerçekleştirilen yardımlarda resmi kurumların yanında sivil

⁹⁶⁵ “Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, s.7

⁹⁶⁶ “Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, s.16

⁹⁶⁷ “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013”, s.3

⁹⁶⁸ Sema Kalaycıoğlu, “Türkiye'nin Yumuşak ve Sertleşen Gücü”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4106/turkiyenin_yumusak_ve_sertlesen_gucu, (09/12/2014)

⁹⁶⁹ “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013”, s.147

toplum kuruluşları⁹⁷⁰ ve özel sektör temsilcileri de yer almaktadır. Bunların tamamı dikkate alındığında Türkiye'nin 2013 yılında yaptığı toplam kalkınma yardımı rakamları 4 milyar 347 milyon dolara ulaşmaktadır.⁹⁷¹

3.3.1.6. Türk Hava Yolları

Türk Dış Politikası'nda son dönemde yaşanan değişimin önemli bir yansıması aynı dönemde THY'nin sergilediği performans üzerinde açık bir şekilde görülmektedir. Kuruluşu 1933 yılına kadar uzanan THY, ilk yurt dışı uçuşunu 1947 yılında gerçekleştirmiş⁹⁷² ancak esas olarak Turgut Özal'ın vizyonu bağlamında Atlantik ötesine ve Uzak Doğu'ya uçuşlar gerçekleştirmeye başlayarak önemli bir eşik atlamıştır.⁹⁷³ Bununla birlikte 2003 yılında yeniden yapılandırılan THY'ye, yeni dış politika anlayışına paralel olarak yeni bir vizyon kazandırılmıştır.⁹⁷⁴ Türkiye'ye vize muafiyeti getiren ülke sayısındaki artışa paralel olarak THY'nin uçuş noktalarındaki sayısı da artmıştır. Dış politikadaki Orta Doğu ve Afrika açılımıyla koordineli olarak THY bu bölgelere yönelik yolcu sayısında yaklaşık % 40'lık bir artış gerçekleştirmiştir.⁹⁷⁵

Türkiye'nin aktif dış politikasının dinamolarından biri olan THY, yurt dışında 249 noktaya yaptığı uçuşlarla dünyanın hemen her noktasına ulaşmaktadır. "Türkiye'nin tanıtımına önemli bir katkı yapan THY, özellikle Afrika, Güney Amerika ve Uzak Doğu'da açılan yeni uçuş noktaları ile Türkiye'nin dış pazarlarını çeşitlendirirken, yeni sosyal ve siyasi açılımlar da sağlamaktadır."⁹⁷⁶ 2013 yılı itibariyle son on yıl içerisinde uçak sayısını yüzde 259, yolcu sayısını yüzde 363 oranında artıran THY, aynı dönem içerisinde uçuş yaptığı ülke sayısını da 55'ten 105'e çıkarmıştır. Bu sayı ile dünyada en çok ülkeye uçuş yapan havayolu şirketi unvanını elinde bulunduran THY, son üç yıldır Avrupa'nın en iyi havayolu seçilerek Türkiye'nin dışardaki imajına önemli bir katkı

⁹⁷⁰ Demir, a.g.e, s.284-288

⁹⁷¹ "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013", s.5

⁹⁷² "Tarihçe", <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/tarihce>, (09/12/2014)

⁹⁷³ Zengin, a.g.e, s.455

⁹⁷⁴ Temel Kotil, "Yükselen Küresel Değer: Türk Hava Yolları", Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları, 2010, s.229

⁹⁷⁵ Zengin, a.g.e, s.457

⁹⁷⁶ "Türk Dış Politikası THY İle Güç Kazanıyor", <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-dis-politikasi-thy-ile-guc-kazaniyor/13>, (10/12/2014)

sağlamıştır.⁹⁷⁷ Türkiye'nin en bilinen markalarından biri olan THY, son dönemde yaptığı sponsorluk anlaşmaları, reklam ve pazarlama kampanyaları ile hem kendi marka değerini, hem de ülkenin itibarını artırmıştır.

3.3.1.7. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi - Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

Diğer kamu diplomasisi araçlarına nazaran daha sınırlı bir coğrafyada faaliyet gösteren TÜRKSOY, adından da anlaşılacağı üzere daha çok sanatsal etkinliklerle gündeme gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ertesinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan'ın Kültür Bakanları, 2.7.1993'de Almatı'da imzalanan anlaşma ile TÜRKSOY'u kurmuştur.⁹⁷⁸ 2009 tarihinde yapılan 26. Dönem Toplantısı'nda TÜRKSOY'un açılımı "Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı" olarak değiştirilmiştir.⁹⁷⁹

Adı geçen üye ülkelerin yanında Rusya Federasyonu'na bağlı Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan Cumhuriyeti, Hakas Cumhuriyeti, Saha (Yakut) Cumhuriyeti, Tataristan Cumhuriyeti, Tıva Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gözlemci üye ülke statüsüyle TÜRKSOY'a katılmıştır.⁹⁸⁰ "TÜRKSOY, Türk dili konuşan ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliğini sağlayan, üye ülkelerin yönetimine, iç ve dış politikalarına karışmayan uluslararası bir teşkilat"⁹⁸¹ olarak tanımlanmıştır. Yumuşak güç bağlamında sanatsal faaliyetlerin önemli bir kamu diplomasisi aracı olduğu dikkate alındığında TÜRKSOY'un belirli bir kültürel havza içerisinde önemli bir işlevinin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yaptığı etkinlikler ve yayın faaliyetleri itibarıyla değerlendirildiğinde bu teşkilatın çok da aktif bir çalışma temposuna sahip olmadığı düşünülmektedir.⁹⁸²

⁹⁷⁷ "Türk Dış Politikası THY ile güç kazanıyor"

⁹⁷⁸ "Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY)", http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-ve-sanatları-ortak-yonetimi-_turksoy_.tr.mfa, (10/12/2014)

⁹⁷⁹ "Hakkımızda", <http://www.turksoy.org.tr/tr/turksoy/hakkımızda>, (11/12/2014)

⁹⁸⁰ "Hakkımızda"

⁹⁸¹ "Hakkımızda"

⁹⁸² Oran(ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, s. 507

3.3.1.8. Diyanet İşleri Başkanlığı

Kamu diplomasisinin en önemli faaliyet alanlarından biri kültürdür ve din de kültür içerisinde geniş bir yer tutmaktadır. Bu nedenle de Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde bir şekilde din de yer almaktadır. Laik bir ülke olan Türkiye'de bu ilkeyle pek uyuşmasa da dinin devlet tarafından kontrol edilmesi⁹⁸³ ve vatandaşların din hizmetlerinin karşılanması amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı(DİB) adı verilen kurum kurulmuştur. Anayasa'nın 62. Maddesi'nde geçen "Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır"⁹⁸⁴ ifadesi DİB'in yurt dışında faaliyette bulunmasının yasal dayanağını oluşturmuştur. Bununla birlikte yurt dışındaki faaliyetlerini Türk vatandaşları ile sınırlandırmayan DİB, dünyanın her tarafındaki Müslümanlarla ilgilenmeye başlamıştır. Ancak laik Türkiye'nin bir kurumu olan DİB, faaliyetlerini bir ideoloji ihracı bağlamında değil de bir tür dayanışma ve yardımlaşma konsepti ile gerçekleştirmektedir.

Özellikle Orta Asya, Avrupa ve Balkanlar'da daha aktif olan DİB, birçok farklı alanda faaliyetler yürütmektedir. Dış temsilciliklerdeki misyonlar ve camilerdeki din adamı kadrolarının temel fonksiyonlarının dışında önemli adımlar eğitim alanında atılmaktadır. Her yıl Kuran kursu, lise, üniversite lisans ve lisansüstü seviyelerinde olmak üzere birçok öğrenci Türkiye'ye getirilmektedir.⁹⁸⁵ Yurt dışında birçok yerde konferans, toplantı, panel ve sünnet düğünleri gibi merasimler düzenlemektedir.⁹⁸⁶ Bunlara ilave olarak ücretsiz kitap ve benzeri dini materyallerin yanında⁹⁸⁷ kesilen kurbanlar dünyanın hemen her yerine dağıtılmaktadır.⁹⁸⁸ Sözü edilenlerin dışında kardeş şehir projesi bağlamındaki cami inşasından⁹⁸⁹ dünyadaki farklı bölgelerdeki Müslümanları bir araya getiren dini liderler

⁹⁸³ Bican Şahin, "Farklılık, Hoşgörü ve AK Parti İktidarı: Gezi Parkı Sürecinin Düşündürdükleri", **Liberal Düşünce**, 18(71), (Yaz 2013), s.164

⁹⁸⁴ "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası", http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, (11/12/2014)

⁹⁸⁵ "Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013", s.60, <http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Faaliyet/2013%20Y%C4%B1l%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (12/12/2014)

⁹⁸⁶ "Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013", s.28

⁹⁸⁷ "Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013", s.49,57,58

⁹⁸⁸ "Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013", s.59

⁹⁸⁹ "Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013", s.60

zirvelerine⁹⁹⁰ kadar birçok farklı alanda daha aktif bir tutum sergileyen DİB, Türkiye'nin uluslararası alandaki itibarına olumlu bir katkı sağlamaktadır. DİB ile organik bir bağı bulunmamakla birlikte aynı alanda faaliyet gösteren Türk Diyanet Vakfı'(TDV)'nin çalışmaları da DİB ile benzerlik göstermektedir. Okul açma⁹⁹¹ ve burs verme⁹⁹² bağlamında eğitimden kurban dağıtımına⁹⁹³ kadar birçok alanda faaliyet gösteren TDV'nin çalışmaları bir kamu kuruluşu olmaması hasebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. DİB'in ve TDV'nin yaptıkları faaliyetler, radikal dini hareketlerin yükselişe geçtiği bu dönemde daha önemli bir hale gelmektedir.

3.3.1.9. Yunus Emre Enstitüsü

Türkiye'nin kültürel diplomasi alanındaki en önemli kuruluşlarının başında Yunus Emre Enstitüsü(YEE) gelmektedir. Bu kuruluş, esasında Avrupalıların çok daha önce hizmete soktukları Goethe Enstitüsü, Fransız Kültür Merkezi, British Council ve Cervantes Enstitüsü gibi yapılanmaların Türkiye versiyonunu oluşturmaktadır.⁹⁹⁴ Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak kurulan YEE, Türk Kültür Merkezleri vasıtasıyla 2009 yılından itibaren hizmet vermektedir.

Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri(YETKM), Türk kültürünün, sanatının ve dilinin dünyaya tanıtılması ve öğretilmesi faaliyetlerini yürütmektedir. Türkiye'nin zengin kültür birikimini oluşturan müzik, modern ve klasik Türk el sanatları, tiyatro, sinema, fotoğraf, edebiyat, Türk mutfağı ve benzerlerini, konserler, sergiler, atölye çalışmaları, sahne gösterileri, film gösterimleri, bilimsel toplantılar, aydın buluşmaları, sanat kursları ve bunun gibi aktivitelerle uluslararası topluma tanıtmaktadır.⁹⁹⁵ Dünya üzerinde otuzdan fazla yerde merkezi bulunan YETKM,⁹⁹⁶ faaliyet alanlarını bu merkezlerin olduğu ülkelerle sınırlandırmamakta ve fuar, festival ve benzeri organizasyonlar vasıtasıyla

⁹⁹⁰ “Diyanet Latin Amerikalı Müslümanları Buluşturacak”, <http://www.yenisafak.com.tr/aktuel/diyanet-latin-amerikalı-musulmanlari-bulusturacak-701348>, (12/12/2014)

⁹⁹¹ Demir, a.g.e, s.274

⁹⁹² “Yurt Dışından Gelecek Öğrenciler İçin Burs Başvuruları Başlamıştır”, <http://www.diyanetvakfi.org.tr/123/guncel/yurt-disindan-gelecek-ogrenciler-icin-burs-basvurulari-baslamistir>, (13/12/2014)

⁹⁹³ “Türkiye Diyanet Vakfı, 61 Ülke 500 Bölgede Vekalet Yoluyla Kurban Kesecek”, <http://www.diyanetvakfi.org.tr/451/guncel/turkiye-diyamet-vakfi-61-ulke-500-bolgede-vekalet-yoluyla-kurban-kesecek>, (13/12/2014)

⁹⁹⁴ Ali Fuat Bilkan, “Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri”, Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları, 2010, s.331

⁹⁹⁵ “Kültür ve Sanat”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kultur-sanat>, (13/12/2014)

⁹⁹⁶ “Kurumsal”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, (14/12/2014)

dünyanın birçok ülkesinde etkinlik yapmaktadır. Yüksek kültür olarak tanımlanan bu sanatsal faaliyetler çerçevesinde oldukça çeşitli bir aktivite programı hazırlanmaktadır. Bu bağlamda Astana’da Yunus Emre Oratoryosu, Priştine’de caz konseri, Londra’da Necip Fazıl Kısakürek Şiir Yarışması, Saraybosna’da ebru kursu, Kahire’de Mehmet Akif Ersoy’u Anma Programı, Paris’te çocuk tiyatrosu ve Varşova’da karagöz-hacivat gölge oyunu gösterisi gibi birbirinden farklı birçok etkinlik düzenlenmektedir.⁹⁹⁷

YETKM’nin bir diğer önemli sorumluluk alanı yurt dışındaki eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi ve Türkçe’nin öğretilmesidir. Bu amaçla enstitü bünyesinde kurulan Yunus Emre Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi (YETEM), “öncelikle Türkçenin bir dünya dili olarak yurt dışında öğretilmesi hususunda faaliyetlerde bulunmak, eğitim-öğretim sürecinde kullanılacak ders araç gereçlerini hazırlamak ve Türkçe üzerinden Türkiye’nin tanıtım faaliyetlerine katkıda bulunmak üzere çalışmalarına devam etmektedir.”⁹⁹⁸ Dünyada ortaöğretim düzeyinde 80’in üzerinde, yükseköğretim düzeyinde ise 60’ın üzerinde ülkede Türkçe dersleri verilmektedir. 2013 yılına kadar olan dönemde YETKM bünyesinde 15 bin öğrenciye Türkçe öğretildiği ifade edilmektedir.⁹⁹⁹ Bunların yanında Türkçe Yaz Okulları düzenlemek ve yurt dışındaki devlet okullarında Türkçe’nin seçmeli yabancı dil olarak resmî müfredatlara dâhil edilmesi hususlarında çalışmalar yürütmek de YETEM’in sorumluluk alanına girmektedir.¹⁰⁰⁰

Türkiye’nin, Türk dili ve edebiyatının öğretilmesiyle ilgili yürüttüğü bir başka faaliyet Türkoloji Projesi’dir. Bu proje 1999 yılında TİKA tarafından başlatılmış ancak 20 Eylül 2011 tarihinde imzalanan protokolle bu alandaki faaliyetleri yürütmekle yükümlü olan Yunus Emre Enstitüsü’ne devredilmiştir. Türkoloji Projesi’nin amacı “Türk dili, edebiyatı, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek,...yurt dışındaki Türkoloji/Türk dili ve edebiyatı bölümlerine Türkiye’den öğretim elemanı görevlendirerek bölümlerin eğitim öğretime devam etmesini sağlamak, yurt dışında Türk dili ve edebiyatı öğrenimini nitelikli hale getirmek, Türk kültürünü ve

⁹⁹⁷ Melih Yediyıldız, “Türkiye’nin Kültürel Diplomasi Ayağı, Yumuşak Gücü: Yunus Emre Enstitüsü”, <http://www.yeniturkiye.org/turkiyenin-kulturel-diplomasi-ayagi-yumusak-gucu-yunus-emre-enstitusu/yeni-akimlar/14227>, (14/12/2014)

⁹⁹⁸ “Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yetem/yetem-1>, (14/12/2014)

⁹⁹⁹ “Türkçe, Dünya Dili Olma Yolunda”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkce-dunya-dili-olma-yolunda/30>, (15/12/2014)

¹⁰⁰⁰ “Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi”,

Türkiye’yi yurt dışında tanıtmak”¹⁰⁰¹ olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda, 37 ülkede 58 üniversite ile Türkoloji Projesi İşbirliği Protokolü imzalanmıştır.¹⁰⁰²

Kuruluş tarihi henüz çok yeni olmasına rağmen YEE merkez sayısını hızla artırmakta ve faaliyet alanlarını geliştirmektedir. Bu enstitünün kurulması her şeyden önce Türkiye’nin kamu diplomasisi alanına verdiği değere işaret etmektedir. Diğer yandan bu durum, küresel sistemde söz sahibi olabilmek için Türkiye’nin de bu alandaki kurumsallaşmanın önemini kavradığını göstermektedir. Zaten, son dönemde yumuşak gücü merkeze alan bir anlayışla yürütülen dış politika da bu çeşit kuruluşların varlığını zorunlu kılmaktadır.

3.3.1.10. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Türkiye’nin son dönemde takip ettiği dış politika yaklaşımı bağlamındaki kurumsallaşmasının ayaklarından bir diğerini Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı(YTB) meydana getirmektedir. 2010 yılında kurulmuş¹⁰⁰³ olan YTB, daha önce alt düzeyde temsil imkânı bulan gruplarla ilgili işlemlerin ve başka kurumlarca dağınık olarak gerçekleştirilen faaliyetlerin bütünlük içerisinde yeni bir anlayışla ele alınmasını mümkün kılan bir yapı işlevi görmektedir. Başkanlığın başındaki isim olan Kudret Bülbül YTB’yi, “Türkiye’nin bölgesel ve küresel düzeyde yeniden inşasına katkı sağlayacak en önemli kuruluşlardan biri”¹⁰⁰⁴ olarak tanımlamaktadır.

YTB’nin çalışma alanları yurtdışı vatandaşlar, soydaş ve akraba topluluklar, uluslararası öğrenciler ve STK’lar şeklinde dört başlık altında toplanmaktadır.¹⁰⁰⁵ Kamu diplomasisi açısından meseleye bakıldığında uluslararası öğrenciler konusunun oldukça önemli olduğu görülmektedir. Nye, ABD’nin yumuşak gücünü bahis konusu yaptığı çalışmalarında sıklıkla eğitim alanındaki faaliyetlerin önemine vurgu yapmaktadır. Kamu diplomasisi alanında etkin bir politika yürütmek isteyen Türkiye de bu konuya özel bir ilgi göstermektedir. Gerek Türkiye’nin uluslararası alanda itibarının artmış olması gerekse

¹⁰⁰¹ “Yunus Emre Enstitüsü Türkoloji Projesi”, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji>, (15/12/2014)

¹⁰⁰² “Yunus Emre Enstitüsü Türkoloji Projesi”,

¹⁰⁰³ “Yurtdışı Türkleri Başkanlığı Kuruldu”, <http://www.yenisafak.com.tr/politika/yurtdisi-turkleri-baskanligi-kuruldu-248485>, (16/12/2014)

¹⁰⁰⁴ “Mehtap Altınok’un Kudret Bülbül İle Yaptığı Söyleşi”, **Art90**, 9, (Temmuz 2014), s.6,

¹⁰⁰⁵ “Başkanlık”, <http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/841-hakkimizda>, (16/12/2014)

projeyi destekleyecek ekonomik imkânlarla sahip olunması son dönemde Türkiye’de eğitim görmek isteyen uluslararası öğrenci sayısında bir patlama yaşanmasına neden olmaktadır.

Türkiye, yurt dışından öğrenci kabulüne ilk olarak 1992-1993 eğitim öğretim döneminde Orta Asya’daki beş Türk Cumhuriyeti’ne yönelik olarak başlamıştır. Büyük Öğrenci Projesi adı verilen bu program çerçevesinde her yıl 1000 - 1500 öğrencinin burslu olarak Türkiye’de eğitim görmelerine imkân sağlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütülen bu projeye daha sonraları Balkanlar da dâhil edilmiştir.¹⁰⁰⁶ Ancak projenin başlamasından itibaren geçen ilk on yıl içerisinde gerek Türkiye’de, gerekse söz konusu bölgelerde yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlardan dolayı proje istenildiği ölçüde başarılı sonuçlar vermemiştir. Yaşanan tecrübelerden ders çıkarılarak uluslararası öğrenci hareketleri yeni dış politika açılımları bağlamında yeniden yapılandırılmış ve bir bütün olarak YTB’nin koordinasyonunda yürütülmeye başlanmıştır.¹⁰⁰⁷

Türkiye Bursları adı altında birleştirilen burs programı çerçevesinde her geçen yıl Türkiye’de eğitim görmek isteyen öğrenci sayısında müthiş bir artış yaşanmıştır. 2013 yılında söz konusu burslar için lisans ve lisansüstü programlara 145 farklı ülkeden 55 bin öğrenci başvuru yaparken, 2014 yılında % 47’lik bir artışla ülke sayısı 176’ya, başvuran öğrenci sayısı ise 82 bine yükselmiştir.¹⁰⁰⁸

3.3.1.11. Belediyeler

Türkiye’nin tanıtımında etkin bir rol oynayarak yumuşak gücünün geliştirilmesine katkı sağlayan yapılardan biri de belediyelerdir. Özellikle, tanım olarak “iki belediyenin sorunlarını beraberce çözmek ve zaman içinde daha yakın ve dostane ilişkiler geliştirmek için ortaklaşa hareket etmek üzere bir araya gelerek kurdukları bir ilişki”¹⁰⁰⁹ olarak açıklanan *kardeş şehir* ilişkisi ülke tanıtımı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu ilişki vesilesi ile şehirler arasında karşılıklı olarak bir kültürel etkileşimin yolu açılmaktadır.

¹⁰⁰⁶ Murat Özoğlu, **Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler**, Ankara: Seta Yayınları, 2012, s.58,59

¹⁰⁰⁷ Mehmet Köse, “Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Bağlamında Büyük Öğrenci Projesi ve Türkiye Bursları”, http://turkkyrgyz.com/haber_detay.asp?haberID=954, (17/12/2014)

¹⁰⁰⁸ “Türkiye Burslarına Rekor Başvuru”

¹⁰⁰⁹ **İller ve Belediyeler Dergisi**, 776, (Aralık 2012), s.7

Esas itibariyle İkinci Dünya Savaşı'nda birbiriyle savaşan ülkeler savaş sonrası dönemde halklar arasında barışı sağlamlaştırabilmek amacıyla kardeş şehir ilişkisini kullanmışlardır. Bu ilişki türünün, savaş sırasında birbirlerini düşman olarak gören halkların aralarında yakınlaşma sağlayabilmek konusunda geleneksel diplomatik yöntemlerden daha etkili olabileceği düşünülmüştür. Bir anlamda halktan halka yönelik bir uygulama olarak ifade edilebilecek kardeş şehir ilişkileri ile kazan kazan anlayışına dayanan bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütmüşlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'nda benzeri bir süreçten geçmeyen Türkiye'nin, özellikle son dönemde kentlerin tanıtımı üzerinden ülke tanıtımına katkı sağlamak amacıyla bu ilişki türüne büyük önem vermeye başladığı görülmektedir. Türkiye'deki büyükşehir belediyesi ve daha alt düzeydeki belediye yapılanmalarının tamamı dikkate alınarak 2012 yılı rakamları ile ifade edildiğinde yurt dışında toplamda 1023 şehir ile kardeş şehir ilişkisinin kurulmuş olması bu duruma işaret etmektedir.¹⁰¹⁰ Benzer şekilde Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Karaosmanoğlu'nun 2012 tarihinde Türk Dünyası Belediyeler Birliği Başkanlığı'na seçilmesi¹⁰¹¹ ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın 2010 yılında üç yıllığına seçildiği Dünya Belediyeler Birliği Başkanlığı'na 2013 yılında yeniden seçilmesi¹⁰¹² gibi iki örnek Türk belediyeciliğinin uluslararası alandaki etkinliğini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

3.3.1.12. Diğer Faaliyetler

Türkiye'nin kamu kurumları vasıtasıyla eğitim alanında yurt dışında gerçekleştirdiği bir başka faaliyet Ahmet Yesevi Türk Kazak Üniversitesi ve Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi gibi ortak üniversite projeleri yanında ilköğretim seviyesinde birçok eğitim kurumunun açılması şeklinde gerçekleşmektedir.¹⁰¹³ Milli Eğitim Bakanlığı'nın yeniden yapılanması çerçevesinde 2014 yılının başında Yükseköğretim ve Yurtdışı Eğitim Genel Müdürlüğü'nün kurulması hükümetin bu alana daha fazla

¹⁰¹⁰ **İller ve Belediyeler Dergisi**, s.7

¹⁰¹¹ "Türk Dünyası Belediyeler Birliği Başkanı", http://www.tdbb.org.tr/tr/tdbb_organlar_1.html, (22/12/2014)

¹⁰¹² "Kadir TOPBAŞ Yeniden Dünya Başkanı", <http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/haberler/20131005-kadir-topbas-yeniden-dunya-baskani>, (22/12/2014)

¹⁰¹³ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.507,508

yoğunlaşacağıının bir işareti olarak görülmektedir. Yurt dışındaki okulların koordinasyonundan sorumlu olan bu yeni genel müdürlük, yurt dışındaki artan talebe binaen yeni okullar açmayı planlamaktadır.¹⁰¹⁴

Kamu diplomasisi faaliyetlerinin temel amaçlarından biri ülkenin dışardaki olumsuz algısını tersine çevirmektir. Olumsuz algılar güncel gelişmelerden kaynaklanabileceği gibi geçmişe dayalı gelişmelerle bağlantılı da olabilmektedir. Meseleye Türkiye açısından bakıldığında Osmanlı geçmişinin bazı ülkelerde olumsuz Türkiye algısına neden olduğu görülmektedir. Eski Osmanlı coğrafyasında yer alan bazı ülkelerde okullarda okutulan ders kitaplarında Osmanlı dönemi ile ilgili olumsuz ifadelerin yer alması bugünkü Türkiye algısına da olumsuz bir şekilde etki etmektedir. Bu nedenle Türkiye, olumsuz algıya yol açan bu ders kitaplarındaki ifadelerin değiştirilmesine yönelik olarak ilgili ülkeler nezdinde girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden biri İslam Tarih Sanat Kültür Araştırma Vakfı aracılığıyla yapılmaktadır ve bu çerçevede Arap Birliği'ne üye olan 22 ülke ile Türkiye'nin tarih kitaplarını tekrar gözden geçirerek yeniden yazması planlanmaktadır.¹⁰¹⁵ Esasında Yunanistan'la 1950'li yıllarda başlatılan bu girişimin son dönemde Orta Doğu ve Balkan ülkelerinde de uygulamaya geçirilmesine çalışılmaktadır.¹⁰¹⁶ Bu konu ile ilgili olarak 2008 yılında Suriye¹⁰¹⁷ ile başlatılan görüşmelere 2010 yılında Irak,¹⁰¹⁸ 2011 yılında Kosova¹⁰¹⁹ ve 2014 yılında Türk Cumhuriyetleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'la¹⁰²⁰ devam edilerek olumlu yönde kararlar alınmıştır.

Devlet tarafından gerçekleştirilen ancak kamuoyunca pek fazla bilinmeyen yüksek kültür alanındaki bir başka kamu diplomasisi faaliyeti Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA) Projesi'dir. 2005 tarihinde yürürlüğe giren yönergeyle hayata geçirilen TEDA

¹⁰¹⁴ “Yurtdışındaki Türk Okulları İçin Özel Birim”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26008903.asp>, (17/12/2014)

¹⁰¹⁵ Emin Salihi, “Son Dönem Türk-Arap İlişkilerinin İmaj Boyutu”, <http://www.bilgesam.org/incele/1254/-son-donem-turk%E2%80%93arap-iliskilerinin-imag-boyutu/#.VH-NxzGsWVB>, (18/12/2014)

¹⁰¹⁶ “22 Arap Ülkesi Tarih Kitaplarını Yeniden Yazıyor, İlk Uygulama Suriye'de”, http://www.zaman.com.tr/newsDetail_openPrintPage.action?newsId=632382, (18/12/2014)

¹⁰¹⁷ Salihi, a.g.e

¹⁰¹⁸ “Türkiye-İrak İlişkileri Tarihi ve Geleceğe Yönelik Açılımlar Uluslararası Sempozyumu Sonuç Bildirisi Açıklandı: "Yeni Bir Tarih Yazalım"”, <http://www.orsam.org.tr/tr/etkinlikgoster.aspx?ID=175>, (19/12/2014)

¹⁰¹⁹ “Tarih Ders Kitaplarına Revizyon”, <http://www.kosovahaber.net/?page=2,21,18495>, (19/12/2014)

¹⁰²⁰ “Bakan Avcı: “Ortak Türk Tarihi Kitabının Programı Onaylandı”, http://www.meb.gov.tr/meb_haberayrinti.php?ID=7533, (19/12/2014)

Projesi, “Türk kültür, sanat ve edebiyatının klasik ve çağdaş eserlerinin ilgili ülkelerin tanınmış yayınevlerinde Türkçe dışındaki dillere çevrilmesi, o dilin konuşulduğu ülke veya ülkelerde yayınlanması esasına dayalı özünde bir “çeviri ve yayım” destek projesi” olarak tanımlanmaktadır. Kültür Bakanlığı’nın bir projesi olan TEDA kapsamında 2005 yılından 2014 yılı ikinci yarısına kadar olan dönemde 63 ülkede toplam 1648 eser için yurt dışında bulunan farklı yayınevlerine destek verilmiştir.¹⁰²¹ Her geçen yıl destek verilen kitap sayısı artırılan bu proje ile birlikte Türkiye’nin yüksek kültürü dünya geneline tanıtılmakta ve seçkin bir gruba hitap eden bu faaliyetle Türkiye’nin yumuşak gücünün geliştirilmesine büyük katkı sağlanmaktadır.

Buraya kadar sözü edilen kamu kuruluşları genel olarak Türkiye’nin tanıtımı ve kamu diplomasisi alanında faaliyet göstermeleri amacıyla kurulmuş ya da bu amaca hizmet edecek şekilde yeniden yapılandırılmışlardır. Ancak sözü edilenlerin dışında başka kamu kuruluşları da Türkiye’nin tanıtımında ve kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinde rol almaktadırlar. Turizm Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve bunun gibi başka kamu kurumları, kuruluş amaçları bu olmasa da bilişim teknolojisindeki geline aşamanın da etkisiyle benzer faaliyetlerle Türkiye’nin yumuşak gücüne katkıda bulunmaktadır.

3.3.2. Sivil Kuruluşların Yürüttüğü Faaliyetler

3.3.2.1. Türk Dizileri

Son dönemde kamu kuruluşlarının faaliyetleri haricinde kamu diplomasisi alanında Türkiye’nin en etkin olduğu sektörlerin başında Türk dizi sektörü gelmektedir. 2004 yılında 10 bin doları bulmayan dizi film ihracat rakamı, on yıllık bir süre içerisinde ihracat yapılan ülke sayısı 75’e çıkarılarak 200 milyon dolara yükseltilmiştir.¹⁰²² Türk dizilerinin etkisi, Türkiye’nin yakın coğrafyasında ve özellikle de Orta Doğu özelinde daha fazla gözlemlenmiştir. Öyle ki bazı Arap ülkelerinde dizi film karakteri Polat Alemdar, popülerlik anlamında Recep Tayyip Erdoğan’la yarışır duruma gelmiştir.¹⁰²³ Bir başka dizi

¹⁰²¹ “Desteklenen Eserlerin Ülkelere Göre Dağılımı”, <http://www.tedaproject.gov.tr/TR,52458/desteklenen-eserlerin-ulkelere-gore-dagilimi-tablo.html>, (20/12/2014)

¹⁰²² “Türkiye’nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolara Ulaştı”,

¹⁰²³ “Suriye’de Türk İmajı”, http://tasam.org/tr-TR/Icerik/1317/suriyede_turk_imaji, (20/12/2014)

karakteri olan Muhannet¹⁰²⁴ ise yeni doğan çocuklara ad ve duvarlara poster olmanın yanında böbürlenmeye bir tür tepki olarak söylenen *sen kendini Muhannet mi zannettin* şeklinde kendini gösteren günlük konuşma diline kadar yayılmıştır.¹⁰²⁵

Diziler, sempati, aşinalık, pazar ve etkinlik sahası olarak Türkiye'ye dönüş yapmaktadırlar.¹⁰²⁶ Diziler, hem kültürün taşıyıcısı olarak hem de fiziki mekânlar bağlamında Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamaktadırlar. Suriyeli bir gazeteci, diziler vasıtasıyla Türkiye'nin her gün ortalama altı saat Orta Doğu televizyon kanallarında tanıtımının bedava yapıldığını, aynı tanıtımın reklam kampanyaları ile gerçekleştirilmesi halinde günde 1 milyon 200 bin dolar ödemesi gerektiğini söyleyerek dizilerin Türkiye'nin tanıtımındaki rolüne dikkat çekmektedir.¹⁰²⁷ Diziler, ülke tanıtımı ile birlikte gösterildikleri ülke halkları nezdinde Türkiye'ye olan sempatiyi ve turist sayısını artırmakta, Türkiye'nin gündemde kalmasını sağlamakta ve Türk ürünlerinin pazarlarının genişlemesine doğrudan etki etmektedirler.¹⁰²⁸

3.3.2.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Resmi kurumlar tarafından yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri daha çok propaganda gibi algılanmaya müsait olduğu için sivil oluşumlarca yürütülen faaliyetlerin daha güvenilir ve samimi olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle de STK olarak nitelendirilen kuruluşların faaliyetleri kamu kuruluşlarının faaliyetleri kadar kapsamlı olmasalar ve maddi imkânlar anlamında daha yoksun olsalar da doğurduğu sonuçlar itibariyle büyük önem taşımaktadırlar. Bu nedenle de STK'ların kamu diplomasisi alanındaki katkılarını kamu kuruluşlarının faaliyetleri ile kıyaslamaktan ziyade kendi içerisinde değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım gibi görünmektedir.

Türkiye'de STK başlığı altında ele alınabilecek birçok kuruluş çok farklı alanlardaki faaliyetleri ile kamu diplomasisi alanında önemli işlere imza atmakta ve

¹⁰²⁴ Gümüş adlı dizi Arap coğrafyasında Nur ismiyle yayınlanmıştır. Dizide rol alan Kıvanç Tatlıtuğ'a da bu ülkelerdeki gösterimlerde Muhannet ismi verilmiştir.

¹⁰²⁵ "Ortadoğu'nun 'Müselmel Türki' Macerası", http://www.aksiyon.com.tr/kapak/ortadogu-nun-muselsel-turki-macerasi_536466, (21/12/2014)

¹⁰²⁶ Deniz, a.g.e, s.55

¹⁰²⁷ Emel Güler Yılmaz ve Yalçın Yılmaz, a.g.e,s.311,312

¹⁰²⁸ Emel Güler Yılmaz ve Yalçın Yılmaz, a.g.e,s.314

Türkiye'nin yumuşak gücüne büyük katkı sağlamaktadırlar. Bunlardan Kızılay, İHH, Cansuyu, Kimse Yok mu, Deniz Feneri ve benzeri kuruluşlar başta Afrika ve dünyanın diğer ihtiyaç hissedilen bölgelerinde özellikle insani yardım konularındaki faaliyetleri ile Türkiye'nin itibarını yükseltmektedirler.¹⁰²⁹ Bu kuruluşlar yardım faaliyetlerini belli bir alanda sınırlandırmayıp doğal afetlerdeki müdahalelerden bulaşıcı hastalıklara, su kuyularının açılmasından kurban dağıtımına kadar farklı birçok alanda hizmet sunmaktadırlar.

Sivil kuruluşların kamu diplomasisine katkı bağlamında yaptıkları çalışmaların başarılı bir başka örneği eğitim alanında gözlenmektedir. Dünyanın birçok yerinde açılan farklı kademelerdeki okullarda devletin belirlediği dış politika yaklaşımının paralelinde verilen eğitimin Türkiye'nin tanıtımı noktasında önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir.¹⁰³⁰ Aynı şekilde verilen burslarla yurt dışından öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmelerinin sağlanması da eğitim faaliyetlerinin diğer boyutunu oluşturmaktadır. Bir bütün olarak eğitim faaliyetlerinin kamu diplomasisi içerisindeki merkezi rolü dikkate alındığında STK'ların bu çalışmalarının ne derece önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Son dönemde yürütülen çok yönlü aktif dış politika bağlamında dış politika alanında yoğun bir politik gündemin oluşması ve Türkiye'nin dış politika açılımı çerçevesinde dünya üzerindeki ilgi sahasının genişlemesi, Türkiye'de dış politika alanında çalışmalar yapan az sayıdaki düşünce kuruluşunun yanında yeni birçok kuruluşun daha ortaya çıkmasına imkân sağlamaktadır. SETA, TASAM, USAK, TESEV, BİLGESAM ve ORSAM gibi eski ve yeni kuruluşlar bir bütün olarak henüz geçmişleri çok uzun olmasa da başarılı işlere imza atmaktadırlar.¹⁰³¹ Özellikle TESEV ve BİLGESAM'ın, Türkiye'nin bölgesinde nasıl bir algıya sahip olduğunu ölçmeye yönelik yaptıkları periyodik çalışmalar Türkiye'nin yumuşak gücüne ilişkin yapılacak değerlendirmelerde önemli bir kaynak teşkil etmektedirler.

¹⁰²⁹ Purtaş, a.g.e, s.9

¹⁰³⁰ Demir, a.g.e, s.272-276

¹⁰³¹ Sancar, a.g.e, s.265-267

3.3.2.3. Diaspora

Kamu diplomasisi bağlamında harekete geçirilebilecek bir başka unsur diasporadır. Bazı ülkelerin, diasporaları sayesinde uluslararası alanda ülkenin kendi gücünün çok daha üzerinde bir etkiye sahip olabildikleri bilinmektedir. Türkiye'nin de çok etkili olamasa da sayısal anlamda önemli bir diasporaya sahip olduğu görülmektedir. Büyük oranda işçi statüsünde yurt dışına çalışmaya giden ancak bir süre sonra gittiği ülkede yerleşik olarak yaşamaya başlayan Türk vatandaşlarının sayısının toplamı yaklaşık 5 milyonu bulmaktadır. Bunların 4 milyonu AB ülkelerinde, 1 milyonu ise dünyanın geri kalan bölgelerinde yaşamaktadır.¹⁰³² Sayı itibarıyla oldukça önemli bir rakam oluşturan Türk diasporası örgütlenme konusundaki yetersizliğinden dolayı uluslararası alanda etkili olamamaktadır.¹⁰³³ Bu durumun farkedilmesi üzerine son dönemde bir takım örgütlenmelere hız verilerek belli mesafeler alındığı görülmektedir.¹⁰³⁴ Bu konuda diğer Türk devletleri ile beraber hareket edilerek örgütlü ortak bir Türk diasporası oluşturulmaktadır.¹⁰³⁵

5 milyon insanın organize bir hareket içerisinde gerçekleştireceği lobi faaliyetleri ile Türkiye'nin uluslararası alandaki yumuşak gücüne büyük katkı sağlaması beklenmektedir. Ancak Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun 2011 yılında yaptığı bir konuşma, farklı bir diaspora anlayışına işaret etmektedir. Davutoğlu "Anadolu topraklarından göçmüş, dini ve mezhebi ne olursa olsun her birey, bizim diasporamızdır"¹⁰³⁶ ifadelerini kullanarak Ermeni, Rum ve benzeri unsurları da buna dahil etmektedir. Önemli bir zihniyet değişimini gösteren bu yaklaşım, gerçekleştirilmesi zor olmakla birlikte Türkiye için dış politikada çok daha geniş bir fırsat alanının varlığına işaret etmesi bağlamında büyük önem taşımaktadır. Söz konusu unsurların Türk kamu diplomasisine kazandırılması, Türkiye için bir yandan kendisine karşı hareket eden lobilerin etkinliğinin kırılmasına imkân tanırken,

¹⁰³² Demir, a.g.e, s.290

¹⁰³³ Hakan Güladağ, "Hisarcıklıoğlu: Türk diasporası birleşin!", <http://www.qoshe.com/dunya/hakan-guldag/hisarciklioglu-turk-diasporasi-birlesin/186941?ref=yazi>, (21/12/2014)

¹⁰³⁴ "Türk Diasporası 2 Yıl İçinde 100'den Fazla Ülkede Örgütlenecek", <http://www.rtib.com/haberler/487-turk-diasporasi-orgutlenecek.html>

¹⁰³⁵ "Türk Diasporası Artık Birleşti", <http://arti90dergi.com.tr/details.php?id=42/Turk+Diasporasi+Artik+Birlesti>, (21/12/2014)

¹⁰³⁶ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.189

öte yandan diğer 5 milyon diaspora ile birlikte büyük bir güç birliğinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

3.3.2.4. Sportif Faaliyetler

Kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde yumuşak güce katkı sağlayan bir başka faktör sportif faaliyetlerdir. Bir ülkenin uluslararası müsabakalarda aldığı dereceler ve üstlendiği büyük organizasyonlar ulusal itibarını büyük ölçüde etkilemektedir. Ulusal çapta dahi olsa popüler spor müsabakaları uluslararası alanda büyük ilgi uyandırmaktadır. Birçok popüler sporcu dünya gençliğine rol model olarak bir yerde kendi ülkesinin kamu diplomasisi temsilcisi gibi hizmet görmektedir.

Türkiye özellikle popüler sportif faaliyetlerde istenilen düzeyde büyük başarılarla sıklıkla ulaşmasa da son on yılda genel anlamda uluslararası müsabakalarda kazandığı toplam 21.802 madalya ile bu alanda da adından söz ettirmektedir. 2013'te Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı'nın CEF Kadınlar Avrupa Şampiyonluğu, 2012'de Fenerbahçe Kadın Voleybol Takımı'nın Universal Avrupa Şampiyonluğu, 2011'de Basketbol Kadın Milli Takımı Avrupa Şampiyonası 2'nciliği, 2011'de Vakıfbank Güneş Sigorta TT Voleybol Takımı'nın Avrupa Şampiyonlar Ligi Şampiyonluğu, 2011'de Fenerbahçe Kadın Voleybol Takımı'nın Avrupa 3'üncülüğü ve 2010'da Kıtalararası Dünya Şampiyonluğu gibi sonuçlar son üç yıl içerisinde Türk takımlarının aldıkları başarılı sonuçlara örnek gösterilmektedir.¹⁰³⁷

Bunların yanında sportif organizasyonlar bakımından Türkiye yakın zamanlarda önemli organizasyonlara ev sahipliği yaparak bu konuda daha fazlasını talep etmektedir. Bu bağlamda son dört yıl içerisinde, 2013'te 17. Akdeniz Oyunları, 2013 yılında U-20 Dünya Kupası, 2012 yılında Kadın Tenisçiler Birliği (WTA) tarafından 42'ncisi düzenlenen seçkin sezon sonu turnuvası 2011 yılında Universiade 2011 Kış Oyunları, Avrupa Olimpik Gençlik Yaz Festivali, Avrupa Atletizm takımlar şampiyonası, Okçuluk Dünya Kupası finalleri, Dünya Büyükler Halter Şampiyonası ile Kulüpler Dünya Karate şampiyonası ve bunlar gibi birçok üst düzey organizasyonu tertipleyen Türkiye, 2002-2012

¹⁰³⁷ “Türkiye'nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/20>, (22/12/2014)

yılları arasında, 100'ün üzerinde uluslararası spor organizasyonuna imza atarak önemli bir başarı göstermiştir.¹⁰³⁸

3.4. Türkiye'nin Yumuşak Gücünü Sınırlayan/Zayıflatan Faktörler

Sahip olunan kaynaklar ve bileşenler itibarıyla her ülke diğerlerinden farklı bir yumuşak güç potansiyeline sahiptir. Bu farklılık, yumuşak güç sahibi ülkelerin gücünü sınırlandıran faktörler konusunda da aynı şekilde görülmektedir. Bir dış politika yöntemi olarak yumuşak gücün bugünkü uluslararası ilişkilerdeki önemli yeri muhakkaktır ancak bu gücün kullanımını sınırlandıran ya da etkisini azaltan bir takım etkenler bulunmaktadır. Bu etkenler, -uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan nedenlerle birlikte- her ülkenin kendi dinamikleri bağlamında ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin yumuşak gücünü sınırlayan, etkisini azaltan ya da ortadan kaldıran birçok neden bulunmaktadır. Bunlardan bazıları geçmişten tevarüs eden, bazıları uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan ve bazıları ise hükümetin takip ettiği politikaların sonucu olarak ortaya çıkan etkenlerdir. Bu etkenlerden ilk akla gelenlerden biri ülkenin demokratikleşme ve insan hakları alanındaki durumudur. Nasıl ki bir ülkenin sahip olduğu takdir gören evrensel siyasi değerleri onun yumuşak gücüne olumlu bir katkı sağlıyorsa, aynı şekilde söz konusu değerler noktasında yaşanan sorunlar da bu gücün etkisinin azalmasında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

3.4.1. Demokratikleşme, İnsan Hakları, Kürt ve Alevi Meseleleri

İnsan hakları ve demokratikleşme konusu Türkiye'nin yumuşak gücündeki en zayıf halkalar olarak görülmektedir. Özellikle Arap Halk Hareketleri sonrasında halkların demokratikleşme yönündeki taleplerini destekleyen söylemlerinin inanılır ve samimi olarak değerlendirilebilmesi için her şeyden önce Türkiye'nin bu konuda iyi bir sicile sahip olması gerekmektedir. Oysaki uluslararası endekslere¹⁰³⁹ yansıyan rakamlar Türkiye'nin bu konuda birçok eksiğinin olduğunu göstermektedir. AB üyelik sürecinin de etkisi ile Türkiye, son yıllarda demokratikleşme ve insan hakları konusunda yeni birçok düzenleme

¹⁰³⁸ "Türkiye'nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi",

¹⁰³⁹ "2011'de Dünya Demokraside Sınıfta Kaldı", <http://www.milliyet.com.tr/2011-de-dunya-demokraside-sinifta-kaldi/dunya/dunyadetay/12.01.2012/1487652/default.htm>, (23/12/2014)

gerçekleştirmektedir. Ancak kanunlar iyi olsa da uygulamalar farklı olduğunda birtakım aksaklıklar ve sorunlar varlığını devam ettirmektedir. Cinsiyet eşitsizliği, töre cinayetleri, çocuk hakları, ifade özgürlüğü, başta Hrant Dink olmak üzere gayri müslimlere karşı işlenen cinayetler, faili meçhul cinayetler, adil yargılanma sorunları gibi akla ilk gelen birçok konuda Türkiye kötü bir görüntü arz etmektedir.¹⁰⁴⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM)'nin önüne gelen dava başvurusundaki yüksek payı ve mahkemenin kararlarındaki aleyhte sonuçların yüksek oranı bu görüntüyü teyit etmektedir.¹⁰⁴¹

Demokratikleşme ve insan hakları konusu ile bağlantılı olarak ele alınabilecek olan Türkiye'nin ayağındaki prangalardan bir diğeri Kürt sorunudur. Kökü eskilere dayanan ve sonrasında PKK terörünün eklemlendiği Kürt sorunu, bir iç sorun gibi görünmekle beraber dış boyutlara haiz bir büyük sorun olarak Türkiye'yi her alanda etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Kürt sorunu, meselenin terör boyutu nedeniyle bir dönem boyunca sadece güvenlik merkezli bir yaklaşımla ele alınmış ancak özellikle AK Parti ile başlayan dönemde bu konuda farklı bir politik anlayış benimsenmiştir. Bu yeni anlayış çerçevesinde bir dizi demokratikleşme hamlelerinin gerçekleştirildiği ve önce *Kürt açılımı*, daha sonra *demokratik açılım* olarak adlandırılan siyasal bir süreç başlatılmıştır.¹⁰⁴²

Parti kapatmalarının zorlaştırılması, Kürtçe yer isimlerinin kullanılmaya başlanması, TRT'nin Kürtçe bir kanalla yayın yapmaya başlaması ve bunlar gibi bir takım olumlu gelişmelerle birlikte KCK Davaları, karakolların basılması ve Uludere Olayı gibi gelişmeler halen daha sorunun çözümüne ilişkin birçok adımın atılması gerektiğini göstermektedir.¹⁰⁴³ Bıçak sırtında ilerleyen süreç, Irak ve Suriye'deki Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)'nin¹⁰⁴⁴ buralardaki Kürt bölgelerine saldırmasıyla daha hassas bir döneme girmektedir. Netice olarak, önemli ilerlemeler sağlanmış olmakla birlikte Kürt meselesi

¹⁰⁴⁰ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s. 228,729,730-740,750-764, 775-783

¹⁰⁴¹ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.775

¹⁰⁴² Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.740

¹⁰⁴³ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.740-750

¹⁰⁴⁴ Söz konusu örgüt sürekli isim değişikliğine gittiği için sonraki dönemlerde farklı isimlerle devam etmesi de mümkündür. Nitekim son olarak halifelik ilan ederek İslam Devleti adını kullanmaya başlamıştır. "ISIL Renames Itself 'Islamic State' and Declares Caliphate In Captured Territory, "http://www.euronews.com/2014/06/30/isil-renames-itself-islamic-state-and-declares-caliphate-in-captured-territory, (23/12/2014)

uluslararası alanda halen daha Türkiye'nin demokratikleşme ve insan hakları bağlamında yumuşak karnı olmaya devam etmektedir. Bundan dolayı da "sırça köşkte oturan, komşusuna taş atmamalı" sözünden hareketle Türkiye, benzer uluslararası meselelerde aktif bir tavır almakta sıkıntı yaşamaktadır.

Demokratikleşme anlamında bir başka açılım Alevilik konusunda gündemi işgal etmektedir. Alevilerin dinsel kimliklerinin tanınması bağlamında ortaya çıkan Alevi açılımı, cemevlerinin ibadethane sayılması, zorunlu din derslerini kaldırılması, DİB'ten mali kaynak aktarımının sağlanması ve benzeri hususlardaki düzenlemeleri kapsamaktadır. Ekim 2014 tarihi itibarıyla bu konuda hükümet tarafından bir çalışma yapıldığı bilinmekte¹⁰⁴⁵ ancak henüz ortada somut bir gelişme görülmemektedir.

3.4.2. Tarihi Nedenler

Türkiye'nin yumuşak gücünün önemli kaynaklarından biri olan tarih, bir başka açıdan yumuşak gücünü sınırlandıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Eski Osmanlı coğrafyasındaki bazı ülkelerde Osmanlı devleti ile ilgili negatif algılar varlığını sürdürmektedir. Özellikle Balkanlardaki Hristiyan devletlerde¹⁰⁴⁶ ve Doğu Arap dünyasında¹⁰⁴⁷ okutulan ders kitaplarında Osmanlı Devleti, sömüren, işgalci bir devlet olarak anlatılmaya devam etmektedir.¹⁰⁴⁸ Önceki bölümde anlatıldığı üzere Türkiye bu yaklaşımın değiştirilmesi noktasında girişimlerde bulunsa da geçmişten gelen önyargıların bir anda silinip gitmesi mümkün görünmemektedir. Bu önyargılar, Türkiye'nin bölgede atacağı adımlarda her an *Yeni Osmanlı* ithamına maruz kalmasına neden olabilmektedir. Bu itham bir yandan tarihi önyargılardan kaynaklanırken diğer yandan Türkiye'nin bölgesindeki etkinliğini sınırlandırmak isteyen diğer güçlerin eylemi olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴⁵ "Alevi Açılımı İçin Düğmeye Basıldı", <http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/10/24/alevi-acilimi-icin-dugmeye-basildi>, (23/12/2014)

¹⁰⁴⁶ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.137-138

¹⁰⁴⁷ Altunışık, "The Possibilities And Limits Of Turkey's Soft Power in The Middle East", s.42

¹⁰⁴⁸ Mutlu ve Diğerleri, a.g.e, s.89

¹⁰⁴⁹ "Türkler Osmanlı Hayali Kuruyor"

Tarihin olumsuz bir başka etkisi özellikle Orta Doğu konusunda daha yakın bir dönemden, Cumhuriyet dönemi uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Son yüzyıl içerisindeki Halifeliğin kaldırılması ve laiklik ilkesinin getirilmesi, İran'da Küçük Ağrı işgali, Suriye ile Hatay olayı, İsrail'i tanıma, NATO üyeliği, Bandung Konferansındaki tutum, 1983'ten bugüne kadar PKK nedeniyle bazıları Irak'a rağmen yapılan askerî operasyonlar gibi bir takım gelişmelerle¹⁰⁵⁰ bağlantılı olarak Türkiye, Batı'nın bölgedeki uzantısı olarak görülmüştür.¹⁰⁵¹ Bu olumsuz algının değişmesi konusunda 1 Mart tezkeresi bir milat olmuş ve sonrasında özellikle Filistin ve İran konularında Türkiye'nin takip ettiği politikalarla bu konuda önemli bir mesafe alınmıştır. Bununla birlikte önceki dönemlerden kalan bagajlardan birkaç yılda kurtulmak mümkün olamayacağı için bu konudaki hassasiyetler Türkiye'nin yumuşak gücünün önünde bir engel olarak durmaya devam etmektedir.

Bugün uluslararası alanda Türkiye'yi zor durumda bırakan bir başka tarihi olay Ermenilerin soykırım iddialarıdır. Ermeni diasporası bu iddiaları birçok uluslararası platformda dile getirerek Türkiye'nin yumuşak gücüne büyük bir darbe vurmaktadır. Türkiye'nin reddettiği bu soykırım iddialarının dünya üzerinde birçok ülke tarafından kabul edilmesi Türkiye'nin barışçıl ülke algısına zarar vermektedir. Zaman zaman dünyanın başka taraflarında yaşanan devlet merkezli katliamlar konusunda söz söylemek isteyen Türkiye'nin karşısına bu iddialar çıkarılmaktadır. Nitekim Türkiye'nin Filistin konusunda İsrail'e yaptığı eleştirilere, karşı taraf 1915 Olayları ile cevap vermektedir.¹⁰⁵² Bugün itibariyle herhangi bir ilerlemenin sağlanamadığı bu konuda, diasporanın, olayların yüzüncü yılı olan 2015 yılında dünya çapında düzenleyeceği etkinliklerle Türkiye'nin itibarına zarar vermeye devam edeceği anlaşılmaktadır.¹⁰⁵³

¹⁰⁵⁰ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.211

¹⁰⁵¹ Altunışık, "The Possibilities and Limits of Turkey's Soft Power In The Middle East", s.42

¹⁰⁵² Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.195-196

¹⁰⁵³ Vercihan Ziflioğlu, "Ermeni Diasporası'nın 2015 Planı", <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/ermeni-diasporasinin-2015-plani>, (24/12/2014)

3.4.3. Dış Politikadaki Açmazlar

Türkiye'nin benimsediği sıfır sorun politikasında karşısına çıkan en önemli açmazlardan biri Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki sorunlar olmuştur. Dağlık Karabağ Meselesi nedeniyle ateşkese rağmen ara ara sınırdaki küçük çatışmalarla¹⁰⁵⁴ fiilen çatışma halinde olan iki devletle aynı anda iyi ilişkiler kurmak ve yürütmek Türkiye için mümkün olamamıştır. 2009 yılında Türkiye – Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi yolunda imzalanan protokoller Azerbaycan'da büyük bir tepki ile karşılanmış ve Türkiye – Azerbaycan ilişkilerinde önemli bir kriz yaşanmıştır. Kriz, Türkiye'nin Kafkasya'ya yönelik politikalarında hareket alanının sınırlı olduğunu ve eş zamanlı olarak söz konusu iki ülke ile iyi ilişkiler kurmasının zorluğunu göstermiştir. Bu durum, bütün komşularıyla sorunlarını barışçıl yollarla çözen Türkiye algısının oluşmasında önemli bir engel olmuştur.

Esasında Türkiye için benzeri bir durum İsrail ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerinde de yaşanmıştır. Türkiye AK Parti iktidarının ilk döneminde İsrail ile Arap dünyası arasında dengeli bir ilişki kurmuş ve bunun sonucunda Suriye-İsrail görüşmelerinde arabuluculuk yapmıştır. Ancak Türkiye'nin Arap toplumunda itibarının artması esas olarak Davos Krizi ve Mavi Marmara olaylarından sonra gerçekleşmiştir. Nitekim Arapları kazanmak için İsrail'i kaybetmek bir Orta Doğu gerçeği olarak görülmüştür.¹⁰⁵⁵ Türkiye de bu yaklaşım çerçevesinde tercihini Araplardan yana kullanmıştır. Netice itibariyle bölgedeki bütün komşularla eşzamanlı olarak iyi ilişkiler kurmanın zorluğu görülmüş ve Türkiye'nin bölgedeki nüfuz sahasının bir sınırı olacağı anlaşılmıştır.

3.4.4. Arap Halk Hareketleri

Türkiye'nin bölgesinde oluşturmaya çalıştığı barış havzasına en önemli darbeyi Arap Halk Hareketleri vurmuştur. Türkiye'nin takip ettiği komşularla sıfır sorun ve bölgeyi

¹⁰⁵⁴ “Azerbaycan, Ermenistan Helikopterini Düşürdü”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27564365.asp>, (24/12/2014)

¹⁰⁵⁵ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.212

barış havzası yapma politikalarının dayanağı statükonun devamı üzerine inşa edilmiştir.¹⁰⁵⁶ Barışçıl bir dış politika takip etmek ve bu bağlamda yumuşak güç merkezli bir yaklaşım sergilemek için konjonktür oldukça elverişli görünmüştür. Ancak halk hareketlerinin başlamasıyla statüko bozulmuş ve birçok ülkede iç çatışmalar çıkmıştır. Bu durumda Türkiye tercihini ayaklanan halklardan yana kullanmış ve gösterilerde ya da çıkan çatışmalarda yönetimlere karşı mücadele eden halkların yanında yer almıştır. Bu hareketler bağlamında Tunus'ta, Libya'da, Mısır'da ve Yemen'de iktidarlar değişmiştir. En şiddetli çatışmaların yaşandığı Suriye'de ise -2014 yılı Aralık Ayı itibariyle- bu döneme kadar Beşar Esad yerini muhafaza etmeyi başarmıştır. Mısır'da ise Halk Hareketleri sonucu meşru seçimlerle iktidara gelen Muhammed Mursi ordu tarafından devrilmiş ve eski Mübarek yönetiminin devamı niteliğindeki Abdülfettah el Sisi yönetimi kurulmuştur.¹⁰⁵⁷

Türkiye, tercihini halklardan yana kullandığı için Suriye'deki Esad yönetimi ve Mısır'daki Sisi yönetimi ile sorunlar yaşamıştır. Bu durum, Halk Hareketleri öncesi Orta Doğu genelindeki Türkiye algısını, özellikle Mısırlı ve Suriyeliler nezdinde olumsuz şekilde etkilemiştir.¹⁰⁵⁸ Halk Hareketleri ile Orta Doğu'da ortaya çıkan iki taraflı durum, Türkiye'nin bölgenin tamamına yönelik planlamalarında hareket alanını sınırlandırmıştır. Diğer yandan bu hareketlerle birlikte Suriye ve Libya gibi ülkelerde başlayan sıcak çatışmalar bölgede sert gücü ön plana çıkarmıştır. Türkiye de, özellikle Suriye'de Esad güçlerine karşı savaşan Özgür Suriye Ordusu(ÖSO)'na verdiği destekle, ortaya çıkan sert güç uygulamalarının tarafı olmaya başlamıştır.¹⁰⁵⁹ Bu durum, Türkiye'nin yumuşak güç politikasını da doğrudan etkilemektedir. Sert gücün söz konusu olduğu bir yerde yumuşak gücün etkisi sınırlı kalacağından mevcut şartlarda Türkiye'nin bölgede yürütmeye çalıştığı yumuşak güç merkezli politikanın etkisi de sınırlı kalmaktadır.¹⁰⁶⁰

Türkiye'nin Orta Doğu politikaları bağlamında etki alanını daraltan bir başka faktör mezhep merkezli bir dış politika yürütüldüğü algısının ortaya çıkması olmuştur. Son dönemde gittikçe daha fazla dillendirilmeye başlanan Sünni-Şii ayrılığı, Orta Doğu'daki

¹⁰⁵⁶ Altunışık, "Türkiye'nin Ortadoğu'daki "Yumuşak Gücü" ve Önündeki Engeller", s.3

¹⁰⁵⁷ Duygu Dersan Orhan, "Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği", **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (1-2), s.20-28

¹⁰⁵⁸ Akgün ve Senyücel Gündoğar, **Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013**

¹⁰⁵⁹ Haluk Özdemir, "Suriye Krizi ve Olasılıklar", <http://www.ankarastateji.org/yazar/doc-dr-haluk-ozdemir/suriye-krizi-ve-olasiliklar/>, (25/12/2014)

¹⁰⁶⁰ Öner, a.g.e, s.12

Müslüman ülkeler arasında bir fay hattı meydana getirmiştir.¹⁰⁶¹ Türkiye de bir takım çevrelerce Suriye ve Irak konularında mezhep temelli bir politika takip etmekle itham edilmiştir. Beşar Esad da Türkiye'nin Suriye konusundaki tavrını mezhep temelinde açıklamıştır.¹⁰⁶² Oluşturulmaya çalışılan bu algı Arap halkları nezdinde de kısmi bir karşılık bulmuştur. 2013 yılında yapılan bir anket çalışmasında Türkiye'nin mezhebe dayalı bir dış politika izlediğini düşünenlerin oranı bir önceki yıla göre artış göstererek % 39'a yükselmiştir. Ancak Türkiye'nin bu oranının ankette konu edilen İran, Suudi Arabistan, Katar, BAE, Irak, Suriye ve Mısır'la karşılaştırıldığında BAE'den sonra en düşük oran olduğu da görülmüştür.¹⁰⁶³ Türk yetkililer, Türkiye'nin dış politikasında mezhep faktörünün önemli olmadığını vurgulamışlardır ancak bu durum aksi yöndeki algıları ortadan kaldırmış değildir. Yumuşak güç konusunda esas olanın insanların zihnindeki algılar olduğu hususu dikkate alındığında bu durumun Türkiye'nin yumuşak gücü için ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

3.4.5. AB ve Diğer Alanlardaki Sınırlılıklar

Türkiye'nin yumuşak gücüne pozitif anlamda etki eden faktörlerden biri de AB üyelik sürecidir. Bu konuda yaşanan gelişmeler Türkiye'nin özellikle doğudaki komşuları tarafından yakinen takip edilmektedir.¹⁰⁶⁴ Bununla birlikte konunun Türkiye'nin inisiyatifinde olan yanları olduğu gibi Türkiye'nin etki edemeyeceği tarafları da bulunmaktadır. Bugün Türkiye'nin AB üyelik sürecinde on yıl önceki heyecanın kaybolmuş olmasında Türkiye'den kaynaklanan nedenler olduğu gibi AB içerisinde Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanların etkisi de büyük olmuştur. Almanya ve Fransa'nın Türkiye'ye üyelik değil de özel bir statü verilmesi eğiliminde olmaları¹⁰⁶⁵ Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin kendi üzerine düşenleri yapsa bile AB üyeliğinin gerçekleşmesinin oldukça

¹⁰⁶¹ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.225

¹⁰⁶² Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.224

¹⁰⁶³ Akgün ve Senyücel Gündoğar, **Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2013**,s.12

¹⁰⁶⁴ Oğuzlu, "Ortadoğu'da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir Mi Tartışması: 'Evet, Ama!'", s.79

¹⁰⁶⁵ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.373

zor gerçekleşeceği şeklinde bir inanç doğurmaktadır.¹⁰⁶⁶ Kamuoyunda beliren bu inanç Türkiye'nin üyelik motivasyonunu da etkilemekte ve netice olarak Türkiye'nin itibarına olumsuz bir şekilde yansımaktadır.

Türkiye'nin bölgesindeki demokratikleşme hareketlerine destek vermesi ve kendi demokrasi modelini örnek olarak sunması halklar nezdinde itibar görse de bölgedeki otoriter yönetimlerce aynı şekilde karşılık bulmamaktadır. Yumuşak güç konusunda halkların düşünceleri önemsenmektedir ancak bu durum demokratik yönetimler söz konusu olduğunda etkili olmaktadır. Totaliter yönetimler halkın bilgiye ulaşımını da kontrol ettikleri için başka ülkelerle olan haber akışını düzenleyebilmekte ve kendi kamuoylarını manipüle edebilmektedirler. Nitekim Mısır yönetiminin değişmesi halk nezdinde Türkiye'ye olan bakışı da doğrudan etkilemektedir. Her ne kadar yetkililer bu söylemden uzak dursalar da Türkiye için kullanılan model ülke söylemleri eşitler arası bir ilişki olarak görülmediği için muhatap olunan taraflarda hoşnutsuzluk yaratmaktadır.¹⁰⁶⁷ Benzer şekilde Türkiye'nin demokratikleşme söylemleri de özellikle Orta Asya'daki otoriter yönetimleri rahatsız etmektedir. Gündemlerinde demokratikleşme olmayan ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından itibaren yöneticileri değişmeyen Özbekistan gibi ülkeler Türkiye'nin demokratikleşme söylemlerinden memnun olmamaktadırlar.¹⁰⁶⁸

Realist yaklaşım bağlamında devletler nasıl bir diğerinin sert gücünü geliştirmesini istemezlerse aynı şekilde yumuşak gücünü geliştirmesini de istemezler. Yumuşak güç savaşları olarak da ifade edilen bu durumda her ülke kendi nüfuz sahasında bir diğerinin etkin olmasını engellemek için müdahalelerde bulunur. Yani bir başkasının yumuşak gücünü, kendi yumuşak gücünü kullanarak sınırlandırır. “Yumuşak gücü hızlı bir şekilde gelişen ülkenin politikaları, küresel ve bölgesel güçleri hedef almaya veya yumuşak gücüne zarar vermeye başlarsa, yumuşak güç savaşlarının çıkması kaçınılmaz olur.”¹⁰⁶⁹

¹⁰⁶⁶ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.373

¹⁰⁶⁷ Mutlu ve Diğerleri, a.g.e, s.93

¹⁰⁶⁸ Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,2001-2012**, s.473

¹⁰⁶⁹ Atilla Sandıklı, “Yumuşak Güç Savaşları”, Hasret Çomak (Ed.), **Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı**, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Matbaası, Nisan 2014, s.191

Yumuşak güç savaşlarına Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye'nin bölgesinde küresel ve bölgesel güçlerle bir mücadelesinin söz konusu olduğu görülmektedir. ABD, Rusya, Çin gibi küresel güçler yanında İran, İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler de bölgede yumuşak güç mücadelesi vermektedirler. Bu mücadelede karşı tarafın etkili olduğu yumuşak güç unsurları hedef alınmakta ve itibarsızlaştırılmaya çalışılmaktadır. İtibarsızlaştırılan unsurlar ülkenin siyasi liderleri olabileceği gibi o ülkeyi cazip kılan herhangi bir başka durum da olabilmektedir. Bu itibarsızlaştırma, barışçı gösteri yürüyüşleri ve meydanların işgali şeklinde başlayıp, sivil itaatsizlik ve nihayet paralel hükümet kurma ile sonuçlanmaktadır.¹⁰⁷⁰ Her ülke kendi gücü ölçüsünde bir diğerinin yumuşak gücünü etkisiz hale getirmekte ya da sınırlandırmaktadır. Yumuşak gücü hızla artan Türkiye de doğal olarak bölgedeki diğer güçleri tedirgin etmektedir. Nitekim Mısır, henüz Arap Halk Hareketleri başlamadan önce Türkiye'nin ülkesindeki beğenilme durumundan rahatsızlık duyarak ders kitaplarında olumsuz bir Türkiye algısı oluşturacak değişiklikler yapmaktadır.¹⁰⁷¹ Özellikle Orta Doğu'da yumuşak güç savaşları bütün hızıyla devam etmektedir. Son dönemde Türkiye için oluşturulmaya çalışılan teröre yardım eden ülke algısı da bir tür itibarsızlaştırma çabası olarak görülmektedir.

¹⁰⁷⁰ Sandıklı, a.g.e, s.192,193

¹⁰⁷¹ "Mısır'da Ders Kitapları Artık Osmanlıyı 'İşgalci' Olarak Tanıtacak", <http://www.milliyet.com.tr/misir-da-ders-kitaplari-artik-osmanliyi-isgalci-olarak-tanitacak/dunya/dunyadetay/22.09.2010/1292117/default.htm>, (25/12/2014)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’NİN AZERBAYCAN ÜZERİNDEKİ YUMUŞAK GÜÇ KAPASİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Buraya kadar olan bölümde Türkiye’nin yumuşak güç kapasitesinin genel bir analizi yapılarak özellikle Balkanlar, Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgeleri bağlamında bu gücün etkinliği üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Nye’ın geliştirdiği yumuşak güç yaklaşımı merkez alınarak Türkiye’nin sahip olduğu yumuşak güç potansiyelinin kaynakları sıralanmıştır. Türkiye’nin yumuşak gücüne genel olarak bakıldığında potansiyel anlamda önemli kaynaklara sahip olduğu ve bu kaynakların uygun kamu diplomasisi yöntemleri ile harekete geçirilmesi durumunda dış politikada bir çıktı olarak Türkiye’ye dönüşünün olacağı anlaşılmıştır. Bununla birlikte Türkiye’nin yumuşak gücünün kaynaklarının her bölge için eşdeğer olmadığı ve bölgeler arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Söz gelimi Balkanlar’da güçlü bir bağ olan ortak Osmanlı geçmişi, Orta Asya coğrafyası için pek fazla bir anlam taşımamaktadır. Bu durumda her ülke için farklı kaynaklarla bağlantı kurulabileceği ve belirlenen hedeflere her ülkenin kendi özellikleri dikkate alınarak varılabileceği anlaşılmaktadır. Çalışmanın örnek uygulaması olan Azerbaycan için de bu durum geçerlidir ve Türkiye’nin Azerbaycan üzerinde yumuşak gücün hangi unsurları ile etkili olabileceği bu ülke özelinde ayrı olarak değerlendirilmelidir.

4.1. Türkiye’nin Azerbaycan’a Yönelik Yumuşak Gücünün Dayanakları

Türkiye’de ve Azerbaycan’da yaşayan insanların birbirlerine karşı besledikleri muhabbetin, oranları farklı olsa da her iki tarafta da oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Toplumlar arası ilişkilerde birçok şekilde kendini gösteren bu muhabbet, bilimsel çalışmalarla da ortaya konulmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesinde Azerbaycanlıların kendileri için dost olarak gördükleri ülkeler sıralamasında Türkiye % 39 oy oranı ile açık

ara ilk sırada yer almaktadır.¹⁰⁷² Benzer bir durumla Türk tarafında da karşılaşılmaktadır ve yapılan bir başka çalışmada Azerbaycan % 30 oy oranı Türkiye'nin en yakın dostu olarak görülmektedir.¹⁰⁷³ Esasında bu bilimsel çalışmalar malumun ilamından başka bir şey değildir. Çünkü bu konu tartışmalardan uzaktır ve hemen herkes Türkiye ile Azerbaycan arasındaki dostluk ilişkisi konusunda mutabıktır. O nedenle de buradaki soru, Türkiye'nin Azerbaycan üzerinde bir yumuşak güç ilişkisinin var olup olmadığı ile ilgili değil, bu ilişkinin hangi unsurlar temelinde gerçekleştiği şeklindedir. Başka bir ifadeyle Türkiye'nin, Azerbaycan üzerindeki yumuşak gücünün kaynakları nelere dayanmaktadır ve bunların içerisinde hangisi diğerlerinden daha fazla etkili olmaktadır?

Yumuşak gücün üç ana kaynağı olan kültür, siyasi değerler ve dış politika uygulamalarından her biri Türkiye ile Azerbaycan arasındaki yumuşak güç ilişkisinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu çalışmanın hipotezini, Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç kaynakları içerisinde en etkili ve en önemlisinin kültürel bağlar olduğu düşüncesi oluşturmaktadır. Diğerlerinin etkisi gözardı edilmemekle birlikte esas belirleyici olanın ortak kültürel değerler olduğuna inanılmaktadır. Bu hipotezin çıkış noktası, Nye'in kültürel olarak yakınlığı bulunan ülkelerin arasındaki etkileşimin diğer ülkelerle olan ilişkilere nazaran daha kolay olabileceği düşüncesine¹⁰⁷⁴ dayanmaktadır. İki ülke arasındaki ortak kültürel değerlerin çokluğu dikkate alındığında kültürel bağların diğer faktörlerden daha etkili olabileceği görülmektedir.

Yumuşak güce kaynak teşkil eden unsurlar bağlamında Azerbaycan'ın özelliklerini ele almadan önce bu ülke hakkında temel verileri ortaya koymanın meselenin anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Azerbaycan'ın ne büyüklükte ve hangi değerlere sahip bir ülke olduğu açıklandıktan sonra Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç ilişkisini kolaylaştıran unsurlar iki ülke arasındaki benzer ya da ortak değerler bağlamında ele alınmaktadır.

¹⁰⁷² Mardanov, "Azerbaycan'da ABD Algısı", s.24

¹⁰⁷³ Çağrı Erhan ve Diğerleri, **Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi**, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM), Ankara 2010.

¹⁰⁷⁴ Nye, "Foreword", s.x1

4.2. Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı

4.2.1. Coğrafi Durum

Sahip olduğu yüzölçüm itibarı ile dünyada 113.¹⁰⁷⁵ sırada yer alan Azerbaycan bu bağlamda küçük bir ülke olarak görülmektedir. Ancak Türkiye, İran ve Rusya'yı buluşturan jeopolitik konumu ile sahip olduğu coğrafi alanın çok daha üzerinde bir öneme sahip olmaktadır. Bundan dolayıdır ki Brzezinski Azerbaycan'ı, "jeopolitik bir eksen, Hazar Denizi ve Orta Asya'nın zenginliklerini barındıran şişenin denetimini sağlayan bir mantar"¹⁰⁷⁶ olarak tanımlamaktadır.

Azerbaycan, Güney Kafkasya olarak adlandırılan bölgede var olan üç devletten bir tanesidir ve toplam olarak 86.600 km² yüzölçüme sahiptir. Azerbaycan'ın beş ayrı ülke ile sınırı vardır ve bunlar sınır uzunluğu sırasına göre Ermenistan (1007 km), İran (765 km), Gürcistan (480 km), Rusya (390 km) ve Türkiye (15 km)'dir. Bunların haricinde, Azerbaycan'ın doğusunda Hazar Denizi (713 km) bulunmaktadır.¹⁰⁷⁷

4.2.2. Etnik, Dini ve Demografik Durum

Azerbaycan'ın 2013 yılı başlangıcı itibarıyla 9.356 bin¹⁰⁷⁸ olarak ifade edilen nüfusunun 2014 yılında 9.686 bin¹⁰⁷⁹ olması beklenmektedir. Bu rakam onu dünya ülkeleri nüfus sıralamasında 92. sıraya getirmektedir. Sahip olunan bu nüfusun % 91,6'sı Azerbaycanlı, % 2'si Lezgi, % 1,3'ü Rus, % 1,3'ü Ermeni, % 1,3'ü Taliş ve % 2,4'ü de diğerlerinden meydana gelmektedir.¹⁰⁸⁰ % 0.99 bir nüfus artış oranına sahip olan Azerbaycan'da nüfusun % 40'ını 24 yaş altı grup oluşturmaktadır.¹⁰⁸¹ Nüfusun geçmiş yıllardaki etnik dağılımına baktığımızda Azerbaycan'daki Azerbaycanlıların(Azeri Türklerinin) oranının zamanla arttığı ve bugünkü seviyeye geldiği görülmektedir. Zira

¹⁰⁷⁵ "The World Factbook, Azerbaijan", <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>, (24/12/2014)

¹⁰⁷⁶ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1997, s.179.

¹⁰⁷⁷ "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Ümumi Məlumat", <http://www.stat.gov.az/map/>, (25/12/2014)

¹⁰⁷⁸ "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Ümumi Məlumat"

¹⁰⁷⁹ "The World Factbook, Azerbaijan"

¹⁰⁸⁰ "Population By Ethnic Groups", www.stat.gov.az/source/demography/ap/en/1_5en.xls, (26/12/2014)

¹⁰⁸¹ "The World Factbook, Azerbaijan"

1979 sayımına göre Azerbaycanlıların oranı % 78,1 ve 1989 sayımına göre % 82,7 seviyesindedir.¹⁰⁸² Özellikle bağımsızlığın ilk yıllarında Azerbaycan ile Rusya, Gürcistan, İsrail, Ukrayna, Kazakistan ve Kırgızistan başta olmak üzere birçok ülke arasında nüfus hareketliliği yaşanmıştır.¹⁰⁸³ Azerbaycanlıların bu oransal artışında bağımsızlık ve Ermenistan'la yaşanan savaş sonrasında özellikle Ermeni ve Rusların Azerbaycan'ı terk etmesi, buna karşılık Ermenistan'daki Azerbaycanlıların Azerbaycan'a göçmesi etkili olmuştur.¹⁰⁸⁴ 1990-2012 döneminde çoğunluğu Rusya Federasyonu'ndan olmak üzere 272.672 kişi yerleşmek üzere Azerbaycan'a göç ederken aynı dönemde yine çoğunluğu Rusya Federasyonu'na olmak üzere 448.981 kişi Azerbaycan'dan ayrılmıştır.¹⁰⁸⁵

Azerbaycan'daki dini inanç dağılımı da etnik dağılımla benzerlik göstermektedir. Toplumun genelinde hâkim din İslam'dır ancak bunun yanında oransal olarak çok daha az olmakla birlikte Hristiyanlık ikinci din olma özelliğini taşımaktadır. Azerbaycan'ın % 93,4'ü Müslüman, % 2,5'i Rus Ortodoks, % 2,3'ü Ermeni Ortodoks ve 1,3'ü de diğerlerinden meydana gelmektedir.^{1086,1087} Kaynaklar arasında farklılıklar olmakla birlikte Azerbaycan'da Müslüman nüfusun % 85'inin Şii ve % 15'inin Sünni olduğu ifade edilmektedir.^{1088,1089}

4.2.3. İdari ve Ekonomik Yapı

Azerbaycan'daki idari yapı, esas itibariyle Sovyetler Birliği dönemindeki şeklini büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Başkent Bakü olduğu ülkede 66 kırsal rayon(il ve ilçe büyüklüğünde), 11 büyükşehir, 66 tane rayona bağlı şehir ve bunların haricinde

¹⁰⁸² Rehman Seferov, "Sovyet Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Nüfusunun Etnik Yapısındaki Değişimler." **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 17, (2005), s. 400.

¹⁰⁸³ "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Ümumi Məlumat"

¹⁰⁸⁴ Seferov, a.g.e, s.403

¹⁰⁸⁵ "Əhalinin Beynəlxalq Miqrasiyası", <http://www.stat.gov.az/source/demography/ap/>, (31.10.2013)

¹⁰⁸⁶ "The World Factbook, Azerbaijan"

¹⁰⁸⁷ Rakamlar 1995 yılının tahmini rakamlarıdır. Bu nedenle ülke dışına yönelik nüfus hareketliliği bağlamında bu oranlarda az da olsa bir değişikliğin olmuş olması muhtemeldir.

¹⁰⁸⁸ "General Information About Religion In Azerbaijan", http://files.preslib.az/projects/remz/pdf_en/atr_din.pdf, (02/11/2011)

¹⁰⁸⁹ Bir başka çalışmada halkın % 88'inin Müslüman olduğu ve bunun da % 70'inin Şii ve % 30'nun Sünni olduğu ifade edilmektedir. Samir Mardanov, "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)", Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s.52

daha küçük idari birimler bulunmaktadır.¹⁰⁹⁰ Burada ifade edilen şehir ve rayonların yöneticileri(İcra Başkanı) doğrudan devlet başkanı tarafından atanmaktadır.¹⁰⁹¹

Azerbaycan ekonomisinin en önemli dinamiği petrol ve doğalgazdır. OPEC verilerine göre Azerbaycan 7 milyar varillik kanıtlanmış petrol ve 1,317 trilyon m³ doğal gaz rezervine sahiptir. Özellikle bu ürünlerin ihracatından elde ettiği gelirle dış ticaret fazlası veren ülkenin 2013 yılındaki toplam dış ticaret hacmi 34,6 milyar dolardır. Bunun 23,9 milyar doları ihracat ve 10,7 milyar doları ithalattır. Ülkedeki enflasyon oranı % 5 ve toplam dış borcun Gayrisafi Yurtiçi Hasılaya(GSYİH) oranı % 8'dir. Azerbaycan'ın GSYİH'si 76 milyar dolardır ve ülkede kişi başına düşen gelir 7400 dolardır.¹⁰⁹² Ancak makroekonomik verilerin halka yansımaları biraz daha farklıdır. Asgari ücretin 2013 yılı rakamlarıyla 105 manat¹⁰⁹³ ve ortalama aylık ücretin 412 manat olduğu dikkate alındığında bu durum daha iyi anlaşılmaktadır.¹⁰⁹⁴

4.2.4. Tarih

Türkiye'de Azeri olarak adlandırılan insanlar kendi ülkelerinin resmi kaynaklarında *Azerbaycanlı* olarak tanımlanmaktadır. Ancak burada esas olan coğrafyanın adıdır ve Azerbaycanlı ifadesinin kullanılmış olması bundan çok daha sonra gerçekleşmiştir. Oldukça eski bir tabir olan Azerbaycan adının nereden geldiği konusunda muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bunlardan biri bölgenin adının Türkçe *yüce yer* anlamına gelen *azer* ve *büyükler* anlamına gelen *baygan* kelimelerinin birleşmesinden meydana geldiği şeklindedir.¹⁰⁹⁵ Bir başka görüş, Ahemeniş Valisi olan ve bölgeyi yönetmiş olan *Atropates*'in adından kaynaklanmış olacaktır. Bugün *ateş ülkesi/odlar yurdu* olarak adlandırılan Azerbaycan'ın adı ile ilgili bir iddia da bunun ateş anlamına gelen *atra*, yer

¹⁰⁹⁰ Fikret Elma, "Azerbaycan'da İdari Yapının Dönüşümü", M. Ulvi Saran ve Diğerleri (Ed.), **Üç Deniz Havzası Ülkeleri Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara: Kav Yayınevi, 2012, s.112,113

¹⁰⁹¹ Coşkun Topal, "Azerbaycan ve Türkiye İle İlişkileri", Mohammad Arafat (Ed.), **Türkiye ve Komşuları**, Ankara: Nobel Yayınları, 2009, s.308

¹⁰⁹² Burada verilen rakamlar Türk Dışişleri Bakanlığı'nın sayfasından alınmıştır. "Azerbaycan'ın Ekonomisi", <http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-ekonomisi.tr.mfa>, (05/11/2014), Ancak başka kaynaklarda farklı rakamlarla da karşılaşılmıştır. Bakınız, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>,

¹⁰⁹³ 5 Eylül 2014 tarihi itibarıyla 1 Yeni Manat 2.76 TL'ye eşdeğerdir.

¹⁰⁹⁴ "Azerbaycan Ekonomisi İle İlgili Ne Biliyoruz?", <http://www.trtturk.com/haber/azerbaycanla-ilgili-ne-biliyoruz.html>, (06/11/2014)

¹⁰⁹⁵ Ebulfez Süleymanlı, **Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2006, s.100-102

anlamına gelen *bade* ve Farsça'daki çoğul eki *kanın* birleşiminden meydana geldiğidir. Bunların dışında başka iddialar da bulunmaktadır ancak netice olarak üzerinde uzlaşılan tek bir kökenden söz etmek mümkün görünmemektedir.¹⁰⁹⁶

Azerbaycan'da bulunan kaya resimleri, bölgede ilk yerleşimlerin M.Ö. 7 binli yıllara kadar uzandığını göstermiştir¹⁰⁹⁷ ancak Türklerin bölgeye gelmesi 4. ve 5. yüzyıllarda gerçekleşmiştir.¹⁰⁹⁸ İslamiyet'in doğuşundan önce Bizanslılar, Sasaniler ve Hazarlar arasında mücadele alanı bölge, 7. yüzyıldan itibaren Müslüman Arap fetihleri ile İslamlaşmaya başlamıştır.¹⁰⁹⁹ Dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren Halifenin hizmetinde bir Türk ailesi olan Sacoğullarının Ermenilerle mücadele ederek bölgeye hâkim olması ile de bölge Müslüman Türklerin etkisi altına girmiştir.¹¹⁰⁰ Bu dönemde bölgedeki devletlerden biri olan ve varlığını bir şekilde 16. yüzyıla kadar devam ettirmiş olan Şirvanşahlar da Azerbaycan tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Azerbaycan'ın bütün olarak Türkleşmesi Selçuklu (Oğuz) Türklerinin 11. yüzyılın ikinci yarısında İran'a ve özellikle Azerbaycan'a gelip yerleşmesiyle başlamıştır.¹¹⁰¹ Yeni fatihlerin yerli halkla aynı millete, aynı dine ve aynı dile sahip olması Azerbaycan halkının birleşmesi ve güçlenmesi için uygun bir ortam oluşturmuştur. Azerbaycan'ın medeniyet tarihine önemli şairler ve âlimler kazandırdığı bu dönem, kendi kültürünün gelişmesi açısından oldukça önemli bir dönem olmuştur.¹¹⁰²

1501 yılına kadar değişik hanlıklar ve Moğol-Türk yönetimleri altında kalan Azerbaycan, bu tarihte başkenti Tebriz olan Safeviler Devleti'nin kurulmasıyla coğrafi anlamda bir bütün olarak ilk kez tek yönetim altında toplanmıştır. Kuruluş döneminde resmi dili Azerbaycan Türkçesi olan bu devletin üst yönetim kadrosunu da Azerbaycanlılar oluşturmuştur.¹¹⁰³ Safevi Devleti bu haliyle tam bir Azerbaycan devleti olmuş ancak 16.

¹⁰⁹⁶ Ali İpek, **Azerbaycan Tarihine Giriş**, Ankara: Lalezar Kitabevi, 2007, s.1-8

¹⁰⁹⁷ "Azerbaijan in Antiquity", [http://www.mfa.gov.az/?options=content and id=544 and language=en, \(06/11/2014\)](http://www.mfa.gov.az/?options=content and id=544 and language=en, (06/11/2014)

¹⁰⁹⁸ Aygün Attar ve Sabahattin Şimşir, **Tarihten Günümüze Türkiye'de Yaşayan Azerbaycan Türkleri**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2013, s.13

¹⁰⁹⁹ Davut Dursun, "Kafkasya", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi İçinde**, 24, (2001), s.158

¹¹⁰⁰ Ahmet Turan Yüksel, "İlk Müslüman Türk Devletlerinin Siyasi, Kültürel ve Medeniyet Tarihi Üzerine", **S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 11, (2001), s. 67-99

¹¹⁰¹ Cevat Heyet, "Azerbaycan'ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, 1 (1), (Kasım 2004), s.10

¹¹⁰² "Azerbaijan in Antiquity", [http://www.mfa.gov.az/?options=content and id=544 and language=en, \(09/11/2014\)](http://www.mfa.gov.az/?options=content and id=544 and language=en, (09/11/2014)

¹¹⁰³ "Azerbaijan in Antiquity"

yüzyılın sonlarında devletin başkenti İsfahan'a taşınınca ülke yönetimi Farslaşmıştır. 18. yüzyıl sonlarında ülkede siyasi zaafiyet başgöstermiş ve yirmi hanlıktan müteşekkil bir yapı ortaya çıkmıştır.¹¹⁰⁴ Bölgede doğan bu güç boşluğu Rusya ve Osmanlı Devleti tarafından doldurulmaya çalışılmış ve bu durum iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. Bu iki büyük gücün mücadelesi 1724 yılında İstanbul'da imzalanan bir anlaşmayla geçici de olsa sona ermiş ve bu anlaşmayla Hazar Denizi'nin tüm batı ve güney kısımları Rusya'nın olurken, Güneydoğu Kafkasya ve Güney Azerbaycan Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.¹¹⁰⁵ Ancak Osmanlı Devleti bölgede pek kalıcı olamamış ve burası bir süre İran'la Rusya'nın mücadele sahası olmuştur. Gücünü yitirmekte olan İran'la giriştiği bu mücadeleden gittikçe güçlenen Rusya üstün çıkmış ve 1804 yılında Gence Hanlığı'nı, 1826 yılında ise Revan Hanlığı'nı işgal etmiştir. Bunun sonucunda Azerbaycan toprakları 1813 yılında Gülistan ve 1828 yılında Türkmençay anlaşmaları ile Rusya ve İran arasında resmi olarak paylaşılmıştır. Türkmençay Anlaşması, Azerbaycan tarihinde bir milat olmuş ve bu tarihte başlayan Azerbaycan topraklarının bölünmüşlüğü bugüne kadar varlığını devam ettirmiştir.¹¹⁰⁶

7 Kasım 1917'de başlayan Bolşevik Devrimi Kafkasya halkları için bağımsızlık fırsatı doğurmuş ve 14 Kasım'da Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan bir konfederasyon çatısı altında birleşip Transkafkas Komiserliği adıyla geçici ve yarı bağımsız bir hükümet kurmuşlardır. Ancak ömrü kısa süren bu hükümet dağılmış ve 26 Mayıs 1918'de Gürcistan, 28 Mayıs'ta Azerbaycan ve 30 Mayıs'ta Ermenistan ayrı ayrı bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.¹¹⁰⁷

Azerbaycan'da, Bakü'nün Rus-Ermeni işgali altında olması hasebiyle hükümet geçici olarak Gence'de toplanmış ve kurucu devlet başkanlığına tarihinin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Müsavat Partisi lideri Mehmet Emin Resulzade seçilmiştir. Bu devlet, cumhuriyet yönetimine sahip dünyadaki ilk Müslüman ve ilk Türk devleti

¹¹⁰⁴ "Azerbaijan in Antiquity"

¹¹⁰⁵ Orhan Alizade, "18. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'nın Kafkasya'da İşgalcilik Politikası", **Akademik Bakış**, 4 (7), (Kış 2010)

¹¹⁰⁶ Savaş Açıkçaya, "Çarlık Rusyası Hâkimiyetindeki Azerbaycan Türklerinde Ulus Bilincinin Gelişmesinin Temel Dinamikleri", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 28, (2010/1), s.404,405

¹¹⁰⁷ Mehman Ağayev, **Milli Mücadele Yıllarında Türkiye ve Azerbaycan İlişkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2006, s.313

olmuştur.¹¹⁰⁸ Azerbaycan, aralarında imzaladıkları Batum Anlaşması'na istinaden işgal altındaki topraklarının kurtarılması için Osmanlı Devleti'nden yardım istemiş ve Osmanlı Devleti'nin talebe olumlu karşılık vermesi ile birlikte Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu, Rus ve Ermenilere karşı yapılan bir dizi muharebenin ardından 16 Eylül 1918'de Bakü'yü teslim almıştır.¹¹⁰⁹ Ancak Mondros Mütarekesi ile Osmanlı ordusu Azerbaycan'dan çekilmek zorunda kalmış ve 1 Mayıs 1920'de Bakü'nün Kızılordu tarafından işgali ile birlikte bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin varlığı sona ermiştir.¹¹¹⁰ Kurulan Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti idaresi ile birlikte Azerbaycan'daki Rus hâkimiyeti yeniden tesis edilmiştir.¹¹¹¹ Azerbaycanlıların istemeyerek katlandıkları bu durum Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar devam etmiş ve 18 Ekim 1991'deki bağımsızlık ilanı¹¹¹² ile birlikte Azerbaycan için yeni bir dönem başlamıştır.

4.3. İki Ülke Arasındaki Benzeşen ve Ayrılan Tarafların Yumuşak Güç Kaynakları Bağlamında Değerlendirilmesi

4.3.1. Kültür

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkinin boyutu en kısa ve en uygun olarak *bir millet, iki devlet* ifadesinde hayat bulmuştur. Azerbaycan'da Elçibey'le başlayan bu anlayış,¹¹¹³ Aliyevler döneminde de devam ettirilmiş ve gerek Haydar Aliyev, gerekse İlham Aliyev tarafından bu söylem çok kere dile getirilmiştir.¹¹¹⁴ Bu slogan, siyasi amaçlarla kullanılan hamasi bir söz gibi görünmekle birlikte, iki ülkeyi meydana getiren milletlerin ortak etnik ve kültürel kökenine vurgu yapması nedeniyle esasında bir realite olarak ortaya çıkmıştır.

Kültürün bileşenleri olan din, dil, örf ve adetler bağlamında bakıldığında Azerbaycanlılar, Doğu Anadolu'nun doğuya doğru uzanan bir devamı gibi

¹¹⁰⁸ Bilal Şimşir, **Azerbaycan**, 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınları, 2011, s. 21-25

¹¹⁰⁹ Ağayev, a.g.e, s.28-43

¹¹¹⁰ Bilal Şimşir, a.g.e, s.24-53

¹¹¹¹ Yagub Mahmudov, **Azerbaycan: Kısa Dövlətçilik Tarihi**, Bakı: Tehsil Neşriyyatı, 2005, s.70

¹¹¹² Nâzim Cafersoy, "Bağımsızlığın Onuncu Yılında Azerbaycan-Rusya İlişkileri (1991-2001)", **Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel Sayısı**, 7(1), (İlkbahar 2001), s.289

¹¹¹³ "Son Gelişmeler", <http://www.yanki.com.tr/?yazi/301/SON-GELISMELER>, (11/11/2014)

¹¹¹⁴ Reha Yılmaz ve Fatih Mehmet Sayın, "Azerbaycan Dış Politikasını Belirleyen Öğeler ve Denge Politikasına Yansımaları", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4(1), s.37

görülmektedirler. Başka bir bakış açısıyla ifade etmek gerekirse Doğu Anadolu, gerek kültürel kimliği, gerekse insanların fiziksel görüntüleri itibariyle Azerbaycan'ın batıya doğru devam eden bir uzantısı olarak durmaktadır.¹¹¹⁵ Bu durum, çok eski tarihlerden beri bir arada yaşamının getirdiği bir sonuç olarak kabul edilmektedir.

4.3.1.1. Ortak Geçmiş

Azerbaycan'daki Türk yerleşimlerinin tarihi daha eski olmakla birlikte Anadolu'daki Türklerin Azerbaycan topraklarında görülmeleri 11. yüzyılda Selçuklularla başlamıştır. Alparslan zamanında Azerbaycan'ın tamamı ele geçirilmiş ve oğlu Melikşah zamanında Azerbaycan'ın Türkleşmesi tamamlanmıştır.¹¹¹⁶ Bundan sonra batıya doğru Anadolu içlerine yapılan seferlerde Azerbaycan, Selçuklu akınları için bir zaman için dinlenilecek ve seferlere oradan devam edilecek bir nevi üs vazifesi görmüştür. Bu nedenle Anadolu'ya yerleşen hemen bütün Türk boylarının belleğinde Azerbaycan kültürünün izi kalmıştır.¹¹¹⁷

Selçuklu sonrasında Anadolu'da Osmanlılar'ın ve Azerbaycan'da Akkoyunlular'ın hüküm sürdüğü dönemdeki iki ülke arasındaki mücadeleyi, Akkoyunlu Devleti'nin yerine kurulan Safevi Devleti devam ettirmiştir. Safevi Devleti'nin bölgeyi Şiileştirmeye başlaması ile birlikte Azerbaycan'daki birçok Sünni bürokrat ve âlim Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Aynı şekilde Çaldıran Seferi'nde Tebriz'i ele geçiren Yavuz Sultan Selim buradaki birçok değerli şahsiyeti İstanbul'a getirmiştir.¹¹¹⁸ Osmanlı kimliğinin oluşumunda önemli bir rol oynayan bu kişilerin varlığı Osmanlı bürokrasi ve ilmiye sınıfı çevrelerindeki *Şirvani*, *Tebrizi*, *Erdebili* ve benzeri adlandırmalarda kendini göstermiştir.¹¹¹⁹ Bu durum, ayrı siyasi çatılar altında varlığını devam ettiren Azerbaycan ve Anadolu Türklüğünün kültürel etkileşiminin devam etmesine imkân sağlamıştır.

19. yüzyılda Ruslar, Azerbaycan topraklarına yerleşince, buradaki dini ve etnik yapıyı değiştirmek için bir yandan Ruslaştırma politikası güderken diğer yandan Ermenilerin Azerbaycan topraklarına göçünü teşvik etmişlerdir. Kültürel faaliyetlerle de

¹¹¹⁵ Kemal Karpat, **Türk Dış Politikası Tarihi**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s.170

¹¹¹⁶ Fuat Uçar, **Dış Türkler, Türk Dünyasının Parlayan Beş Yıldızı**, Ankara: Fark Yayınları, 2007, s.85

¹¹¹⁷ Attar ve Sabahattin Şimşir, a.g.e, s.15

¹¹¹⁸ Uçar, a.g.e, s.87

¹¹¹⁹ Attar ve Sabahattin Şimşir, a.g.e, s.18

desteklenen asimilasyon politikaları Azeri aydınlar tarafından tepkiyle karşılanmış ve bu bağlamda onlar da milli kimliğin korunmasına yönelik olarak basın yayın ve eğitim faaliyetlerine girişmişlerdir. Azerbaycan'da yazı dili genelde Farsça iken Mehmet Ali Mirza Kazım Bey, Abbas Kulu Ağa Bakühanlı, Mirza Fetih Ali Ahundov gibi aydınlar yazdıkları Türkçe eserlerle milli kimliği koruma yolunda önemli adımlar atmışlardır. Benzer şekilde yine Türkçe yayınlanan süreli yayımlar ve Türkçe eğitim veren kurumlarla milli bir bilincin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. O dönemde Azerbaycan'daki milliyetçi düşünceler bir Azerbaycanlılık şeklinde değil, Türklük fikri etrafında toplanmışlardır. Azerî, Azerbaycanlı, Azerbaycan milleti ve Azerbaycan dili gibi tabirler her ne kadar bazı Azerbaycanlı Türk aydınları arasında kabul görmüş olsa da Bolşeviklerin bölgeyi işgaline kadar bu tabirler bir ulus kimliği olarak kullanılmamışlardır.¹¹²⁰

Türkmençay Anlaşması'ndan sonra Anadolu Türkleri ile Azerbaycan Türkleri'nin ilk teması Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu'nun 16 Eylül 1918'de Bakü'yü Ermenilerden kurtarması ile gerçekleşmiştir.¹¹²¹ Azerbaycanlıların hafızasında önemli bir yer tutan bu olay, Anadolu Türklüğü'ne duydukları muhabbetin de tarihteki temel referanslarından birini meydana getirmiştir. Bu olayla birlikte ihtiyaç duydukları zaman Türkiye'nin yanlarında olacağına dair inançları artmış ve bu inanç bugüne kadar halk nezdinde varlığını sürdürmüştür. Bakü'nün kurtarılması sırasında şehit düşen bin sekiz yüz Mehmetçiğin Bakü'deki şehitlikteki mezarları iki toplum arasındaki bağın en somut göstergesi olmuştur.

4.3.1.2. Dil

Aynı aileden olan Azerbaycan ve Anadolu Türklüğü¹¹²² arasındaki kültürel yakınlığın oluşumunda sözü edilen tarihi boyutun yanında kültürün önemli bileşenlerinden biri olan dil de büyük rol oynamıştır. Bugünkü modern Türk Dili, coğrafi ve lingüistik esaslarda 6 gruba ayrılmıştır. Birbirleri ile yakın ilişki içerisinde olan Azerbaycan

¹¹²⁰ Ebulfez Süleymanlı, **Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2006, s.36-111

¹¹²¹ Uçar, a.g.e, s.88

¹¹²² Uçar, a.g.e, s.90

Türkçesi(Azerbaycan Dili) ve Türkiye Türkçesi(Türkçe)¹¹²³ Güney-Batı Türk Lehçeleri ya da Oğuz Lehçesi olarak tanımlanan dil grubu içerisinde yer almıştır.¹¹²⁴ Bununla birlikte daha önce sözü edilen tarihi nedenlerle Anadolu ve Azerbaycan Türkleri arasında zaman zaman yaşanan siyasi ve coğrafi ayrılıklar beraberinde dilde de bir takım küçük ayrışmalara neden olmuştur. 17. yüzyıldan itibaren artan ayrışmalar Azerbaycan'da Doğu Oğuzca dairesini ve Osmanlı topraklarında Batı Oğuzca dairesini ortaya çıkarmıştır. Ancak ikisi de Oğuz şivesine dayandığı için aradaki farklar iki yazı dili ortaya çıkaracak kadar büyük olmamıştır.¹¹²⁵

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Azerbaycan'da dil konusunda bir takım çalışmalar yapılmış ve bu dönemden itibaren bölgede Osmanlı Türkçesi'nin etkisi görülmeye başlanmıştır.¹¹²⁶ Rusya'da meydana gelen 1905 İhtilali sonrasında ortaya çıkan görece özgürlükçü atmosferde çok sayıda öğretmen Anadolu'dan Azerbaycan'a getirilerek İstanbul lehçesi burada benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu durum iki toplum arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkı sağlamıştır.¹¹²⁷ 1918 yılında kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nde Türk Dili, devletin resmi dili olarak kabul edilmiştir.¹¹²⁸ Ancak 1920 yılından itibaren tekrar Rus kontrolüne giren Azerbaycan'da 1926 yılında Latin alfabesine geçilmiş¹¹²⁹ ancak 1928 yılında Türkiye'de de aynı alfabenin kullanılmaya başlanması Rusları tedirgin etmiştir.¹¹³⁰ Türkiye ile olan etkileşimi engellemek ve Sovyetler Birliği dâhilinde tek bir alfabeği geçerli kılmak için 1940 yılında Kiril alfabesi zorunlu hale getirilmiştir.¹¹³¹ Sovyetler Birliği'nin Cumhuriyetler üzerindeki baskıcı politikaları ve uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı Türkiye ile Azerbaycan arasındaki iletişimi ve etkileşimi oldukça sınırlı bir hale getirmiştir. Dışarıyla iletişim

¹¹²³ Metinde bir karışıklığa yol açmamak adına bundan sonraki kullanımlarda Türkiye'de konuşulan dil sadece *Türkçe* ve Azerbaycan'da konuşulan dil bugünkü resmi söylem bağlamında *Azerbaycan Dili* şeklinde olacaktır.

¹¹²⁴ Özyetkin, a.g.e, s.156-160

¹¹²⁵ Galibe Hacıyeva, "Azerbaycan ve Türkiye Türkçesinin Ortak Diyalektizmleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1(3), (Spring 2008), s.213

¹¹²⁶ Uçar, a.g.e, s.94

¹¹²⁷ Uçar, a.g.e, s.91

¹¹²⁸ Ceylan Tokluoğlu, "Azerbaycan", İsmail Aydınğün ve Çiğdem Balım (Ed.), **Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2012, s.71

¹¹²⁹ Ayça Ergun, "Azerbaycan'da Bir Ulusal Kimlik Meselesi Olarak Alfabe Değişiklikleri", **Bilig**, 54, (Yaz 2010), s.151

¹¹³⁰ Uçar, a.g.e, s.95

¹¹³¹ Erdal Karaman, "Dünden Bugüne Azerbaycan'da Alfabe", **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 5(2), (2010), s.139

kurması büyük ölçüde engellenen Azerbaycanlılar, kimliklerini muhafaza etmek ve asimilasyona engel olmak için edebiyata önem vermişler ve bu alanda değerli birçok eser ortaya koymuşlardır.¹¹³² Söz konusu Soğuk Savaş döneminde Türk edebiyatının Azerbaycan'daki varlığı Nazım Hikmet ve Aziz Nesin gibi şahıslarla sınırlandırılmış ve bu durum Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda 1991 yılında Azerbaycan'ın bağımsızlığını yeniden kazanmasına kadar devam etmiştir.

1991 yılındaki bağımsızlıkla beraber alfabe yeniden değişmiş ve Azerbaycan on yıllık bir geçiş süreci(Latin ve Kiril birlikte kullanılmış) sonucunda yeniden Latin alfabesini kullanmaya başlamıştır.¹¹³³ Sovyet döneminde *Azerbaycan Dili* olarak tanımlanan dil, 1992 yılında Elçibey'in döneminde *Türk Dili* olarak değiştirilmiştir. Ancak Haydar Aliyev'in iktidara gelmesiyle bu konuda Sovyet dönemine dönüş yapılmış ve dilin adı tekrar Azerbaycan Dili yapılmıştır.¹¹³⁴ Dilin adındaki bu değişiklikler esasında kimliğin tanımlanması meselesi bağlamında ortaya çıkmış ve Elçibey zamanındaki Türk kimliği, Aliyevler döneminde *Azerbaycancılık* kimliğine dönüştürülmüştür. Bağımsızlık sonrası ortaya çıkan kimlik kargaşasının son aşaması olan Azerbaycancılık, farklı grupları tek bir çatı altında toplamayı hedefleyen anlayışı ile son dönemde toplum tarafından daha fazla kabul görmeye başlamıştır.¹¹³⁵

Azerbaycan Türkleri ile Anadolu Türkleri son bin yıllık zaman içerisinde aynı devlet sınırları içerisinde pek bulunmamış olsalar da aralarında sürekli bir etkileşim söz konusu olmuştur. Bu durum, hem halkların yüzyıllardır yaşadığı sözlü halk edebiyatında hem de şair, yazar ve benzeri edebiyatçıların yazılı eserlerinde açıkça görülmüştür. Köroğlu, Kerem ile Aslı, Leyla ile Mecnun, Dede Korkut ve bunların benzeri efsaneler ve hikâyeler her iki toplum tarafından da ortak kültürün bir parçası olarak sahiplenilmiş ve yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılmıştır. Her iki toplumun hikâyelerde geçen yer isimlerini kendi coğrafyalarındakilerle değiştirmesi dışında hikayeler arasındaki farklılıklar nüanslarla sınırlı kalmıştır.¹¹³⁶ Yazılı ve sözlü edebiyatta görülen bu ortak kültür kullanılan atasözleri ve deyimlerde de açık bir şekilde görülmüştür. Halk ağzında yer bulan

¹¹³² Tokluoğlu, a.g.e, s.70

¹¹³³ Karaman, a.g.e, s.143

¹¹³⁴ Tokluoğlu, a.g.e, s.72

¹¹³⁵ Tokluoğlu, a.g.e, s.56

¹¹³⁶ Sednik Paşa Pirsultanlı, **Azerbaycan Efsane ve Rivayetlerinin Edebiyat Anıtlarımızla Karşılaştırmalı Tetkiki**, (Çev. Azad Ağaoğlu), Bakı, 2008

deyimlerin bazılarında kelimelerin yerinde değişikliklere rastlanırken,¹¹³⁷ birçok deyimde kelime dizilişii bile aynı olmuştur.¹¹³⁸

Azerbaycan'ın edebiyat, bilim ve düşünce alanındaki birçok değerli şahsiyeti yüzyıllar içerisinde iki toplumun dil ve edebiyat alanındaki yakın ilişkisinin hem bir sonucu hem de katalizörü olarak önemli bir misyon yüklenmişlerdir. Bunlardan ilk akla gelen Nizami, Fuzuli gibi şair ve düşünürler Azerbaycan'da olduğu gibi aynı şekilde Anadolu'da da büyük kabul görmüş ve benimsenmiştir. Yine daha yakın dönemlerde Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali Turan ve Mehmet Emin Resulzade gibi önde gelen Azerbaycanlı düşünce adamları Türkiye'de eğitim görmüş ve iki toplumun karşılıklı etkileşiminde büyük pay sahibi olmuşlardır.¹¹³⁹

Azerbaycan'ın Sovyetler Birliği'nin bir parçası haline getirilmesi ile beraber Türkiye ile olan bağlantısı her alanda sınırlı olmuş ve dil alanındaki etkileşim de bundan payını almıştır. Ancak 1991 yılında gelen bağımsızlıkla birlikte aradan geçen yaklaşık yetmiş yıllık dönemin telafisi için birçok çalışma yapılmaya başlanmıştır. Bu konudaki en önemli faaliyetlerden biri eğitim alanında yaşanmış ve Türkiye, verdiği burslarla birçok Azerbaycanlı öğrenciye Türkiye'de eğitim imkânı sağlamıştır. Bunun yanında Türkiye'den devlet, bazı vakıflar ve şahıslar Azerbaycan'da okullar açarak Türkçe'nin Azerbaycan'da yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.¹¹⁴⁰

Eğitim faaliyetleri önemli bir faktör olsa da Türkçe'nin Azerbaycan'da yaygınlaşmasına en fazla etkiyi Türk televizyonları yapmıştır. Dildeki yakınlığın sağladığı kolaylaştırıcı etki ile birlikte izledikleri Türk televizyon programları sayesinde özellikle çocukların ve gençlerin önemli bir kısmı Türkçe'yi anlayıp konuşabilir duruma gelmiştir. Türkçe'nin Azerbaycan'da bu derece yaygın hale gelmesi Azerbaycan yönetimi tarafından

¹¹³⁷ Örnek, (TR)Başının çaresine bakmak-(AZ)Başının çaresini qılmaq; Umudun suya düşmesi-Ümidlerin puç olması, Damarına basmak-Yaralı yerine toxunmaq, Ahmet Öksüz , “Ortak Dil Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Sahası Deyimler,” Journal Of Azerbaijani Studies, s. 544-547, <http://dspace.khazar.org/jspui/bitstream/123456789/944/1/45.pdf>, (27/11/2014)

¹¹³⁸ Örnek, (TR) Güvendiği dağlara kar yağmak- (AZ) Güvendiği dağlara qar yağmaq, Turp gibi olmak-Turp kimi olmak, Ağzından kaçırmaq-Ağzından qaçırmaq, Öksüz, a.g.e, s.544-547

¹¹³⁹ Uçar, a.g.e, s.92,93

¹¹⁴⁰ Tokluoğlu, a.g.e, s.83-86

endişe verici bir durum olarak görülmüş¹¹⁴¹ ve Türk televizyon dizilerinin Azerbaycan diline çevrilmeden yayınlanması yasaklanmıştır.¹¹⁴² Ancak Türk televizyon kanallarının uydudan yapılan yayınlarla doğrudan izlenebiliyor olması bu yasağın etkisini sınırlandırmıştır.

İletişimin temel aracı olan dil bu özelliği itibariyle kültürün en önemli taşıyıcılarından biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda Türkçe'nin Azerbaycan'da yaygınlık kazanmasının iki toplum arasındaki –biraz asimetrik de olsa- kültürel etkileşimin artması bakımından büyük bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Dildeki gelişmeler diğer alanlarda da etkisini göstermekte ve bu durum iki toplumun birbirine daha fazla benzemesine ve yakınlaşmasına imkân sağlamaktadır.

4.3.1.3. Din

Kültürün bir başka önemli bileşeni ve Azerbaycan ile Türkiye arasındaki kültürel yakınlaşmanın ortak paydalarından biri de dindir. Türkiye ve Azerbaycan'da yaşayan insanların büyük çoğunluğunun Müslüman olması iki ülke arasındaki kültürel yakınlığa katkı sağlayan önemli bir etkidir. Bununla birlikte iki toplum arasında mezhep bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'deki Müslümanların büyük çoğunluğu Sünni¹¹⁴³ iken, bu durum Azerbaycan'da yaklaşık olarak % 75 Şii ve % 25 Sünni şeklinde bir görüntü arz etmektedir.¹¹⁴⁴ Türkiye ve Azerbaycan arasındaki bu mezhepsel farklılığın temeli Safevi Devleti'nin kuruluşuna kadar uzanmaktadır. Devletin kurucusu Şah İsmail'in Sünni anlayışın hâkim olduğu Osmanlı yönetimine karşı kendi kurduğu devletin sınırları içerisinde büyük bir Şiileştirme faaliyetlerine giriştiği ve bunun Azerbaycan'da da uygulandığı bilinmektedir. Mezhep ayrılıklarından kaynaklanan ihtilafların ortadan

¹¹⁴¹ Yasakların gerekçesine ilişkin başka değerlendirmeler de yapılmıştır. Bakınız “Aliyev, Niye Türk Dizilerini Yasakladı”, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18643349.asp>, (30/11/2014)

¹¹⁴² Tokluoğlu, a.g.e, s.80

¹¹⁴³ Türkiye'de mezheplere göre bir sayım yapılmadığı için Sünnilerin oranını kesin olarak saptamak mümkün değildir. Bununla birlikte yapılan bazı çalışmalarda Sünni Müslüman oranının toplam Müslüman nüfus içerisinde % 80-90 aralığında olduğu görülmektedir. Bu çalışma sonuçları için “Aleviyim Diyenlerin Sayısı 4,5 Milyon”, <http://www.milliyet.com.tr/2007/03/21/guncel/agun.html>, (01/12/2014); “Cinlere İnanan Türkler'in Yüzde 17'si Alevilerin Müslümanlığına İnanmıyor”, <http://t24.com.tr/haber/cinlere-inanan-turklerin-yuzde-17si-alevilerin-muslumanligina-inanmiyor>, 210532, (01/12/2014)

¹¹⁴⁴ Azerbaycan'daki mezhep dağılımına ilişkin verilen rakamlar konusunda birçok çalışmada tutarsızlık söz konusudur. Bu nedenle yaklaşık değerlerle ifade edildiğinde ortalama rakam burada ifade edildiği şekildedir. Uçar, a.g.e, s.97

kaldırılması için sonraki Safevi hükümdarlarının bazılarınca bir takım girişimlerde bulunmuş olmasına rağmen bu ikili yapının bugüne kadar geldiği görülmektedir.¹¹⁴⁵

Azerbaycan'ın yetmiş yıl Sovyetler Birliği'nin bir parçası olması ve bu devletin ateizmi esas alan yönetim felsefesi buradaki din anlayışını da büyük ölçüde etkilemiştir. Bu dönem zarfında gerçekleştirilen yoğun ateizm propagandalarının neticesinde toplumun İslam anlayışı dini bir nitelikten ziyade kültürel bir özellik haline getirilmiştir.¹¹⁴⁶ Bu nedenle de ülkedeki Şii-Sünni ayrımı Orta Doğu'nun birçok yerinde olduğu gibi keskin bir kutuplaşmayı doğurmamıştır. Fakat Sovyet sonrası dönemde dini alana rağbet artmış ve bir yandan kapatılan camiler yeniden ibadete açılırken diğer yandan dini eğitim veren yeni kurumlar faaliyete geçirilmeye başlanmıştır.¹¹⁴⁷ Bu konudaki ilk adım 20 Ocak 1990 tarihindeki olaylarda¹¹⁴⁸ şehit düşenler için Kur'an Ayetleri eşliğinde gerçekleştirilen dini törenlerle atılmış ve bundan böyle din, Azerbaycanlıların hayatının bir parçası haline gelmiştir. Öyle ki politikacılar ve devlet adamları için nasıl ki *eskiden kendilerini inançlı olarak tanımlamaları zor idi ise, şimdi de inançsız olarak tanımlamaları o derece zorlaşmıştır* şeklinde yorumlar yapılmıştır. Nitekim Elçibey, göreve başlama töreninde Kur'an'a el basarak yemin etmiş ve bu durum sonraki dönemlerde geleneğe dönüşmüştür.¹¹⁴⁹ Benzer şekilde Haydar Aliyev'in iktidarı döneminde ramazan ve kurban bayramlarında birer gün resmi tatil olarak ilan edilmiş ve Aliyev, 1994 yılı Temmuz Ayı'nda umreye giderek inançlı bir lider profili sergilemiştir.¹¹⁵⁰

Sovyet yönetiminin dini eğitime ve din adamlarının yetiştirilmesine izin vermemesi, bağımsızlık sonrasında Azerbaycan'da bu konuda bir boşluk meydana getirmiştir. Dini alanda artan ilgiye cevap verecek din adamı ihtiyacını kendi kaynaklarıyla karşılayamayan Azerbaycan yönetimi, bunu dışardan karşılamak zorunda kalmıştır. Bu durum, Azerbaycan'daki dini düşüncüyü dış etkilere açık hale getirmiştir. Bunun

¹¹⁴⁵ Halil Bal, "Azerbaycan'da Dinî Tolerans ve Mezhep İhtilâflarının Kaldırılması İçin Yapılan Çalışmalar", **Kafkasya'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri**, İstanbul, 2000, s.171,172

¹¹⁴⁶ Uçar, a.g.e, s.96

¹¹⁴⁷ Kövser Tağıyev, "Siyasi Tarihi Bağlamında Azerbaycan'da Din Eğitiminin Gelişimi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(28), (Güz 2013), s.386

¹¹⁴⁸ 20 Yanvar katliamı olarak da ifade edilen olaylarda Sovyet Ordusu Bakü'ye girerek bağımsızlık düşüncesinde olan Azerbaycanlılara bir anlamda gözdağı vermek için katliam yapmıştır.

¹¹⁴⁹ Behram Hasanov, **Azerbaycan'da Din: Sovyetler'den Bağımsızlığa Hafıza Dönüşümleri**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2011, s.199,200

¹¹⁵⁰ Hasanov, a.g.e, s.201

neticesinde de Azerbaycan'da genel itibariyle Türkiye'deki Sünni İslam(ılımlı model), İran'daki Şii İslam(radikal Şiilik) ve Suudi Arabistan'daki Vahhabilik(radikal Sünni) anlayışları etkili olmaya başlamıştır.¹¹⁵¹ Dışardan gelen etkiyi engellemek için yabancıların Azerbaycan'da dini faaliyette bulunmaları yasaklanmış¹¹⁵² olsa da esasında durum çok da değişmemiştir. Azerbaycan Müslümanlarının büyük çoğunluğunun Şii olması hasebiyle mezhepsel ilişki bağlamında İran'ın burada çok etkili olabileceği şeklindeki düşünce mantıklı gibi görünse de gerçekte böyle olmamıştır. Karabağ meselesinde Azerbaycan'a destek vermemesi ve Azerbaycan'da mezhepsel aidiyetten çok milliyetçi aidiyet duygularının ağır basması İran'ın etkisini sınırlandırmıştır. İran yanlısı gruplar daha çok Azerbaycan'ın güneyinde İran'a yakın bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte İran, radyo, televizyon yayınlarından hayır kuruluşlarına kadar birçok vasıta ile dini anlamda Azerbaycan toplumu üzerinde etkili olmak için uğraş vermeye devam etmektedir.¹¹⁵³

Suudi Arabistan'a yakın Vahhabilik ya da Selefilik olarak adlandırılan anlayış daha çok Azerbaycan'ın kuzeyinde Rusya'ya komşu bölgelerde etkili olmuştur. Bu bölgelerde ağırlıklı olarak Lezgiler ve diğer etnik gruplar bu anlayışa sahip çıkmış ve Çeçen – Rus Savaşı da Selefi anlayışın güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Azerbaycan toplumu içerisinde farklı kılık kıyafetleri ve hoşgörüsüz söylemleri ile Selefi anlayışın yaygınlaşması pek mümkün olmamıştır. Nitekim yapılan bir anket çalışmasında Vahhabiliğe olumlu yaklaşanların oranının sadece % 4 olduğu görülmüştür.¹¹⁵⁴

Türkiye'deki durumun aksine Azerbaycan'ın çoğunluğunun Şii olması başlangıçta Türkiye için bir handikap olarak görülmüştür. Ancak Azerbaycanlıların milliyetçi duygularının baskın oluşu Türkiye'den gelen her şeyin sempatiyle karşılanmasına imkân sağlamıştır. Bu nedenle de Azerbaycan Şiiileri kendilerini İran'dan ziyade Türkiye'ye yakın hissetmiştir.¹¹⁵⁵ Bu durum, Türkiye'deki Alevilerin mezhepsel olarak kendilerine yakın olan İran'a uzak durmalarına benzetilmiştir.¹¹⁵⁶ Diğer yandan Türkiye'nin laik devlet

¹¹⁵¹ Tokluoğlu, a.g.e, s.66

¹¹⁵² Hasanov, a.g.e, s.203

¹¹⁵³ Hasanov, a.g.e, s.209-213

¹¹⁵⁴ Hasanov, a.g.e, s.221,222

¹¹⁵⁵ Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.28

¹¹⁵⁶ Mehriban Gasimova, **Azerbaycan'da Milli Kimliğin Oluşumunda Dinin Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.147

kimliği, kendileri de pek dindar olmayan Azerbaycanlılar için daha tercih edilir bir model olmuştur.¹¹⁵⁷

Türkiye, Azerbaycan'daki dini faaliyetlerini resmi kuruluşlar ve sivil kuruluşlar olarak iki ayrı kaynaktan yürütmektedir. Resmi faaliyetler Diyanet İşleri Başkanlığı eliyle gerçekleştirilirken, TDV gibi vakıflar, farklı cemaat ve dini gruplar da sivil kuruluşlar olarak faaliyetlerde bulunmaktadır.¹¹⁵⁸ Ayrıca Türk televizyon kanallarından yapılan dini içerikli yayınlar da Azerbaycan'da ilgiyle takip edilmektedir. Türkiye kaynaklı faaliyetlere, İran ve Suudi kaynaklı hareketlerin dengeleyicisi olarak bakılmakta ve daha fazla esneklik tanınmaktadır. Ancak resmi ya da sivil Türkiye merkezli oluşumlar ağırlıklı olarak Sünni kesimlere yönelik faaliyetler gerçekleştirdikleri için Azerbaycan genelindeki etki alanları da sınırlı kalmaktadır. Bununla birlikte iki toplum arasındaki milli-kültürel bağların güçlü olması, Türkiye'nin laik ve Azerbaycanlıların gözünde en gelişmiş Müslüman ülke algısına sahip olması gibi nedenler Türkiye kaynaklı dini faaliyetlerin daha fazla rağbet görmesine vesile olmaktadır. Nitekim bu durum yapılan anket sonuçlarına da yansımakta ve toplumda İran kaynaklı faaliyetler % 7, Arap ülkeleri kaynaklı faaliyetler % 15 kabul görürken, Türkiye kaynaklı faaliyetlerin kabul oranı % 41'i bulmaktadır. Aynı çalışmada mezheple ilgili soruya *Farketmez, hepimiz Müslümanız* şeklinde cevap verenlerinin oranının % 55'i bulması Türkiye'nin lehine bir ortamın varlığına işaret etmektedir.¹¹⁵⁹ Bu durum, Azerbaycan'da Şiiilerin çoğunlukta olmasının Türkiye için önemli bir engel teşkil etmeyeceği anlamına gelmektedir.

Son dönemde Azerbaycan'da dindarlığın yükselişte olduğu görülmektedir. Ancak bu değerlendirme geçmişin seküler Azerbaycan'ı ile kıyaslandığında bir anlam taşımaktadır. Çünkü bir kıyaslama yapıldığında Azerbaycan'daki dindarlık oranının Türkiye'ye nazaran çok daha düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu duruma işaret eden çalışmalarda, halkın % 90'dan fazlası kendilerini geleneksel anlayış çerçevesinde Müslüman olarak tanımlarken, bunların içinde dindar olarak nitelendirilebileceklerin oranının % 10'dan daha az olacağı iddia edilmektedir.¹¹⁶⁰ Aslında Azerbaycan yönetiminin tercihinin de bu yönde olduğu anlaşılmaktadır. Yönetim, halk İslamı olarak

¹¹⁵⁷ Hasanov, a.g.e, s.213

¹¹⁵⁸ Hasanov, a.g.e, s.214

¹¹⁵⁹ Hasanov, a.g.e, s.235

¹¹⁶⁰ Tağıyev, a.g.e, s.388

nitelendirilebilecek geleneksel dini yaşayışlara hoşgörü ile yaklaşmakta ancak siyasal alandaki dini yapılanmalara izin vermemektedir.¹¹⁶¹

4.3.1.4. Diğer Unsurlar

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki kültürel yakınlık tarih, dil ve din olguları ile birlikte hayatın farklı birçok alanında kendini göstermektedir. İki toplumu meydana getiren insanların hayata gözlerini açtıkları andan itibaren başlayan bir yakınlık söz konusu olmaktadır. Bu durum, iki toplumun çocuklarına koydukları isimlerde ve yine ad koyma geleneklerinde rahatlıkla gözlenmektedir. Çocuklara verilen isimler uzun bir geçmişe dayanan kültürün ürünü olarak ortaya çıktıkları için, aynı isimlerin iki toplumda da kullanılıyor olması bu kültürel ortaklığa işaret etmektedir.¹¹⁶²

Tarihi gelişmelerin neticesinde şekillenen kimlik tanımlarında da bu iki ülke arasında büyük benzerlikler olduğu görülmektedir. Azerbaycan'da halkın geneli kendisini Türk kültürünün bir parçası olarak tanımlarken Aliyevlerin liderliği yaptığı yönetimler bir Azerbaycancılık kimliği oluşturma gayreti ile hareket etmektedirler.¹¹⁶³ Ancak bunun bir ulusun adı olmadığı ve bir coğrafyaya aidiyeti ifade ettiği şeklindeki değerlendirmeler bağlamında bu duruma karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Fakat bir milletin kimliği birkaç yıllık politikaların sonucunda şekillenecek bir olgu değildir. Uzun bir tarihi geçmişin ve diğer toplumlarla etkileşimin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Meseleye bu bağlamda bakıldığında Azerbaycanlıların kültürel kimliğinin üç bileşenden meydana geldiği görülmektedir. Bu bileşenler, Asya, İslam ve Batı olarak sınıflandırılmaktadır.¹¹⁶⁴ Topraklarının küçük bir kısmı Avrupa'da, büyük kısmı Asya'da olan ve Müslüman bir nüfusa sahip olan Azerbaycan ile aynı niteliklere sahip olan Türkiye'nin kültürel kimlikleri söz konusu nedenden dolayı büyük benzerlik taşımaktadır. Esasında iki ülke arasındaki benzerlikler takı kültüründeki benzerlikler¹¹⁶⁵ gibi detaylardan, mutfak kültürü¹¹⁶⁶ gibi kültürün temel unsurlarına kadar hayatın hemen her alanında gözlenmektedir.

¹¹⁶¹ Hasanov, a.g.e, s.226

¹¹⁶² İlham Jafarova, "Azerbaycan Kültüründe Ad Koyma", **Acta Turcica**, vı(1-1), (Ocak 2014)

¹¹⁶³ Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.27

¹¹⁶⁴ Mardanov, "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)", s.52

¹¹⁶⁵ Tevhide Özbağı, "Anadolu Takıları İle Azerbaycan Takıları Arasındaki Benzerlik", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2009, s.1487-1503

¹¹⁶⁶ Ahmet Cabir Ahmedof, **Azerbaycan Mutfağı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2001

İki ülke halkları arasındaki kültürel yakınlık yumuşak güç bağlamında Türkiye'ye önemli fırsatlar sunmaktadır. Türkiye'nin geliştirdiği politikalar ve attığı adımlar diğer ülkelere kıyasla Azerbaycanlılar nezdinde çok daha kolay kabul görmekte ve benimsenmektedir. Çünkü, kültürel paydaşlık nedeniyle Türkiye, Azerbaycanlılar tarafından *öteki* olarak değil de, *bizden biri* şeklinde algılanmaktadır. Azerbaycanlıların Türkiye'yi görmek, Türkiye'de yaşamak ve bir prestij unsuru olarak Türkiyeli biri ile evlenmek istekleri, hem bu bizden biri algısını, hem de onların gözündeki itibar sahibi Türkiye algısını göstermektedir.¹¹⁶⁷ Bunların her ikisi de Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak gücü için güçlü bir potansiyelin varlığına işaret etmektedir.

4.3.2. Siyasi Değerler

Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç potansiyelinin analizinde ihtiyaç duyulan bir başka unsur bu ülkenin sahip olduğu siyasi değerler ve bu değerlerin Türkiye ile kıyasının yapılmasıdır. Nye'in tezine göre bir ülkenin yumuşak gücünün etkisi hedef ülkelerin demokratik durumu ile doğru orantılıdır. Yani, bir ülke ne kadar demokratikse, başkalarının yumuşak gücünün o ülke üzerindeki işlerliği o derece yüksek olmaktadır. Çünkü yumuşak güçte öncelikle esas olan halkın düşünceleridir ve bu düşüncelerin bir sonuç doğurması ancak o ülkenin demokratik bir yapıya sahip olması ile mümkün olmaktadır. Bu nedenle de Azerbaycan'ın siyasi değerlerinin ve bu değerler bağlamında demokratik durumunun Türkiye'nin bu ülke üzerindeki yumuşak güç kapasitesi bağlamında büyük bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Azerbaycan'ın demokrasi geçmişi bugünkü devletin tarihinden daha öncesine dayanmakta ve 1918 yılında kurulan Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti dönemine kadar uzanmaktadır.¹¹⁶⁸ Bu devlet her ne kadar iki yıl gibi kısa bir ömre sahip olmuş olsa da milli egemenliği esas alan yapısıyla Azerbaycan'ın önünde tarihi bir model olarak durmaktadır. Ancak bugünkü Azerbaycan demokrasisi için bundan daha fazla bir anlam taşımamakta ve katkısının sınırlı olduğu görülmektedir. Çünkü iki yıllık süre demokratik kültürün oluşabilmesi için oldukça yetersiz bir zamandır ve Azerbaycan, öncesi ile beraber dikkate alındığında 1991'deki bağımsızlığına kadar yaklaşık yüz altmış yıldır Rus

¹¹⁶⁷ Tokluoğlu, a.g.e, s.87

¹¹⁶⁸ Köksal Şahin, "Azerbaycan'a Yönelik Demokrasi Eksenli Bir Analiz", *Akademik Bakış Dergisi*, 38, (Eylül - Ekim 2013), s.10

hâkimiyeti altında yaşamaktadır. Çarlık ve Sovyet dönemi bir bütün olarak değerlendirildiğinde Azerbaycan için kendi kendini idare edecek bir mekanizmanın var olmadığı ve demokratik kültürün oluşmasına imkân sağlayacak siyasal yapılanmaların bulunmadığı görülmektedir.¹¹⁶⁹ Bu nedenle de Azerbaycan'ın bugünkü demokratik durumu ile ilgili değerlendirmeler yapılırken geçmişindeki feodal ve göçebe bir yaşantının izlerini ve Sovyetler'in otoriter yönetim anlayışının etkisini göz ardı etmemek gerekir. Böyle bir siyasal geçmiş, netice olarak otoriteye alışkın ve güçlü liderliğe eğilim gösteren bir halk profili meydana getirmektedir.¹¹⁷⁰

Geçmişteki negatif etkenlere rağmen bağımsızlık sonrasında Azerbaycan'ın demokrasi hayatı pek de kötü başlamamıştır. Özellikle ikinci cumhurbaşkanı Elçibey, muhalefete karşı gösterdiği hoşgörülü tutumuyla demokratik siyasal kültürün oluşması için büyük uğraş vermiştir. Başta AGİT olmak üzere birçok uluslararası örgüte üyelik için başvuru yapılması bu çabanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bağımsızlığını yeni kazanan diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri ile karşılaştırıldığında bu dönemde Azerbaycan'ın demokratikleşme bağlamında onlardan daha iyi bir başlangıç yaptığı görülmüştür.¹¹⁷¹

Elçibey'den sonra Azerbaycan'ın liderliğini üstlenen Haydar Aliyev de Batılı demokratik bir ülke olma yolunda bir dizi adımlar atmıştır. Hepsinden önemlisi demokratik bir ülke için -yeterli olmasa da- siyasal iktidarın sınırlandırılması ve toplumsal bir sözleşme olması hasebiyle gerekli olan anayasa,¹¹⁷² Azerbaycan'da Haydar Aliyev'in öncülüğünde ve onun iktidarında hazırlanmıştır.¹¹⁷³ Azerbaycan Anayasası, ilk maddesinde "Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet hâkimiyetinin yegâne kaynağı Azerbaycan halkıdır"¹¹⁷⁴ ifadesini kullanarak egemenliğin halka ait olduğunu belirtmiştir. 18. Madde'de ise "Azerbaycan Cumhuriyetinde din, devletten ayrıdır. Bütün dini inançlar, kanun karşısında eşittirler"¹¹⁷⁵ ifadeleriyle devletin laik karakterine vurgu yapılmıştır. 7. Madde ise "Azerbaycan devleti, demokratik, hukuki, dünyevi ve üniter bir

¹¹⁶⁹ Fırat Mollaer, "Azerbaycan'da Demokrasi ve Geleceği Üzerine Bazı Gözlemler", **Bilgi**, 8, (2004), s.65

¹¹⁷⁰ Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.27

¹¹⁷¹ Köksal Şahin, a.g.e, s.10

¹¹⁷² Mollaer, a.g.e, s.64

¹¹⁷³ Recep Rehimli, "Azerbaycan Yönetim Sistemi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(9), (2009), s.378

¹¹⁷⁴ Alesker Aleskerli (Haz.), "Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası", <http://www.anayasa.gen.tr/azerbaycan-aleskerli.htm>, (18/12/2014)

¹¹⁷⁵ Aleskerli, "Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası"

Cumhuriyettir.”¹¹⁷⁶ ifadesi ile ülkenin siyasi karakterini ortaya koyan ve öncekileri de kapsayan bir tanımlama yapmıştır. Hâkimiyetin kaynağını halk olarak belirleyen ve devletin demokratik, laik bir yapıya sahip olduğunu ifade eden maddeleriyle Türkiye'nin anayasası ile Azerbaycan'ın anayasasının aynı yaklaşıma sahip olduğu görülmüştür. Azerbaycan ve Türkiye, anayasalarındaki demokratik, laik ve hukuk devleti kimlikleri ile ortak bir siyasi çizgide buluşmuştur.

Azerbaycan Anayasası, demokratikleşme ve temel hak ve özgürlükler konusuna eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne kıyasla daha detaylı bir şekilde yer vermiştir. Ancak anayasadaki bu olumlu durum, pratiğe pek fazla yansımamıştır.¹¹⁷⁷ Demokratik bilinci düşük bir kadronun işbaşında olması ve demokratik elitin eksikliği, siyasal hakların kullanılması aşamasında ciddi sıkıntılar doğurmuştur. Özellikle Haydar Aliyev'in dönemindeki parti kapatmalar ve seçimlerdeki anti demokratik uygulamalar, demokratik gelişmelere gölge düşürmüştür. Henüz yeni olması hasebiyle bir takım eksikliklerine daha bir hoşgörülle bakılabilecek olan Azerbaycan demokrasisinin 2003 yılında dördüncü cumhurbaşkanı olarak iktidara gelen İlham Aliyev döneminde daha iyiye doğru gittiği görülmüştür.¹¹⁷⁸

Bağımsızlığını yeni kazanmış bir devlet olarak sancılı bir dönem yaşayan Azerbaycan, yirmi yılı aşan süre içerisinde siyasal anlamda üç ayrı dönüşüm geçirmiştir. Muttalibov ve Elçibey'in iktidarı başlangıç dönemi, Haydar Aliyev'in iktidarı gelişme dönemi ve İlham Aliyev'in iktidarı çağdaş dönem olarak tanımlanmıştır.¹¹⁷⁹ İlham Aliyev'in, cumhurbaşkanlığı öncesinde Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde görev yapmış olması kendisinden demokratikleşme konusunda büyük beklentilerin oluşmasına neden olmuştur. Ancak, cumhurbaşkanı seçildikten sonra demokratikleşme yolunda birtakım yasal düzenlemeler gerçekleştirmiş olmakla birlikte bu konudaki beklentileri tam olarak karşılayamamıştır.¹¹⁸⁰

¹¹⁷⁶ Aleskerli, “Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası”

¹¹⁷⁷ Köksal Şahin, a.g.e, s.13

¹¹⁷⁸ Köksal Şahin, a.g.e, s.13,14

¹¹⁷⁹ Reha Yılmaz, “Azerbaycan'da Süreklilik ve Değişim”, Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s.21

¹¹⁸⁰ Reha Yılmaz, a.g.e, s.28,29

Demokratik bir yönetim için anayasanın varlığı çok önemlidir ancak bundan daha önemlisi söz konusu anayasanın demokratik bir karakter taşımasıdır. Bu bağlamda Azerbaycan Anayasası'na bakıldığında bunun tam bir lider anayasası olduğu görülmektedir. ABD'deki başkanlık sistemi benzeri bir yapıyı öngören anayasa, oradan farklı olarak tüm kamusal sistemi cumhurbaşkanının etrafında toplayan ve muhalefeti yok sayan bir anlayışı esas almaktadır.¹¹⁸¹ Anayasa, cumhurbaşkanına tek başına yasa gücünde fermanlar çıkarma ve onları aynı gün yürürlüğe sokma imkânı tanımaktadır. Benzer bir anlayışla anayasa, meclise sunduğu başbakan adayını meclis onaylamasa dahi cumhurbaşkanının onu atamasını mümkün kılmaktadır.¹¹⁸² Anayasa'nın bu yapısı siyasi pratikte de *tek adam* profilini ortaya çıkarmaktadır. Haydar Aliyev'le başlayan bu durum, sonraki dönemde onun şahsında bir anlamda lider kültürünün oluşturulmasıyla sonuçlanmaktadır.¹¹⁸³ Bugün Azerbaycan'da her yerde Haydar Aliyev'in resimleri bulunmakta ve ondan söz eden cümleler *ulu önder* tabiriyle başlamaktadır. Esasında bu durum benzeri bir anlayışın hâkim olduğu Türkiye ile Azerbaycan arasında ortak bir siyasi yaklaşıma işaret etmektedir.

Azerbaycan'ın siyasi durumu için kullanılan “biçimsel bir demokrasi ile birlikte otoriter ve bazen de totaliter unsurların birlikteliği”¹¹⁸⁴ ifadesi esasında durumu özetlemektedir. 2010 yılında yapılan bir çalışmada halk, Karabağ'ın işgali ve ekonomik sorunlardan sonra insan hakları ve demokratikleşmenin yetersizliğinin ülkenin üçüncü büyük sorunu olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁸⁵ Ülkelerin demokratik durumlarını ölçen endeksler yayınlayan uluslararası bazı kuruluşlar da halkın düşüncesinin paralelinde değerlendirmeler yapmaktadır. Yaptıkları çalışmaların objektifliği konusunda bir takım şüpheler bulunsa da yine de bu kuruluşların yayınları ülkelerin demokratik durumları ile ilgili bir fikir vermektedir. Bunlar içerisinde en saygın kuruluşlardan biri olan Freedom House'ın 2014 yılı değerlendirmesinde Azerbaycan, 100 tam puan üzerinden aldığı 22 puanla özgürlükler konusunda oldukça sorunlu bir görüntü arz etmektedir.¹¹⁸⁶ Aynı şekilde Küresel Demokrasi Platformu'nun endeksinde otoriter rejimler kategorisinde görülen

¹¹⁸¹ Fatih Özkul, “Başkanlık Sistemi Üzerine Amerika Birleşik Devletleri ve Azerbaycan Modeli Karşılaştırması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 103, (Kasım 2012), s.105

¹¹⁸² Özkul, a.g.e, s.97,98

¹¹⁸³ Mollaer, a.g.e, s.72,73

¹¹⁸⁴ Mollaer, a.g.e, s.73

¹¹⁸⁵ Mardanov, “Azerbaycan'da ABD Algısı”, s.25

¹¹⁸⁶ “Freedom In The World 2014”, <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Eurasia%20Fact%20Sheet.pdf>, (12/12/2014)

Azerbaycan, Economist dergisinin değerlendirmesinde ise sahip olduğu 3.31 puanla dünyada 129. sırada yer almaktadır.¹¹⁸⁷

Azerbaycan'ın demokratik durumu ile ilgili bütün bu olumsuz görüntüye, henüz yirmi üç yıllık bağımsızlık geçmişi olan ve öncesinde totaliter Sovyet yönetimi idaresinde kalan bir ülke nazarıyla bakmakta fayda bulunmaktadır. Ayrıca topraklarının bir kısmı halen Ermeni işgali altında olan ve her an çatışmaların başlayabileceği ihtimaline karşılık güvenlik merkezli bir politik yaklaşımla hareket etmek zorunda olan bir ülkede, demokratikleşmenin zorluğunu da dikkate almak gerekmektedir. Bütün bunlara rağmen Azerbaycan yönetimi geleceğini demokrasiden ve bu bağlamda Batılı değerlerden yana görmekte ve bu yönde adımlar atmaktadır. Bu yöndeki kararlılığını, İlham Aliyev tarafından 2007 yılında yürürlüğe sokulan Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde "Azerbaycan Batı ile bütünleşmeyi güvenlik, ekonomik refah ve demokratik gelişme hedeflerine ulaşmanın bir aracı olarak görmektedir."¹¹⁸⁸ ifadesine yer vererek göstermektedir. Nitekim, Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası (EBRD), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA), Uluslararası Standartlar Örgütü (ISO), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve bunlar gibi diğer kuruluşlara üyeliği¹¹⁸⁹ Azerbaycan'ın bu alandaki kararlılığının somut sonuçları olarak görülmektedir.

Azerbaycan'ın bugünkü demokratik durumunu değerlendirmek ve ne yönde bir gelişme gösterdiğini anlamak için son on yıllık performansına bakmak gerekmektedir. 2003 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimi uluslararası kuruluşlar tarafından oldukça sert bir şekilde eleştirilirken 2008 yılında yapılan seçimde bazı eksikliklere rağmen demokratikleşme yolunda önemli bir gelişme sağlandığı ifade edilmektedir.¹¹⁹⁰ Aynı şekilde 2010 yılında yapılan seçimlerde de uluslararası standartlar yakalanmamış olsa da eskiye nazaran iyiye doğru bir gidişin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öncesine oranla İlham Aliyev'in 2008 yılında başlayan ikinci dönemi ile birlikte

¹¹⁸⁷ Köksal Şahin, a.g.e, s.15,16

¹¹⁸⁸ "Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi", s.3/6, http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/004_azerbaycan_milli_guvenlik_stratejisi_belgesi.pdf, (13/12/2014)

¹¹⁸⁹ "Azerbaycan Ülke Künyesi", <http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-kunyesi.tr.mfa>, (13/12/2014)

¹¹⁹⁰ "ABD: Azerbaycan'da Biraz Gelişme Var", <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/462756.asp>, (15/12/2014)

Azerbaycan'da demokratikleşmenin yükselişe geçtiği söylenebilmektedir.¹¹⁹¹ Batılı bir demokrasi oluşturma yolunda adımlar atan Aliyev'in bu konuda çitayı yükseltmesi gerekmektedir. Çünkü halkın ekserisi Azerbaycan'ı bir Avrupa ülkesi olarak görmektedir¹¹⁹² ve bu durum daha fazla demokrasi isteği anlamına gelmektedir.

Kendi ülkelerini Avrupa ülkesi olarak tanımlayan Azerbaycanlılar, “Sizce Türkiye hangisidir?” sorusunu da “öncelikle bir Avrupa ülkesidir” şeklinde cevaplamaktadırlar.¹¹⁹³ Yüzlerini Batıya dönen Azerbaycanlıların Türkiye'yi de Batının bir parçası olarak görmesi Türkiye'nin bu ülke üzerindeki yumuşak güç potansiyeli bakımından büyük önem taşımaktadır. Batıya yaklaşma ile Türkiye ile yakınlaşma arasında bir çelişki görmeyen Azerbaycanlıların bu bağlamda demokratikleşme anlamında Türkiye'yi kendilerine model olarak görmeleri de mümkün görünmektedir. Zaten Türkiye, hem coğrafi konumu itibarıyla, hem de Azerbaycan'ın uluslararası kuruluşlara üyeliği noktasında sağladığı desteğiyle bu ülke için Batıya açılan bir kapı özelliği taşımaktadır.

4.3.3. Dış Politika Yaklaşımı

Nye, yumuşak gücün işlerliğine ilişkin değerlendirme yaparken ülkeler arasındaki benzerliklerin ve ortak değerlerin önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda yumuşak gücün kullanımı için, hedeflenen ülkenin uluslararası sistem içerisinde kendisini nerede ve nasıl konumlandığı, hangi ülkelerle ve örgütlerle ilişki kurduğu hususu büyük önem kazanmaktadır. Çünkü dünyaya farklı perspektiflerden bakan ve sistem içerisinde farklı pozisyon alan ülkeler arasındaki yumuşak güç ilişkisi de sınırlı olmaktadır. Bundan dolayı da Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç potansiyelinin analizinde bu ülkenin dış politika yaklaşımının temel dinamiklerinin neler olduğu ve kendisini sistem içerisinde nerede konumlandığı konusu büyük önem taşımaktadır.

Azerbaycan'ın dış politikasına bakıldığında kurulduğu tarihten itibaren bir takım değişimler geçirdiği görülmektedir. Bağımsızlığını yeni kazanmış bir ülke olan Azerbaycan'da henüz geleneksel bir dış politikanın oluşmayışı ve dış politikanın doğrudan

¹¹⁹¹ Köksal Şahin, a.g.e, s.15

¹¹⁹² Mardanov, “Azerbaycan'da ABD Algısı”, s.21

¹¹⁹³ Bu soruya cevap verenlerin % 29'u Avrupa ülkesi, % 23'ü Türk Cumhuriyetlerinden biri, % 16'sı İslam ülkesi, % 12'si Orta Doğu ülkesi, % 9'u Akdeniz ülkesi ve % 9'u da Asya ülkesi olarak nitelendirmiştir. Mardanov, “Azerbaycan'da ABD Algısı”, s.21

liderin görüşü doğrultusunda belirlenmesi, dış politikada gel gitlerin yaşanmasına ve lider değiştikçe dış politikada da radikal değişimlerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle de Azerbaycan dış politikasında bağımsızlıktan bugüne lider merkezli olarak üç temel yaklaşım gözlenmektedir. Bunlar Muttalibov dönemi, Elçibey dönemi ve Aliyevler dönemi olarak adlandırılmaktadır.¹¹⁹⁴

İlk cumhurbaşkanı olan Muttalibov, esasında Sovyet döneminin bir yöneticisi olarak o kültür üzere yetişmiş ve bağımsızlık sonrasında da bu anlayışını devam ettirmiştir. Muttalibov, kısa süren iktidarında tek yanlı bir dış politika yaklaşımı benimsemiş ve mümkün olduğunca Rusya yanlısı bir politika takip etmiştir. Ancak 26 Şubat 1992’de Ermenilerin gerçekleştirdiği Hocalı Katliamı nedeniyle halkın gösterdiği tepkilere dayanamayarak istifa etmek zorunda kalmıştır.¹¹⁹⁵

Muttalibov’dan sonra iktidara gelen Elçibey zamanında da Azerbaycan dış politikası tek yönlü olmuştur ancak bu defa Rusya yanlısı değil, tam aksine Türkiye ve Batı yanlısı bir politika takip edilmiştir. Elçibey, Azerbaycan’ın gerçek anlamda bağımsız bir ülke olabilmesi için Rusya’nın etkisinden kurtulması gerektiğine inanmış ve bu konuda önemli adımlar atmıştır. İlk olarak Azerbaycan’ın Bağımsız Devletler Topluluğu(BDT) üyeliğini iptal etmiş ve Rus askerlerini ülkeden çıkarmıştır.¹¹⁹⁶ Aynı şekilde Azerbaycan’ın doğal kaynaklarının çıkarılması ve dünya pazarlarına ulaştırılmasında Rusya’ya karşı Türkiye ve Batılı ülkelere öncelik tanımıştır. Bunların yanında bütün bir Azerbaycan idealine bağlı kalarak İran sınırları içerisindeki Güney Azerbaycan ile Kuzeyin birleşmesini savunmuş ve bu bağlamda İran’ın tepkisini çekmiştir.¹¹⁹⁷ Ancak Elçibey Rusya/İran karşıtı ve Batı/Türkiye yanlısı dış politikayı aşama aşama değil de kısa bir zaman içinde gerçekleştirmeye çalışınca halen daha Rus etkisinin güçlü olduğu içerdeki siyasi güç odakları Elçibey’i bir darbe girişimi ile istifaya mecbur bırakmıştır.¹¹⁹⁸

Elçibey’in yerine iktidara gelen Haydar Aliyev’le başlayan Aliyevler döneminde, önceki iki liderden farklı bir dış politika yaklaşımı benimsenmiş ve böylece Azerbaycan

¹¹⁹⁴ Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.39

¹¹⁹⁵ Mardanov, “Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)”, s.61

¹¹⁹⁶ Mardanov, “Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)”, s.61,62

¹¹⁹⁷ Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.33

¹¹⁹⁸ Hatem Cabbarlı ve Vüsale Abdullayeva, “Azerbaycan Dış Politikası'nın Temel Özellikleri (1991-2009)”, **21.Yüzyıl**, (Ocak-Haziran 2009), s.81

dış politikasında üçüncü dönem başlamıştır. 1988 yılına kadar Moskova’da SSCB Başbakan Birinci Yardımcılığı görevini yürüten Haydar Aliyev, bu dönemden gelen geleneksel Rus politikası hakkındaki bilgisi, güç merkezlerini iyi tanınması ve sahip olduğu politik tecrübesi ile uluslararası dengeleri gözetten bir dış politika uygulamıştır.¹¹⁹⁹ Azerbaycan için kesin bir şekilde Rus ya da Batı yanlısı bir politika takip etmenin mümkün olmadığını görmüş ve günün şartlarını dikkate alarak her iki tarafı da karşısına almayacak adımlar atmıştır. Bunu da ilk olarak daha önce imzalanan petrol anlaşmasında değişikliğe gidip Rusya’ya da pay vererek yapmıştır. Batılı ülkelerin baskısı ile İran’a pay vermesi mümkün olmasa da başka anlaşmalardan pay vaat ederek bu ülkeyle aradaki buzları eritmeyi hedeflemiştir. Ayrıca 1994 yılında Ermenistan’la bir ateşkes imzalanmış olması Haydar Aliyev’in elini rahatlatmıştır.¹²⁰⁰ Atılan bu birkaç adım bundan sonra izlenecek denge politikasının bir göstergesi olmuştur. Nitekim Haydar Aliyev’in ölümüne kadar devam eden iktidarının bu denli uzun ömürlü olmasında, takip ettiği denge politikasının etkili olduğu düşünülmüştür.¹²⁰¹

Haydar Aliyev zamanında temelleri atılan denge politikası, oğlu İlham Aliyev tarafından da günün politik şartlarına uyarlanarak devam ettirilmiştir. Zaten İlham Aliyev, babasının dış politika çizgisini sürdüreceğini her defasında dile getirmiştir.¹²⁰² Bu dönemde Azerbaycan’ın dünya üzerindeki pozisyonu, Milli Güvenlik Strateji Belgesi’nde şu şekilde tanımlanmıştır. “Azerbaycan, Doğu ile Batı arasındaki coğrafi konumu ile çeşitli medeniyetlere olumlu katkılar yapabilecek durumdadır. Avrupa-Atlantik güvenlik mimarisinin vazgeçilemez bir parçası olan Azerbaycan, ortak değerleri paylaştığı bu bölgenin istikrarına değerli katkılar sağlamaktadır. Aynı zamanda sahip olduğu ortak miras ve değerler ile İslam dünyasının da bir parçasıdır.”¹²⁰³ Bu ifadeler, Azerbaycan’ın sistem içerisindeki yerini, Doğu, Batı ve İslam dünyası sacayağı üzerine inşa etme isteğinde olduğunu göstermiştir.

Strateji belgesinde her ne kadar dengeleri gözetten bir dil kullanılmış gibi görünse de Azerbaycan’ın kendi pozisyonunu Batılı bir ülke olarak belirlediği anlaşılmaktadır. Aralarında geliştirilen stratejik ortaklığa dikkat çekmenin haricinde Rusya ile ilgili bir

¹¹⁹⁹ Mardanov, “Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1919-2003)”, s.63,64

¹²⁰⁰ Cabbarlı ve Abdullayeva, a.g.e, s.83

¹²⁰¹ Cabbarlı ve Abdullayeva, a.g.e, s.82

¹²⁰² Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.36

¹²⁰³ “Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi”, s.1/6

başka ifadenin yer almadığı metinde, güvenlik, ekonomik refah ve demokratik gelişme hedeflerine ulaşmak için Batı ile bütünleşmekten söz edilmektedir.¹²⁰⁴ Nitekim bu ifadelerin haricinde enerji nakil hatları ve Batılı örgütlerle ilişkiler¹²⁰⁵ bağlamında meseleye bakıldığında Azerbaycan'ın açık bir şekilde karşısına almamakla birlikte Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmaya çalıştığı¹²⁰⁶ ve daha çok Batıya yakın bir politika takip ettiği görülmektedir.¹²⁰⁷

Azerbaycan dış politikasında dönem dönem farklı yaklaşımlar görülmüş olsa da güvenlik, her dönem değişmeyen konuların başında yer almıştır. Güvenliğin enerji ayağı¹²⁰⁸ da bulunmakla birlikte bu konudaki esas sorun Dağlık Karabağ'ın işgali olmuştur. Henüz bağımsızlık öncesi başlayan Dağlık Karabağ sorunu, Azerbaycan topraklarının beşte birinin işgaliyle devam etmiş ve 1994 yılında iki ülke arasında imzalanan ateşkesle bugüne kadar gelmiştir. Halen çözülemeyen bu sorun, Azerbaycan dış politikasının en hassas ve her daim gündemde yer alan konusu olmuştur.¹²⁰⁹ Azerbaycanlılar üzerinde yapılan bir çalışma, büyük çoğunluğun iç ve dış sorun ayrımı yapmadan bu sorunu ülkelerinin en büyük sorunu olarak gördüklerini ortaya koymuştur.¹²¹⁰ Aynı çalışmada katılımcıların % 88'i Karabağ'ın, Azerbaycan için vazgeçilmez olduğunu belirtmiştir.¹²¹¹ Karabağ Sorunu, dünyadaki diğer devletlerin bu meseleye karşı tuttukları tavır bağlamında Azerbaycanlıların dost ve düşman algısının şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Ermenistan'ın tezlerini destekleyen ülkeleri düşman olarak niteleyen ve meseleden uzak tutmak isteyen Azerbaycanlılar, kendi taraflarında olan ve bu bağlamda dost ülke sırasının başında yer verdikleri Türkiye'nin Karabağ Sorunu'nun çözümünde aktif rol oynamasını istemişlerdir.¹²¹²

Karabağ Sorunu nasıl ki gündemin değişmeyen konusu olmuşsa, Türkiye ile olan ilişkiler de -onun kadar olmamakla birlikte- Azerbaycan için her daim önemli olmuştur.

¹²⁰⁴ “Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi”, s.3/6

¹²⁰⁵ “Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi”, s.4/6

¹²⁰⁶ Atilla Sandıklı ve Diğerleri, **Kafkasya'daki Gelişmeler ve Türkiye**, İstanbul: Bilgesam Yayınları, 2014, s.18

¹²⁰⁷ Mitat Çelikpala, “İlham Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası: Sorunlar, Öncelikler ve İlişkiler”, Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s.257

¹²⁰⁸ Cabbarlı ve Abdullayeva, a.g.e, s .85,86

¹²⁰⁹ Sandıklı ve Diğerleri, a.g.e, s.19-25

¹²¹⁰ Mardanov, “Azerbaycan'da ABD Algısı”, s.25

¹²¹¹ Mardanov, “Azerbaycan'da ABD Algısı”, s.30

¹²¹² Mardanov, “Azerbaycan'da ABD Algısı”, s.32

1995 yılında Haydar Aliyev'e karşı başlatılan darbe girişiminde bazı Türk vatandaşlarının adlarının geçmesi¹²¹³ ve 2009 yılında Ermenistan'la Türkiye arasında imzalanan protokoller¹²¹⁴ Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerde iki kırılma noktası olmuş ancak ikisi de atlatılmıştır. İki ülke, savunma sanayi, ulaşım, enerji ve bunlar gibi birçok alanda işbirliği yapmış¹²¹⁵ ve tek millet, iki devlet söylemini hayata geçirmeye çalışmıştır.¹²¹⁶ Türkiye, uluslararası alanda daha fazla yer bulabilmesi için Azerbaycan'ın bir takım uluslararası örgütlere üyeliği için aktif olarak destek vermiş ve Azerbaycan petrol ve doğalgazının BTC ve TANAP gibi projelerle Rusya'ya mahkum olmadan dünya pazarlarına ulaştırılması noktasında önemli bir misyon üstlenmiştir.¹²¹⁷ Kısa bir ifadeyle Türkiye, Azerbaycan için Batıya açılan bir kapı işlevi görmüş ve onun Batı ile bütünleşmesinde en büyük destekçisi olmuştur.

İki ülkenin dış politika yaklaşımlarına bakıldığında önemli benzerliklerin olduğu görülmektedir. Bu benzerlikler her şeyden öte jeopolitik konumla başlamaktadır ve Azerbaycan da Türkiye'ye benzer şekilde doğu-batı ve kuzey-güney hattında bir nevi köprü pozisyonu oluşturmaktadır.¹²¹⁸ Buradaki doğu ve batı kavramları hem coğrafi bir tabir olarak, hem de medeniyet kimliği anlamında kullanılmaktadır. Aynı şekilde sorunlarını diplomatik yöntemlerle çözmeye çalışan, uluslararası örgütler içerisinde aktif olarak yer almak isteyen, dünyadaki çatışmalara barış gücü askeri göndererek barışın tarafı olan¹²¹⁹ ve genel anlamda Batı ile bütünleşmeyi hedefleyen yönleri ile iki ülkenin benzer bir dış politika anlayışına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dünyaya aynı pencereden bakan iki ülkenin yumuşak güç bağlamında birbirlerini etkilemelerinin daha kolay olduğu hususu dikkate alındığında bu durum daha bir önem kazanmaktadır. Meseleye buradan bakıldığında mevcut halin Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç potansiyeli için büyük bir imkân doğurduğu görülmektedir.

¹²¹³ Mardanov, "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)", s.65

¹²¹⁴ Kamer Kasım, "İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri", Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s.152

¹²¹⁵ Sandıklı ve Diğerleri, a.g.e, s.63-67

¹²¹⁶ Sandıklı ve Diğerleri, a.g.e, s.55

¹²¹⁷ Yılmaz ve Sayın, a.g.e, s.37

¹²¹⁸ Mardanov, "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)", s.50

¹²¹⁹ Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi", s.4/6

4.4. Azerbaycan Üzerinde Etkili Olabilecek Yumuşak Güç Unsurlarının Değerlendirilmesi

4.4.1. Saha Çalışmasının Metodolojisi

Doktora çalışması boyunca on sekiz ay arayla Azerbaycan'a iki ziyaret gerçekleştirilmiştir. İlk ziyaret sırasında genel bir gözlem yapılmış ve taksiciden akademisyene kadar farklı meslek gruplarından insanlarla sözlü diyalog kurularak ülkedeki demokratik durum ve Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşünceleri değerlendirilmiştir. Azerbaycan'a yapılan ikinci ziyarette ise mülakat için uygun olduğu düşünülen ve daha önceden iletişim kurulan kişilerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Azerbaycan/Bakü'de yapılan saha çalışmasında nitel araştırma teknikleri içerisinde yer alan görüşme/mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu yöntemle nicel araştırmalardaki yanlış anlama, yüzeysel bilgi verme ve esnekliğin olmaması gibi mahzurların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinde genellikle uygulandığı gibi çalışma küçük bir örneklem üzerinde- on beş kişilik- gerçekleştirilmiştir. Burada örneklemin sayısından ziyade araştırmanın ihtiyaç duyduğu bilgi miktarının karşılanıp karşılanmadığına bakılmıştır. Yarı yapılandırılmış sorularla derinlemesine mülakatlar yapılmış ve bu şekilde açık uçlu sorularla detaylı cevaplar alınmaya çalışılmıştır.

Mülakat için hazırlanan soruların anlaşılır olması ve herkes için aynı anlamı taşıması hususundaki kaygıları gidermek için mülakatlar öncesinde ön uygulama yapılmıştır. Bu bağlamda Gümüşhane Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan Azerbaycanlı öğrencilerden destek alınmış ve sorular ilk onlara yöneltilmiştir. Bu denemeler neticesinde anlaşılama, ya da yanlış anlamaya yol açabilecek kısımlar yeniden düzenlenmiştir.

Mülakat için konu başlığı bağlamında on altı soru hazırlanmış ve mülakatlar sırasında ihtiyaç duyuldukça sorular yenileri ile desteklenmiştir. Sağlıklı bir mülakatın yapılabilmesi için öncelikle kolaylıkla cevaplanabilecek Türkiye ile ilgili kişisel düşünceleri ölçmeye yönelik sorular yöneltilmiştir. Sonrasında ise yumuşak gücün üç ana

kaynağı esas alınarak Azerbaycanlıların, kültürel yakınlık, Türkiye'nin siyasi değerleri ve dış politikası bağlamındaki düşüncelerine temas eden sorulara yer verilmiştir.

Öte yandan Azerbaycan'daki insanların düşüncelerini özgürce dile getirme noktasında bazı sorunlar yaşıyor olmaları durumu daha önce tespit edildiğinden sorular hazırlanırken buna dikkat edilmiş ve Azerbaycan'ın iç siyasal yapısı ile ilgili sorular daha dolaylı bir şekilde yöneltmiştir. Nitekim bu sorular cevaplanırken dahi bazı uzmanların az da olsa tereddüt yaşadığı gözlenmiştir. Bu gözlem de mülakat değerlendirmelerinde dikkate alınmıştır.

Mülakatların gerçekleştirildiği uzman kişilerin daha özgür bir şekilde cevaplandırma yapabilmeleri için isimlerinin gizli tutulma istekleri kabul edilmiştir. Bu nedenle, tez danışmanı ile paylaşılan bu kişilerin isimlerine çalışma içerisinde yer verilmemiştir. Görüşmeler yüz yüze ve ses kayıt cihazına kayıt yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ses dosyalarının çözümünde ise daha önce sözü edilen üniversite öğrencilerinden destek alınmıştır.

Görüşmecilerin seçimi konusunda öncelikle meslek gruplarının belirlenmesine önem verilmiştir. Mülakat yapılacak meslek gruplarının basın mensupları, akademisyenler ve STK temsilcilerinden seçilmesi, bu meslek gruplarının bir yandan halkın nabzını tutmada önemli bir konumda olması ve diğer yandan sorulacak sorulara cevap verecek bilgiye sahip olmaları nedeniyle tercih edilmiştir. Ayrıca yumuşak güç bağlamında ülke algısının belirlenmesinde esas olanın halkın düşünceleri olduğu için, mülakat yapılacak kişilerin mümkün olduğunca resmi görüşü seslendirmeyecek meslek gruplarından olmasına dikkat edilmiştir. Bütün bu nedenlerle söz konusu meslek grupları belirlenmiş ve bu meslek grupları içerisinde mümkün olduğunca farklı görüşlere sahip uzmanlarla mülakat yapılmaya çalışılmıştır.

Bu alan çalışmasını kısmen sınırlayan/zayıflatan durumlardan ilki, mülakat yapılan kişilerin bazılarının siyasal alanda düşüncelerini ifade ederken çekingen bir tavır takınmaları olmuştur. Özellikle Azerbaycan'ın siyasal değerleri ile ilgili sorularda az da olsa bu çekingenlik gözlenmiştir. Ancak doğrudan bu konuya temas eden tek bir soru olması ve mülakat yapılan kişilerin tepkilerinin de mülakat değerlendirmelerinde dikkate

alınmasıyla bu zayıf yön aşılmaya çalışılmıştır. Bir başka sınırlandırıcı etken ise devletten finansal destek gören basının ve STKların siyasal iktidardan bağımsızlığının tartışmalı durumu olmuştur. Önceden bilinen bu mahzurun etkisi, doğrudan siyasal yapı ile ilişkilendirilmeyecek dolaylı sorular hazırlanarak azaltılmıştır.

4.4.2. Azerbaycanlıların Türkiye'nin Yumuşak Güç Kaynaklarına İlişkin Değerlendirmeleri

Mülakat yapılan kişilerin verdikleri cevaplar analiz edildiğinde, cevaplar arasında meslek grupları bağlamında bir ayrımın olmadığı görülmüştür. Bu nedenle de, mülakatların değerlendirilmesi sırasında verilen cevaplar meslek grupları paralelinde bir değerlendirmeye tabi tutularak ayrı gruplar halinde aktarılmamıştır. Sorulara verilen cevaplar arasında ciddi görüş ayrılıkları ile karşılaşılma, hatta bazı sorulara farklı meslek gruplarından olan insanların benzer cümlelerle karşılık vermesi ilginç bulunmuştur.

4.4.2.1. Kişisel Düşünceleri Yansıtan Cevapların Değerlendirilmesi

İlk dört soruda, mülakat yapılan uzmanların kişisel düşüncelerini açıklamaları istenmiştir. Burada, halkın ne düşündüğünden ziyade kendi değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu şekilde öncelikle mülakat yapılan kişilerin kolay cevaplayacağı sorulardan başlanması ve mülakatın kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Öte yandan bu kişisel cevaplarla, sonrasında istenilen halkın görüşlerini aktarmaları arasında bir subjektifliğin olup olmadığına bakılmak istenmiştir. Yani, bu sorularla kendi görüşleri ile halkın görüşü olduğunu iddia ettikleri görüşlerin bire bir aynı mı yoksa farklı mı olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Neticede, önemli oranda bir objektifliğin sağlandığı, kişisel görüşlerle halkın görüşlerinin yansıtılması noktasında düşüncelerin çok defa örtüşmediği görülmüştür. Örneğin, dine karşı negatif bir yaklaşım içerisinde olan bir basın mensubu, Azerbaycanlıların dine çok önem verdiklerini ifade etmiştir. Benzer şekilde dini inançları zayıf olan bir başkası Azerbaycanlıların Türkiye sevgisini, kendisinin hiç hoşuna gitmese de *onlar da Müslüman* diye tanımladıklarını söylemiştir.

Türkiye ile ilgili kişisel düşüncelerin ifade edildiği ilk soruya verilen cevaplar içerisinde en fazla kullanılan ifade *kardeş ülke* olmuştur. *Türkiye denilince aklınıza ilk ne*

gelir sorusuna bunun dışında ağırlıklı olarak *İstanbul, Osmanlı, Atatürk* şeklinde cevaplar verilmiştir. Ayrıca meşhur *bir millet, iki devlet* ifadesi de bu cevaplar içerisinde önemli bir yer tutmuştur. Bunların haricinde tek olarak Mevlana, Orhan Pamuk, Nuri Paşa, Kafkas İslam Ordusu gibi cevaplar da gelmiştir. Bu sorunun cevaplarına bir bütün olarak bakıldığında Türkiye, her şeyden önce bir kardeş ülke olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan Türkiye’de genellikle yapıldığı gibi Cumhuriyet ve Osmanlı dönemi şeklinde bir ayrımla mülakatlarda karşılaşılmadığı ve Türkiye’nin geçmişten bugüne bir devamlılık anlayışı çerçevesinde Osmanlı ve Atatürk’le beraber temsil edildiği görülmüştür.

Nye, bir ülkeye yönelik gerçekleşen insan göçünün,¹²²⁰ o ülkenin yumuşak gücünün göstergelerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Çünkü insanların bir ülkeye göç etme isteklerinin altında o ülkenin eğitim, iş imkânı, refah durumu, insan hakları ve özgürlükler konusundaki tutumu gibi nedenler etkili olmaktadır. Söz konusu alanlarda bir ülkenin tercih edilir olması, aynı zamanda göç etme isteğindeki insanlar nezdinde o ülkenin yumuşak gücünün varlığını göstermektedir. Bu bağlamda mülakatta yöneltilen *Türkiye’de yaşamak ister misiniz* sorusunun cevapları da Türkiye için benzer bir anlama gelmektedir. Bu soruya cevaplayanların on ikisi evet, yaşamak isterim derken, üç kişi hayır cevabını vermektedir. Ancak buradaki evet ve hayır kadar, ortaya konulan gerekçeler de büyük önem taşımaktadır. Derinlemesine mülakatın avantajları da burada görülmektedir.

Evet cevabı verenler bunu farklı birkaç gerekçeye dayandırmaktadırlar. Bu gerekçeler içerisinde en fazla, Türkiye’deki yaşam standartlarının daha yüksek olması ön plana çıkarılmaktadır. Bunun yanında özellikle akademisyenler Türkiye’deki eğitim sisteminin daha ileri olduğunu ileri sürerek, akademik faaliyetlerine burada devam etmek istediklerini dile getirmektedirler. Bu soruya olumlu görüş bildirenlerin çoğunluğu, iki ülke arasındaki kültürel yakınlığın Türkiye’de yaşamayı kolaylaştırmasının bu tercihte önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. Hayır cevabını verenlerin ikisi Türkiye’de yaşamının istenilen bir durum olduğunu vurgulamakla beraber Azerbaycan’da bir düzen kurduklarını ve kendilerinin oraya daha bağlı gördüklerinin ifade etmektedirler. Buradan bakıldığında hayır cevabının esasında olumsuz bir Türkiye algısı ile ilgili değil, ailevi durumlar ve vatanseverlik duygusu ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Hayır cevabı veren diğer kişi

¹²²⁰ Burada sözü edilen insan göçü, savaş, doğal afetler gibi zorunlu durumlardan kaynaklanan mülteci akını değildir. Buradaki, eğitim, iş, refah ve özgürlükler gibi nedenlerle bir başka ülkenin, daha yaşanabilir bir yer olduğunun düşünülmesi ve orada yaşamak istenmesidir.

ise, ara ara Türkiye'yi ziyaret etmek istemekle birlikte Türkiye'deki dini yaşantı nedeniyle burada sürekli yaşamak istemediğini belirtmektedir. Netice olarak, on beş kişi içerisinde on dördünün Türkiye'yi yaşamak için cazip bir ülke olarak gördükleri, buna gerekçe olarak da kültürel yakınlığın sağladığı kolaylıkla birlikte Türkiye'deki yaşam standartlarının Azerbaycan'dan daha iyi düzeyde olmasını gösterdikleri anlaşılmaktadır.

İki ülkenin birbirine benzer özelliklere sahip olması yumuşak güç ilişkisi bağlamında etkiyi artıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle de Türkiye ve Azerbaycan arasındaki benzerlikler Türkiye'nin bu ülke üzerindeki yumuşak güç potansiyeli açısından büyük önem taşımaktadır. Bu benzerlik ilişkisi mülakatta, hem genel bir konu başlığı şeklinde kişisel görüşlerin açıklanmasıyla, hem de alt öğelerle detaylandırılarak halkın düşüncesinin yansıtılması şeklinde ortaya konulmaktadır.

İki ülkenin birbirine benzeyen özellikleri nelerdir sorusu, söz birliği edilmişçesine *kültürel değerler* olarak cevaplandırılmaktadır. Cevaplar detaylandırıldığında kültür ana başlığı altında öncelikle soy, dil ve din birliğinin ortak olduğuna işaret edilmektedir. Örf, adet ve günlük yaşantıdaki benzerliği vurgulayan görüşmecilerden birinin *Sonuçta ikimiz de Türküz, benzememeleri garip olurdu* ve Türkiye'de bir süre kalmış bir başkasının *dedikodular bile aynı* ifadelerini kullanmış olmaları durumu özetlemektedir.

İki ülkenin bu denli birbirine yakın görülmesi ve Türkiye'nin Azerbaycanlılar tarafından bir anlamda *bizden biri* gibi algılanması, Türkiye'nin bu ülke üzerindeki yumuşak gücü açısından büyük önem taşımaktadır. Her şeyden önce Türkiye'den gelen ne olursa olsun, bir önyargı ile değil aksine bir ön kabulle karşılanmaktadır. Bu durum, Türkiye'yi diğer ülkelerle rekabette avantajlı bir konuma getirmektedir.

İki ülkeyi birbirinden farklı kılan özelliklerin neler olduğu sorusunun cevabı daha çok tarihten gelen nedenlerle açıklanmaktadır. Azerbaycan'ın uzun süre Rus işgalini yaşaması ve son yetmiş yıllık Sovyet tecrübesi bu ülke üzerinde öncelikle bir Rus etkisinin doğmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde, Azerbaycan'ın bazı dönemlerde işgaller yaşamış olmasına rağmen Türkiye'nin böyle bir süreçten geçmediği vurgulanmaktadır. İki ülkenin özellikle son iki yüzyıl içerisinde farklı bir tarihi deneyime sahip olmasının, Türkiye'de Batı ve Arap etkisine, Azerbaycan'da ise Fars ve Rus etkisine yol açtığı

düşünülmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin daha Batılı bir ülke olduğuna değinilerek demokrasinin ve eğitim sistemin daha ilerde olduğu belirtilmektedir. Bunların yanında Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz gibi kaynaklarının zenginliğine rağmen Türkiye'nin bu konuda kısıtlı olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan Azerbaycan'ın bağımsızlık geçmişinin kısa olması nedeniyle buradaki vatanseverlik duygularının Türkiye'deki kadar gelişmemiş olduğuna inanılmaktadır. İki ülke arasındaki farklılıklara verilen cevaplara bakıldığında bu konuda temelde bir ayrışmanın olmadığı görülmektedir. Burada daha ziyade, belli bir zaman bir birinden ayrı kalmış ve sonrasında tekrar bir araya gelmiş iki kardeşin durumuna benzer bir görüntü ortaya çıkmaktadır.

4.4.2.2. Azerbaycan Halkının Düşüncelerini Yansıtan Cevapların Değerlendirilmesi

İlk dört sorudan sonraki sorularda, mülakat yapılan kişilerden kendi kişisel düşüncelerini değil, Azerbaycanlıların düşüncelerini aktarmaları istenmiştir. Bunu yaparken, günlük yaşamdaki deneyimleri çerçevesinde *sokaktaki insanın* ne düşündüğüne ilişkin değerlendirmeler yapmaları beklenmiştir. Sorular, Nye'in yumuşak güç kaynakları olarak belirlediği kültür, siyasi değerler ve dış politika uygulamaları bağlamında hazırlanarak muhataplarına yöneltilmiştir. Bunların haricinde Azerbaycanlıların Türkiye'yi sevme nedenine ve bu nedenler içerisinde en önemlisinin hangisi olduğuna ilişkin iki ayrı soru ile diğer sorulara verilen cevaplar arasındaki tutarlılık test edilmiştir.

Halkın görüşlerine ilişkin sorulardan ilki olan *Azerbaycanlıların Türkiye'yi sevmesinin nedenleri nelerdir* sorusu -ana metinde de vurgulandığı üzere- bilimsel çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar bağlamında yöneltilmiştir. Yani, Azerbaycanlıların Türkiye sevgisi yapılan çalışmalarda kesin bir şekilde ortaya konulduğu için, bu çalışmada doğrudan bu durumun nedenleri söz konusu edilmiştir. Bu soruya verilen cevapların hepsinde söz birliği edilmişcesine ortak soy bağı, dil ve din birliği vurgulanmıştır. Bunların haricinde, geçmişte farklı zamanlarda Türklerin, zor durumdaki Azerbaycanlıların yardımına koştuğu da hatırlatılmıştır. Bu bağlamda Nuri Paşa'nın Kafkas İslam Orduları Komutanı olarak Bakü'yü işgalden kurtarması ve Karabağ olaylarında Türkiye'nin tavrının halk tarafından unutulmadığı söylenmiştir. Ayrıca Bakü'deki Türk şehitliğinin Nuri Paşa'nın yardımının her daim hatırlanmasına vesile olduğu belirtilmiştir. Netice olarak

Azerbaycanlıların Türkiye sevgisinin kaynağı aynı soy, dil ve dine sahip olmaları ve geçmişte ihtiyaç duydukları zamanda Türklerin yardımlarına koşmaları ile açıklanmıştır.

4.4.2.2.1. Kültüre Dair Değerlendirmeler

Mülakat soruları içerisinde beş tanesi kültürel etkiyi ortaya koyacak şekilde hazırlanmıştır. Her bir soru kültürün bir başka yönüne işaret etmiş ve dil, din ve tarih gibi unsurlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, arada bazı farklılıkların bulunmasına rağmen birbirlerini anlıyor olmaları çerçevesinde, *iki halkın aynı dili konuşuyor olmasının Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerinin oluşmasında bir etkisinin olup olmadığına veya bu etkinin nasıl gerçekleştiğine* ilişkin soruya verilen cevaplarda dil faktörünün oldukça önemli olduğuna işaret edilmektedir. Aynı dili konuşmanın iki toplumu birleştiren en önemli değerlerden biri olduğu vurgulanırken, Azerbaycan'da Türk televizyonlarının doğrudan izlenebiliyor olmasının bunun neticesinde mümkün olduğuna dikkat çekilmektedir. Azerbaycanlılar için ortak dil, hem Türkler ile iletişimi geliştirecek bir araç, hem de soy birliğinin nişanesi anlamında iki toplum arasında yakınlaşmayı sağlayan en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Kültürün başka bir alt başlığı olarak bir sonraki soru *Azerbaycanlıların hayatında din ne kadar önemlidir ve Türkiye ile ilgili düşüncelerinde dinin etkisi nedir* şeklindedir. Sorunun ilk kısmıyla ilgili cevaplarda Azerbaycanlıların dini önemli görmekle birlikte bunu hayatlarına adapte etmedikleri söylenmektedir. Sorulduğunda insanların kendilerini Müslüman olarak tanımladıkları ancak bunu kimliğin bir parçası olarak gördükleri belirtilmektedir. Azerbaycanlıların günlük hayatlarında dini bir yaşantının pek görülmediği, kendilerini Müslüman olarak adlandırsalar da yaygın olarak alkol ve domuz eti tükettikleri, namaz kılmayıp zekât vermedikleri ifade edilmektedir. Azerbaycanlılar için din daha çok kültürel bir değer olarak görülmekte ve ibadet boyutuyla pek yaşanmasa da kimliğin bir parçası olarak önemsenmektedir.

Sovyet döneminde dinin yasaklanmış olmasının bir nevi sonucu olarak kültürel boyuta indirgenen din, Azerbaycan'daki mezhep farklılığının önemini azaltmıştır. Azerbaycanlıların din konusundaki hassasiyetlerini değerlendiren uzmanlar, toplumda Şii ve Sünni şeklinde mezhepsel bir farklılığın varlığına rağmen bunun toplumda pek fazla bir

karşılığının olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum görüşmecilerden biri tarafından *Azerbaycan, dünyada Şii ile Sünninin aynı camide namaz kıldığı belki de tek ülkedir* şeklinde ifade edilmiştir. Son dönemde Azerbaycan'da dine yönelik konusunda bir artışın yaşandığı ancak bunun yine de Türkiye'deki dindarlık gibi olmadığı hususunda ortak bir görüş ortaya çıkmıştır.

Aynı dine mensup olmanın Türkiye ile ilgili düşüncelerde bir etkisinin olup olmadığına ilişkin değerlendirmelerde bu konunun önemli olduğu vurgulanmakla birlikte öncelik sırasında dinin, soy birliğinden sonra geldiği ifade edilmektedir. Azerbaycanlıların genelde kendilerini önce Türk, sonra Müslüman olarak tanımladıkları, bu nedenle de Türkiye ile ilgili düşüncelerinde aynı dine mensup olmayı ikincil bir önemde gördükleri söylenmektedir. Bundan dolayı da Türkiye'nin ekseriyetinin Sünni olması, çoğunluğu Şii olan Azerbaycanlılar açısından önemli bir sorun olarak görülmemektedir. Dil birliğinin yanında din birliğinin de olması kardeş ülke tanımlamasında pekiştirici bir etken olarak değerlendirilmektedir.

Nye, bazı çevrelerce basit görülüp aşağılansa da popüler kültürün önemli bir yumuşak güç unsuru olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle de mülakatlarda yöneltilen sorulardan biri de *Türkiye'nin popüler kültürünün Azerbaycan'da nasıl karşılandığı ve bu popüler kültürün Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerinde bir etkisinin olup olmadığına* ilişkin olmuştur. Popüler kültür de sorulan sorunun içerisinde Türkiye'nin televizyon dizileri, futbol kulüpleri ve müzik alanındaki isimleri şeklinde detaylandırılmıştır. Ve yine bazı Orta Doğu ülkelerinde Türk dizileri için dile getirilen yozlaşmaya neden oluyor şeklindeki olumsuz değerlendirmelere Azerbaycanlıların katılıp katılmadığı da sorulmuştur.

Rus etkisinin hâkim olduğu kesim hariç tutulduğunda Azerbaycan'da Türk televizyon kanallarının izlenme oranının oldukça yüksek olduğu vurgulanmıştır. Türk televizyon programlarının çok daha kaliteli olduğu ve özellikle çocuklar ve gençlerin bu programlara yoğun bir talep gösterdiği belirtilmiştir. Bunun sonucunda da gençler arasında Türkçe konuşmanın popüler hale geldiği değerlendirilmiştir. Türk dizilerinin ahlaki yozlaştırıcı etkisi konusunda kısmen bir rahatsızlık dile getirilmiş olsa da genel olarak Türk televizyon programlarının Azerbaycan'da olumlu karşılandığı ifade edilmiştir.

Televizyon programları haricinde Türk popüler kültürünü Azerbaycan'a taşıyan bir başka vasıtanın Türk futbol kulüpleri olduğunu mülakat sırasında birçok uzman dile getirmiştir. Türkiye'deki futbol sevgisinin bu kulüpler aracılığıyla Azerbaycan'da futbola ilgiyi artırmaya başladığı da vurgulanmıştır. Bir bütün olarak Türk popüler kültürünün Azerbaycan'da büyük ilgi gördüğü ve olumlu bir tepkiyle karşılandığı ifade edilmiştir. Aynı şekilde bu ilginin Türkiye'ye olan sevgiyi artırdığı iddia edilmiştir.

Mülakatlar sırasında Türk kültürü ile ilgili bir başka soru *Türkiye'nin edebiyat ve sanat gibi üst kültür unsurlarının ve bilimsel faaliyetlerinin Azerbaycanlılar tarafından ilgi görüp görmediğine* ilişkin olarak yöneltilmiştir. Ayrıca soruya evet cevabı verenlere *Azerbaycanlıların bu konudaki düşünceleri ve Türkiye'ye bakışlarında bu durumun etkisinin ne olduğu* sorulmuştur. Bu konuda mülakat yapılan kişiler arasında bir görüş birliğinin olmadığı görülmüştür. Bazıları, Azerbaycanlıların pek fazla kitap okumadıkları için Türk edebiyatına karşı ilgilerinin de oldukça sınırlı olduğunu söylemişlerdir. Bunun yanında özellikle Orhan Pamuk ve dizi yazarlarının eserlerinin Azerbaycanlıların bir kısmı tarafından ilgi ile takip edildiğini ifade edenler de olmuştur. Ancak Orhan Pamuk konusunda da bir fikir ayrılığı gözlenmiş, bazıları onun Nobel Edebiyat Ödülü sahibi olması hasebiyle ilgi gördüğünü söylerken, bazıları da Ermeniler konusundaki görüşleri dolayısıyla Azerbaycan'da şöhret kazandığını iddia etmişlerdir. Netice olarak Türkiyeli birçok yazarın eserlerinin Azerbaycan'da kitapçılarda bulunduğu söylenmiş ancak mülakatlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin üst kültür alanındaki etkisinin Azerbaycan'da geniş bir alana sahip olmadığı anlaşılmıştır.

Kültür konu başlığı altında cevabı aranan sorulardan bir başkası *Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerinde tarih/geçmiş ne kadar önemlidir* şeklinde yöneltilmiştir. Mülakat yapılan kişiler bu soruya istisnasız bir şekilde çok önemlidir şeklinde cevap vermişlerdir. Ancak tarihte yaşananların iki boyutu olduğunu belirtmişler ve bazı olayların Türkiye sevgisine menfi bir etki yaparken, bazılarının müspet bir tesiri olduğuna dikkat çekmişlerdir. Türkiye'de Osmanlı-Safevi savaşları şeklinde anlatılan olaylarda Azerbaycanlılar kendilerini Safevilerle özdeşleştirdikleri için bu savaşların Azerbaycanlıların -Osmanlı geçmişi bağlamında- Türkiye algısını kısmen olumsuz bir şekilde etkilediği dile getirilmiştir. Ancak Nuri Paşa'nın Bakü'yü işgalden kurtarmasının halkın zihninde daha baskın ve kalıcı bir iz bıraktığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu olayı

halkın büyük çoğunluğunun bildiği ve Bakü'deki Türk şehitliğinin bu yardımın hatırasını sürekli canlı tuttuğu belirtilmiştir. 1991 yılından sonraki bağımsızlık döneminde Türkiye'nin Azerbaycan'ı tanıyan ilk ülke olarak her zaman yanında yer almış olması da bu konu bağlamında dile getirilmiştir. Netice itibariyle bu soruya verilen cevaplarda, Osmanlı-Safevi savaşlarının hafızalarda olumsuz bir iz bıraktığı, ancak Nuri Paşa'nın Bakü'yü işgalden kurtarmasının bu olumsuz etkiyi bertaraf etmiş olduğu ortak bir kanaat olarak ortaya konulmuştur. Bağımsızlık sonrası dönemde Türkiye'nin Azerbaycan'ı her durumda desteklemiş olması ile birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde geçmişte yaşananların Türkiye algısına olumlu bir katkı yaptığı görülmüştür.

4.4.2.2.2. Siyasi Değerlere Dair Değerlendirmeler

Türkiye'nin sahip olduğu siyasi değerlerin Azerbaycanlılar üzerinde bir yumuşak güç etkisine yol açıp açmadığını tespit etmek amacıyla mülakat yapılan kişilere üç ayrı soru yöneltilmiştir. Bu sorularla öncelikle Türkiye'deki demokratikleşme ve insan hakları konularında Azerbaycanlıların bilgisinin ve ilgisinin ne düzeyde olduğu öğrenilmek istenmiştir. Devamında Türkiye'deki demokratik gelişim ile Azerbaycan'daki demokratik gelişimin kıyaslanması ve son olarak suç oranları ve güvenlik gibi nedenlerle hangi ülkenin daha yaşanabilir olduğuna ilişkin düşüncelerin öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Bu kategorideki ilk soru *Türkiye'deki demokratik durum ile ilgili Azerbaycanlılar ne düşünmektedir* şeklinde olmuştur. Akabinde soru, Türkiye'deki din-devlet ilişkisi, farklı etnik ve dini gruplara karşı yaklaşımlar ve benzeri başlıklarla detaylandırılmıştır. Mülakatlarda, detaylar konusunda görüş farklılıklarının olduğu görülmüş ancak Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğu konusunda genel bir uzlaşma ortaya çıkmıştır. Soruyu cevaplandıran uzmanlardan ikisi Azerbaycanlıların Türkiye'yi genel olarak Türk televizyonlarından takip ettiklerini, bu televizyonlardaki programlarda muhalefetin iktidarı özgürce eleştirebilmesini Azerbaycanlıların takdirle karşıladığını ve bu anlamda Türkiye'yi model olarak gördüklerini söylemişlerdir. Din-devlet ilişkileri bağlamında Türkiye'deki sistemin Azerbaycanlılar tarafından genel anlamda uygun görüldüğü de belirtilmiştir. Bunların dışında iki ayrı görüşmeci son dönemde Türkiye'de azınlıklara tanınan haklar ve PKK konusunun Azerbaycanlılar tarafından endişe ile takip edildiğini ifade etmişlerdir. PKK konusunda Türkiye'nin bölünmesinden endişe duyan Azerbaycanlıların Ermeniler

gibi azınlıklara yeni bazı haklar tanınmasına da pek sıcak bakmadıkları iddia edilmiştir. Buna gerekçe olarak da elde edilen bu hakların Azerbaycan'a karşı kullanılabilmesine dair inançlar gösterilmiştir. Nitekim Türkiye'deki özgürlükler çerçevesinde bazı gazetelerde Azerbaycan'a karşı yazıların çıkıyor olması bu özgürlüklerin olumsuz sonucuna örnek olarak anlatılmıştır.

Mülakatlarda bu soruya verilen cevaplara bir bütün olarak bakıldığında Türkiye'nin Azerbaycan'da demokratik bir ülke olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Öte yandan sokaktaki sıradan insanların televizyon programlarında gördüklerinin dışında Türkiye'nin siyasi yapısı ve değerleri ile çok da ilgili olmadığı anlaşılmıştır. Türkiye'deki ifade özgürlüğü takdir edilmekle birlikte demokratik açılımların azınlıkların pozisyonunu güçlendireceği ya da Kürtler konusunda atılan adımların Türkiye'yi bölünmeye götürebileceğine dair endişelerin olduğu görülmüştür.

Konun devamında, mülakat yapılan görüşmecilere önceki soruyla bağlantılı olarak *Azerbaycanlıların Türkiye'deki demokratik durum ile Azerbaycan'daki demokratik durumu karşılaştıracak olsalar, neler söyleyebileceklerine* dair görüşleri sorulmuştur. Bu soruya cevap verenler çoğunluk olarak bu konuda Türkiye'nin daha ilerde olduğunu beyan etmişlerdir. Bunu da Azerbaycan'ın bağımsızlık geçmişinin kısa olması ile açıklamışlardır. Ancak iki kişi, iki ülke arasında demokratik durum açısından pek fazla bir fark olmadığını iddia etmiştir. Fakat mülakat sırasındaki tavırlar dikkate alındığında, gerekçelendirilmeyen bu iddialar daha çok aidiyet hissinin verdiği bir tür savunma refleksinin dışı vurumu görüntüsü vermiştir. Görüşmecilerin çoğu, Azerbaycanlıların, Türkiye'nin demokratikleşme noktasında daha iyi bir yerde olduğunu düşündüğünü ifade etmişler ancak Azerbaycan'ın demokratik durumu ile ilgili herhangi bir eleştiride bulunmamışlardır. Kendi ülkelerindeki demokratik yapı ile ilgili değerlendirme yapmaktan kaçınarak, Azerbaycan'da da demokrasi var ancak Türkiye bu konuda daha ilerdedir mealinde görüşler ortaya koymuşlardır. Bu soru ile ilgili olarak görüşmecilerde genel anlamda bir tedirginlik sezildiği için verilen cevaplarla yetinilmiş ve detaylı açıklamalar yapmaları istenmemiştir.

Türkiye'deki demokratik gelişimin daha iyi bir noktada olduğunu ifade eden görüşmecilere *Türkiye'yi örnek/model almak gibi bir durum söz konusu mudur* şeklinde

ilave bir soru sorulmuştur. Görüşmecilerin yarısı Türkiye'nin bu konuda Azerbaycan'a örnek olabileceğini ifade etmişlerdir. Azerbaycan'daki muhalefet partilerinin zaman zaman Türkiye'yi örnek gösterdiklerini ve halkın bir kısmının da bu görüşe itibar ettiklerini söylemişlerdir. Diğerleri ise belli alanlarda Türkiye'nin daha iyi bir durumda olmasına rağmen Azerbaycan için model olamayacağını beyan etmişlerdir.

Nye, bir ülkenin yumuşak gücüne etki eden siyasi değerleri açıklarken bunun sadece demokrasi ve insan hakları bağlamında ele alınmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bir ülkenin asayiş anlamında *yaşanabilir bir ülke* algısına sahip olmasının da oldukça önemli olduğunu belirtmiştir. Nye'in bu yaklaşımı bağlamında görüşmecilere *Türkiye'deki genel güvenlik/asayiş durumu hakkında Azerbaycanlılar ne düşünmektedir? Bu anlamda bir karşılaştırma yapılacak olsa Türkiye'de mi, Azerbaycan'da mı yaşamak daha güvenlidir?* şeklinde birbirinin devamı iki soru yöneltilmiştir. Bu soruların cevabında bütün görüşmeciler Azerbaycan'ın daha güvenli olduğunu söylemişlerdir. Bunu gerekçelendiren bazıları, Türk televizyon kanallarının sürekli olarak Türkiye'deki terör olaylarını ve sokak gösterilerini gösterdiğini, bu nedenle de Azerbaycanlıların Türkiye'yi asayiş anlamında pek de güvenli görmediklerini belirtmişlerdir.

4.4.2.2.3. Dış Politika Uygulamalarına Dair Değerlendirmeler

Mülakat çerçevesinde bu konu başlığı altında görüşmecilere iki ayrı soru yöneltilmiştir. Bu sorularla ilk olarak Azerbaycanlıların Türk Dış Politikası konusunda ilgi ve bilgilerinin, sonrasında ise bu politikanın Azerbaycanlıların Türkiye sevgisi üzerindeki –varsa- tesirinin öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Bu konu başlığı bağlamında ilk olarak *Azerbaycanlıların Türkiye'nin dış politikasını nasıl değerlendirdikleri* sorulmuştur. Ayrıca *barışçıl, arabuluculuk yapıyor, yayılmacı veya çatışmacı, mezhep merkezli ya da din merkezli dış politika takip ediyor* şeklindeki alt başlıklar ilave edilerek bir değerlendirme yapmaları kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Verilen cevaplarda görüşmeciler arasında bir görüş birliğinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerden yarısı konu Azerbaycan ilişkileri olmadıkça Azerbaycanlıların, Türkiye'nin dış politikası ile ilgilenmediklerini ifade etmiştir. Diğerleri ise Türk Dış Politikasına doğrudan bir eleştiri getirmemekle birlikte özellikle son dönemde Türkiye'nin

Orta Doğu ile fazla ilgilendiğini, oysa Azerbaycanlıların bu ilginin daha çok Türk dünyasına yönelik olmasını beklediklerini söylemişlerdir.

Bu konudaki ikinci soru *Türkiye'nin takip ettiği dış politikanın Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerinin oluşumunda bir etkisi var mıdır* şeklinde olmuştur. Verilen cevaplarda ise bir önceki sorunun cevabına paralel olarak, Azerbaycanlıların Türk Dış Politikasına yakın bir ilgi duymadıklarından dolayı takip edilen politikaların Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerinde bir etkisinin olmadığı yönünde ortak bir kanaat ortaya çıkmıştır. Ancak devamında yöneltilen *Türkiye'nin Ermenistan ile olan ilişkileri Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerini etkiler mi* sorusuna tam aksi yönde cevap verilmiştir. İstisnasız bütün görüşmeciler Ermenistan konusunun Azerbaycan için çok hassas olduğunu belirtmiş ve bu konunun her şeyin önünde tutulduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle de Türkiye'nin Ermenistan'la yakınlaşma anlamında atacağı her adımın, ne kadar kardeş ülke olarak tanımlansa da Azerbaycanlıların Türkiye ile ilgili düşüncelerinde köklü bir değişime yol açabileceği ve sevginin bir anda yok olabileceği vurgulanmıştır. Mülakatlarda, Ermenistan konusunun Azerbaycanlıların zihninde bir anlamda kırmızı çizgi olarak görüldüğü ve bu çizgiyi aşacak olanın Türkiye dahi olsa affedilmeyeceği anlaşılmıştır.

4.4.3. Mülakatın Değerlendirilmesi

Mülakat soruları içerisindeki sonuncu soru, daha önce verilen cevapları bir anlamda teste tabi tutmak için yöneltmiştir. Bu soruda hem bu çalışmanın hipotezinin doğrudan cevabı, hem de görüşmecilerin verdikleri cevaplardaki tutarlılık görülmek istenmiştir. Bunun için de görüşmecilere *Azerbaycanlıların Türkiye'ye olan sevgisinde hangisinin daha etkili/önemli olduğunu düşünüyorsunuz* şeklinde bir soru yöneltilerek “*Kültürel yakınlık*”, “*Türkiye'deki demokrasi, özgürlükler ve siyasi yapı/durum*” ve “*Türkiye'nin dış politika uygulamaları*” olarak üç seçenek sunulmuştur. Buna cevap olarak, “aralarında ayırım yapamam hepsi önemlidir” diyen iki kişi haricindeki on üç kişinin tamamı, en önemli faktörün *kültürel yakınlık* olduğunu ifade etmiştir. Bu şekilde, önceki sorulara verilen cevaplarla bu sorunun cevabı arasında bir tutarsızlığın olmadığı görülmüştür.

Mülakata bir bütün olarak bakıldığında Azerbaycanlıların Türkiye sevgisinin altında yatan temel dinamiğin kültürel yakınlık olduğu anlaşılmıştır. Kültürel yakınlık içerisinde de en önde tutulmanın da soy birliği olduğu görülmüştür. Bunu, din birliği takip etmiştir. Aynı dili konuşuyor olmak çok önemli görülmekle birlikte bu konu soy birliği bağlamında değerlendirilmiştir. Nuri Paşa'nın Bakü'yü işgalden kurtarması ise Türkiye'ye duyulan güvenin tarihten gelen en sağlam dayanağı olmuştur.

Türk televizyon kanallarının Azerbaycan'da yaygın bir şekilde izleniyor olması Azerbaycan'ı Türkiye'nin popüler kültür etkisine açık hale getirmiştir. Bu durum Azerbaycan yönetiminde bir takım rahatsızlığa yol açmış ancak getirilen yasaklamalar fazla bir engel teşkil etmemiştir. Özellikle çocuklar ve gençler bu programlar sayesinde rahatlıkla Türkçe'yi anlar olmuş ve Türkçe konuşmak belli çevrelerde popüler hale gelmiştir. Televizyon programlarının bu etkisi, bazı araçların etkin bir şekilde kullanıldığında ne kadar başarılı sonuçlar doğurabileceğini göstermiştir.

Televizyon programları vasıtasıyla Türkçe'ye olan aşinalık üst kültür bağlamında değerlendirilen edebiyat alanına da etki etmiştir. Azerbaycan'da kitapçılarda satılan Türk yazarların kitaplarının yanında, Türkçe'ye aşına olanların internet aracılığıyla doğrudan Türkiye'den kitap satın almakta olduğu özellikle akademideki insanlarla Azerbaycan'da yapılan görüşmelerde gözlenmiştir. Türk Edebiyatının sokaktaki insan nezdinde yaygınlık kazanmamış olması bir eksiklik gibi görünse de, üst kültürün elit kesime hitap eden bir tür olduğu dikkate alındığında bunun önemli bir sorun teşkil etmediğine kanaat getirilmiştir.

Türkiye'deki demokratikleşme düzeyinin Azerbaycan'dan daha iyi durumda olduğu ifade edilmiş olsa da bu durumun halkın Türkiye'ye bakışında çok da önemli olmadığı görülmüştür. Henüz yeni bir devlet olarak kabul edilen Azerbaycan'ın demokratik tecrübesinin yetersizliği ve halktaki demokratik kültür eksikliğinin böyle bir duruma yol açtığı düşünülmüştür. Sovyet döneminde nesiller boyunca totaliter bir yönetim altında kalan Azerbaycanlıların, bu sebepten dolayı demokratik beklentilerinin çok da yüksek olmadığı kanaatine varılmıştır. Pek fazla etkili olamasa da ülkede var olan muhalefet partilerinin demokratikleşme bağlamında zaman zaman Türkiye'yi örnek gösteriyor olmaları da kendilerine bir model/örnek aradıklarında ilk baktıkları ülkenin Türkiye olduğunu göstermiştir. Bu nedenle Türkiye'deki demokratikleşmenin bugün olmasa da

belki yarın Azerbaycanlılar üzerinde etkili olacağı muhtemel görünmekte ve bu durumun şimdiden dikkate alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Azerbaycanlıların Türkiye'yi asayiş anlamında güvenli bir yer olarak görmemeleri Türkiye'nin yumuşak gücü bağlamında olumsuz bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Ancak onların bu kanaate, izledikleri televizyon programları nedeniyle vardıkları dikkate alındığında Türkiye'nin bu konuda bir şeyler yapması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Azerbaycanlıların Türk televizyon yayınlarına bakışı kendi ülke gerçekleri paralelinde şekillenmektedir. Orada genel anlamıyla basın yayın faaliyetleri devletin resmi görüşü paralelinde gerçekleştiği için Azerbaycanlılar Türk televizyonlarındaki yayınlara da aynı perspektiften bakmaktadırlar. Bundan dolayı da Türk televizyon kanallarındaki yayınlara karşı hassas bir tutum takınmaktadırlar.

Azerbaycanlılar genel olarak Türkiye'nin dış politikası ile yakından ilgilenmemektedirler. Takip ettikleri kadarıyla da Türkiye'nin Orta Doğu'ya büyük ilgi göstermesini pek doğru bulmamakta ve Türkiye'nin tercihini daha çok Türk dünyasına yönelik kullanmasını talep etmektedirler. Bu bağlamda Azerbaycanlılar tarafından ciddi bir eleştiri getirilmeyen ve genel hatları ile onaylanan Türk dış politikasının Türkiye'nin yumuşak gücüne pek fazla katkı sağlamadığı anlaşılmaktadır. Ancak bu konunun tek ve çok önemli bir istisnasını Ermenistan konusu oluşturmaktadır. Nitekim bu çalışma yapılırken mülakatlar öncesinde bu konunun önemi bilinmekle birlikte Azerbaycanlıların bu konudaki hassasiyetlerinin büyüklüğü öngörülemediği. İki ülke arasındaki yumuşak güç ilişkisinde en önemli unsurun kültürel yakınlık olduğu iddia edilmiş ve mülakatlarla bu doğrulanmıştır. Ancak bu hipotez ortaya atılırken Ermenistan konusunun iki ilişkilerindeki en önemli etken olabileceği hesaba katılmamıştır.

Netice itibariyle şu söylenebilir ki, mevcut şartlarda iki ülke arasındaki yumuşak güç ilişkisinin en önemli ayağını kültürel yakınlık oluşturmaktadır. Ancak bu durumun bir anlamda Türkiye'nin Ermenistan politikasına endekslendiği görülmektedir. Eğer ki Türkiye, Azerbaycanlıların isteği aleyhine Ermenistan'la ilişkilerini farklı bir boyuta taşıyacak olursa iki ülke arasındaki kültürel yakınlığın etkisinin oldukça sınırlı düzeyde kalacağı anlaşılmaktadır. Ermenistan konusunu kendileri için her şeyin üzerinde gören Azerbaycanlıların, mevcut şartlarda başka bir hareket tarzını benimsemeleri mümkün

görünmemektedir. Bu nedenle de Türkiye, Ermenistan ile ilişkilerinin normalleştirmeye çalıştığında, eğer ki Azerbaycan'ı kaybetmek istemiyorsa, öncelikle Azerbaycanlıları ikna etmesi gerektiğinin farkında olmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası ilişkiler düşüncesi tarihi içerisinde güç kavramının konu edilmeye başlanması antik çağa kadar uzanmaktadır. O dönemden bugüne kadar olan zamanda hem Doğudan, hem de Batıdan birçok önemli ismin bu kavram üzerinde fikir yürüttüğü bilinmektedir. Ancak kavramın uluslararası ilişkiler disiplininin merkezine yerleşmesi 1930'lu yıllardan itibaren realist teorinin disiplin içerisinde ağırlık kazanması ile başlamaktadır. Dünya tarihi içerisinde gücü, askeri kapasite ile özdeşleştiren anlayışın - realist teorinin disiplin içerisindeki hâkimiyetini sürdürdüğü- 1960'lı yıllara kadar varlığını büyük ölçüde devam ettirdiği görülmektedir. Bu dönemden itibaren disiplin içerisinde teori bağlamında bir çeşitliliğin yaşanması ve neoliberal anlayışın ön plana çıkması ile birlikte ekonomik unsurlar da önemli bir güç unsuru olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Ancak 90'lı yılların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte uluslararası sistemde meydana gelen değişim, bazı unsurların değer kaybedip bazılarının ön plana çıkması bağlamında gücün bileşenlerinde de değişime yol açmıştır.

90'lı yıllara kadar olan dönemde güç, gerek askeri unsurların, gerekse ekonomik unsurların kullanımı noktasında olsun, her daim zorlama yöntemlerle netice almanın bir aracı olarak görülmüştür. Ancak zorlama yöntemlerin maliyetinin yüksek olması, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler paralelinde yeni güç unsurlarının ortaya çıkması veya daha fazla önem kazanması gibi nedenlerle gücün zorlama yöntemler içermeyen bir başka yüzü ön plana çıkmaya başlamıştır. Bir ülkenin sahip olduğu değerler itibariyle bir başkası üzerinde oluşturduğu cazibenin onu kendiliğinden bir davranış değişikliğine yöneltmesi olarak ifade edilebilecek olan yumuşak güç kavramı, gücün söz konusu diğer yüzünün adı olmuştur. Gücü, kullanılan yöntemler itibariyle kendi içerisinde ikiye ayıran Nye, bu bağlamda sert güç ve yumuşak güç kavramlarını literatüre kazandırmıştır.

Nye, Amerikan gücünün düşüşte olmadığını göstermek için 1990 yılındaki bir çalışması ile kavramsallaştırdığı yumuşak gücü kendi amacına uygun olarak ABD merkezli bir yaklaşımla ele almıştır. Ancak daha sonra aynı konuda peş peşe yayınladığı birçok

çalışması ile kavramı daha sistematik bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Yumuşak güç, uluslararası çevrelerde ilgiyle karşılanmış ve birçok başka isim bu konuda eserler ortaya koymuştur. Bu şekilde ABD merkezli bir kavram olmaktan çıkarak bölgesel ve küresel anlamda politikalar takip eden orta büyüklükteki ülkeler için de önemli bir politik yöntem olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak kavramın gerek akademisyenler, gerekse politika yapıcılar tarafından büyük ilgi görmesi esas olarak 11 Eylül saldırıları sonrasında gerçekleşmiştir. Bu saldırılar, bir devletin sahip olduğu devasa askeri ve ekonomik imkânların onu saldırılardan korumaya yetmeyeceğini göstermesi açısından oldukça öğretici olmuştur. Ayrıca ABD'yi böyle bir saldırının hedefi haline getiren nedenler tartışılmaya başlanmıştır. ABD bu saldırılara bir yandan sert güç yöntemleri ile karşılık verirken diğer yandan yumuşak gücünü etkin hale getirecek kamu diplomasisi faaliyetlerine ağırlık vermiştir.

Yumuşak güç kavramı ABD merkezli olarak ortaya çıkmış olsa da onun en fazla ilgi gördüğü ve bir anlamda devlet politikası haline getirildiği ülkelerden biri Çin olmuştur. Sürekli ve yüksek oranlarda büyüyen bir ekonomiye sahip olan Çin, ABD ile küresel bir rekabete hazırlanırken büyüyen gücünün başkaları üzerinde oluşturabileceği tehdit algısını, takip ettiği yumuşak güç politikası vasıtasıyla bertaraf ederek kendisini sempati duyulan bir ülke haline getirmeyi hedeflemiştir. Benzer ya da başka kaygılarla Çin'in dışında birçok ülke daha yumuşak güç politikasına daha fazla önem vermeye başlamıştır. Uluslararası alanda artan ilginin yanında yumuşak gücü önemsiz gören ve etkisinin pek fazla olmayacağını düşünen görüşler de ortaya atılmıştır. Yumuşak gücün sert güce oranla daha yavaş işlemesi ve netice almanın daha uzun bir zamanı gerektirmesi bu değerlendirmelerin en belirgin nedeni olmuştur. Kuzey Kore'nin nükleer programı benzeri örnekler verilerek yumuşak gücün bu sorunların çözümünde bir fonksiyonunun olamayacağı dile getirilmiştir. Fakat bu görüş, yumuşak gücün bütün sorunları çözeceği iddiası halinde ancak bir anlam ifade etmektedir. Oysa kavramı literatüre kazandıran Nye, böyle bir iddiayı seslendirmemiştir.

Mesele şudur ki yumuşak gücün bir ülkenin gerçekleştirmek istediği bütün politikalar için netice alınabilecek bir yöntem olduğu düşünülmemelidir. Keza aynı durum sert güç için de söz konusudur. Burada esas olan hangi şartlarda hangi güç çeşidinin kullanılmasının uygun olacağına karar vererek o yönde bir politikanın yürürlüğe

sokulmasıdır. Ve buradan şu anlaşılmalıdır ki, yumuşak güç sert gücün alternatifi değil, belki çoğu zaman tamamlayıcısıdır. Biraz önce de belirtildiği gibi hangi güç çeşidi ile netice alınabileceği, konjonktüre, sistemin yapısına ve her ülkenin kendi kapasite ve şartlarına göre belirlenmelidir. Nasıl ki sert güç kullanımı ile her durumda istenilen hedeflere ulaşılamıyorsa, yumuşak güç politikaları ile de her durumda netice almak mümkün olmayacaktır. Ancak buradan yumuşak gücün önemli olmadığı gibi bir sonuç çıkmamaktadır. Yumuşak güç, kullanılan yöntem itibariyle tek başına netice almanın bir aracı olabileceği gibi, bir ülkenin bir başka ülkeye savaş açtığında yumuşak gücünü kullanarak kendisine müttefikler edinmesi ve savaş maliyetini onlarla paylaşması örneğinde olduğu gibi sert güç risklerini ve maliyetlerini azaltmak gibi dolaylı katkılar da sağlayabilmektedir.

Güç kullanmakta amaç, istenilenin elde edilmesi ise, burada en rasyonel davranış, en az maliyetli ve en iyi sonuç alınabilecek yöntemlerin devreye sokulması olacaktır. Bu sonucu doğuracak yöntemlerin hangisi olduğu ise her ülkenin kendi kapasitesine göre değişmektedir. Bu anlamda her ülke için her durumda başarıyı getirecek bir yöntemin varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir. Söz gelimi ekonomisi çok güçlü olan bir devlet için ekonomik rüşvet ya da yaptırım gibi yöntemlerle ekonomik unsurların devreye sokulması, en rasyonel güç kullanımı olarak değerlendirilmektedir. Meseleye Türkiye açısından bakıldığında mevcut konjonktürde Türkiye için en uygun seçeneğin – sert gücü de tümünden göz ardı etmemekle birlikte- yumuşak güç merkezli bir politikanın yürütülmesi olduğu görülmektedir. Böyle bir kanaate varılmasının da bir takım haklı nedenleri bulunmaktadır.

Türkiye, Balkanlar, Orta Doğu ve Kafkaslar hattında yer alan ve belki de dünyanın en büyük güç mücadelesinin yaşandığı bir coğrafyada yer almaktadır. Bu coğrafyada kendisi ile rekabet edebilecek güçlü komşuları pek yok gibi görünse de, bütün küresel güçlerin bölge üzerinde bir takım hesaplar peşinde olması nedeniyle bölgesel rekabette Türkiye'nin rakipleri İran, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerle birlikte esas olarak ABD, AB ve Rusya gibi küresel aktörlerden oluşmaktadır. Bu da, Türkiye'nin dış politikadaki hareket alanını sınırlandırmaktadır. Sert güç kapasitesi olarak söz konusu küresel güçlerle rekabet etmesi mümkün görünmeyen Türkiye için, bu noktada en uygun seçeneğin, yumuşak gücü esas alan bir dış politik yaklaşım olacağı görülmektedir. Çünkü

Türkiye, sahip olduğu kaynaklar itibariyle yumuşak güç potansiyeli yüksek bir ülke kimliği taşımaktadır.

Türkiye, Osmanlı bakiyesi bir ülke olarak Orta Avrupa'dan Hazar'a kadar uzanan eski Osmanlı coğrafyasında güçlü bir kültürün merkezinde yer almaktadır. Yumuşak gücün üç ana kaynağından birinin kültür olduğu düşünüldüğünde bu durumun sağladığı avantaj daha iyi anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Balkanlardaki yumuşak gücü halkın Müslüman ve Hristiyan kimliğine bağlı olarak değişiklik arz etmektedir. Türkiye'ye duyulan sempati düzeyinin Müslümanlarda yüksek, Hristiyanlarda ise daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak bilimsel çalışmalarda ortalama değerlere bakıldığında genel olarak Balkanlardaki Türkiye algısının iyi durumda olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye son dönemde özellikle kurumsal bazda bölgeye yoğun ilgi göstermektedir. Türkiye'nin en önemli kamu diplomasisi kuruluşlarından biri olan Yunus Emre Enstitüleri'nin en yaygın ve en aktif faaliyet alanlarından birisinin burası olması, Türkiye'nin uyguladığı kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde bölgeye verdiği öneme işaret etmektedir. Türkiye'nin bölgede Hristiyanları dışarda bırakarak bir yumuşak güç ilişkisi kurması düşünülemeyeceği için söz konusu kimliğe sahip toplumlara yönelik de adımlar atılması gerekmektedir. Bölgedeki Hırvatlar, Yunanlılar ve Bulgarlar gibi Hristiyan toplumların Türk dizilerine olan büyük ilgileri dikkate alındığında bunun Türkiye için iyi bir fırsat olabileceği düşünülmektedir. Doğan çocuklarına bu dizilerdeki karakterlerin adlarını verecek kadar bu dizilerden etkileniyor olmaları, bu kanaldan yapılacak çalışmaların başarı şansının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle de, tarihten kaynaklanan nedenlerle, Hristiyan unsurlar nezdindeki nispeten düşük olan sempati düzeyinin bu diziler ve benzeri kamu diplomasisi faaliyetleri ile yükseltilebilmesi mümkün görünmektedir. Türkiye, eski Yugoslavya coğrafyasındaki etnik ve dini dağılımdaki hassasiyetleri dikkate alarak bir politika takip etmeli ve dinsel ve etnik bir ayırım yapıldığı algısının oluşmasına meydan vermeyecek bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütmelidir.

Türkiye'nin yumuşak gücünün son dönemde en çok arttığı bölge olarak görülen Orta Doğu, Arap Halk hareketleri sonrası gelişmelerle kırılğan bir yapıya dönüşmüştür. Bölgedeki Türkiye sempatisi 2010-2011 yıllarında zirvede iken aradan geçen birkaç yıl içerisinde Suriye ve Mısır'la yaşanan sorunların da etkisiyle kısmi anlamda erozyona uğramıştır. Ancak Mısır ve Suriye halkının düşünceleri hariç bırakılarak yapılan

değerlendirmelerde Türkiye'nin bölgede halen daha önemli bir yumuşak güç olduğu anlaşılmaktadır. Birkaç yıl öncesine nazaran bölgede Türkiye'nin çok ciddi bir itibar kaybına uğradığı düşüncesini anketler doğrulamamaktadır. Bu durumda, söz konusu değerlendirmelerin bilimsel gerçeklerle değil de iç siyasi kaygılarla yapıldığı izlenimi doğmaktadır.

Orta Doğu halen oldukça dinamik ve karmaşık bir görüntü sunmaktadır. Bu nedenle de Türkiye algısının bu gelişmelere bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemesi normal bir durum olarak görülmektedir. Ancak Türk Dış politikası ile ilgili mezhepçi bir yaklaşımla hareket ediyor algısının oluşması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir algı hem Türkiye'nin tüm bölgeyi hedefleyen hareket alanını sınırlandıracak, hem de ilkesel politikaları mezhepsel politikalara indirgemiş olacaktır. Bu durum nihayetinde Türkiye'nin yumuşak gücüne de zarar verecektir.

Orta Doğu'da sert güç yöntemlerinin yaygınlaşması yumuşak gücün etkisini sınırlayan bir sorun olarak görülmektedir. Kısa vadede böyle bir durum kaçınılmazdır ancak bu çatışma durumları ilanihaye devam edecek değildir. Sert güç yöntemlerinin uygulandığı bu dönemdeki politikalar, çatışmaların sona erdiği dönemde her ülkenin takındığı tutum çerçevesinde kendisine dönüş yapacaktır. İlkeli ve uzun vadeli politikalar benimseyen ülkeler bu durumda kazançlı çıkacaktır. Bu nedenle Türkiye de konjonktürel gelişmelerin akıntısına kapılmadan soğukkanlı politikalar belirlemeli ve ilkesel hareket ederek bu politikalarını yumuşak güce dönüştürebilmelidir.

Bölgede Türk dizileri için oldukça elverişli bir Pazar oluşmuştur. Ancak bu durum, dizilere gösterilen talebin doğrudan yumuşak güce dönüşmesi anlamına gelmemektedir. Dahası her hangi bir planlamanın parçası olmadan tamamen kâr mantığı ile pazarlanan bu dizilerin bir zaman sonra olumsuz bir Türkiye algısının ortaya çıkmasına da neden olabileceği hesap edilmelidir. Bu nedenle de Türk televizyon programları için söz konusu elverişli pazarın, belirlenecek bir kamu diplomasisi politikası bağlamında bir plan dâhilinde değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Televizyon programlarının satışını her ne kadar özel şirketler gerçekleştiriyor olsa da devlet, vergilendirme, teşvik ve benzeri uygun vasıtalarla bunları yönlendirebilmelidir. Çünkü kendi doğal akışına bırakılan bir faaliyetin sonucunun nasıl olacağını kestirmek mümkün görünmemektedir. Sivil

oluşumlarca yürütülen kamu diplomasisi faaliyetlerinin kamu kurumları ile yürütülenlere nazaran daha güvenilir ve bu bağlamda daha etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle de Türkiye, yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri içerisinde devletin fonksiyonunu görünmez kılmalıdır. Türk dizilerine karşı oluşan elverişli Orta Doğu pazarına istediği mesajları ulaştıracak yapımların satılmasını perde arkasından yönlendirmelidir.

Her ülkenin toplumsal yapısının kendine has özellikler barındırdığından hareketle Orta Doğu'yu bütüncül bir yaklaşımla değil, devletler bazında ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Diğer yandan yapılan kamu diplomasisi faaliyetlerinin yarattığı sonuçları görmek ve bölge halklarının tepki ve beğenilerini değerlendirmek için periyodik olarak kamuoyu yoklama çalışmaları yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu şekilde, eksikliklerin saptanması ve bunların anında karşılanması mümkün hale gelmektedir.

Osmanlı geçmişi Türkiye için bir yandan önemli bir yumuşak güç potansiyeli sağlarken diğer yandan Osmanlı Devleti'nin bölge üzerindeki hâkimiyeti hatırlatılarak, Türkiye'nin bu devleti yeniden diriltme peşinde olduğu iddiaları bağlamında dile getirilen yeni Osmanlılık söylemi, Türkiye için önemli bir tehlike olarak görülmektedir. Önceki dönemin Dışişleri Bakanı ve şimdinin Başbakanı olan Ahmet Davutoğlu'nun bir tuzak olarak değerlendirdiği bu tabirin yönetici elit tarafından özellikle kullanılmaktan kaçınılmasına rağmen daha çok Batı kaynaklı yayınlarda dile getiriliyor olmasına dikkat etmek gerekmektedir. İç kamuoyunda belli kesimlerce de sempati ile karşılanabilecek olan bu tabirin dış politikada Türkiye'ye zarar vereceği hesaba katılarak bu konudaki mahzurulara karşı kamuoyu bilgilendirilmelidir. Orta Doğu'da bu algıyı yaratabilecek söylemlerden özellikle uzak durulmalı ve kullanılacak iddialı ifadelerin Orta Doğu kamuoyunca nasıl karşılanabileceği muhakkak dikkate alınmalıdır. Ayrıca artan iletişim imkânları sayesinde yerel ve uluslararası ayrımının büyük ölçüde ortadan kalktığı dikkate alınmalı ve iç kamuoyunun hoşuna gidecek ancak uluslararası alanda sorun oluşturabilecek beyanlardan da uzak durulmalıdır.

Türkiye'nin son dönemde gerçekleştirdiği ekonomik büyümeye paralel olarak etkinliğini artırmasının bölgede rekabet içerisinde olduğu ülkeler nezdinde bir rahatsızlığa yol açmış olacağı gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle, büyüyen gücünün kendisine karşı ortaya çıkaracağı tehdit algılarını bertaraf etmek için yumuşak güç politikalarından

yararlanmalıdır. Öte yandan, dış politikada kendine olan güvenini yansıtan iddialı ifadeler kullanırken bunun yumuşak gücüne zarar verebileceğini de hesaba katmalıdır. Bölgesinde kendisinin bilgisi dışında adım atılmayacağı şeklindeki ifadelerin kendisine bir şey kazandırmayacağı, aksine bu ifadeleri kendi menfaat alanları için tehdit olarak gören başka ülkelerin Türkiye'nin yumuşak gücünü sınırlandırmak için hamleler yapmalarına neden olacağı bilinmelidir.

Bugün için Orta Doğu'da büyük ülkeler arasında doğrudan sıcak çatışmalar yaşanmıyor olsa da bölgede büyük bir mücadelenin var olduğu anlaşılmaktadır. Yürütülen bu mücadelede kullanılan yöntemlerin önemli bir kısmını yumuşak güç yöntemlerinin oluşturduğu da görülmektedir. Bu bağlamda terör örgütleri ve benzeri taşeron yapılanmalar vasıtasıyla bölge üzerinde büyük algı operasyonları yapılmaktadır. Sosyal medya ve internet ortamındaki video ve görsel paylaşımlarla bazı ülkeler terörle ilişkilendirilerek baskı altına alınmaya çalışılmaktadır. Ayrıca gerçekliği konusunda şüpheler bulunan paylaşımlarla operasyonel hareketler için uluslararası kamuoyu yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda Türkiye de oyunu kuralına göre oynamalı ve zamanın şartlarına uygun araçlarla kendi menfaatlerini koruma yoluna gitmelidir. Bireysel ve sivil oluşumlar şeklinde bir görüntü arzeden sosyal medyanın aslında istihbarat örgütleri için elverişli bir çalışma alanı olduğu dikkate alınmalı ve Türkiye de bu konuda gerekli çalışmaları yapmalıdır. Bugün bölgede büyük yumuşak güç savaşlarının yaşandığını görmeli ve sadece kendi yumuşak gücüne odaklanmaktan ziyade kendisine rakip durumdaki güçlerin yumuşak güç etki alanlarını sınırlandırmak için neler yapabileceğini de değerlendirmelidir.

Orta Doğu ve Afrika özelinde değerlendirildiğinde Türkiye'nin söz konusu bölgelere ilgisinin henüz çok yeni olduğu bilinmektedir. Yaklaşık on yıllık bir mazisi olan bu ilginin rekabet içinde olunan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında netice almak için henüz yetersiz olacağı anlaşılmaktadır. Avrupalı ve Amerikalıların bölgede yaklaşık bir yüzyıldır radyo ve televizyon yayınları benzeri araçlarla yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerine Türkiye'nin yeni başlamış olmasının bu noktada söz konusu rekabette geri kalmasına neden olduğu görülmektedir. Ancak kurumsallaşma anlamında kısa zamanda birçok başarılı çalışmanın yapılması ve dışişleri bakanlığının personel ve temsilcilik anlamında hızlı bir genişlemeye gitmesi Türkiye'nin eksikliklerini gördüğünü ve bunun giderilmesi

için büyük bir azim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Geline nokta önemli işler yapılmış ve büyük mesafeler alınmış olsa da bunların dış politik çıktı haline gelmesi ve doğrudan yumuşak güce dönüşmesi için biraz daha zamana ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı da yönetici elitin Türkiye'nin potansiyelinin üzerinde beklentilere yol açabilecek söylemlerden kaçınması gerekmektedir. Özgüven eksikliğinin büyük bir sorun olması gibi karşılığı olmayan bir özgüven patlamasının da birçok mahzurunun olacağı bilinmelidir. Bu nedenle kapasite ile söylem arasında bir dengenin yakalanması ve dış politikanın buna uygun olarak belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Osmanlı geçmişi ile olmasa da soy bağı ile yakın ilişki içerisinde olduğu ülkeler Orta Asya coğrafyasında bulunmaktadır. Bağımsızlıklarından itibaren Türkiye'nin büyük bir coşku ile yaklaştığı bu ülkelerle ilişkilerde önemli ilerlemeler yaşanmış olmakla birlikte istenilen seviyeye gelinemediği bilinmektedir. Nitekim yapılan kamuoyu yoklamaları da bu durumu teyit etmektedir. Ortak dil, din ve soy bağına rağmen bu ülkelerdeki Türkiye sempatisinin diğer bölgelerle kıyaslandığında nispeten daha düşük bir oranda seyrettiği görülmektedir. İlk dönemlerde liderler arasındaki kişisel dostluklarla yürütülen ilişkilere son dönemde kurumsal bir kimlik kazandırılmaya çalışılması, hamasi söylemlerden ziyade rasyonel politikaların tercih edilmesine imkân sağlamaktadır.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin bazılarında var olan hassas etnik dengeler, onları dış politikada da belli dengeleri gözetmeye zorlamaktadır. Öte yandan yine bazı ülkelerde halen daha Sovyet dönemi yöneticilerin iktidarlarını devam ettiriyor olmaları ve otoriter bir yönetim modeli uyguluyor olmaları Türkiye'nin bölge üzerindeki yumuşak gücünü kısıtlamaktadır. Söz konusu ülke liderlerinden bazılarının kendi iktidarlarının devamı için rahatsızlık duydukları demokratik Türkiye modeli ve ülkelerinde yumuşak gücün işlerliği açısından önemli olan demokratikleşmenin gerçekleşmemiş olması Türkiye'nin bölgeye yönelik yumuşak güç etkisini sınırlandırmaktadır. Ancak özellikle eğitim alanında gerçekleştirilen kamu diplomasisi faaliyetlerinden uzun vadede netice alınabileceği hususu dikkate alındığında 90'lı yıllardan itibaren bu alanda gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarının yakın zamanlarda alınmaya başlanacağı ümit edilmektedir. Halklar arasındaki yakınlığın demokratik yönetimler söz konusu olduğunda etkili sonuçlar doğurduğu dikkate alındığında Türkiye'nin bölge ülkelerindeki demokratikleşmelere destek vermesi kendi lehine bir durum olarak görülmektedir. Ancak bu destek, Arap Halk

Hareketleri ya da Renkli Devrimlerde olduğu gibi sokak hareketleri ile iktidarların devrilmesi şeklinde düşünülmemelidir.

Türkiye'nin bölgesel güç iddiasının bir ayağını da Kafkasya oluşturmaktadır. Buradaki ülkelerden Gürcistan, sahip olduğu jeopolitik konum itibariyle Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Mevcut konjonktürde Türkiye'yi Orta Asya'ya bağlayacak tek kapı olma özelliği gösteren Gürcistan ile bağımsızlığından itibaren kurulan iyi ilişkiler geliştirilerek devam ettirilmelidir. Yaşadığı iç ve dış çatışmalarla ekonomik anlamda sıkıntılı bir süreç yaşayan Gürcistan, 27 milyar dolarlık GSYİH'si ve Ankara şehrine yakın bir nüfusuyla esasında Türkiye'nin, yapacağı küçük yardımlarla büyük sonuçlar alabileceği bir büyüklükte bulunmaktadır. Bu nedenle de Türkiye, Azerbaycan'la ortak menfaatler çerçevesinde beraber hareket ederek Gürcistan'ın istikrarına ve ekonomik gelişime destek sağlayacak ortak proje sayısını artırma yoluna gitmelidir. Sahip olduğu konum itibariyle Türkiye'den çok Azerbaycan için hayati bir önem taşıyan Gürcistan, bu ülkenin Türkiye ve Batı ile bağlantısını sağlayan tek çıkış noktası olması hasebiyle vazgeçilmez bir nitelik taşımaktadır. Bundan dolayı Rusya'nın etkisi altına girmesi veya benzer şekilde istikrarsızlığa sürüklenmesine müsaade edilmemesi gerekmektedir.

Bölgenin bir başka ülkesi olan Ermenistan'la ilişkilerin normalleşmesi yönünde atılan adımların başarılı olamadığı bilinmektedir. Ancak bu konuda karamsarlığa düşerek hareketsiz kalmak yerine başarısızlık nedenleri iyi analiz edilerek yeni politikalar geliştirilmesi daha makul bir yaklaşım tarzı olarak görülmektedir. İmzalan protokollerin yürürlüğe konamamasında iki tarafta yaşanan kamuoyu baskılarının etkisi dikkate alınmalı ve öncelikle bu sorun giderilmelidir. Yani tepede atılan imzaların hayata geçirilebilmesi için önce tabanda bir değişimin yaşanması ve bu konuda halkların ikna edilmesinin gerekli olduğu anlaşılmalıdır. İki ülke arasındaki sorunların giderilmesi noktasında belgelerle kimin haklı olduğunun ortaya konulması öncesinde iki milletin birbirlerine karşı besledikleri husumetin ve önyargıların ortadan kaldırılması hedeflenmelidir. Nitekim 2005 yılında eş zamanlı olarak Türkiye ve Ermenistan'da yapılan bir kamuoyu yoklamasında Ermenilerin Türklere olan bakışını ölçmeye yönelik bir soruda, Türkiye'yi ömrünce hiç görmemiş olan ve hiçbir Türk'le tanışmamış olanlarla, Türklere tanışmış ve Türkiye'yi görmüş olanlar arasında Türklere duydukları sempati düzeyi bakımından % 10'un üzerinde bir fark ortaya çıkmaktadır. Yani, Türkiye'yi görmekle, Türklere duyulan sempatinin

artması arasında doğrudan bir bağlantının var olduğu görülmektedir. Bundan dolayı da, yüz yüze görüşmeleri artıracak kamu diplomasisi faaliyetleri ile iki milletin birbirlerine karşı besledikleri önyargının aşılmasının belli bir noktaya kadar mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. O halde ilişkilerin normalleştirilmesi adına siyasal anlaşmalardan önce karşılıklı tanışmayı ve birbirini anlamayı sağlayacak kamu diplomasisi faaliyetlerinin yürürlüğe sokulmasının daha etkili sonuçlar doğurabileceği dikkate alınmalıdır. Bu şekil bir hareket tarzı ile belki çok kısa zamanda bir netice alınamayacaktır ancak orta ve uzun vadede kalıcı bir çözümün ancak bu sayede mümkün olabileceği de hesaba katılmalıdır. Diğer yandan karşı tarafı zayıf durumda bırakan zorlayıcı sert güç yöntemleri ile alınacak neticelerin şartlar değiştiğinde ters tepeceği ve bir karşı intikam duygusuna yol açabileceği de unutulmamalıdır. Unutulmaması gereken bir başka durum ise Ermenistan, Türkiye ilişkilerinden söz edilirken Azerbaycan faktörünün bu konunun dışında tutulmasının sonuç almaya engel olacağıdır. Nitekim Ermenistan'la imzalanan protokollerin yürürlüğe konulamamasındaki etkisi, bunu açık şekilde göstermiştir.

Nye'in geliştirdiği model bağlamında yumuşak gücüne bir bütün olarak bakıldığında Türkiye'nin önemli bir potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yumuşak gücün üç temel kaynağı esas alındığında önem sıralaması bölgeler arasında farklılıklar göstermekle birlikte Türkiye'nin önemli avantajlara sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Sahip olduğu değerler itibariyle Balkanlarda Osmanlı geçmişine bağlı ortak kültür, Orta Doğu'da Müslüman bir toplumda başarı ile uygulanan demokratik sistem, Kafkasya ve Orta Asya'da ise daha çok dil ve soy birliği ön plana çıkmaktadır. Bu da, Türkiye'nin her bölgeye yönelik olarak o bölgenin özelliklerini dikkate alan bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütmesinin gerekli olduğunu göstermektedir. Bunun için de bir politika geliştirilmeden önce hedef ülkelerin iyi analiz edilmesi ve hangi araç ve yöntemlerle daha etkili sonuçlar alınabileceğinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Söz gelimi Bosna Hersek'te kullanışlı olacak ortak Osmanlı kültürü vurgusunun Orta Asya'da bir anlamının olmayacağı ya da Suudi Arabistan veya Mısır gibi ülkelerde ters etki yaratacağının bilinmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada da söz konusu yaklaşımdan hareketle Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç ilişkisinde hangi kaynakların daha önemli olduğu ve hangisi ile daha etkili sonuçlar alınabileceğinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Türkiye'nin

Azerbaycan'a yönelik yumuşak güç ilişkisinde hangi kaynağın önemli olduğunun tespiti, uygulanacak uygun kamu diplomasisi yöntemlerinin belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır.

Türkiye- Azerbaycan yumuşak güç ilişkisinde hangi kaynağın daha önemli olduğuna ilişkin yapılan mülakatlar, Azerbaycanlıların Türkiye'ye dair düşüncelerinde en önemli faktörün kültürel yakınlık olduğunu ortaya koymaktadır. Devlet başkanı düzeyinde ifade edilen bir millet, iki devlet söyleminin halkta da karşılığının olduğu görülmektedir. Azerbaycanlılar, Türkiye'den söz ederken ilk ve en fazla olarak kardeş ülke tabirini kullanmaktadırlar. Bu nedenle onlar için Türkiye, öncelikle aynı soydan geldikleri, aynı dini ve dili paylaştıkları bir ülke olarak değerlendirilmektedir. 1918 yılında Nuri Paşa'nın Bakü'yü kurtarması ve 1991 yılından sonraki bağımsızlık sonrasında Türkiye'nin her zaman Azerbaycan'ın yanında olması bu kardeşlik duygusunun pekişmesine katkı yapmaktadır.

Azerbaycanlılar, Türkiye'ye duydukları yakınlığı her şeyden önce soy birliği ile açıklamaktadırlar. Türkiye ile aralarında bu durumdan kaynaklanan duygusal bir bağ olduğunu düşünmektedirler. Esasında iki ülke arasında daha önce meydana gelen bazı olaylarda bu duygusallığın izlerine rastlanmaktadır. Bursa'daki Türkiye-Ermenistan futbol müsabakasında Azerbaycan bayraklarının stadyum içerisine alınmaması ve toplanan bayraklardan bir kaçının çöp kutusu içerisinde fotoğraflanması ile başlayan ve Bayrak Krizi adı verilen olaylarda Azerbaycanlıların gösterdiği büyük tepkinin bir kısmı bu duygusallıkla açıklanmaktadır. Olaylardaki hukuki ya da provokatif yönler onları tatmin etmemektedir. Onlar, kardeş olarak gördükleri insanların yaptıkları karşısında hayal kırıklığına uğramakta ve bu nedenle de meseleye duygusal bir tepki vermektedirler. *Dostun attığı gül yaralar bizi* misali başka bir ülkede vuku bulduğunda çok fazla önemsenmeyecek bir olay Türkiye'de gerçekleştiğinde büyük bir soruna dönüşmektedir. Sorunun büyümesinde siyasi manipülatif hareketlerin önemli etkisi olmuş olsa da, bu durum Azerbaycanlıların Türkiye'ye bakışındaki duygusal boyutun önemini ortadan kaldırmamaktadır.

Bayrak Krizi büyük bir soruna dönüşmeden atlatılmış ancak iki ülke ilişkileri için oldukça öğretici olmuştur. Azerbaycanlıların Türkiye'yi kendilerine çok yakın

görmelerinin, beraberinde meselelere duygusal bir boyut kazandırdığı ve ilişkileri kırılğanlaştırdığı farkedilmiştir. Bu çalışma için gerçekleştirilen mülakatlarda da aynı hassasiyet gözlemlenmiştir. Mülakatlarda, Azerbaycanlıların Türkiye'ye yakınlık duymalarının en önemli nedeninin soy, din ve dil birliğinden kaynaklanan ortak kültürel değerler olduğu görülmüş ve iki ülke ilişkilerinde rasyonellikten öte bu duygusal bağların daha önemli görüldüğü anlaşılmıştır. Ortaya çıkan bu durum, Türkiye'nin Azerbaycan üzerinde uygulayacağı yumuşak güç politikaları için önemli bir veri olmuştur. Bu şekilde, Azerbaycanlıların hassasiyetleri ve neye, nasıl tepki verecekleri öğrenilmiştir. Türkiye'nin Azerbaycanlılar üzerinde etkili olabilecek bir yumuşak güç politikasının öncelikle kültürel boyut üzerine odaklanması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Azerbaycanlıların, aradaki ortak kültürel değerler itibariyle kendilerinden biri olarak gördükleri Türkiye'ye karşı bir ön kabullerinin olması Türkiye'nin işini kolaylaştırmaktadır. Bu ön kabul, Türkiye'den gelen her şeyin iyi olarak algılanmasına neden olmakta ve Azerbaycanlıları Türkiye'nin etkisine açık hale getirmektedir. Ancak artan Türkiye etkisinin Azerbaycan yönetimi üzerinde bir rahatsızlık doğurduğu da bilinmektedir. Nitekim Azerbaycan televizyonlarında Türk dizilerine getirilen kısıtlamalarda bu durum gözlenmektedir. Haydar Aliyev'le birlikte başlayan ve İlham Aliyev'le devam ettirilen Azerbaycancılık kimliği oluşturma isteği bu rahatsızlığın temelini oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu noktada yapması gereken, oluşturulmaya çalışılan Azerbaycancılık düşüncesine saygı göstermek ve kültürel etkinin yol açtığı rahatsızlıklara karşı hassasiyet göstermek olmalıdır. Her ne kadar ortak birçok değer var olsa da nihayetinde Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Birçok şeyin devlet kontrolünde olduğu Azerbaycan'da yönetime rağmen bazı adımların atılmasının pek mümkün olmadığı bilinmelidir. Ayrıca iktidarın iletişim kanalları üzerindeki hâkimiyetinin halkın manipülasyonuna da imkân sağladığı göz ardı edilmemelidir. O nedenle yapılacak kamu diplomasisi faaliyetleri Azerbaycan yönetimi ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilmeli ve bu faaliyetler tek yönlü olarak değil de iki yönlü hale getirilmelidir. Belirlenecek ortak eylem planları ile karşılıklı kültürel etkileşimin yollarını açacak kamu diplomasisi faaliyetlerine girişilmelidir.

İki ülke her ne kadar temel birçok noktada aynı değerlere sahip olsalar da tarihten gelen nedenlerle aralarında bir takım farklılıkların meydana geldiği de görülmektedir. Her

şeyden önce Azerbaycan'ın uzun bir dönem Rus işgali altında kalması ve yakın zamanlara kadar totaliter Sovyet yönetim tecrübesini yaşamasının toplumsal alandaki izleri halen daha varlığını devam ettirmektedir. Tarihten kaynaklanan bu nedenlerle Azerbaycan'da demokratik bir kültürün oluşmadığı bilinmektedir. Yönetimde güçlü tek adam profilinin ve lider kültürünün oluşması bir yönüyle bu durumun sonucunda ortaya çıkmaktadır. Evrensel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde Azerbaycan demokrasisinin oldukça sorunlu olduğu görülmekte ve bu durum uluslararası kuruluşların yayınladıkları endekslere de yansımaktadır. Ancak bağımsızlık geçmişinin kısa olması, uzun yıllar boyunca totaliter bir yönetim şekli ile idare edilmesi, toplumda demokrasi kültürünün yeterince gelişmemiş olması ve Karabağ'ın işgali nedeniyle sürekli olarak güvenlik merkezli bir politika takip etme ihtiyacı hissedilmesi gibi nedenler bugünkü sorunlu Azerbaycan demokrasisi için gerekçeler oluşturmaktadır.

Yapılan mülakatlarda Türkiye'deki demokratikleşmenin Azerbaycanlılarca önemsendiği ve Türkiye'nin belli çevrelerde model ülke olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak bu durumun Türkiye'yi ideal bir demokrasi olarak görmelerinden değil, özellikle kültürel anlamdaki yakınlıktan dolayı kendilerinden biri gibi görmelerinden ve birçok alanda olduğu bu alandaki tecrübesinden de istifa etme isteklerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu durum, mülakat yapılan bir akademisyenin Türkiye konusunda kendileri için öncelikli olanın kültürel yakınlık olduğuna dikkate çekerek "Eğer demokrasisi için bir ülkeyi sevecek olsaydık bu ülke Türkiye değil, Avrupa olurdu" ifadesinde kendini göstermektedir.

Azerbaycan halkının Türkiye'ye yakınlığı bağlamında değerlendirildiğinde buradaki demokratik gelişimin Türkiye'nin lehine olacağı görülmeli ve bu nedenle de Türkiye bu ülkedeki demokratikleşmeye destek olmalıdır. Ancak bu destek eski Sovyet coğrafyasındaki diğer bazı ülkelerde yaşanan Renkli Devrimlerdeki dış destek gibi olmamalıdır. Yaşanan tecrübeler bu tür dış manipülasyonlarla gerçekleşen iktidar değişikliklerinin başarılı sonuçlar doğurmadığını göstermektedir. Her şeyden önce halkta bir demokrasi kültürünün oluşmasına zemin hazırlanmalı ve bunun üzerinden katkı sağlanmalıdır. Bu nedenle de sabırlı ve adım adım yol alınacak bir politik yaklaşım benimsenmelidir. Bu bağlamda kültürel yakınlığın sağladığı imkânlardan yararlanmalı ve bu kanallar vasıtasıyla diğer alanlarda da ilerlemeler sağlamalıdır.

Yapılan mülakatlarda her ne kadar bu konuda tam bir uzlaşma oluşmamış olsa da, Azerbaycan demokrasisi ile Türkiye'deki demokrasi arasında önemli bir gelişme farkı olduğu bizzat Azerbaycan'da yaşarken gözlenmektedir. Bunun dile getirilmemiş olması ise bir anlamda Azerbaycan vatanseverliği çerçevesinde ülkeyi demokratik açıdan geri bir ülke olarak göstermeme kaygısından kaynaklandığı sanılmaktadır. Diğer yandan son yıllar içerisinde değişik zamanlarda bazı Azerbaycanlılarla yapılan görüşmelerde bu ülkenin son dönemde petrol ve doğalgazdan elde ettiği büyük kazançların Azerbaycanlıların bazılarında ülkenin kapasitesinin çok üstünde bir özgüven patlaması yaşattığı ve bu durumun Türkiye'ye bakışta da etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bunun neticesi olarak da iki ülke ilişkilerinde ve bölgesel denklemlerde Azerbaycan'ın önemini ve büyüklüğünü oldukça abartan bir yaklaşımın ortaya çıktığı farkedilmektedir. Bir anlamda "petrolden gelen kazancın şımarıklığı" olarak nitelendirilebilecek bazı söylemlerle Türkiye ile ilgili diyaloglarda da karşılaşmaktadır. Bu durum söz konusu ülkeye yönelik yumuşak güç ilişkisi bağlamında uygulanacak kamu diplomasisi faaliyetlerinin hazırlanmasında dikkate alınmalıdır. Hangi araçların nasıl bir anlayışla devreye sokulacağı bu bilgiler ışığında belirlenmelidir.

Çalışmadan anlaşılacağı üzere Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç ilişkisinin hareket noktasını kültürel yakınlık oluşturmaktır. Kültürel yakınlık, Türkiye'nin Azerbaycanlılarla temasında geçerli ve kabul gören bir nitelik taşımaktadır. Ulaşılmak istenen hedefler kültürle ilişkili olmasa dahi, bu kanalın elverişli olması hasebiyle kullanılması durumunda netice almanın daha kolay olacağı düşünülmektedir. Ancak bütün bu değerlendirmeler Türkiye'nin Ermenistan ile yürüttüğü mevcut politikanın devamında ya da benzeri politikaların takip edilmesi halinde geçerli olmaktadır. Mülakatlar göstermiştir ki, Azerbaycanlılar, Karabağ'ın işgalinden dolayı Ermenistan konusunda oldukça hassas davranmakta ve bu konunun kendileri için her şeyin üzerinde olduğunu düşünmektedirler. Türkiye'ye yakınlık duysalar da bu konuda ona ayrıcalık tanımamaktadırlar. Ayrıca, Türkiye'nin Ermenistan konusunda atacağı adımlar Azerbaycanlıların Türkiye algısının şekillenmesinde oldukça belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye - Azerbaycan ilişkilerindeki en hassas noktanın Ermenistan konusu olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç ilişkisi bir anlamda Ermenistan politikasına bağlanmaktadır. Bundan dolayı da, Azerbaycan'a rağmen

Ermenistan'la yaşanacak bir yakınlaşmanın Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak gücüne büyük zarar vereceği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin Azerbaycan üzerindeki yumuşak güç etkisinin en önemli ayağının kültürel boyut olduğu gösterilmektedir. Ancak bu gücün daha işler hale getirilmesi için hangi kamu diplomasisi yöntemlerinin ve araçlarının kullanılacağı konusunda bir değerlendirme yapılmamaktadır. Bu nedenle de gelecek/sonraki çalışmalarda Azerbaycan'a yönelik uygulamaya konulacak uygun kamu diplomasisi faaliyetlerinin neler olabileceğinin ortaya konulmasının bu konudaki eksikliği gidererek önemli bir fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açikkaya, Savaş (2010), “Çarlık Rusyası Hâkimiyetindeki Azerbaycan Türklerinde Ulus Bilincinin Gelişmesinin Temel Dinamikleri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 28, 403-420.

Administrative Department of the President of the Republic of Azerbaijan, “General Information About Religion In Azerbaijan “ (t.y), http://files.preslib.az/projects/remz/pdf_en/atr_din.pdf , (02/11/2011).

Afyoncu, Erhan (2011), “Rumlar Latin Kûlahı Yerine Türk Sarığı Tercih Etmiş”, <http://www.bugun.com.tr/pages/marticle.aspx?id=156496>, (18/05/2014).

Ağayev, Mehman (2006), **Milli Mücadele Yıllarında Türkiye ve Azerbaycan İlişkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahmedof, Ahmet Cabir (2001), **Azerbaycan Mutfağı**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

AK Parti, “Dünya ve Dış Politika Vizyonumuz”, (t.y), http://www.akparti.org.tr/site/akparti/2023-siyasi-vizyon#bolum_, (04/06/2014).

“AK Parti Kapatılmasının Kararı Çıktı” (30/07/2008), **Milliyet Gazetesi**, <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=972729> , (04/12/2014).

Akbaş, Zafer ve Tuna, Hakan (2012), “Bir Dış Politika Aracı Olarak Yumuşak Gücün Turizm Sektörüne Etkisi: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 49(571), 5-17.

Akbaş, Zafer (2012), “Ortadoğu’da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 3(1), 51-73.

Akça Ataç, Cemile (2012), “AB’nin Normatif Kapasite Sorunu, Akdeniz İçin Birlik ve Türkiye”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 11(1), 1-24.

Akçadağ, Emine, “Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi” (t.y), <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag.pdf>, (30/05/2014).

_____ “ABD’nin Kamu Diplomasisi Stratejisi: Akıllı Güç” (t.y.),
<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf>, (25/05/2014).

Akçay, Engin (2012), **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**,
Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.

Akgün, Birol (2006), “Türkiye’de Merkez Sağ Siyaset Geleneği ve Ak Parti”,
Muhafazakâr Düşünce, 3(9-10), 23-37.

Akgün, Mensur ve Senyücel Gündoğar, Sabiha (2013), **Ortadoğu’da Türkiye Algısı
2013**, 1. Basım, İstanbul: TESEV Yayınları.

_____ (2014), “Türkiye Modeli Hala Geçerli
Mi?”, **Ortadoğu Analiz**, 6(62), 8-11.

Akıllı, Erman (2013), **Türkiye’de Devlet Kimliği ve Dış Politika**, Ankara: Nobel
Yayıncılık.

Akıncı Vural, Z. Beril ve Bat, Mikail (2010), “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal
Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, **Journal Of
Yasar University**, 20(5), 3348-3382.

Akşemsettinoglu, Gökhan (2002), “Power Politics in International Affairs”, **Foreign
Policy**, 29(3-4), 66-76.

Aktaş, Hayati (2002), “Türkiye’nin Orta Asya’daki Politikasında İran Faktörü”, **Bilig**, 20,
1-24.

Aktaş, Münevver (2009), “Türkiye İslam Konferansı Örgütüne Üye Midir?”, **Dokuz Eylül
Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 11(1), 1-87.

Aktay, Yasin (2012), “Demokratik Açılım Ne Zaman Başladı?”, <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/YasinAktay/demokratik-acilim-ne-zaman-basladi/35226>,
(05/12/2014).

Albayrak, Ahmet (2000), “Bir Medeniyet Kuramcısı Olarak İbn Haldun”, **Uludağ
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 9(9).

Aleskerli, Alekser (Haz.), “Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası” (t.y), <http://www.anayasa.gen.tr/azerbaycan-aleskerli.htm>, (18/12/2014).

- Alizade, Orhan (2010), "18. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'nın Kafkasya'da İşgalcilik Politikası", **Akademik Bakış**, 4 (7), 105-114.
- Altınok, Mehtap (2014), "YTB, Türkiye'nin Bölgesel Ve Küresel Düzeyde Yeniden İnşasına Katkı Sağlayacak En Önemli Kuruluşlardan Birisidir.", **Artı90**, <http://arti90dergi.com.tr/details.php?id=196/Doc+Dr.+Kudret+Bulbul:+YTB+Turkiye%E2%80%99nin+bolgesel+ve+kuresel+duzeyde+yeniden+insaasina+katki+saglayacak+en+onemli+kuruluslardan+birisidir.>, (12/12/2014).
- Altuncuoğlu, Neslihan (2012), "Kültürün Tarih İle İlişkisine Dair", **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 1(1), 985-996.
- Anas, Omair (2010), "Türkiye'nin Arap Dünyasındaki Yumuşak Gücü: Yükselen Trendler ve Beklentiler", **Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçme Tebliğler, ATCOSS 2010**, 277-300.
- Anayasa Hukuku Sitesi, "1876 Kanunu Esasisi" (t.y), <http://www.anayasa.gen.tr/1876ke.htm>, (03/12/2014).
- Anderson, Peter J. (2005), **The Global Politics Of Power, Justice And Death, An Introduction To International Relations**, New York: Taylor and Francis E-Library.
- Anıl, Yaşar Şahin (2010), **Niccolo Machiavelli**, İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Aras, Bülent (2014) "Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy Revisited", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, 16(4), 404-418.
- Arı, Önder (1987), **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Der Yayınları.
- Arı, Tayyar (1997), **Uluslararası İlişkiler**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- _____ (2010), **Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arıboğan, Deniz Ülke (2001), **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri, Uluslararası İlişkilerde Güç Mücadelesi**, İstanbul: Der Yayınları.
- _____ (2007), **Uluslararası İlişkiler Düşüncesi, Tarihsel Gelişim**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Armaoğlu, Fahir (2012), **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 18. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Armistead, Edwin L. (2004), **Information Operations: Warfare And The Hard Reality Of Soft Power**, 1. Baskı, Washington DC: Brassey's.
- Arquilla, John ve Ronfeldt, David (1996), "Information, Power, and Grand Strategy: In Athena's Camp", Stuart J. D. Schwartzstein (Ed.), **The Information Revolution and National Security: Dimensions and Directions**, (141-171), Washington D.C: CSIS.
- Artı90, <http://arti90dergi.com.tr/details.php?id=42/Turk+Diasporasi+Artik+Birlesti> , (21/12/2014).
- Artun, Erman (2009), "Popüler Türk Kültürünün Dünya Kültürlerine Etkisi ve Katkısı", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Asunakutlu, Tuncer ve Safran, Barış (2004), "Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Çatışmalara Yönelik Bir Araştırma", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6 (1), 26-49.
- Ateş, Davut (2009), "2002-2008 Döneminde Türkiye'nin Güç Arayışı", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 5(17), 23-53.
- _____ (2013), **Uluslararası Politika, Dünyayı Anlamak ve Anlatmak**, Bursa: Dora Yayıncılık.
- Attar, Aygün ve Şimşir, Sabahattin (2013), **Tarihten Günümüze Türkiye'de Yaşayan Azerbaycan Türkleri**, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Aydın, Mustafa (1996), "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 51 (1), 71-114.
- _____ (2004), "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği" **Uluslararası İlişkiler**, 1(1), 33-60.
- Aydın, Mustafa ve Yazgan, Korhan (2013), "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Akademisyenleri Eğitim: Araştırma ve Uluslararası Politika Anketi – 2011", **Uluslararası İlişkiler**, 9 (36), 3-44.
- Aydın Koyuncu, Çiğdem (2012), "Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 67(1), 111-139.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, “Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Ümumi Məlumat” (t.y) , <http://www.stat.gov.az/map/>, (25/12/2014).

_____, “Population By Ethnic Groups” (t.y), www.stat.gov.az/source/demography/ap/en/1_5en.xls, (26/12/2014).

_____, “Əhalinin Beynəlxalq Miqrasiyası”,(t.y) <http://www.stat.gov.az/source/demography/ap/> , (31.10.2013).

Bachrach, Peter ve Baratz, Morton (1963), “Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework”, **American Political Science Review**, 57, 32-42.

Bachrach, Peter ve Baratz, Morton S. (1962), “Two Faces of Power”, **The American Political Science Review**, 56 (4), 947-952.

Bağcı, Hüseyin ve Sinkaya, Bayram(2006), “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye: Ak Parti'nin Perspektifi”, **Akademik Orta Doğu**, 1(1), 21-37.

Bal, Halil (2000), “Azerbaycan'da Dinî Tolerans ve Mezhep İhtilâflarının Kaldırılması İçin Yapılan Çalışmalar”, **Kafkasya'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri**, İstanbul.

Bal, İdris (1998), “The Turkish Model And The Turkic Republics”, **Perceptions Journal Of International Affairs**, III(3), <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/IdrisBal.pdf>, (09/12/2014).

_____ (2000), “Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'nin Uluslararası İlişkilerde Model Olarak Yükselişi ve Amerikan Onayı”, **Avrasya Etüdüleri(TİKA)**, 127-136.

Balcı, Ali (2013), **Türkiye Dış Politikası**, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Baldwin, David A. (1993), “Neoliberalism, Neorealism, and World Politics”, David A. Baldwin (Ed.), **Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate**, 3-25, New York: Columbia University Press.

_____ (2002), “Power and International Relations”, W. Carlsnaes ve Diğerleri (Ed.), **Handbook Of International Relations**,(177) , London: Sage Publications.

Barkan, Ömer Lütfi (1942), “İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler” **Vakıflar Dergisi**, Ankara, II, 279-304.

Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, “Tarihçe” (t.y), <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda#collapse4>, (24/12/2014).

“Misyon / Vizyon” (t.y), <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda>, (25/12/2014).

“Görevler” (t.y), <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda#collapse5>, (25/12/2014).

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (2013), “Acil İnsani Yardımlar Sıralamasında Dünyada 4. Sıraya Çıkan Türkiye, 100’den Fazla Ülkeye Yardım Eli Uzatıyor”, <http://www.kdk.gov.tr/haber/acil-insani-yardimlar-siralamasinda-dunyada-4-siraya-cikan-turkiye-100den-fazla-ulkeye-yardim-eli-uzatiyor/338#>. UqbVOjix0TY.twitter, (06/06/2014).

“Türkiye’nin Dizi Film İhracatı 200 Milyon Dolara Ulaştı”, (t.y), <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dizi-film-ihracati-200-milyon-dolara-ulasti/362>, (21/06/2014).

“Türkiye 2013’te Dünya Liderlerini Ağırladı”, (t.y), <http://kdk.gov.tr/verilerle-yukselen-turkiye/>, (11/10/2014).

“Türk Vatandaşları 72 Ülkeye Vizesiz Seyahat Ediyor”(t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-vatandaslari-72-ulkeye-vizesiz-seyahat-ediyor/10>, (11/10/2014).

“Türk Dış Politikası THY İle Güç Kazanıyor”, (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-dis-politikasi-thy-ile-guc-kazaniyor/13>, (12/10/2014).

(2013), “Türkiye Bir Yılda Marka Değerini En Fazla Artıran 4 Ülkeden Biri Oldu” (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiye-bir-yilda-marka-degerini-en-fazla-artiran-4-ulkeden-biri-oldu/36>, (15/10/2014).

“Türkiye 2012’de Dünyanın En Çok Turist Çeken 6’ncı Ülkesi Oldu” (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiye-2012de-dunyanin-en-cok-turist-ceken-6nci-ulkesi-oldu/38>, (20/10/2014).

“11 Yılda 93 Ülkeye 305 Ziyaret” (t.y), <http://kdk.gov.tr/haber/11-yilda-93-ulkeye-305-ziyaret/420>, (19/12/2014).

“Türk Vatandaşları 72 Ülkeye Vizesiz Seyahat Ediyor”(t,y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-vatandaslari-72-ulkeye-vizesiz-seyahat-ediyor/10>, (20/12/2014).

“10 Yılda 58 Yeni Temsilcilik: Türkiye'nin Yurtdışındaki Temsilcilik Sayısı 221'e Çıktı” (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/10-yilda-58-yeni-temsilcilik-turkiyenin-yurtdisindaki-temsilcilik-sayisi-221e-cikti/41>, (20/12/2014).

“KDK Genelgesi” (t.y), <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kdk-genelgesi/5>, (22/12/2014).

“Vizyon ve Misyon” (t.y), <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8>, (23/12/2014).

“Koordinatörümüz Haşimi, Başbakan Başmüşaviri ve BYEGM Genel Müdürü Olarak Atandı” (t.y), <http://kdk.gov.tr/haber/koordinatoremuz-hasimi-basbakan-basmusaviri-ve-byegm-genel-muduru-olarak-atandi/501>, (23/12/2014).

“Anadolu Ajansı, Türkiye'nin Sesini 7 Dilde Dünyaya Duyuruyor” (t.y), <http://kdk.gov.tr/haber/anadolu-ajansi-turkiyenin-sesini-7-dilde-dunyaya-duyuruyor/371>, (26/12/2014).

(2013), “Türk Dış Politikası THY İle Güç Kazanıyor” (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turk-dis-politikasi-thy-ile-guc-kazaniyor/13>, (30/12/2014).

“Türkçe, Dünya Dili Olma Yolunda” (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkce-dunya-dili-olma-yolunda/30>, (15/12/2014).

“Kuruluş” (t.y), <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kurulus/7> , (02/12/2014).

-
- “Türkiye’nin Uluslararası Spor Etkinliği Karnesi” (t.y), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-uluslararasi-spor-etkinligi-karnesi/20>, (22/12/2014).
- Batur, Nur, “Yeni Osmanlılar Sözü İyi Niyetli Değil”, (04/12/2009), <http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/12/04/yeni-osmanlilar-sozu-iyi-niyetli-degil>, (03/06/2014).
- Bayraktar, Zülfikar (2012), “Türkiye’nin Balkanlar’daki Yumuşak Gücü Türk Kültürü”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, 35, 181-189.
- Bektaş, Arsev (1993), “Machiavelli ve Hobbes "Siyasal İktidar" ve "Güç" Analizleri”, **Marmara İletişim Dergisi**, (3), (Temmuz 1993), 177-188.
- Beng, Phar Kim (2008), “Turkey’s Potential as a Soft Power: A Call for Conceptual Clarity”, **Insight Turkey**, 10(2), 21-40.
- Benli Altunışık, Meliha (2008), “The Possibilities And Limits Of Turkey’s Soft Power in The Middle East”, **Insight Turkey**, 10(2), 41-54.
-
- _____ (2010), **Arap Dünyasında Türkiye Algısı**, İstanbul: TESEV Yayınları.
-
- _____ (2011), “Türkiye’nin Ortadoğu’daki “Yumuşak Gücü” ve Önündeki Engeller”, **TESEV Dış Politika Programı**, <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/21102013104928.pdf>, (03/12/2014).
- Beyatlı, Yahya Kemal (1973), **Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım**, İstanbul: Baha Matbaası.
- Bilgiç, M. Sadi ve Akyürek, Salih (Haz.) (2012a), **Balkanlarda Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:49, Ankara: Bilgesam Yayınları.
-
- _____ (2012b), **Ermenistan’da Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:41, Ankara: Bilgesam Yayınları.
-
- _____ (2012c), **Kazakistan’da Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:44, Ankara: Bilgesam Yayınları.
-
- _____ (2012d), **Kırgızistan’da Türkiye ve Türk Algısı**, Rapor No:43, Ankara: Bilgesam Yayınları, 2012, s.11.

- Bilkan, Ali Fuat (2010), “Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri”, Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, içinde (329-333), İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları.
- Bodur, Hüsnü Ezber (2013), “Çoklu Sekülerlikler ve Din İlişkisi Bağlamında Türkiye Tecrübesinin Arap Baharına Etkisi”, Ahmet Hamdi Aydın ve Diğerleri (Ed.), **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu “Yönetim-Ticaret-Siyaset” Bildiriler Kitabı**, 41-47, Kahramanmaraş.
- Boesche, Roger (2003), ”Kautilya's Arthashastra on War and Diplomacy in Ancient India”, **The Journal of Military History**, 67(1), 9-37.
- Bolat, Kasım (2014), “Osmanlıların Balkanlar’ı Fetih Etmesi ve Yerleşmesi”, <http://www.akademiktarih.com/pdfler/store/akademiktarihkasimbolatbalkanlar.pdf>, (15/05/2014).
- Bostancı, Meltem (2012), **Kamu Diplomasisinde Medyanın Rolü ve Önemi**, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Bozdağlıoğlu, Yücel ve Özen, Çınar (2004) “Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık”, **Uluslararası İlişkiler**, 1(4), 59-79.
- Brown, Chris ve Ainley, Kirsten (2008), **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, (Çev. Arzu Oyacıoğlu), İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.
- Browning, John G. (2013), “Democracy Unplugged: Social Media, Regime Change, And Governmental Response In The Arab Spring”, **Michigan State International Law Review**, 21 (1), 63-86.
- Brzezinski, Zbigniew (1997), **Büyük Satranç Tahtası**, İstanbul: İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- Burchill, Scott ve Linklater, Adrew (2012),”Analiz Çerçevesi”, Scott Burchill ve diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları.
- Bursalıoğlu, Sibel (2007), “İbn-İ Haldun Sosyolojisinde Asabiyet Bağları, Devlet ve Kamu Maliyesi”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), 43-56.
- Cabbarlı, Hatem ve Abdullayeva, Vüsale (2009), “Azerbaycan Dış Politikası'nın Temel Özellikleri (1991-2009)”, **21.Yüzyıl**, 77-92.

- Cafersoy, Nazim (2001), "Bağımsızlığın Onuncu Yılında Azerbaycan-Rusya İlişkileri (1991-2001)", **Avrasya Dosyası, Azerbaycan Özel Sayısı**, 7(1), 286-318.
- Can, H. Derya (2011), "Maurya İmparatoru Çandragupta Döneminde Yönetim", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, 30(50), 49-56.
- Carr, Edward Hallett (2010), **Yirmi Yıl Krizi 1919-1939**, (Çev. Can Cemgil), İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Central Intelligence Agency, "The World Factbook, Azerbaijan" (t.y), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html> , (24/12/2014).
- Clark, Wesley K. (2003), **Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism, and the American Empire**, New York: Public Affairs.
- Cline, Ray S. (1980), **World Power Trends And U.S. Foreign Policy For The 1980s**, Boulder: Westview Press.
- Cooper, Robert (2004), "Hard Power, Soft Power And The Goals Of Diplomacy", David Held ve Mathias Koenig-Archibugi (Ed.), (167-180), **American Power in The 21st Century**, Cambridge: Polity Press.
- Cural, Ahmet (2011), **Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakır, Ruşen (2003), "AKP Kimliksizliğe Mahkum", <http://www.gazetevatan.com/akp-kimliksizlige-mahkum-15666-gundem/>, (11/12/2014).
- Çakmak, Cenap ve Diğerleri (2011), **Ortadoğu'da Devrimler ve Türkiye**, Bilgesam Rapor No:31, İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Çalış, Şaban ve Özlük, Erdem (2007), "Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 17, 225-243.
- Çavuş, Tuba (2012), "Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2, 23-37.

- Çelikpala, Mithat (2007), "Güç", Haydar Çakmak (Ed.), **Uluslararası İlişkiler, Giriş, Kavram ve Teoriler**, (64), Ankara: Platin Yayınları.
- _____ (2013), "İlham Aliyev Dönemi Azerbaycan Dış Politikası: Sorunlar, Öncelikler ve İlişkiler", Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Çelikcan, Peyami (Haz.) (2014), 2013 Yılı Reklam Verileriyle Türkiye Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Sektör Raporu, http://www.ratem.org/web/RATEM_Sektor_Raporu_2014.pdf, (09/06/2014).
- Dahl, Robert A. (1957), "The Concept of Power", **Behavioral Science**, 2(3).
- Davutoğlu, Ahmet (1997), "Medeniyetlerin Ben-İdraki", **Divan**, 1, 1-53.
- _____ (2004), "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581>, (13/12/2014).
- _____ (2008), "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment Of 2007", **Insight Turkey**, 10(1), 77-96.
- _____ (2010), "Daha Güçlü Bir Türkiye", Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları.
- _____ (2012a), **Stratejik Derinlik, Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, 76. Baskı, İstanbul: Küre yayınları.
- _____ (2012b), **Türk Dış Politikası'nın İlkeleri ve Bölgesel Siyasal Yapılanma**, Stratejik Araştırmalar Merkezi, No. 3.
- De Souza, Philip (2002), **The Peloponnesian War, 431-404 BC**, Oxford: Osprey Publishing.
- Delilbaşı, Melek (2002), "Osmanlı - Bizans İlişkileri", Hasan Celal Güzel ve Diğerleri (Ed.), **Türkler**, Cilt 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Demir, Sertif ve Varlık, Ali Bilgin (2013), "Realist ve Liberal Teorilerde "Güç" Anlayışı", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.) **Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar**, (73-75), İstanbul: Beta BasımYayın.
- Demir, Vedat (2012), **Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç**, İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Demiray, Muhittin (2009), “Model Ülke mi Lider Ülke mi? Değişen Dengeler Bağlamında Türkiye'nin Bölgesel Rolü ve Stratejileri”, **Journal of Azerbaijani Studies**, 91-112.
- Demirtepe, M. Turgut ve Özertem, Hasan Selim (2013), “Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları”, **Bilig**,65, 95-118.
- Deniz, A. Çağlar (2010), “Gümüş Dizisinin Arap Kamuoyuna Etkileri Bir Sosyal Medya İncelemesi”, **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 50-67.
- Dinç, Cengiz (2011), “Sivil Güç - Realist Oyuncu İkileminde Avrupa Birliği'nin Küresel Konumu Üzerine Tartışmalar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 7(28), 89-124.
- Dinçer, Osman Bahadır ve Kutlay, Mustafa (2012), Türkiye'nin Ortadoğu'daki Güç Kapasitesi, Mümkünün Sınırları, **USAK Rapor No:12-03**, Ankara: USAK Yayınları.
- Dinçkol, Bihterin (2002), “Türkiye'de Anayasal Düzen ve Laiklik”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), 129-144.
- Diyanet İşler Başkanlığı (2014), **T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013**, <http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Faaliyet/2013%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (22/11/2014).
- _____ “Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu 2013” (t.y), <http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Faaliyet/2013%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.pdf>, (31/12/2014).
- Doğan, Erhan “Kamu Diplomasisi ve Türkiye”, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/kamudiplomasisiveturkiye.pdf>, (12/12/2014).
- Donnelly, Jack (2012), “Realizm”, Scott Burchill ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları.
- Duman, Zeki M. (2010), “Türkiye'de Laiklik Sorununun Siyasal Temelleri”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, c7(2), 294.
- Dursun, Davut (2001), “Kafkasya”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, içinde, 24, (158-160)

- Efegil, Ertan ve Açık, Fatma (2012), “Günümüz Türk Dış Politikasında Türk Kültürünün Etkisi”, Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (Ed.), **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Cilt 1, içinde, (621-637), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- El-Husri, Sati (2001), **İbn-İ Haldun Üzerine Araştırmalar**, (Çev. Süleyman Uludağ), İstanbul: Dergah Yayınları.
- Elma, Fikret (2012), “Azerbaycan’da İdari Yapının Dönüşümü”, M. Ulvi Saran ve Diğerleri (Ed.), **Üç Deniz Havzası Ülkeleri Ortak Yönetim Kültürü ve Yeniden Yapılanma Sorunları Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara: Kav Yayınevi.
- Elman, Colin (2007), “Realism”, Martin Griffiths (Ed.), **International Relations Theory For The Twenty-First Century : An Introduction**,(11) , New York: Routledge.
- Emeklier, Bilgehan (2011), “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”,**Bilge Strateji**, 2(4), 139-184.
- Erbaş, Yıldırım (2008), “İbn Haldun’un Bilgi Kuramı ve Disiplinlerarasılığı Düşünmek”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, 3(1), 233-246.
- Ercilasun, Ahmet Bircan (1996), “Batı Türkçesinin Doğuşu”, **Uluslar Arası Türk Dili Kongresi (26 Eylül-3 Ekim 1988)**, <http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/ercilasun.pdf>, (21/11/2014).
- Ercilasun, Ahmet Bircan (1997), “Tarihten Geleceğe Türk Dili”, **Yeni Türkiye**, 15, 156-160.
- Erdağ, Ramazan (2013), “Türkiye’nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması”, **Akademik İncelemeler Dergisi** , 8(1), 51-76.
- Erdoğan, İrfan (1999), “Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele”, **Popüler Kültür ve İktidar**, Nazife Şişman (Der.), Ankara: Vadi Yayınları.
- Ergun, Ayça (2010), “Azerbaycan’da Bir Ulusal Kimlik Meselesi Olarak Alfabe Değişiklikleri”, **Bilig**, 54, 139-160.
- Erhan, Çağrı ve Diğerleri (2010), **Kamuoyu ve Türk Dış Politikası Anketi**, Ankara: Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi.

- Erler, Özgün (2007), “Yeni Muhafazakarlık, AKP ve “Muhafazakar Demokrat” Kimliği”, **Stratejik Öngörü**, 10, 126-132.
- Ersöz, Emine (2010), “Türk-Arap Toplumunda Kültürel Etkileşim”, **Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçme Tebliğler, ATCOSS 2010**, 407-415, Ankara.
- Eryar Ünlü, Didem (2010), “Para ve Bilginin Hızla El Değiştirdiği Dünyada, ”Yumuşak Güç” Önem Kazan”, <http://www.dunya.com/para-ve-bilginin-hizla-el-degistirdigi-dunyada-yumusak-guc-onem-kazan-108054yy.htm>, (18/06/2014).
- Fotiou, Eleni ve Triantaphyllou, Dimitrios (t.y), “Assessing Turkey's “Soft Power” Role: Rhetoric Versus Practice”, **The International Spectator: Italian Journal of International Affairs**, 45(1), 99-113.
- Fuller, Graham E. (2008), **Yükselen Bölgesel Aktör Yeni Türkiye Cumhuriyeti**, (Çev. Mustafa Acar), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gallarotti, Giulio M. (2011), “Soft Power: What It Is, Why It’s Important, and The Conditions For Its Effective Use”, **Journal of Political Power**, 4(1), 1-51.
- Gallarotti, Giulio M. ve Filali, Isam Yahia Al (t.y), "The Soft Power Of Saudi Arabia", http://works.bepress.com/giulio_gallarotti/37, (15/06/2014).
- Gardels, Nathan (2005), “Amerika’nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü”, **NPQ Dergisi**, 7(1).
- Gasımova, Mehriban (2006), **Azerbaycan'da Milli Kimliğin Oluşumunda Dinin Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gelb, Leslie H. (2009), **Power Rules, How Common Sense Can Rescue American Foreign Policy**, New York: Harper.
- Goodman, Lenn Evan (1972), “Ibn Khaldun and Thucydides”, **Journal of the American Oriental Society**, 92(2), 250-270.
- Gönlübol, Mehmet (1993), **Uluslararası Politika, İlkeler, Kavramlar, Kurumlar**, 4. Baskı, Ankara: Attila Kitabevi.
- Griffiths, Martin ve diğerleri (2008), **International Relations, The Key Concepts**, Second Edition, New York: The Taylor and Francis E-Library.

- Griffiths, Martin ve diğeri (Ed.) (2011), **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, (Çev. Cesran), Ankara: Nobel Yayın.
- Gül, Abdullah (2007), **Yeni Yüzyılda Türk Dış Politikasının Ufukları**, Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayını.
- Güldağ, Hakan (2014), “Hisarcıklioğlu: Türk Diasporası Birleşin!”, <http://www.qoshe.com/dunya/hakan-guldag/hisarciklioglu-turk-diasporasi-birlesin/186941?ref=yazi> , (21/12/2014).
- Güler, İbrahim (2009), “Türk Kültürünün Tunus’ta Yaşayan İzleri”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, içinde, 751-768, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Güler, Sibel (2010), “Türk Mutfak Kültürü ve Yeme İçme Alışkanlıkları”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2(26).
- Güler Yılmaz, Emel ve Yılmaz, Yalçın, “Türkiye ve Ortadoğu Ülkeleri Arasında Kültürel Yakınlaşma Aracı Olarak Popüler Kültür Ürünleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçme Tebliğler**, ATCOSS 2010, 301-328, Ankara.
- Güray, Cenk (2011), “Biz Kimiz? Kimliğimiz Üzerine Düşünceler”, **38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler**, 327-335, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Gürler, Recep Tayyip (2013), “Turkey’s Soft Power Towards Central Asian Countries After The Cold War”, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 107.
- Güven, Mustafa (2012), “Kültürün Bir Unsuru Olarak Din,” **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 1(1), 933-948.
- Hacıyeva, Galibe (2008), “Azerbaycan ve Türkiye Türkçesinin Ortak Diyalektizmleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1(3), 210-218.
- Halil, Emine (2009), “Bulgar Sofrasında Türk Mutfağı”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, 1737-1743, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Halil, İlknur (2009), “Türk Mutfağının Batı Trakya’daki ve Yunanistan’daki Etkileri”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, 1737-1743, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Hasanov, Behram (2011), **Azerbaycan’da Din: Sovyetler’den Bağımsızlığa Hafıza Dönüşümleri**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Henrique Cerbaro, Rodolfo (2011), “Competition-Trapping The Concept Of Power”, **European Journal Of Social Sciences**, 21(1), 148-153.
- Heyet, Cevat (2004), “Azerbaycan’ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, 1 (1), 7-19.
- Hobbes, Thomas (2013), **Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti**, (Çev. Semih Lim), 11. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Huntington, Samuel (1996), **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**, Simon and Schuster.
- İbn Haldun (2009), **Mukaddime (2 Cilt)**, Süleyman Uludağ (Ed), 6. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları.
- İlhan, Suat (1999), **Dünya Yeniden Kuruluyor, Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları**, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- İmik Tanyıldızı, Nural (2011), “Türk Kültürünün Gençlere Tanıtımında Medyanın Rolü: Hacı Bektaş Velî, Mevlana ve Yunus Emre Üzerine Bir Araştırma”, **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, 59, 101-118.
- İpek, Ali (2007), **Azerbaycan Tarihine Giriş**, Ankara: Lalezar Kitabevi.
- İsmayıl, Toğrul (2009), “Kafkaslarda Türk Kültürel Varlığı”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, 1763-1768, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- “İspanya Artık Medeniyetler İttifakı'na Soğuk” (08/03/2012), **NTVMSNBC**, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25328534> , (10/12/2014).
- Jafarova, İlhama (2014), “Azerbaycan Kültüründe Ad Koyma”, **Acta Turcica**, vı(1-1), 1-43.

- Jenkins, Garry (2007), “Soft Power, Strategic Security, and International Philanthropy.” **North Carolina Law Review**, (85).
- Kalaycıoğlu, Sema (t.y), “Türkiye’nin Yumuşak ve Sertleşen Gücü”, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4106/turkiyenin_yumusak_ve_sertlesen_gucu , (29/12/2014).
- Kalın, İbrahim (2006), “Türkiye'nin İnce Gücü”, <http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=11330&q=turkiye-nin-ince-gucu> (08.06.2014).
- _____ (2010), “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, (49-66), İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları.
- _____ (2013), “Türkiye Artık Ölçek Küçültemez”, <http://www.yenisafak.com.tr/yorum/turkiye-artik-olcek-kucultemez-460184>, (12/12/2014).
- _____ (t.y), “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>, (11/06/2014).
- Kalpakistan, Jack (2008), “Ibn Khaldun's Influence On Current International Relations Theory”, **The Journal Of North African Studies**, 13(3), 363-376.
- Karaalioğlu, Mustafa (2001), **Hilal ve Ampul, Fazilet’ten Saadet ve Ak Partiye Bir Hareketin Öyküsü**, İstanbul: Bakış Yayınları.
- Karaman, Erdal (2010), “Dünden Bugüne Azerbaycan’da Alfabe”, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 5(2), 130-143.
- Karpat, Kemal (2012), **Türk Dış Politikası Tarihi**, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kasım, Kamer (2013), ” İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri”, Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan, içinde**, (133-158), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Kautilya (1992), **The Arthashastra**, L.N. Rangarajan (Ed.), New Delhi: Penguin Books.
- Kaya, Ayhan ve Tecmen, Ayşe, “The Role Of Common Cultural Heritage In External Promotion Of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres”, http://eu.bilgi.edu.tr/media/uploads/2014/05/22/working-paper4_2.pdf, (09/12/2014).

- Kaya, İsmail (2009), “Sınırlar, Yumuşak Güç, Pazarlama”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/prof-dr-ismail-kaya/422185.aspx>, (10/06/2010).
- Kaya, Sezgin (2008), “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 63(3), 83-111.
- Kayapınar, Akif (2006), “İbn Haldûn’un Asabiyet Kavramı: Siyaset Teorisinde Yeni Bir Açılım”, **İslâm Araştırmaları Dergisi**, 15, 83-114.
- Kennedy, Paul (1996), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, 6. Baskı, (Çev. Birtane Karanakçı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph S. (1998), “Power And Interdependence In The Information Age”, **Foreign Affairs**, 77(5), 84-94.
- Keskin, Y. Mustafa (2004), “Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, IV(2), 7-21.
- Keyman, E. Fuat (2009), “Globalization, Modernity and Democracy- Turkish Foreign Policy 2009 and Beyond”, **Perceptions**, XV(3-4), 1-20.
- Kılıç, Murat (2009), “Türk Kültürünün Suriye Kültürüne Etkisi ve Kültürler Arası Etkileşim”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, 873-880, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kimmelman, Michael (2010), “Turks Put Twist in Racy Soaps”, http://www.nytimes.com/2010/06/18/arts/18abroad.html?_r=0, (02/12/2014).
- Kireççi, M. Akif (2012), “Relating Turkey To The Middle East And North Africa: Arab Spring And The Turkish Experience”, **Bilig**, 63, 111-134.
- Kissenger, Henry (2010), **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt), 9. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Knutsen, Torbjorn L. (2006), **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, (Çev. Mehmet Özay), İstanbul: Açılım Kitap.
- Koçer, Gökhan (2006), “Türk Dış Politikasında Din Unsuru”, **Akademik Orta Doğu**, 1(1), 130-157.
- Kotil, Temel (2010), “Yükselen Küresel Değer: Türk Hava Yolları”, Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, içinde, (225-237), İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları.

- Köse, Mehmet, “Uluslararası Öğrenci Hareketliliği Bağlamında Büyük Öğrenci Projesi ve Türkiye Bursları” (t.y), http://turkkyrgyz.com/haber_detay.asp?haberID=954, (17/12/2014).
- Köylü, Mustafa ve Turan, İbrahim (2010), “AB-Türkiye İlişkilerinde Din Faktörü: Tehdit Mi Yoksa Fırsat Mı?”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 29, 5-34.
- Kurlantzick, Joshua (2007), **Charm Offensive : How China’s Soft Power is Transforming The World**, New York: Yale University Press.
- Kutlay, Mustafa ve Dinçer, Osman Bahadır (2012), “Türkiye’nin Orta Doğu’daki “Bölgesel Güç” Potansiyeline İlişkin Ampirik Bir İnceleme”, **Akademik Orta Doğu**, 6 (2), 61-97.
- Küçükvatan, Mahir (2011), “Soğuk Savaşın Türk Dış Politikasına Etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye Bunalımı”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, XI(23), 73-91.
- Lebow, Richard Ned (2007), **Coercion, Cooperation, and Ethics in International Relations**, New York: Routledge.
- Lee, Geun (2009), “A Theory Of Soft Power And Korea’s Soft Power Strategy”, **The Korean Journal Of Defense Analysis**, 21(2), 205-218.
- Lee, Stephen J. (2005), **Aspects Of European History 1494–1789**, Second Edition, Taylor and Francis E-Library.
- Lepri, Valentina (2011), “The Spread Of Italian Political Culture During The Renaissance: Remarks On The First Fortunes Of Guicciardini’s Works,” **Studia Historica Brunensia** 58(2), 3-12.
- Lukes, Steven (2005), **Power: A Radical View**, Second Edition, London: Palgrave.
- Machiavelli, Niccolo (1996), **Hükümdar**, (Çev. Yusuf Türk), İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.
- Mahmudov, Yagub (2005), **Azerbaycan: Kısa Dövlətçilik Tarihi**, Bakı: Tehsil Neşriyyatı.

- Makarychev, Andrey (2013), "Soft Power, Regionalism and Common Neighborhoods: Russia's Potential in A Competitive Environment", **Bilge Strateji**, 5(8), (2013), 37-56.
- Malone, Gifford (1988), **Political Advocacy and Cultural Communications: Organising The Nation's Public Diplomacy**, Lanheim: University Of America.
- Mardanov, Samir (2012), "Azerbaycan'da ABD Algısı", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi** 1(1), 19-44.
- Mardanov, Samir (2013), "Azerbaycan Dış Politikasının Temelleri(1191-2003)", Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Mattern, Janice Bially (2005), "Why 'Soft Power' Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics", **Millennium: Journal of International Studies**, 33(3), 583-612.
- McClory, Jonathan (2010), "The New Persuaders: An International Ranking of Soft Power" **Institute for Government**, http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders_0.pdf , (02/11/2014).
- _____ (t.y), "The New Persuaders III, A 2012 Global Ranking of Soft Power", **Institute for Government**, http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf, (05/11/2014).
- Mearsheimer, John J. (2001), **The Tragedy Of Great Power Politics**, New York: W. Norton & Company.
- Meriç, Cemil (2009), **Umrandan Uygarlığa**, 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2014), "Bakan Avcı: "Ortak Türk Tarihi Kitabının Programı Onaylandı", http://www.meb.gov.tr/meb_haberayrinti.php?ID=7533, (19/12/2014).
- Miller, David (Ed) (1987), **The Blackwell Encyclopaedia Of Political Thought**, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, "Azerbaycan Milli Güvenlik Strateji Belgesi", http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/004_azerbaycan_milli_guvenlik_strateji_belgesi.pdf , (13/12/2014).

- Mollaer, Fırat (2004), “Azerbaycan'da Demokrasi ve Geleceği Üzerine Bazı Gözlemler”, **Bilgi**, 8, 63-78.
- Molloy, Seán (2006), **The Hidden History Of Realism, A Genealogy Of Power Politics**, New York: Palgrave Macmillan.
- Monocle** (2013), 59 (6).
- Morgenthau, Hans J.(1970), **Uluslararası Politika**, Cilt.1-2, (Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara: Sevinç Matbaası.
- Muawad, Ali Celal (2012), “Yumuşak Güç Kavramını Gözden Geçirmek: Ortadoğu Bağlamının Özelliği”, Yasin Aktay ve diğerleri (Ed.), **Değişen Ortadoğuda Kültür ve Siyaset, Arap-Türk Sosyal Bilimler Kongresi Seçilmiş Tebliğler**, (247-276), Ankara: Sde Yayınları.
- Mumay, Can (2014), “Twitter'ın Milyon Dolarları Uçacak”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/26052905.asp>, (04/05/2014).
- Mutlu, M. Kayhan ve diğerleri, **Orta Doğu Raporu**, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.
- Noya, Javier (2006), “The Symbolic Power Of Nations”, **Place Branding**, 2, 53-67.
- Nye, Joseph S. (1990a), **Bound To Lead: The Changing Nature Of American Power**, New York: Basic Books.
- _____ (1990b), “Soft Power”, **Foreign Policy**, 80, 153-171.
- _____ (2000), ”Yumuşak güç”, **Belgelerle Türk Tarih Dergisi**, 46, 108-115.
- _____ (2002a), “The Information Revolution and American Soft Power”, **Asia-Pacific Review**, 9 (1), 60-76.
- _____ (2002b) , “Hard And Soft Power In A Global Information Age”, Mark Leonard (Ed.), **Re-Ordering The World**, London: Foreign Policy Centre.
- _____ (2003), **Amerikan Gücünün Paradoksu, Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, (Çev. Gürol Koca), Birinci Basım, İstanbul: Literatür Yayınları.
- _____ (2004a), “Soft Power and Higher Education”, <http://net.educause.edu/forum/iuf04.asp?bhcp=1> , (29.06.2014).

- _____ (2004b), “The Benefits of Soft Power”, <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>, (27.06.2014).
- _____ (2004c), **Soft Power The Means to Success In World Politics**, New York: Public Affairs.
- _____ (2004d), “Soft Power and American Foreign Policy”, **Political Science Quarterly**, 119(2), 255-270.
- _____ (2005), **Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu**, (Çev. Rayhan İnan Aydın), Ankara: Elips Kitap.
- _____ (2006a), “Smart Power, In Search Of The Balance Between Hard And Soft Power”, <http://www.democracyjournal.org/2/6491.php?page=all>, (03/05/2014).
- _____ (2006b), “Think Again: Soft Power”, http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, (20/06/2014).
- _____ (2007), “Notes For A Soft Power Research Agenda”, Felix Berenskoetter ve M. J. Williams (Ed.), *içinde*,(162-172), **Power In World Politics**, , New York: Taylor And Francis.
- _____ (2008a), “Foreword”, Yasushi Watanabe ve David L. Mcconnell (Ed.), **Soft Power Superpowers: Cultural And National Assets Of Japan And The United States**, New York: M.E. Sharpe.
- _____ (2008b), **The Powers to Lead**, New York: Oxford University Press.
- _____ (2008c), “Public Diplomacy and Soft Power”,**The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 616, 94-109.
- _____ (2009), “Get Smart: Combining Hard and Soft Power”, **Foreign Affairs**.
- _____ (2010a), “Responding to My Critics And Concluding Thoughts”, Inderjeet Parmar ve Michael Cox (Ed.), **Soft Power and US Foreign Policy Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, (219), New York: Routledge.
- _____ (2010b), “The Future of American Power, Dominance and Decline in Perspective”, **Foreign Affairs**, 89 (6), 1-10.
- _____ (2011), **The Future of Power**, New York: Public Affairs.

- _____ (2014), “The Information Revolution and Soft Power”, **Current History**, 113 (759), 19-22.
- Nye, Joseph S. ve Welch, David A (2010), **Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak**, (Çev. Renan Akman), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oğuzlu, Tarık (2007), “Soft Power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal Of International Affairs**, 61(1), 81-97.
- _____ (2009), “Türk Dış Politikasında Davudoğlu Dönemi”, **Ortadoğu Analiz**, 1(9), 43-50.
- _____ (2011a), “Ortadoğu’da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir Mi Tartışması: ‘Evet, Ama!’”, **Ortadoğu Analiz**, 3(27), 73-79.
- _____ (2011b), “Soft Power in Turkish Foreign Policy,” **Foreign Policy**, 37 (1-2), 7-23.
- _____ (2012), “Komşularla Sıfır Sorun Politikası: Kavramsal Bir Analiz”, **Ortadoğu Analiz**, 4(42), 8-17.
- _____ (2013a), “Yumuşak Güç Olmakla Yumuşak Güce Sahip Olmak Arasında Türkiye”, **Protokol**, 1 (1), 24.
- _____ (2013b), “The Gezi Park Protests and its Impact on Turkey’s Soft-Power Abroad”, **Ortadoğu Analiz**, 5(55), 14.
- Okutan, M. Çağatay (2006), “Adalet ve Kalkınma Partisi: Muhafazakar Demokrat Mı, Hıristiyan Demokrasinin Müslüman Versiyonu Mu?”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8 (1), 307-324.
- Oran, Baskın (1996), “Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 51 (1), 353-370.
- Oran, Baskın (Ed.) (2013), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, 2001-2012**, 3. Cilt, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Orhan, Duygu Dersan (2013), “Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”, **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi** 3(1-2), 17-29.

- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi(2010), “Türkiye-İrak İlişkileri Tarihi ve Geleceğe Yönelik Açılımlar Uluslararası Sempozyumu Sonuç Bildirisi Açıklandı: "Yeni Bir Tarih Yazalım"”, <http://www.orsam.org.tr/tr/etkinlikgoster.aspx?ID=175> , (19/12/2014).
- Öksüz, Ahmet, “Ortak Dil Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Sahası Deyimler,” **Journal Of Azerbaijani Studies**, <http://dspace.khazar.org/jspui/bitstream/123456789/944/1/45.pdf>, (27/11/2014).
- Öner, Selcan (2013), “Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges”, **Euxeinon**, 10, 7-15.
- Örer, Ayça, “Yabancı Dillere Çevrilen Eserler On Yılda Üç Kat Arttı” (26/01/2014), http://www.zaman.com.tr/pazar_yabanci-dillere-cevrilen-eserler-on-yilda-uc-kat-artti_2195619.html , (25/11/2014).
- Özbağı, Tevhide (2009), “Anadolu Takıları İle Azerbaycan Takıları Arasındaki Benzerlik”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Özdemir, Elvan (2012), “Türk Siyasal Kültürünün Türkiye'nin Dış Politikasına Yansımaları”, Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (Ed.), **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Cilt 1, içinde, (583-602), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özdemir, Haluk (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63(3), 113-144.
- _____ (2012), “Suriye Krizi ve Olasılıklar”, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/doc-dr-haluk-ozdemir/suriye-krizi-ve-olasiliklar/> , (25/12/2014).
- Özel Akagündüz, Ülkü (16/10/2013), “Ortadoğu'nun ‘Müselsel Türkî’ Macerası”, http://www.aksiyon.com.tr/kapak/ortadogu-nun-muselsel-turki-macerasi_536466 , (21/12/2014).
- Özhan, Mevlüt (2009), “Karagöz’ün Dünya Tiyatrolarına Etkisi”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, 1901-1910, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Özkul, Fatih (2012), “Başkanlık Sistemi Üzerine Amerika Birleşik Devletleri ve Azerbaycan Modeli Karşılaştırması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 103, 85-110.
- Özlük, Erdem (2008), “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Davranışsalı Paradigmanın Anlamı, Kökeni ve Çatışma Çözümlemesi Örneğinde Davranışsalılığın Katkısı”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19, 375-394.
- _____ (2009a), “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 9(17), 237-260.
- _____ (2009b), “Gelenekselcilik-Davranışsalılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 64(3), 197-220.
- Özoğlu, Murat (2012), **Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler**, Ankara: Seta Yayınları.
- Öztekten, Özkan (2009), “Dünya Dillerinde Türkçenin İzleri”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, 881-894, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Öztürk, Serdar ve Diğeleri (2006), “Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 7 (1), 61-73.
- Özyetkin, A. Melek (2013), “Tarihten Bugüne Türk Dil Alanı”, **Yeni Türkiye**, 55, 149-167.
- Purtaş, Fuat (2013), “Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi”, **Gazi Akademik Bakış**, 7(13), 10.
- Pirsultanlı, Sednik Paşa (2008), **Azerbaycan Efsane ve Rivayetlerinin Edebiyat Anıtlarımızla Karşılaştırmalı Tetkiki**, (Çev. Azad Ağaoğlu), Bakı.
- Rehimli, Recep (2009), “Azerbaycan Yönetim Sistemi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(9), 377-386.
- Republic of Azerbaijan Ministry Of Foreign Affairs, “Azerbaijan in Antiquity” (t.y), <http://www.mfa.gov.az/?options=content&id=544&language=en> , (06/11/2014).

- Reus-Smit, Christian (2012), “Konstruktivizm”, Scott Burchill, Andrew Linklater ve Diğerleri (Ed.), **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, (Çev. Ali Aslan ve Muhammed Ali Ağcan), İstanbul: Küre Yayınları.
- Rıza, Ali (2014), “Özlem Dolu Türkülerimiz”, <http://www.milletderneği.com/makale.php?makale=ozlem-dolu-turkulerimiz&mno=212#sthash.rPEKwUMO.FpbqCUI4.dpbs>, (18/11/2014).
- Rothman, Steven B. (2011), “Revising The Soft Power Concept: What Are The Means and Mechanisms Of Soft Power?”, **Journal Of Political Power**, 4 (1), 50.
- Rubin, Lawrence (2010), “A Typology of Soft Powers in Middle East Politics”, **The Dubai Initiative Working Paper**, 5.
- Rus Türk İşadamları Birliği (2012), “Türk Diasporası 2 Yıl İçinde 100'den Fazla Ülkede Örgütlenecek”, <http://www.rtib.com/haberler/487-turk-diasporasi-orgutlencek.html> (22/12/2014).
- Sadan, Elisheva (2004), **Empowerment And Community Planning**, (Çev. Richard Flantz), E-Book.
- Sakallı, Erol (2014), “Türkçe Popüler Kültür”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 3(2), 307-317.
- Salihi, Emin (2010), “Son Dönem Türk-Arap İlişkilerinin İmaj Boyutu”, <http://www.bilgesam.org/incele/1254/-son-donem-turk%E2%80%93arap-iliskilerinin-imag-boyutu/#.VH-NxzGsWVB> , (18/12/2014).
- Sancak, Kadir (2013), “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, 6, 123-134.
- _____ (2014a), “Uluslararası Terörle Mücadelede Farklı Yöntemler: Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi”, Selim Kanat (Ed.), **İkinci Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler Kitabı**, 1609-1621, Isparta.
- _____ (2014b), “Kamu Diplomasisi ve Yumuşak Güç Bağlamında II. Abdülhamid’in Uzak Doğu’daki Faaliyetleri”, **Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu Bildiriler**, 1. Cilt, 295-306, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Sancar, Gaye Aslı (2012), **Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler**, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Sander, Oral (2006), **Türkiye'nin Dış Politikası**, 3. Baskı, Melek Fırat (Der.), Ankara: İmge Kitabevi.
- Sandıklı, Atilla (2014), "Yumuşak Güç Savaşları", Hasret Çomak (Ed.), **Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı**, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Matbaası.
- Sandıklı, Atilla ve diğerleri, **Kafkasya'daki Gelişmeler ve Türkiye**, İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Sandıklı, Atilla ve Kaya, Erdem (2013), "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi**, 12 (23), 59-79.
- Saraivanova, İrina (2009), "Bulgaristan Topraklarında Türk Kültürünün İzleri: Bulgaristan'da Cönklerdeki Türküler Üzerine", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, 903-910, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sarfati, Metin (2008), "Görünmeyen El Metaforu", **Ekonomik Yaklaşım**, 19(66), 29-71.
- Sarı Ertem, Helin (2012), "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği", **Güvenlik Stratejileri**, 8(16), 177-239.
- Say, Seyfi (2011), **İbn Haldun'un Düşünce Sistemi ve Uluslararası İlişkiler Kuramı**, İstanbul: İlk Harf Yayınevi.
- Seferov, Rehman (2005), "Sovyet Dönemi ve Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Nüfusunun Etnik Yapısındaki Değişimler." **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 17, 395-409.
- Smith-Windsor, Brooke A. (2000), "Hard Power, Soft Power Reconsidered", **Canadian Military Journal**, 51-56.
- Sönmezoğlu, Faruk (2012), **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Sönmezoğlu, Faruk ve diğerleri (Haz.), "Kültürel Diplomasi", **Uluslararası İlişkiler Sözlüğü**, İstanbul: Cem Yayınevi.

- Stratejik Düşünce Enstitüsü, “Türkiye - İsrail İlişkileri” (2011), **Sde Analiz**, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/turkiye%20israil%20iliskileri.pdf>, (28/10/2014).
- Sun Tzu (2008a), **Savaş Sanatı**, (Çev. Hasan İlhan), Ankara: Alter Yayıncılık.
- _____ (2008b), **Savaş Sanatı**, (Çev. Adil Demir), 3. Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Sunar, Burcu (2013), “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin Dış Politika Söyleminde Temalar: Türkiye Bülteni Üzerine Bir İnceleme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(3), 431-454.
- Süleymanlı, Ebulfaz (2006), **Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri**, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Şahin, Bican (2013), “Farklılık, Hoşgörü ve Ak Parti İktidarı: Gezi Parkı Sürecinin Düşündürdükleri”, **Liberal Düşünce**, 18(71), 161-169.
- Şahin, Köksal (2013), “Azerbaycan'a Yönelik Demokrasi Eksenli Bir Analiz”, **Akademik Bakış Dergisi**, 38, 1-20.
- Şahin, Mehmet (2008), “Uluslararası İlişkilerde Din Faktörü”, İdris Bal (Ed.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, 2. Baskı içinde, (143-149), Ankara: Lalezar Kitabevi.
- _____ (2010), “Türkiye’nin Orta Doğu Politikası: Süreklilik ve Değişim”, **Akademik Orta Doğu**, 4(2), 9-21.
- Şahin, Muzaffer (2014), “Siyasal İletişimde Anadolu Ajansı’nın Rolü”, **İletişim ve Diplomasi**, 3, 115.
- Şamilkızı, Gönül (2013), “Azerbaycan Ekonomisi İle İlgili Ne Biliyoruz?”, <http://www.trtturk.com/haber/azerbaycanla-ilgili-ne-biliyoruz.html> , (06/11/2014).
- Şimşir, Bilal (2011), **Azerbaycan**, 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Tağiyev, Kövser (2013), “Siyasi Tarihi Bağlamında Azerbaycan'da Din Eğitiminin Gelişimi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(28), 380-389.
- Tanrısever, Oktay F. (2006), “Güç”, Atila Eralp (Ed.), **Devlet ve Ötesi, Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, 2. Baskı içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taşgıl, Ahmet, (2010), “Talas Savaşı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 39. Cilt, İstanbul.

- Tezcan, Mahmut (2009), “Türk Kültürünün Uluslararası Kültüre Toplumbilimsel ve Kültürel Antropolojik Çerçeveedeki Etki ve Katkıları”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Tezcan, Yılmaz (2005), **Jeopolitikten Milli Güvenliğe**, İstanbul: Ülke Kitapları.
- Thukydides (2010), **Peloponnesos Savaşları**, (Çev. Furkan Akderin), İstanbul: Belge Yayınları.
- True, Jacqui (2005), “Feminism”, Scott Burchill ve diğerleri (Ed.), **Theories Of International Relations**, New York: Palgrave Macmillan.
- Tsygankov, Andrei P. (2006), “If Not By Tanks, Then By Banks? The Role Of Soft Power in Putin’s Foreign Policy”, **Europe-Asia Studies**, 58 (7), 1079-1099.
- Tokluoğlu, Ceylan (2012), “Azerbaycan”, İsmail Aydınğün ve Çiğdem Balım (Ed.), **Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Topal, Coşkun (2009), “Azerbaycan ve Türkiye İle İlişkileri”, Mohammad Arafat (Ed.), **Türkiye ve Komşuları**, Ankara: Nobel Yayınları.
- Toprak, Seydi Vakkas (2013), “İlk Osmanlı Seçimleri ve Parlamentosu”, **Sosyoloji Dergisi**, 3(26), 171-192.
- Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi, “Suriye’de Türk İmaji” (t.y), http://tasam.org/tr-TR/Icerik/1317/suriyede_turk_imaji , (20/12/2014).
- Türk Dil Kurumu, **Büyük Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts, (04.09.2014).
- _____, “Güncel Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts, (29/11/2014).
- Türk Dünyası Belediyeler Birliği, “Türk Dünyası Belediyeler Birliği Başkanı” (t.y), http://www.tdbb.org.tr/tr/tdbb_organlar_1.html , (22/12/2014).
- Türk, Fahri (2012), “Türkiye’nin 1990’lardaki Kültür Dış Politikaları ve Yansımaları”, Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı (Ed.), **Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi**, Cilt 1, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Türk Hava Yolları, “Tarihçe” (t.y), <http://www.turkishairlines.com/tr-tr/kurumsal/tarihce> , (29/12/2014).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (2014a), “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013”, <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kalkinma-yardimi/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf>, (17/12/2014).

(2014b), “Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 2013 Faaliyet Raporu”, <http://store.tika.gov.tr/yayinlar/faaliyet-raporlari/faaliyet-raporu-2013.pdf> , (28/12/2014).

Türkiye Belediyeler Birliği, “Kadir TOPBAŞ Yeniden Dünya Başkanı” (t.y), <http://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/haberler/20131005-kadir-topbas-yeniden-dunya-baskani> , (22/12/2014).

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (2013), “Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu 25. Toplantısı (15 Ocak 2013” http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/btyk25_sn_basbakan_konusma_metni.pdf, (24/05/2014).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (1982), “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf , (31/12/2014).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (t.y), “2005 Yılında Kültür, Sanat, Eğitim ve Bilim Alanlarında Yurtdışında Kazanılan Başarılar ve Ödüller”, http://www.mfa.gov.tr/2005-yilinda-kultur_-sanat_-egitim-ve-bilim-alanlarinda-yurtdisinda-kazanilan-basarilar-ve-oduller-.tr.mfa, (26/11/2014).

“Azerbaycan Ülke Künyesi”, <http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-kunyesi.tr.mfa>, (13/12/2014).

“Türkiye-AB İlişkileri” (t.y), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (06/12/2014).

“Dışişleri Bakan Yardımcısı Büyükelçi Naci Kuru'nun Emekli Mensuplarımız Onuruna Düzenlenen Resepsiyonda Yaptıkları Konuşma, 30 Nisan 2014, Ankara” (t.y), http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakan-yardimcisi-buyukelci-sayin-naci-kuru_nun-30-nisan-gunu-emekli-mensuplarimiz-onuruna-ankara-palas_ta-duzenlenen.tr.mfa, (21/12/2014).

“Türkiye Radyo Televizyon Kurumu” (t.y), http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-sesi-radyosu.tr.mfa, (28/12/2014).

“Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY)” (t.y), http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-ve-sanatları-ortak-yonetimi-_turksoy_.tr.mfa, (30/12/2014).

“Türkiye-AB İlişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (01/12/2014).

“Türkiye-Rusya Federasyonu Ekonomik İlişkileri” (t.y), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>, (15/12/2014).

(2014) “Sorumluluk ve Vizyon, 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/sorumlulukvevizyon-2014.pdf, (18/12/2014).

“Türkiye-AB İlişkileri” (t.y), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa>, (06/12/2014).

“Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY)” (t.y), http://www.mfa.gov.tr/turk-kultur-ve-sanatları-ortak-yonetimi-_turksoy_.tr.mfa, (30/12/2014).

“Azerbaycan'ın Ekonomisi” (t.y), <http://www.mfa.gov.tr/azerbaycan-ekonomisi.tr.mfa>, (05/11/2014).

“Azerbaijan in Antiquity” (t.y), <http://www.mfa.gov.az/?options=content&id=544&language=en>, (09/11/2014).

Türkiye Diyanet Vakfı (2012), “Yurt Dışından Gelecek Öğrenciler İçin Burs Başvuruları Başlamıştır”, <http://www.diyantevakfi.org.tr/123/guncel/yurt-disindan-gelecek-ogrenciler-icin-burs-basvurulari-baslamistir>, (13/12/2014).

(2014), “Türkiye Diyanet Vakfı, 61 Ülke 500 Bölgede Vekalet Yoluyla Kurban Kesecek”, <http://www.diyantevakfi.org.tr/451/guncel/turkiye-diyantevakfi-61-ulke-500-bolgede-vekalet-yoluyla-kurban-kesecek>, (13/12/2014).

- Türkiye İstatistik Kurumu (2014), “Turizm İstatistikleri”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15885>, (21/10/2014).
- Uçar, Fatih (2007), **Dış Türkler, Türk Dünyasının Parlayan Beş Yıldızı**, Ankara: Fark Yayınları.
- Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı, “Hakkımızda” (t.y), <http://www.turksoy.org.tr/tr/turksoy/hakkimizda>, (30/12/2014).
- Ulusoy, Orçun (2008), **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık.
- URL, “Aleviyim Diyenlerin Sayısı 4.5 Milyon” (21/03/2007), **Milliyet Gazetesi**, <http://www.milliyet.com.tr/2007/03/21/guncel/agun.html> , (01/12/2014).
- URL, “Aliyev, Niye Türk Dizilerini Yasakladı” (04/09/2011), **Hürriyet Gazetesi**, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/18643349.asp> , (30/11/2014).
- URL, “Başsavcı, AK Parti’ye Kapatma Davası Açtı” (17/03/2008), **NTVMSNBC** <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/439256.asp> , (03/12/2014).
- URL, “Diyanet Latin Amerikalı Müslümanları Buluşturacak” (10/11/2014), **Yeni Şafak Gazetesi**, <http://www.yenisafak.com.tr/aktuel/diyanet-latin-amerikalimuslumanlari-bulusturacak-701348> , (12/12/2014).
- URL, “Facebook Ortam Dinlemesi Yapıyor”(07/06/2014), **Zaman Gazetesi**, http://www.zaman.com.tr/gundem_facebook-ortam-dinlemesi-yapiyor_2222921.html, (05/07/2014).
- URL, “İşte Gül’ün Köşk Karnesi: Geleni Onaylamış” (08/08/2014), **Cumhuriyet Gazetesi**, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/103255/iste_Gul_un_kosk_karnesi__Geleni_onaylamis.html , (20/11/2014).
- URL, “Kaba Güç Yumuşak Gücü Zedelerse” (2004), **NPQ**, 6 (3), 58.
- URL, “Kürt Açılımı Netleşti” (12/05/2009), **Sabah Gazetesi**, http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/05/12/kurt_acilimi_netlesti , (05/12/2014).
- URL, “Orhan Pamuk Kimdir - Orhan Pamuk Hayatı ve Kitapları” (28/04/2014), **Radikal Gazetesi**, http://www.radikal.com.tr/hayat/orhan_pamuk_kimdir_orhan_pamuk_hayati_ve_kitaplari-1177750 , (24/11/2014).

- URL, “Sosyal Medya Politikaları” (t.y), **Anadolu Ajansı**, <http://www.aa.com.tr/tr/kurumsal/52571--sosyal-medya-politikalari>,(26/12/2014).
- URL, “Tarih Kitaplarından Türk Düşmanlığı Çıkıyor” (t.y), **Hürriyet Gazetesi**, <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/anasayfa/7959363.asp>, (18/12/2014).
- URL, “Tarih Ders Kitaplarına Revizyon” (20/04/2014), **Kosova Haber Haber Ajansı**, <http://www.kosovahaber.net/?page=2,21,18495> , (19/12/2014).
- URL, “Türkiye Dünya İkincisi Oldu: ABD İle Yarışıyoruz” (26/10/2014), **Türkiye Gazetesi**, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/199585.aspx> , (23/10/2014).
- URL, “Türkiye Yumuşak Güç” (07/03/2011), **Hürriyet Gazetesi**, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/17201347.asp> , (23/05/2014).
- URL, "Türkiye, 10 Yıl İçerisinde 3 Kat Büyüdü" (03/12/2011), **Yeni Asır Gazetesi**, <http://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2011/12/03/turkiye-10-yil-icerisinde-3-kat-buyudu>, (06/06/2014).
- URL, “Türkler Osmanlı Hayali Kuruyor” (27/11/2011), **Milliyet Gazetesi**, <http://www.milliyet.com.tr/-turkler-osmanli-hayali-kuruyor-/dunya/dunyadetay/27.11.2011/1467876/default.htm> , (06/06/2014).
- URL, “Uluslararası Festivaller Bizi Neden Seviyor?” (01/12/2013), **Yeni Şafak Gazetesi**, <http://www.yenisafak.com.tr/pazar/uluslararasi-festivaller-bizi-neden-seviyor-588132> , (28/11/2014).
- URL, “UNESCO 2007'yi Mevlana Yılı İlan Etti” (07/03/2006), **Hürriyet Gazetesi**, <http://www.hurriyet.com.tr/sondakika/4038352.asp> , (20/11/2014).
- URL, "Sırbistan Türkiye İlişkileri Hiçbir Zaman Sarsılmaz" (31/10/2013), <http://www.haberler.com/sirbistan-turkiye-iliskileri-hicbir-zaman-5241082-haberi/> , (16/06/2014).
- URL, “ABD Facebook'tan Fişliyor” (02/06/2014), **Vatan Gazetesi**, <http://www.gazetevatan.com/abd-facebook-tan-fisliyor-643506-dunya/> , (05/06/2014).
- URL, “ABD: Azerbaycan'da Biraz Gelişme Var” (17/10/2008), **NTVMSNBC**, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/462756.asp> , (15/12/2014).

- URL, “TRT Avaz, Arnavutça ve Boşnakça Yayına Başladı” (17/09/2010), <http://www.sivilmedya.com/trt-avaz,-arnavutca-ve-bosnakca-yayina-basladi-14341h.htm>, (27/12/2014).
- URL, “Desteklenen Eserlerin Ülkelere Göre Dağılımı”(t.y), <http://www.tedaproject.gov.tr/TR,52458/desteklenen-eserlerin-ulkelere-gore-dagilimi-tablo.html>, (20/12/2014).
- URL, “Son Gelişmeler” (01/05/2009), <http://www.yanki.com.tr/?/yazi/301/SON-GELISMELER> , (11/11/2014).
- URL , “ISIL Renames Itself ‘Islamic State’ and Declares Caliphate In Captured Territory” (30/06/2014), “<http://www.euronews.com/2014/06/30/isis-renames-itself-islamic-state-and-declares-caliphate-in-captured-territory> , (23/12/2014).
- URL, “Azerbaycan, Ermenistan Helikopterini Düşürdü” (13/11/2014), <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27564365.asp> , (24/12/2014).
- URL , “Mısır'da Ders Kitapları Artık Osmanlıyı 'İşgalci' Olarak Tanıtacak” (22/09/2010), <http://www.milliyet.com.tr/misir-da-ders-kitaplari-artik-osmanliyi-iskalci-olarak-tanitacak/dunya/dunyadetay/22.09.2010/1292117/default.htm> , (25/12/2014).
- URL, “Cinlere İnanan Türkler'in Yüzde 17'si Alevilerin Müslümanlığına İnanmıyor” (09/09/2012), <http://t24.com.tr/haber/cinlere-inanan-turklerin-yuzde-17si-alevilerin-muslimanligina-inanmiyor,210532> , (01/12/2014).
- URL, “Freedom In The World 2014” (t.y), <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Eurasia%20Fact%20Sheet.pdf> , (12/12/2014).
- URL, “Türk Dizilerinin Rekoru” (21/02/2014), <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turk-dizilerinin-rekoru> , (13/06/2014).
- URL , “Interview – Nye, Joseph S., Jr.” (03/01/2014), <http://www.e-ir.info/2013/01/03/interview-joseph-s-nye-jr/> , (24/06/2014).
- URL (2014), “Nye, Joseph S. Jr., PhD, International Relations Expert”, <http://www.canisius.edu/newsevents/joseph-s-nye-jr-phd-international-relations-expert-to-speak-at-canisius-college> , (24/06/2014).
- URL, “Does the Academy Matter?” (15/03/2014), http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/03/14/does_the_academy_matter_do_policymakers_listen_should_you_get_a_phd_and_where_ar#source2 , (25/06/2014).

- URL, “Rapid-Growth Markets Soft Power Index Spring 2012”,(2012), [http://www.ey.com/publication/vwluassets/rapid-growth_markets:_soft_power_index/\\$file/rapid-growth_markets-soft_power_index-spring_2012.pdf](http://www.ey.com/publication/vwluassets/rapid-growth_markets:_soft_power_index/$file/rapid-growth_markets-soft_power_index-spring_2012.pdf) , (27/05/2014).
- URL, “British Broadcasting Corporation (BBC) (09/04/2013)” <http://global.britannica.com/EBchecked/topic/79946/British-Broadcasting-Corporation-BBC>, (28/05/2014).
- URL, “Internet Kullanıcı Sayısı 3 Milyar Olacak” (06/05/2014), <http://www.amerikaninsesi.com/content/internet-kullanici-sayisi-3-milyar-olacak/1909054.html> (04/05/2014).
- URL, <http://www.milliyet.com.tr/facebook-kullanicilari-teknoloji-1878376/>, (t.y), (04/05/2014).
- URL , “Karakaya: Son 10 Yılda Yabancı Basının Türkiye'ye İlgisi Arttı” (24/03/2012), <http://www.haberler.com/karakaya-son-10-yilda-yabanci-basinin-turkiye-ye-3477605-haberi/www.haberler.com/> , (10/06/2014).
- URL, “İşte 2013'te Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı” (25/01/2014), <http://www.aktifhaber.com/iste-2013te-turkiyeye-gelen-turist-sayisi-924177h.htm> , (19/10/2014).
- URL, “Türkiye Burslarına Rekor Başvuru” (t.y), <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/haberler/686-turkiye-burslarina-rekor-basvuru>, (22/10/2014).
- URL, (t.y), <http://www.youtube.com/watch?v=QlmxJsO-pNc>, (29/11/2014).
- URL, “Askeri Vesayet Yeniden Hortlar Mı?” (07/09/2011), <http://www.aktifhaber.com/askeri-vesayet-yeniden-hortlar-mi-489381h.htm> , (04/12/2014).
- URL, “Yurtdışındaki Türk Okulları İçin Özel Birim” (t.y), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26008903.asp> , (17/12/2014).
- URL, “About” (t.y) , <http://joenye.com/about>, (24/06/2014).
- URL, “Yeni Medya ve Kamu Diplomasisi Aktörü Olarak BYEGM” (t.y), <http://www.iletisimvediplomasi.com/wp-content/uploads/2013/10/1-%C4%B0leti%C5%9Fim-ve-Diplomasi.pdf> , (25/12/2014).

- URL, “Yurtdışı Türkleri Başkanlığı Kuruldu” (24/03/2010), **Yeni Şafak Gazetesi**, <http://www.yenisafak.com.tr/politika/yurtdisi-turkleri-baskanligi-kuruldu-248485>, (16/12/2014).
- URL, “2011’de Dünya Demokraside Sınıfta Kaldı”(11/01/2012), **Milliyet Gazetesi**, <http://www.milliyet.com.tr/2011-de-dunya-demokraside-sinifta-kaldi/dunya/dunyadetay/12.01.2012/1487652/default.htm> , (23/12/2014).
- Uslu, Nasuh (2010), “Türkiye’nin Yeni Orta Doğu Yaklaşımı”, **Bilig**, 52, 147-180.
- Usul, Ali Resul (2010), “Türkiye: Yükselen Bir Değer”, Ali Resul Usul (Ed.), **Yükselen Değer Türkiye**, içinde, (16-30), İstanbul: Müsiad Araştırma Raporları .
- Uzer, Umut (2008), “Uluslararası İlişkiler Teorileri”, İdris Bal (Ed.), **Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Siyaset Uluslararası Hukuk ve Temel Sorunlar**, Ankara: Lalezar Kitabevi.
- Ünal Erzen, Meltem (2012), **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Derin Yayınları.
- Varoğlu, Abdulkadir (2013), “Kamu Diplomasisinde Kavramsal ve Kuramsal Süreç”, Ahmet Yalçınkaya ve Yeşim Özgen (Ed.), **Kamu Diplomasisi**, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Varol Sevim, Tuğçe (2013), “Mearsheimer ve Waltz’ın Realist Bakışı”, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), **Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar**, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Vine, Mark Le (t.y), “Türkiye Arap Demokrasisi İçin En İyi Model mi?” <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiye-arap-demokrasisi-icin-en-iyi-model-mi>, (03/12/2014).
- Vural, Ali Murat (2011), “Nitelikli Diyalog İçin Nitelikli Bir Siyaset Dili Gerekliyor”, NPQ Türkiye, <http://www.npq.com.tr/icindekiler/arsiv/cilt/8/sayi/5/nitelikli-diyalog-icin-nitelikli-bir-siyaset-dili-gerekliyor>, (09/05/2014).
- Vuving, Alexander L. (2009), “How Soft Power Works”, **The American Political Science Association Annual Meeting**, Toronto, 3.
- Wagner, Christian (2010), “India’s Soft Power Prospects and Limitations”, **India Quarterly: A Journal Of International Affairs**, 66, 333-342.

- Walt, Stephen M. (1998), "International Relations: One World, Many Theories." **Foreign Policy**, 110, 29-32 ve 34-46.
- Waltz, Kenneth (1979), **Theory Of International Politics**, California: Addison-Wesley Publishing Company.
- Watanabe, Yasushi ve McConnell, David (2008), "Introduction", Yasushi Watanabe ve David McConnell (Ed.), **Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets in Japan and the United States**, New York: M.E. Sharpe.
- Weber, Max (2011), **Bürokrasi ve Otorite**, (Çev. H.Bahadır Akın), Ankara: Adres Yayınları.
- Wendt, Alexander (1992), "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction Of Power Politics", **International Organization**, 46 (2), 391-425.
- _____ (1999), **Social Theory of International Politics**, New York: Cambridge University Press.
- Williams, Nathan "The Rise Of Turkish Soap Power", <http://www.bbc.com/news/magazine-22282563>, (30/11/2014).
- Yalçın, Zübeyde (24/10/2014), "Alevi Açılımı İçin Düğmeye Basıldı", <http://www.sabah.com.tr/gundem/2014/10/24/alevi-acilimi-icin-dugmeye-basildi> , (23/12/2014).
- Yalvaç, Faruk (2008), "Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar", İhsan D. Dağı ve diğerleri (Ed.), **Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 10. Baskı içinde, (131-183), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yavuzarslan, Paşa (2009), "Dil İlişkileri Açısından Mısır Arapçasındaki Osmanlı Türkçesi Kelimeler", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt II, 985-996, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Yediyıldız, Melih (2014), "Türkiye'nin Kültürel Diplomasi Ayağı, Yumuşak Gücü: Yunus Emre Enstitüsü", <http://www.yeniturkiye.org/turkiyenin-kulturel-diplomasi-ayagi-yumusak-gucu-yunus-emre-enstitusu/yeni-akimlar/14227> , (14/12/2014).
- Yeşiltaş, Murat ve Balcı, Ali (2011), "AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", **Bilgi**, (23), 29-30.

- Yıldırım, Leyla (2013), “Dış Politikada Yumuşak Güç ve Seçili Örnek Hindistan”, **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(3), 189-204.
- Yıldırımkaya, Gülin (2009), “AK Parti mi, AKP mi?”, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/151231-ak-parti-mi-akp-mi>, (14/05/2014).
- Yılmaz Elmas, Fatma (2011), “Kıbrıs Çözüm Sürecinde Güven(lik) Bunalımı”, **Analist**, 9, 20-31.
- Yılmaz, Nuh (2009), “Değer Eksenli Realist Dış Politika ve Eksen Kayması”, <http://setav.org/tr/deger-eksenli-realist-dis-politika-ve-eksen-kaymasi/yorum/29>, (05/06/2014).
- Yılmaz, Reha (2013), “Azerbaycan’da Süreklilik ve Değişim”, Çağrı Erhan (Ed.), **Kafkasya'nın Yükselen Yıldızı İlham Aliyev Döneminde Azerbaycan**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Yılmaz, Reha ve Sayın, Fatih Mehmet , “Azerbaycan Dış Politikasını Belirleyen Öğeler ve Denge Politikasına Yansımaları”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4(1), 23-42.
- Yılmaz, Sait (2007), “Yumuşak Güç Nedir? Nasıl Uygulanır?” <http://www.beykent.edu.tr/webprojects/web/egitim.php?categoryid=897&contentid=591&phpmyadmin=26b1ab37aa748d52c4747d623bec741b> (11/06/2014).
- _____ (2008), **Güç ve Politika**, İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- _____ (2011), “Yumuşak Güç ve Evrimi”, **Turan Stratejik Araştırmalar**, 3(12), 31-36.
- _____ (2012a), **Akıllı Güç**, İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- _____ (2012b), “Kamu Diplomasisi: Başka Halklara Angaje Olmak, Ayaklandırmak”, **21. Yüzyılda Sosyal Bilimler**, 1, 201.
- _____ (t.y), “Yumuşak Güç ve Evrimi”, <http://usam.aydin.edu.tr/YUMUSAKGUCVEEVIRIMI%284a4j%29.pdf>, (07/06/2014).
- Yunus Emre Enstitüsü, “Kültür Merkezlerimiz” (t.y), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, (22/11/2014).

_____ “Kültür ve Sanat” (t.y), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kultur-sanat> , (13/12/2014).

_____ “Kurumsal” (t.y), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal>, (14/12/2014).

_____ “Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi” (t.y), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yetem/yetem-1> , (14/12/2014).

_____ “Yunus Emre Enstitüsü Türkoloji Projesi” (t.y), <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/turkoloji> , (15/12/2014).

Yurdusev, Nuri (2005), “Uluslararası İlişkilere Teorik Bakmak”, **Uluslararası İlişkiler**, 2(6), 157-163.

_____ (2008), “Uluslararası İlişkiler Öncesi”, Atila Eralp ve diğerleri (Ed.), **Devlet, Sistem ve Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, “Başkanlık” (t.y), <http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/841-hakkimizda> , (16/12/2014).

_____ (16/09/2013) “Türk Diasporası Artık Birleşti”,

Yuvalı, Abdulkadir (1996), “Mozaik Kültür Kavramının Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7, 211-217.

Yüksel, Ahmet Turan (2001), “İlk Müslüman Türk Devletlerinin Siyasi, Kültürel ve Medeniyet Tarihi Üzerine”, **S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 11, 67-99.

Zabunoğlu, Yahya Kazım (1957), “Thomas Hobbes, Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1-4), 219-240.

Zalewski, Piotr (2013), “As Turkey Turns”, http://www.slate.com/articles/arts/roads/2013/08/turkish_soap_operas_go_global_turkey_s_homemade_melodramas_are_popular_across.html, (01/12/2014).

Zengin, Gürkan (2014), **Hoca, Türk Dış Politikası'nda “Davutoğlu Etkisi” 2002-2010**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Zhussipbek, Galym (2009), “2007 Lizbon Antlaşması, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Tanımı ve Özellikleri, Güvenlik Aktörü Olarak AB’nin Nitelikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 8 (1), 139-164.

Ziflioğlu, Vercihan (t.y), “Ermeni Diasporası’nın 2015 Planı”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/ermeni-diasporasinin-2015-planı>, (24/12/2014).

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Trabzon'un Köprübaşı İlçesi'nde doğan Kadir SANCAK, Köprübaşı Fidanlı İlkokulu'nda başladığı eğitimini Samsun Lâdik Akpınar Öğretmen Lisesi'nde devam ettirmiştir. Lisans eğitimini 1997 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde, yüksek lisansını 2000 yılında Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda tamamlamıştır. 2010 yılında ise Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda doktora programı için kayıt yaptırmıştır.